T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAGAUZ ŞAİR GÜLLÜ KARANFİL'İN ŞİİRLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

OĞUZHAN YETİŞTİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ FATMA SİBEL BAYRAKTAR

EDİRNE 2023

Tezin Adı: Gagauz Şair Güllü Karanfil'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme

Hazırlayan: Oğuzhan YETİŞTİ

ÖZET

Güllü Karanfil, günümüz Gagauz edebiyatının yaşayan önemli kadın şairlerinden birisidir. Şair yönünün yanında yazar, filolog, çevirmen ve yayıncı gibi kimlikleri ile de tanınan bir isimdir. Bu çalışmada çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Güllü Karanfil'in şiirleri tema, yapı, üslup ve söz varlığı açısından incelenmiştir.

"Gagauz Şair Güllü Karanfil'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışma, dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde ilk olarak Gagauz Türklerinin yaşadıkları yerler, nüfusları, kökenleri, adı ve tarihî geçmişleri hakkında genel bilgiler aktarılmıştır. Devamında Gagauz dili ile çağdaş edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde Güllü Karanfil'in hayatı, edebî şahsiyeti ile eserlerine odaklanılmıştır. Bu bölümde Karanfil'in edebî biyografisi detaylı bir şekilde sınıflandırılarak ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Karanfil'in şiirleri tema, yapı ve üslup açısından incelenmiştir. Son olarak dördüncü bölümde, şiirlerinde geçen ad, sıfat, fiil, ünlem, ikileme, deyim ve kalıp sözler tespit edilerek söz varlığı ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise bu çalışmada elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Kaynakça ve Ekler bölümü ile çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gagauzlar, çağdaş Gagauz edebiyatı, Güllü Karanfil, şiir, söz varlığı.

Name of Thesis: An Analysis on the Poems of Gagauz Poet Güllü Karanfil

Prepared by: Oğuzhan YETİŞTİ

ABSTRACT

Güllü Karanfil is one of the important living women poets of today's Gagauz literature. In addition to his poetic character, he is a name that is admired for his author, philologist, translator and publisher identities. In this study, the poems of Güllü Karanfil, who has a versatile personality, were examined in terms of subject, structure, style and vocabulary.

The study titled “An Analysis on the Poems of Gagauz Poet Güllü Karanfil” consists of four parts. In the First Chapter, firstly, general information about the places where Gagauz Turks live, their population, origins, names and historical backgrounds are given. Afterwards, information about Gagauz language and contemporary literature is given. In the second part, the life of Güllü Karanfil, her literary personality and her works are focused. In this section, the literary biography of Karanfil has been classified and discussed in detail. In the third chapter, Karanfil's poems are examined in terms of theme, structure and style. Finally, in the Fourth Chapter, nouns, adjectives, verbs, exclamations, reduplications, idioms and formulaic words in his poems were determined and his vocabulary was revealed. In the conclusion part, the data we obtained in our thesis were evaluated. The study was concluded with the Bibliography and Appendices section.

Keywords: the Gagauzes, contemporary Gagauz literature, Güllü Karanfil, poetry, vocabulary.

ÖN SÖZ

Türk dünyası coğrafyası içerisinde dilleri, kültürleri ve inançları ile kendine has bir Türk topluluğu olan Gagauzlar, bilim dünyasında daima ilgi odağı olmuştur. Türkiye'de ve diğer ülkelerde Gagauzlar üzerine bu zamana kadar dil, kültür ve tarih sahasında pek çok değerli çalışma yapılmıştır. Fakat Gagauzların ortaya koyduğu modern edebiyat şimdiye kadar yeterli düzeyde bir araştırma-inceleme konusu olarak ele alınmamıştır. Bu anlamda Gagauz Türklerinin modern edebiyatı üzerine yapılacak araştırma ve yayınlar oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye'de Gagauz edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar henüz yeterli seviyede değildir. Bu sebeple alandaki eksikliği gidermek ve alana yeni bir kaynak sunmak gayesiyle Gagauz Türkçesini şiirlerinde ustaca kullanan Gagauz şair, yazar, akademisyen, çevirmen, editör ve yayıncı Güllü Karanfil'i yüksek lisans tezimize konu olarak seçtik. Ortaya konulan bu tez ile Türkiye'de ilk defa bir Gagauz kadın şair tez konusu olarak incelenmiş olacaktır. Aynı zamanda bu çalışma, şair hakkında yapılan ilk kapsamlı araştırma olma özelliğine sahiptir.

"Gagauz Şair Güllü Karanfil'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı bu yüksek lisans tezi, şairin hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri ile şiirlerinin tema, yapı, üslup ve söz varlığı açısından incelenmesini konu edinmektedir.

Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Girişten sonra gelen "Gagauzlar Üzerine Genel Bilgiler" adlı ilk bölümde Gagauzlarla ilgili kapsamlı bilgiler verilmiştir. Bu bölümde Gagauzlar, üç alt başlık altında ele alınmıştır. "Gagauzlar" adlı kısımda Gagauz Türklerinin yaşadıkları yerler, nüfusları, kökenleri, adı ve tarihî geçmişleri hakkında kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler sıralanmıştır. "Gagauz Dili" adlı ikinci kısımda Gagauz Türkçesinin Türk dilleri içerisindeki yerine, karakteristik özelliklerine ve günümüzdeki durumuna kısaca temas edilmiştir. "Çağdaş Gagauz Edebiyatı" adlı üçüncü kısımda ana hatlarıyla çağdaş Gagauz edebiyatının gelişme seyrinden bahsedilmiştir. Önemli temsilcilerine ve eserlerine değinilmiştir. Yine bu kısımda Gagauzların yayımladığı önemli gazete ve dergiler de tanıtılmıştır.

"Güllü Karanfil'in Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri" adlı ikinci bölümde şairin biyografisi detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. "Hayatı" başlığı

altında doğumu, çocukluğu, ailesi, evliliği, eğitim ve çalışma hayatı ile üyesi olduğu derneklerle birlikte aldığı ödüllerden bahsedilmiştir. "Edebî Şahsiyeti" adlı ikinci kısımda şiire yönelişi ile ilk denemeleri, gelişim dönemi, katıldığı şiir şölenleri, çevirileri, editörlük çalışmaları, yayımladığı dergiler, Gagauz çocuk edebiyatına katkıları ile hakkında bahseden kaynaklar konusunda bilgiler verilmiştir. "Eserleri" adlı son kısımda yayımladığı edebî ve ilmî eserleri üç başlık altında tanıtılmıştır. Bu bölümün oluşturulmasında büyük oranda şair ile gerçekleştirilen iki söyleşiden istifade edilmiştir.

"Güllü Karanfil'in Şiirleri'nde Tema, Yapı ve Üslup" adlı üçüncü bölümde Karanfil'in şiirleri tema, yapı ve üslup açısından üç başlık altında ele alınarak incelenmiştir. Şiirlerinde öne çıkan temalar "bireysel" ve "toplumsal" temalar başlıkları altında değerlendirilmiştir. Şiirde yapı unsurunu oluşturan nazım birimi, nazım şekli, ölçü, kafiye ve redif konusu Karanfil'in şiirlerinden örnekler sunularak açıklanmıştır. Şiirlerinde üslubunu gösteren konuşma dili, üslup türleri, yinelemeler ve sapmalar ayrı başlıklar altında ele alınarak irdelenmiştir.

"Güllü Karanfil'in Şiirleri'nde Söz Varlığı" adlı son bölümde şiirlerinde geçen ad, sıfat, fiil, ünlem, ikileme, deyim ve kalıp sözler tespit edilerek söz varlığı ortaya konulmuştur. Bu bölümde adlar ve fiiller ölçünlü Türkiye Türkçesi ile mukayese edilerek incelenmiştir. Fonetik açıdan ses değişmeleri gösterilmeye çalışılmıştır. Ses olayları ile ilgili olarak büyük oranda Nevzat Özkan'ın Türk Dil Kurumu yayınlarından çıkan *Gagavuz Türkçesi Grameri* adlı eserinin ikinci baskısından istifade ettik. Ayrıca bu bölümde şiirlerinde tespit ettiğimiz adları ve fiilleri, eski şekilleri ile birlikte ele alarak kıyasladık. Mukayesede *Orhun Abideleri, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Dîvânu Lugâti't-Türk* ile *Kutadgu Bilig*'ten faydalandık. Bu eserlerde rastlayamadığımız kimi sözcüklerin eski şekillerini *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* ile *Yeni Tarama Sözlüğü*'nden tespit etmeye çalıştık.

Karanfil'in şiirlerinde ağız özelliğine dayalı bazı söyleyiş biçimlerinin açıklamaları için *Derleme Sözlüğü* ile *Trakya Ağızları Sözlüğü*'nden yararlandık. Bu şekilde Türkiye Türkçesinin ağızları ile ortaklık gösteren sözcükleri saptamış olduk. Gagauz Türkçesine has olan bazı isim ve fiillerin anlamları için *Gagauz Türkçesinin*

Sözlüğü, *Gagauzça-Rusça-Romınca Sözlük* ile *Gagauzça Sinonimnär Sözlüğü*'nden istifade ettik. Sözlüklerde rastlayamadığımız bazı sözcüklerin açıklamaları için Güllü Karanfil ile istişare ederek saptamaya çalıştık.

"Sonuç" bölümünde çalışmamızda tespit ettiğimiz verileri değerlendirerek açıklamalarda bulunduk. Çalışmada yararlandığımız yazılı, sözlü ve elektronik kaynakları "Kaynakça" bölümünde listeledik. Tezin sonunda yer alan "Ekler" bölümünde ise şairle gerçekleştirdiğimiz söyleşi metinleri ile fotoğraflara yer verildi.

Öncelikle yüksek lisans tezimin danışmanlığını üstlenen ve tezin başarılı bir şekilde sonuçlanması için benimle birlikte büyük bir özveri harcayan kıymetli hocam Doktor Öğretim Üyesi Fatma Sibel Bayraktar'a en içten duygularımla teşekkür ediyorum. Tezimize konu olarak seçtiğimiz Gagauz şair Güllü Karanfil'e de ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Tezin başlangıcından sonuna kadar her türlü soruma, isteğime karşılıksız bir şekilde yardım ettiği için kendisine her zaman minnettar kalacağım.

Eğitimli bir birey olarak yetişmemde en büyük katkıyı sağlayan, üzerimdeki haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim sevgili annem Nazmiye Yetişti ile babam Necati Yetişti'ye de teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak varlıklarıyla beni güçlendiren, her anımda yanımda olan sevgili hayat arkadaşım, eşim Elif Yetişti ile kızım Gülce Yetişti'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Onların desteği ve inancı olmasaydı kuşkusuz bu çalışma ortaya çıkmayacaktı.

Oğuzhan YETİŞTİ

Bilecik, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ÖN SÖZ III
İÇİNDEKİLER VI
KISALTMALAR VE İŞARETLER XIV
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 1
GAGAUZLAR ÜZERİNE GENEL BİLGİLER 1
1.GAGAUZLAR 1
2.GAGAUZ DİLİ 10
3.ÇAĞDAŞ GAGAUZ EDEBİYATI 14
İKİNCİ BÖLÜM 21
GÜLLÜ KARANFİL'İN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ 21
1.HAYATI 21
1.1.Doğumu, Çocukluğu ve Ailesi 21
1.2.Eğitim Hayatı 22
1.3.Evliliği 24
1.4.Çalışma Hayatı 24
1.5.Üyesi Olduğu Dernekler ve Aldığı Ödüller 25
2.EDEBÎ ŞAHSİYETİ 25
2.1.Şiire Yönelişi ve İlk Denemeleri 25
2.2.Gelişim Dönemi 32
2.3.Katıldığı Şiir Şölenleri 36
2.4.Çevirileri 37
2.5.Editörlük Çalışmaları 39
2.6.Yayımladığı Dergiler 41
2.6.1.Ayna Edebiyat Dergisi 41
2.6.2.Guguşçuk Çocuk Dergisi 44
2.7.Gagauz Çocuk Edebiyatına Katkıları 47
2.8.Hakkında Bahseden Kaynaklar 48
3.ESERLERİ 49
3.1.Şiir Kitapları 49
3.1.1.Sanki Yıldızlar Aucumdaydı 49

3.1.2.Seläm Getirdim (Şiirlär, Mektuplar) 50
3.2.Bilimsel Kitapları 51
3.2.1.Gagauzskaya Leksikologiya I 51
3.2.2.Gagauz Leksikologiyası II 51
3.2.3.Parlons Gagaouze 52
3.2.4.Gagauzların Ulusal Kimliği ve Tarihine Dair Yazılar 52
3.2.5.Gagauzlar İçin Yazılarım 52
3.2.6.Dionis Aga Tanasoglu-90 53
3.3.Sözlük Çalışmaları 53
3.3.1.Azerbaycanca-Rumence Sözlük 53
3.3.2.Gagauzça Sinonimnär Sözlüğü 53
3.3.3.Gagauzça-Rusça Fizika Terbietmesi Sözlüğü 54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 55
GÜLLÜ KARANFİL'İN ŞİİRLERİNDE TEMA, YAPI VE ÜSLUP 55
1.ŞİİRLERİNDE TEMALAR 55
1.1.Bireysel Temalar 55
1.1.1.Tabiat Algısı 55
1.1.2.Anne 56
1.1.3.Umut 58
1.1.4.Yalnızlık 58
1.1.5.Gurbet 59
1.1.6.Yaşama Sevinci 61
1.1.7.İstanbul 62
1.2.Toplumsal Temalar 64
1.2.1.Millî Kimlik 64
1.2.2.Ana Dili 68
1.2.3.Vatan Sevgisi 72
1.2.4.Turan 76
1.2.5.Azerbaycan 80
1.2.6.Açlık 83
2.ŞİİRLERİNDE YAPI 85
2.1.Nazım Birimi 85
2.1.1.Üç Dizeden Oluşanlar 86
2.1.2.Dört Dizeden Oluşanlar 86
2.1.3.Beş, Altı ve Yedi Dizeden Oluşanlar 89

2.1.4.Sekiz, Dokuz ve On Dizeden Oluşanlar 89
2.1.5.On Bir, On İki, On Dört Dizeden Oluşanlar 89
2.1.6.On Beş, Yirmi Bir, Yirmi Dört Dizeden Oluşanlar 90
2.1.7.Karma Yapıdan Oluşanlar 90
2.2.Nazım Şekli 90
2.2.1.Geleneksel Nazım Şekilleri 92
2.2.2.Serbest Düzenli Nazım Şekilleri 95
2.2.2.1.Eşit Dizeli Nazım Şekilleri 96
2.2.2.1.1.Üçlüler 96
2.2.2.1.2.Dörtlüler 96
2.2.2.1.3.Beşliler 97
2.2.3.Karışık Dizeli Nazım Şekilleri 98
2.3.Ölçü, Kafiye ve Redif 98
2.3.1.Ölçü 99
2.3.2.Kafiye ve Redif 100
3.ŞİİRLERİNDE ÜSLUP 102
3.1.Konuşma Dili 102
3.2.Şiirlerinde Görülen Üslup Türleri 104
3.2.1.Hitabet Üslubu 104
3.2.2.Hiciv Üslubu 106
3.2.3.Karşılıklı Konuşma Üslubu 107
3.2.4.İç Konuşma Üslubu 107
3.2.5.Yalın Üslup 108
3.3.Yinelemeler 109
3.3.1.Ses Bilgisel Yinelemeler 109
3.3.2.Biçimbirimsel Yinelemeler 110
3.3.2.1.Ön Yineleme 110
3.3.2.2.Art Yineleme 111
3.3.2.3.Kıvrımlı Yineleme 112
3.3.2.4.Zıt Koşut Yineleme 113
3.3.2.5.Bağlaç Yineleme 113
3.3.2.6.İkizleme 113
3.3.2.7.Ek Yineleme 114
3.3.2.8.Çok Ekli Yineleme 115
3.3.Metin Yinelemeleri 115

3.4.Dil Sapmaları ... 116
3.4.1.Yazım Sapmaları ... 117
3.4.2.Anlam Sapmaları ... 120
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ... 123
GÜLLÜ KARANFİL'İN ŞİİRLERİNDE SÖZ VARLIĞI ... 123
1.KONULARINA GÖRE ADLAR ... 123
1.1.Akrabalık Adları ... 123
1.1.1.Kan Yoluyla Kurulan Akrabalıklar ... 124
1.1.2.Evlilik Yoluyla Kurulan Akrabalıklar ... 125
1.1.3.Genel Adlar ... 126
1.2.Araç, Gereç ve Eşya Adları ... 126
1.3.Bitki Adları ... 130
1.3.1.Ağaçlar ... 131
1.3.2.Çiçekler ... 132
1.3.3.Meyveler ... 132
1.3.4.Sebzeler ... 133
1.3.5.Tarım Bitkileri ... 133
1.3.6.Otlar ... 133
1.3.7.Diğer Bitkiler ... 134
1.4.Yiyecek ve İçecek Adları ... 134
1.5.Çalgı Adları ... 136
1.5.1.Nefesli Çalgılar ... 137
1.5.2.Vurmalı Çalgılar ... 137
1.5.3.Telli Çalgılar ... 137
1.5.4.Diğer Çalgılar ... 137
1.6.Coğrafi Adlar ... 137
1.7.Dünya ve Gökyüzü Adları ... 139
1.8.Hayvan Adları ... 139
1.8.1.Genel Adlar ... 141
1.8.2.Evcil Hayvanlar ... 141
1.8.3.Yabani Hayvanlar ... 142
1.8.4.Kanatlı Hayvanlar ... 142
1.8.5.Balıklar ... 143
1.8.6.Mitolojik Hayvanlar ... 143
1.9.Hava ve Tabiat Adları ... 143

1.10.Kişi Adları 145
1.11.Maden ve Mineral Adları 146
1.12.Meslek Adları 147
1.13.Millet, Soy ve Boy Adları 148
1.14.Yer (Mekân) Adları 148
1.14.1.İç Mekânlar 149
1.14.2.Dış Mekânlar 150
1.14.3.Kıta, Bölge, Ülke ve Şehirler 151
1.15.Organ Adları 152
1.15.1.Ana Temel Organlar 152
1.15.2.Ara Temel Organlar 153
1.16.Renk Adları 154
1.17.Taşıt Adları 156
1.18.Topluluk Adları 156
1.19.Yön Adları 157
1.20.Zaman Adları 159
1.21.Dil Adları 161
1.22.Dinî Adlar 161
1.23.Duygu Adları 163
2.SIFATLAR 164
2.1.Niteleme Sıfatları 165
2.1.1.Hâl-Durum Bildiren Niteleme Sıfatları 165
2.1.2.Renk Bildiren Sıfatlar 168
2.1.3.Biçim Bildiren Sıfatlar 170
2.1.4.Duyu Bildiren Sıfatlar 171
2.1.5.Görünüm Bildiren Sıfatlar 171
2.1.6.Zaman Bildiren Sıfatlar 172
2.1.7.Fiziksel Nitelik Bildiren Sıfatlar 172
2.1.8.Bir Cismin Yapıldığı Maddeyi Bildiren Sıfatlar 172
2.1.9.Abartı Bildiren Sıfatlar 173
2.1.10.Eksiklik veya Yokluk Bildiren Sıfatlar 173
2.2.Sıfatlarda Karşılaştırma ve Derecelendirme 173
2.2.1.Eşitlik Derecesi 173
2.2.2.Üstünlük Derecesi 173
2.2.3.En Üstünlük Derecesi 174

2.3.Belirtme Sıfatları 174
2.3.1.İşaret Sıfatları 174
2.3.2.Sayı Sıfatları 175
2.3.2.1.Asıl Sayı Sıfatları 176
2.3.2.2.Sıra Sayı Sıfatları 176
2.3.3.Belirsizlik Sıfatları 176
2.3.4.Soru Sıfatları 177
3.YAPI BAKIMINDAN FİİLLER 178
3.1.Basit Fiiller 178
3.1.1.Tek Ünlü Yapısındaki Basit Fiiller 179
3.1.2.Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller 179
3.1.3.Ünsüz+Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller 181
3.1.4.Ünlü+Ünsüz+Ünlü Yapısında Olan Basit Filler 189
3.1.5.Ünsüz+Uzun Ünlü Yapısında Olan Basit Fiiller 189
3.1.6.Ünlü+Ünsüz+Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller 190
3.1.7.Ünsüz+Ünlü+Ünsüz+Ünlü Yapısında Olan Basit Fiiller 191
3.1.8.Ünsüz+Uzun Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller 191
3.2.Türemiş Fiiller 192
3.2.1.İsimden Fiil Yapan Ekler 192
3.2.1.1.+lA- / +nA- 192
3.2.1.2.+nAn- 196
3.2.1.3.+lAş- 196
3.2.1.4.+(A)r- 197
3.2.1.5.+(I)r- / +(U)r- 198
3.2.1.6.+A- 199
3.2.1.7.+I- / +U- 200
3.2.1.8.+l- 200
3.2.1.9.+kIr- / +kUr- 201
3.2.1.10.+DA- 201
3.2.1.11.+An- 201
3.2.1.12.+Al- 202
3.2.1.13.+Aş- 202
3.2.2.Fiilden Fiil Yapan Ekler 202
3.2.2.1.-DIr- 202
3.2.2.2.-(I)k- / -(U)k- 204

3.2.2.3.-(ı)l- 204
3.2.2.4.-mA- 207
3.2.2.5.-ş- 209
3.2.2.6.-n- 212
3.2.2.7.-t- 217
3.2.2.8.-(A)r- 219
3.2.2.9.-(I)r- 220
3.2.2.10.-k- 221
3.2.2.11.-I- / -U- 221
3.2.2.12.-p- 221
3.2.2.13.-gut- 222
3.2.2.14.-re- 222
3.3.Birleşik Fiiller 223
3.3.1.İsim+Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller 223
3.3.1.1.İsim + Et- Yardımcı Fiiliyle Oluşan Birleşik Fiiller 223
3.3.1.2.İsim + Ol- Yardımcı Fiiliyle Oluşan Birleşik Fiiller 224
3.3.2.Fiil+Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller 225
4.ÜNLEMLER 225
4.1.Duygu Ünlemleri 226
4.2.Seslenme Ünlemleri 226
4.3.Sorma Ünlemleri 227
4.4.Gösterme Ünlemleri 227
4.5.Cevap Ünlemleri 228
5.İKİLEMELER 228
5.1.Anlam Bakımından İkilemeler 230
5.1.1.Aynı Anlamdaki Aynı İki Sözcüğün Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler 230
5.1.2.Yakın ya da Eş Anlamlı İki Sözcüğün Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler 230
5.1.3.Biri Anlamlı Biri Anlamsız İki Sözcüğün Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler 230
5.1.4.Zıt Anlamlı Sözcüklerin Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler 231
5.1.5.Yansıma Sözcüklerin Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler 231
5.2.Yapı Bakımından İkilemeler 231
5.2.1.Yapım Ekleriyle Kurulan İkilemeler 231
5.2.2.Çokluk Ekiyle Kurulan İkilemeler 231

5.2.3.Hâl Ekleriyle Kurulan İkilemeler 231
5.2.4.Fiilimsi Ekleriyle Kurulan İkilemeler 231
5.2.5.Çekimli Fiillerle Kurulan İkilemeler 231
5.2.6.Pekiştirme Ekleriyle Kurulan İkilemeler 231
5.3.Sözcük Türü Bakımından İkilemeler 232
5.3.1.Sayılarla Kurulan İkilemeler 232
5.3.2.Hayvan İsimleriyle Kurulan İkilemeler 232
5.3.3.Basit Fiillerle Kurulan İkilemeler 232
5.3.4.Ünlemlerle Kurulan İkilemeler 232
5.3.5.Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler 232
5.3.6.Zamir Olan İkilemeler 232
6.DEYİMLER 232
7.KALIP SÖZLER 236
SONUÇ 239
KAYNAKÇA 247
1.Yazılı Kaynaklar 247
2.Sözlü Kaynaklar 255
3.Elektronik Kaynaklar 255
EKLER 257
Ek-1: Söyleşi Metinleri 257
Ek-2: Fotoğraflar 265

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Taranan Eserlerin Kısaltmaları

SYA: Sanki Yıldızlar Aucumdaydı

SG: Seläm Getirdim

NÇ: Nevruz Çiçekleri (Türk Dünyası Kadın Şairleri)

ALJ: Ayna Literatura Jurnalı (4.-5. sayılar)

Mukayesede Kullanılan Eserlerin Kısaltmaları

DLT: Dîvânu Lugâti't-Türk

DS: Derleme Sözlüğü

EUTS: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü

GRRS: Gagauzça-Rusça-Romınca Sözlük

GSS: Gagauzça Sinonimnär Sözlüğü

GTS: Gagauz Türkçesinin Sözlüğü

KB: Kutadgu Bilig

KBS: Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

KTS: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü

OA: Orhun Abideleri

OTAL: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat

ÖTS: Ötüken Türkçe Sözlük

TAS: Trakya Ağızları Sözlüğü

TBS: Türkçe-Bulgarca Sözlük

TETTL: Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı (F-J)

TS: Türkçe Sözlük

YTS: Yeni Tarama Sözlüğü

Dil Kısaltmaları

Ar.: Arapça

Bul.: Bulgarca

EYun.: Eski Yunanca

Fa.: Farsça

Fr.: Fransızca

GT.: Gagauz Türkçesi

İt.: İtalyanca

Lat.: Latince

Rum.: Rumca

Rume.: Rumence

Rus.: Rusça

TT.: Türkiye Türkçesi

Yun.: Yunanca

Diğer Kısaltmalar

Akt.: aktaran

a.g.e.: adı geçen eser

a.g.m.: adı geçen makale

Bkz.: bakınız

C.: cilt

Çev.: çeviren

Ed.: editör

Gös.yer.: gösterilen yer

Haz.: hazırlayan

S.: sayı

s.: sayfa

vs.: vesaire

Y.: yıl

Yay.: yayınları, yayınevi

İşaretler

>: bu şekle gider

-: fiil kök veya gövdelerine gelen ek

+: isim kök veya gövdelerine gelen ek

ø: düşmüş veya kullanılmayan ses

~: benzerlik, denklik

*: varsayım işareti

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

GAGAUZLAR ÜZERİNE GENEL BİLGİLER

1.GAGAUZLAR

Dünya'nın birçok noktasına dağılmış olan Gagauzlar, günümüzde yoğun olarak Moldova Cumhuriyeti içerisinde yer alan Bucak topraklarında Gagauz Yeri özerk bölgesinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Gagauzlar bu bölge içerisindeki Komrat, Çadır-Lunga ve Valkaneş vilayetlerine bağlı köylere dağılmışlardır. Moldova'dan sonra nüfus olarak en kalabalık oldukları ülke Ukrayna'dır. Burada Odessa ve Zaparoje bölgelerinde yaşamaktadırlar. Diğer yaşadıkları coğrafyalar ise şöyledir: Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Litvanya, Estonya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Brezilya ve Türkiye'dir.[1]

Dünya üzerinde 300.000'e yakın bir Gagauzun yaşadığından genel olarak bahsedilmektedir. Fakat Gagauzların güncel nüfus durumları ile ilgili olarak elimizde net bir sayı bulunmamaktadır. Sovyetler Birliğinde 1989'da yapılan son nüfus sayımına göre eski Sovyet ülkelerinde yaşayan Gagauzların sayısı 197.164'tür.[2] 2004 yılında yapılan nüfus sayımına göre Moldova'da 147.500 Gagauz yaşamaktadır. Gagauzlar, nüfusun %4,4'lük kısmını oluşturmaktadırlar. 2001 yılında Ukrayna'da yapılan nüfus sayımına göre ise 31.923 Gagauz, Ukrayna topraklarında yaşamaktadır. 2002 yılı Rusya Federasyonu nüfus sayımında da 12.210 Gagauz yaşadığı tespit edilmiştir.[3]

---

[1]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *Gagauzlar (Gagauz Türklerinin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Dini Folkloru Hakkında Bir Araştırma)*, Ötüken Yay., İstanbul 1998, s. 11.
[2]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 12.
[3]Astrid Menz, "Gagauzlar ve Gagauzca", Çev. Defne Ersin Tutan, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C. 10, S. 16, 2020, s. 95-96.

Günümüzde Gagauzların önemli bir kısmının yaşadığı Moldova'da 2014 yılında yapılmış nüfus sayımına (Transdinyester hariç) göre burada yaşayan 126.010 Gagauz olduğu tespit edilmiştir. Nüfusun %4,57'lik kısmını oluşturmaktadırlar.[4] Orta Asya ve Kafkaslar'da yaşayan Gagauzların nüfusu ile ilgili elimizde istatistiki bilgiler bulunmamaktadır.

Gagauzların etnik kökeni meselesi noktasında geçmişten günümüze değin Yunan, Bulgar ve Türk tarihçileri/araştırmacıları tarafından çeşitli görüşler ortaya atılmış, tartışmalar yaşanmıştır. Etnik kökenleri ile ilgili birbirinden farklı 20'ye yakın hipotez ortaya atılmıştır. Günümüzde Gagauzların etnik kökeni üzerine üç hâkim görüş ön plana çıkmıştır. Öne çıkan bu görüşler sırasıyla şu şekildedir:

1.Gagauzların Bulgar asıllı olduğu görüşü

2.Gagauzların Yunan asıllı olduğu görüşü

3.Gagauzların Türk asıllı olduğu görüşü

1.Bulgar Asıllı Oldukları Görüşü: Gagauzlar uzun asırlar Bulgarlar ile birlikte aynı coğrafyada yaşamışlardır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Bulgaristan'da önemli bir Gagauz nüfus yaşamaktadır. Dinî açıdan Bulgarlar ile aynı mezhebe bağlı olan Gagauzların etnik aidiyetleri ile ilgili Bulgar bilim insanları tarafından çeşitli hipotezler ortaya atılmıştır. Bulgar tarihçi İvanov, Zanetov, Zaşuk ve Titorov Gagauzların etnik aidiyetinin Bulgar olduğunu ve dillerini kaybetmiş olmalarına rağmen dinlerini koruduklarını öne sürmüşlerdir.[5]

Harun Güngör ile Mustafa Argunşah bu konuda Bulgar araştırmacı İvanov'un, 1864 tarihinde hazırladığı *Bulgar Gagauzları* adlı çalışmasındaki şu görüşünü eserlerinde şöyle belirtmişlerdir:

"*Bulgaristan'dan Besarabya'ya giden göçmenler arasında çok sayıda Türkçe ve Romence konuşanlarda vardı. Fakat Bulgar Gagauzları olarak isimlendirilenlerin*

---

[4]Selcen Özyurt Ulutaş, *Gagauzlar,* Selenge Yay., İstanbul 2021, s. 94.
[5]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *Gagauz Türkleri Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı,* Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 6.

ana dilleri Bulgarca imiş, memleketlerini terk etmeye götüren şartlar burada da etkili olmuş ve Bulgarcanın yerine Türkçenin geçmesine sebep olmuştur."[6]

Bulgarların öne sürdüğü bu iddialara karşı olarak bir Gagauz Türkü olan tarihçi Atanas Manov, *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)* adlı eserinde şu ilginç tespiti yapmıştır:

"*Gagauz köylerine yerleşen Bulgar aileleri, Gagauzları Bulgarlaştıracakları yerde, kendileri Gagauzlaşmışlardır. Hatta Gagauz köylerindeki Bulgar öğretmenler, Bulgarca öğretecekleri yerde Gagauzların ahlak ve törelerini de benimseyerek kendileri Türkçe öğrenmişlerdir. Böylece, Gagauzlaşan bu Bulgar aileleri birçoklarının Gagauzların kökence Bulgar oldukları, sonradan dillerini unuttukları biçiminde birtakım düşünceler ortaya atmalarına neden olmuştur. Oysa gerçekte bu gibiler Gagauzlarca özümlenmiş (assimilation) Bulgar aileleridir.*"[7]

Türk tarihçi Kemal Haşim Karpat ise "Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar" adlı çalışmasında Gagauzların etnik kökeni noktasında Bulgar tarihçi Mutafciev'in Gagauzları Bulgar olarak tanımladığı temelsiz iddialarına karşın şu düşüncelerini dile getirmiştir:

"*Mutafciev, Bulgaristan'da, Türkçe konuşan Müslümanların büyük bir kısmını da din ve dil değiştirmiş Bulgar olarak görmektedir. Siyasî amaçlarla ileri sürülen bu teorinin sonsuz çelişkilere yer verdiği ve meseleye ışık tutmadığı aşikârdır. Bu görüşü politik nedenlerle Türkiye'de kabul edip (Gagauzların Türkiye'ye göç etmelerine engel olmak için) savunanlar olmuştur.*"[8]

Bulgarların Gagauz etnik aidiyeti için öne sürdükleri görüşler genel olarak "din" ve "dil" olgusu üzerinden temellendirilmiştir.

2.Yunan Asıllı Oldukları Görüşü: Bulgar tarihçilerin görüşlerine karşı olarak Yunan bilim insanı Amantos ve Lissof'un yanında Kanitz ile Romen tarihçi N. Jorga

---

[6]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 6-7.
[7]Atanas Manov, *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)*, Bulgarcadan Çev. M. Türker Acaroğlu, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2001, s. 28.
[8]Kemal H. Karpat, "Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar", *I.Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. 1, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara 1979, s. 167.

Gagauzların Rumcayı unutmuş Ortodoks Rum olduklarına dair bir görüşü savunmuşlardır.[9] Onların öne sürdüğü görüş şu şekildedir:

"*Gagauzlar, aslen Karamanlıdır. Türklerin Anadolu'yu fethetmelerine müteakip Karaman'dan göç ederek Bizans hâkimiyetindeki Bulgar coğrafyasına yerleşmişlerdir. Fakat Anadolu'yu terk etmelerine rağmen Bulgaristan'da yeniden Türk hâkimiyetine giren Gagauzlar, maruz kaldıkları baskılar nedeniyle zaman içerisinde ana dilleri Rumcayı unutup Türkçe konuşmaya başlamışlardır. Teoriye göre baskıyla dilleri zorla değiştirilen Gagauzlar, dinlerini muhafaza edebilmişlerdir.*"[10]

Yunanların Gagauz etnik kökeni ile ilgili öne sürdüğü bir başka düşünce ise Gagauz adının "Gagavüs"ten geldiği ile ilgilidir. Bu mevzuda Bülent Hünerli, Moşkov'dan alıntılayarak şu bilgileri vermektedir:

"*Yunanlılar, Gagauzları 'Gagavüs' adından getirirler. Bunu da şöyle açıklarlar: 'Gaga' Arnavut soylarından biri ve Arnavutlarla Yunanlılar yakın akrabadır. 'Vus' ise Yunanca inek demektir. Yani Yunanlara göre Gagauz adı bir yandan onların eskiden ziraatla uğraştığını, öte yandan da onların Arnavutların akrabaları olduğunu gösterir.*"[11]

Gagauzlar ile Yunanlar dinî açıdan Ortodoks kilisesine bağlıdırlar. Dinî yakınlık dışında Yunan ve Gagauzların etnik aidiyetleri ile ilgili bir yakınlık bulunmamaktadır. Bu düşünceyi paylaşan Selcen Özyurt Ulutaş'ta Yunanların Ortodoksluğun lideri konumundan hareket ederek gelecekte Balkanlar'da söz sahibi olma arzusunun onların Gagauzlarla ilgilenmelerinin aslî bir sebep olduğunu ifade etmiştir.[12]

3.Türk Asıllı Oldukları Görüşü: Bulgar ve Yunan bilim insanlarının öne sürdükleri görüşlere karşın günümüzde Gagauzların Türk oldukları ile ilgili görüş

---

[9]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.*, s. 29.
[10]Gös. yer.
[11]Bülent Hünerli, "Gagauzlar ve Lozan Mübadelesinin Pek Bilinmeyen Bir Yönü: Yunanistan Gagauzları", *Mübadil Kentler: Türkçe Konuşan Rum Ortodokslar*, Ed. Yonca Cingöz, Lozan Mübadilleri Vakfı Yay., İstanbul 2019, s. 97.
[12]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.*, s. 30.

ağır basmaktadır. Tarih, dil ve kültür alanında yapılan ilmî çalışmalar Gagauzların Türklüğü ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Gagauzların hangi Türk soyundan geldikleri ve Besarabya (günümüzde Bucak) topraklarına nasıl yerleştikleri ile ilgili sorular Türk tarihçileri arasında tartışılan ve ortak bir noktaya varılamayan konuların başında gelmektedir. Günümüzde iki hâkim görüş daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu görüşlerden ilki Gagauzların Selçuklu Türklerinin günümüzdeki bakiyeleri olduğu görüşüdür.

Bulgar tarihçi G. Balasçev ile Avusturyalı tarihçi P. Wittek Gagauzların, Anadolu Selçuklu hükümdarı II. İzzeddin Keykavus'un torunları olduğu konusunda hem fikirdirler. Balasçev, Seyyid Lokman'a ait olan Oğuzname'yi esas alarak Gagauzların II. İzzeddin Keykavus'u takip ederek Bizans imparatoru VIII. Mihail Paleolog'a sığınan Türkler olduğu tezini öne sürmüştür.[13] Wittek ise Yazıcıoğlu Ali'nin Selçuknâme adlı eserini kaynak göstererek Gagauzların II. İzzeddin Keykavus'la birlikte Dobruca'ya yerleşen Selçuklu Türklerinin torunları olduklarını düşünmüştür.[14]

Her iki tarihçinin görüşlerini Cansızof, Zajaczkowski, Osman Turan, Halil İnalcık, Kemal Karpat ile Faruk Sümer kabul etmiştir.[15]

Öne sürülen ikinci görüş ise Gagauzların Peçenek, Kuman ve Oğuz soyundan geldikleri ile ilgilidir. Çek tarihçi Konstantin Jireçek, Gagauzların Moğol istilasından sonra Bulgaristan'a yerleşmiş Kumanların bakiyeleri olarak düşünmüştür. Bu düşünceyi D. Grigoroviç'de savunmuştur. Rus Türkolog Moşkov ise, Gagauzların Kuman veya Türk-Oğuzlardan gelmiş olabileceği üzerinde saptamalarda bulunmuştur. İleride yaptığı araştırmalar ile Gagauzların soyunun Oğuzlara dayandığını belirtmiştir.[16]

Yabancı bilim insanlarının bu görüşlerine karşı olarak Zeki Velidi Togan, Akdes Nimet Kurat, Atanas Manov, Müstecip Ülküsal, Hüseyin Namık Orkun, İbrahim Kafesoğlu, Hikmet Tanyu gibi Türk tarihçileri Gagauzların Oğuz

---

[13]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 9.
[14]Gös. yer.
[15]Gös. yer.
[16]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 10.

Türklerinden geldiğini ve onların Balkanlardaki kalıntıları olduğunu öne sürmüşlerdir.[17]

Polonyalı şarkiyatçı ve Türkolog Tadeusz Kowalski, "Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili" adlı makalesinde Gagauzların kökeni ile ilgili olarak tıpkı Deliorman Türklerinde olduğu gibi üst üste üç tabakadan oluştuğunu öne sürmüştür:

"*En eski tabaka, şimalli bir Türk topluluğunun bakiyesinden, ikinci tabaka, Osmanlıların gelmelerinden daha önceki bir devre çıkan kuvvetli bir cenuplu gruptan, üçüncü tabaka da Osmanlı devrinin Türk kolonlarından ve Türkleşmiş unsurlarından teşekkül etmiştir.*"[18]

Dinler tarihi uzmanı Harun Güngör ile Türk dili uzmanı Mustafa Argunşah, Gagauzların kökeni ile ilgili eserlerinde genel bir değerlendirme yapmışlardır. Onlara göre, kökenlerindeki aslî unsur Oğuzlardır:

"*Gagauzların Peçenek, Oğuz ve Kumanlarla Anadolu Selçuklularının Balkanlarda oluşturduğu bir Hıristiyan-Türk karışımından geldikleri görüşü kabul edilebilir. Fakat kolayca anlaşılacağı gibi, hâkim olan unsur Oğuzlardır. Dilleri incelendiğinde de Gagauzcanın tamamen Oğuz Türkçesinin bir kolu olduğu, kuzeyli unsurların ise önemsenmeyecek kadar az olduğu görülmektedir.*"[19]

Gagauzların Türklüğü ile ilgili olarak Gagauz bilim insanları da görüş bildirmişlerdir. Gagauzların Türklüğüne ilk vurguyu yapanlardan birisi Gagauz millî önderi, başpapaz ve bilim adamı Mihail Çakır'dır. O, Gagauzların Türk kökenli bir halk olduğunu ispatladığı meşhur eseri *Besarabyalı Gagauzların İstoriyası*'nda şu ifadelerde bulunmuştur:

"*Nicä Besarabiyada, nicä da Dobrucada var çok küü, çok erleşmäi, neredä yaşêêrlar sade gagauzlar. Gagauzlar hererdä tutêrlar hristian dinini, zerä onnar ortodox hristian olup, eidinni, religiyacı, deyanetli insannardır. Gagauzlar*

[17]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 11.
[18]Tadeusz Kowalski, "Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Çev. Ömer Faruk Akün, C. 3, S. 2-3, 1949, s. 499.
[19]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 12.

lafederlär pak Türkçä, ölä nicä lafedärmiş, eski zamannarda cümlä insannar, angıları çekilmiş Türk halkından, Türk soyundan. Gagauzların dili lafı taa aslı Türkçadir, taa paktır Osmanlı Türklerin dilindän, zerä Osmanlılar çok laf, çok söz almışlar farsizlerdän, hem arablardan."[20]

Çakır, yayımladığı Gagauzca-Rumence sözlüğünün "Gagauz" maddesinde de Gagauzların Türklüğüne dair şu saptamayı yapmıştır: "*Gagauz: 1.Gagauz halkından insan, 2.Uzlar, 3.Altaylardan Türkler.*"[21]

Gagauzların Oğuz soyundan geldiğini öne süren bir diğer bilim insanı, filolog Dionis Tanasoğlu'dur. O, Gagauzların Oğuz menşeli bir halk olduğunu retrospektif (geriye dönüş) metoduna göre incelemiştir:

"*Gagaouzların Oğuz menşeine çok farklı yöntemlerle ulaşmamızı mümkün kılan retrospektif (geriye dönüş) metoduna göre a) Bugün Gagouzlar'ın çoğunluğu, Besarabya'da ve Balkanlar'da/Bulgaristan'da yaşamaktadır; b) Besarabya'ya Gagouzların 20-30 binlik bir kısmı XVIII.-XIX. yüzyıl başlarında Balkanlardan, Osmanlı-Rus savaşı zamanında getirilmiş, diğerleri ise yerinde kalmıştır; c) Balkanlarda varlık gösteren Gagouzlar, XIII. yy. başlarındaki Hakoğuzlardan gelmiştir ki, bunlar XI. yüzyılda Karadeniz'in kuzey bozkırlarından gelmişlerdi; ç) Oğuzların bir kolu olan Hakoğuzlar, Karadeniz'in kuzey bozkırlarına Orta Asya'daki Yengikent devletinden gelmişlerdi. Dolayısıyla Gagouzların kesin atası, Oğuzlardır.*"[22]

Kökenlerine ilişkin bu savların dışında Gagauz adının yazılışı ve telaffuzu noktasında da bilim insanları arasında bir görüş birliğine bu zamana kadar varılamamıştır. Hem Türkiye'de hem de yurt dışındaki Gagauzlarla ilgili yayınlarda bir birlik gösterilmediği dikkati çekmektedir. "Gök-Oğuz", "Qaqouz", "Gagoğuz/Hak-Oğuz", "Kara/Gara-Guz", "Gagavuz" ve "Gagauz" gibi adlandırmalar araştırmacılar tarafından kullanılmıştır.

---

[20]"Gagauzların İstoriyası", *Sabaa Yıldızı Üç Aylık Jurnal*, S. 2, 1996, s. 6.
[21]Bülent Hünerli, "Gagauz Maddesi", *Mihail Çakir'in Gagauzca (Türkçe)-Rumence Sözlüğü (İnceleme-Metin)*, Paradigma Akademi Yay., Çanakkale 2019, s. 213.
[22]Dionis Tanasoğlu, "Gagauzlar", *Yeni Türkiye Dergisi (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V)*, S. 70, 2015, s. 5556.

"Gök-Oğuz" adlandırması Gagauz adının "Gök" ve "Oğuz" kelimelerinin birleşiminden meydana gelmektedir. "Gök", Türkler tarafından kutsal kabul edilmektedir. "Uz" ise Bizans kaynaklarının Oğuzlar için kullandığı bir ifadedir.[23] Bu görüşü savunan Mustafa Kafalı, şu yorumu yapmaktadır:

"*Slav dillerinde 'ö' sesi yoktur ve Rusça'da vurgusuz 'o' sesi de 'a' olarak okunduğu için Gök-Uz önce Gak-Uz'a ve nihayetinde Gagauz'a dönüşmüştür.*"[24]

Azerbaycanlı araştırmacı Güllü Yoloğlu ise Gagauz adına karşın çalışmalarında "Qaqoguz" adını kullanmayı tercih etmiştir.[25] Yoloğlu'nun bu adlandırması bilim çevrelerinde pek taraftar bulmamıştır.

"Gagoğuz" görüşü ise Gagauz bilim insanı Dionis Tanasoğlu'na aittir. O, "Gagoğuz/Gagouz" adının ilk kısmı olan "Gag" sözcüğünün Oğuzlar'da "hak, asıl, öz" anlamına geldiğini öne sürmüş ve sözcüğü "Asıl Oğuz" anlamında açıklamıştır. Abdülmecit Doğru'da Tanasoğlu'na yakın görüşler savunarak bu adlandırmayı tercih etmiştir.[26]

"Kara/Kara-Guz" görüşünü ise Vecihe Hatipoğlu öne sürmüştür. O, Gagauzların Oğuz soyundan olduğunu ve "Kara/Gara" sözcüğünün "soy, boy" anlamına geldiğini belirterek "Kara-Guz" veya "Gara-Guz" şeklinde adlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat bu adlandırma, bilim çevreleri tarafından kabul görmemiştir.[27]

Türkiye'deki araştırmalarda genel olarak iki adlandırma kullanıldığı dikkati çekmektedir. Türkçe sözlükte ve imlâ kılavuzunda Türkçenin fonetiğine uymasından dolayı "Gagavuz" yazılışı geçmektedir. Nevzat Özkan'da çalışmalarında bu yazımı tercih etmektedir.[28] Harun Güngör ile Mustafa Argunşah ise "Gagauz" adını kabul ederek araştırmalarında bu yazımı kullanmaktadırlar. Güllü Karanfil'de şiirlerinde ve

---

[23]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.,* s. 41.
[24]Gös. yer.
[25]Nevzat Özkan, *Gagavuz Edebiyatı,* Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2017, s. 14.
[26]Nevzat Özkan, *a.g.e.,* s. 15.
[27]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.,* s. 46.
[28]Nevzat Özkan, *a.g.e.,* s. 14.

ilmî çalışmalarında "Gagauz" yazımını tercih etmektedir. Biz de bu yazım şeklini çalışmamızda benimsedik.

Gagauzların tarihî geçmişlerine baktığımız zaman 14. yüzyıl başlarında Balkanlar'da Balık bey liderliğinde bir devlet kurma girişiminde bulundukları görülmektedir. Bugünkü Bulgaristan sınırları içinde bulunan Balçık (Karvuna) şehrini başkent olarak belirlemişlerdir. Balık beyden sonra devletin başına Dobrotiç ve Yanko geçmiştir. Bu küçük devletin toprakları 1417 yılında Osmanlı ülkesine dâhil olmuştur. Burada yaşayan insanların bir bölümü Müslümanlığa geçiş yaparken, geriye kalan bölümü ise Hıristiyan dininde kalmışlardır. 18.yüzyıl boyunca devam eden Osmanlı-Rus savaşları ile Bulgarların baskıları ve Rusların teşvikiyle Gagauzlar, eski yurtlarını bırakarak Moldova boyarlarının onlara iş ve toprak vermesi üzerine Besarabya'ya yerleşmişlerdir.[29]

1770 yılında Moldova'da ilk defa "Çadır" ve "Orak" adlarıyla iki köy kuran Gagauzlar, 1812 yılında Bükreş antlaşmasıyla Nogay Tatarlarının Bucak'tan çıkartılmasıyla bu bölgeye yerleşmişler ve 1818'de Çadırlı Gagauzlar "Çadır"ı, Oraklı Gagauzlar ise "Avdarma" köyünü kurmuşlardır. 1906 yılında bağımsız bir devlet kurma girişiminde bulunan Gagauzlar, Çarlık Rusyasına baş kaldırmışlardır. Kurdukları devlet uzun süreli ayakta kalamayarak Çarın orduları tarafından işgal edilerek varlığına son verilmiştir.[30]

Gagauzlar, 1909-1910 yılları arasında geçim sıkıntısı nedeniyle Orta Asya topraklarına göç ederek Turgay bölgesine, bir bölüm Gagauz ise 1925 yılında Taşkent'e yerleşmiştir. Gagauzlar içerisinde Brezilya'ya yerleşenlerde bulunmaktadır. Gagauzların yaşadığı Besarabya toprakları Ruslar ve Romenler tarafından sık sık el değiştirmiştir. 10 Şubat 1940'ta imzalanan Paris antlaşmasının sonucunda bu bölge Sovyetler Birliğine bağlanarak Moldova Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak günümüze kadar gelmiştir.[31]

---

[29]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.,* s. 7-8.
[30]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.,* s. 8
[31]Gös. yer.

Gagauzların bağımsızlık mücadelesi 1989-1994 yılları arasında sürmüştür. 1987 yılında Komrat'ta Stepan Bulgar liderliğinde kurulan "Gagauz Halkı" örgütü Gagauzların millî bilincini uyandırmaya yönelik çalışmalar yaparak 12 Kasım 1989'da özerkliğin ilan edilmesi noktasında adımlar atmışlardır. 19 Ağustos 1990 yılında da Gagauz parlamentosu "Bağımsız Gagauz Cumhuriyet"ni ilan etmiştir. 1994 yılı ortalarında ise Moldova Cumhuriyeti Gagauz Yeri'nin idarî yetkisini Gagauz halkına devretme kararı almıştır.[32]

2. GAGAUZ DİLİ

Gagauz dili, Gagauzca ve Gagauz Türkçesi olarak adlandırılan bu Türk lehçesi, dil bilimciler tarafından tarihî ve coğrafî durumuna göre sınıflandırılmıştır. Reşit Rahmeti Arat, "Türk Şivelerinin Tasnifi" adlı makalesinde Gagauz Türkçesini coğrafî açıdan Batı-Güneybatı grubuna dâhil etmiştir. Tarihî açıdan ise Oğuz grubu içerisinde göstermiştir.[33] Talat Tekin ise yeni bir tasnif denemesi yaparak Türk dillerini 12 gruba ayırıp incelemiştir. O, "dağlı" grubunun "kal-" alt grubunun "yev" bölümüne Gagauz Türkçesini yerleştirmiştir.[34]

Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi ile birlikte Oğuz grubu yazı dilleri içerisinde değerlendirilen Gagauz Türkçesi, bu diller arasında Türkiye Türkçesine en yakın dil konumundadır. Bu dil, Osmanlı Türkçesinden etkilenerek Türkçe, Arapça ve Farsça sözcükleri bünyesine alarak zenginleşmekle birlikte komşu diller Yunanca, Bulgarca, Rumence, Moldovanca ve Rusça'dan da pek çok alıntı sözcüğü almıştır.[35]

Oğuz grubu Türk diyalektleri içinde en son yazı diline kavuşan Gagauz Türkçesi'dir. 1957 yılına gelinceye kadar kendilerine ait millî bir alfabeye sahip olamamışlardır. Osmanlı asırlarında yaşadıkları dönemde Gagauz dilinde yazılmış herhangi bir eserleri bulunmamaktadır. Dinî bilgileri o dönem Grek harfleriyle

---

[32]Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *a.g.e.*, s. 43-45.
[33]Reşit Rahmeti Arat, "Türk Şivelerinin Tasnifi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, İstanbul 1953, s. 110, 114, 122.
[34]Talat Tekin, "Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi", *Erdem*, C. 5, S. 13, Ankara 1989, s. 168.
[35]Mustafa Argunşah, "Gagauz Dili", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yay., Kayseri 2007, s. 81.

yazılmış Karamanlıca kitapları okuyarak öğrenmişlerdir. 1930'lu yıllarda başpapaz Mihail Çakır, kitaplarını Rumenlerin kullandığı latin alfabesiyle yayımlamıştır. 1957 yılına gelindiğinde Dionis Tanasoğlu ile Lüdmila Pokrovskaya birlikte çalışarak Gagauzlar için Kiril esaslı bir Gagauz alfabesi hazırlamışlardır. Bu alfabe, 30 Temmuz 1957 yılında Moldova SSR Yüksek Sovyetinin kararı ile kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra ilk edebî ürünlerini vermeye başlayarak matbuat alanında ilk adımları atmaya başlamışlardır. 1993 yılı itibariyle de Latin alfabesine geçiş yapmışlardır.[36] Bu geçiş ile birlikte basın ve edebiyat bir çeşitlenme dönemine girmiştir diyebiliriz.

Gagauz Türkçesinin günümüzde merkez (Çadır ve Komrat) ve güney (Valkaneş) olmak üzere iki ağzı bulunmaktadır. Merkez ağzına Çadır ve Komrat başta olmak üzere Aydar, Baurçu, Başköy (Kirsovo), Beşalma, Beşgöz, Coltay, Çokmeydan, Kazayak, Kıpçak, Kiryet, Kongaz, Kongazçık, Tomay köyleri ile Ukrayna sınırları içindeki Dimitrovka, Eski Troyan, Kubey, Tabak ve Yeniköy bölgeleri dâhil olmaktadır. Güney ağzına ise Valkaneş başta olmak üzere Gavanos, Tülü (Etulya) ile Ukrayna sınırları içindeki Kurçu (Vinogradovka) ve Bolboka (Kotlovina) bölgesi dâhil olmaktadır.[37] Nevzat Özkan, bu iki ağzın belirgin ses ve şekil özelliklerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1.Merkez ve Güney Ağzı'nın Ses Özellikleri:

Merkez Ağzı:	Güney Ağzı:
ê: parêi, almêi, kırdêym, bulêydım.	a: parayı, almayı, kırdayım, bulaydım.
ı: alıcam, daadıcek, yapıcek.	a: alacam, daadacak, yapacak.
ä: bän, çiçään, gecä.	e: ben, çiçeen, gece.
i: evdiydim, iştiydik.	e: evdeydim, işteydik.
o: boba, booday.	u: buba, buuday.
ö: bölä, gözäl, sölä.	ü: büle, güzel, süle.
v: avşam, tavşam, yavru.	u: auşam, tauşam, yauru.
h: haber, hasta, hamur.	ø: aber, amur, asta.

[36]Mustafa Argunşah, *a.g.m.*, s. 82-83.
[37]Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yay., 2. Baskı, Ankara 2019, s. 70.

-r: geldilär, gelmişlär. ø: geldile, gelmişle.

2.Merkez ve Valkaneş Ağzı'nın Şekil Özellikleri:

Şimdiki zaman eki:
Merkez ağzı: -êr/-er: alêrım, alêrsın; vererim, vererin.
Valkaneş ağzı: -Iy: alıy(ı)m, alıysın; veriy(i)m, veriysin.

Geniş zaman eki:
Merkez ağzı: -Ar: alarım, gelärim, gidärim, görärim.
Valkaneş ağzı: -Ir: alırım, gelirim, gidirim, görürüm.

Gelecek zaman 3.t.ş. çekimi:
Merkez ağzı: -Icek: alıcek/alêcêk,vericek.
Valkaneş ağzı: -AcAk: alacak, verecek.

İstek kipi 2.t. ve 2.ç.ş. çekimi:
Merkez ağzı: -a/-ä: alasın, alasınız; veräsin, veräsiniz.
Valkaneş ağzı: -Ay: alaysın, alaysınız; vereysin, vereysiniz.

Gagauz Türkçesinin diğer Türk yazı dillerinden ayrılan en karakteristik özelliği cümle sıralanışının gayet serbest şekilde olmasıdır. Türkiye Türkçesinde ve Anadolu-Rumeli ağızlarında devrik sayılan cümle sıralanışı Gagauz Türkçesinde normal sayılmaktadır. Genel Türkçeden farklı olarak Gagauz Türkçesinde bağlı cümle parçası, bağlanılan cümle parçasından sonra gelir. Aynı zamanda tümleç ve zarf yüklemden sonra gelmektedir. Yüklem, cümlenin sonunda değil, başında yahut ortasında yer almaktadır. Bu durumun Slav dillerinin tesiri ile olduğu üzerinde durulmaktadır.[38]

Gagauz Türkçesinin dikkat çeken diğer bir özelliği tıpkı Türkmen Türkçesinde olduğu gibi eski Türkçeden gelen aslî uzun ünlüleri korumuş olmasıdır. Uzun ünlüler üç ayrı sebebe bağlı olarak açıklanmaktadır: a) Asli olduğu düşünülen uzun ünlüler b) Ödünç kelimelerde bulunan uzunlukların korunması c) f, ğ, h, k, y ünsüzlerinin düşmesiyle meydana gelen uzun ünlüler. Örnek olarak *kaar* (kar),

[38]Mustafa Argunşah, *a.g.m.*, s. 83.

yaarın (yarın), *amaanet* (emanet), *aalem* (âlem), *laana* (lahana), *oynamaa* (oynamağa), *aramaa* (aramağa), *daadacan* (dağıtacaksın) verilebilir.[39]

Gagauz Türkçesini keskin bir biçimde Türkiye Türkçesinden ayıran diğer bir özellik ise Slav dillerinden alınma -(y)ka dişilik ekidir. Türk dillerinde bilindiği üzere cinsiyet kategorisi bulunmamaktadır. Gagauz Türkçesinde bu ek, *resimciyka* (kadın ressam), *padişahka* (bir padişahın karısı, kraliçe) gibi örneklerde kullanılmaktadır.[40]

Gagauz dilinin günümüzdeki konuşur durumu ile ilgili ortaya konulan tespitlerde dikkat çekicidir. Bu konuda bir çalışma yapan Astrid Menz, makalesinde şu bilgileri paylaşmaktadır:

"*Moldova Cumhuriyeti toplam nüfusu içinde 136.155 kişi, yani etnik grubun %92,1'i, anadillerinin Gagauz olduğunu bildirmiştir. Moldova Cumhuriyeti'nde yaşayan Gagauzların %5,8'i anadillerinin Rusça ve sadece %1'i ise Rumence olduğunu belirtmişlerdir. Kentsel alanlarda ana dillerinin Gagauzca olduğunu bildirenlerin oranı %85,15 iken, kırsal alanlarda bu oran %96,39'a çıkmaktadır. Nüfus sayımı sırasında sorulan 'genellikle hangi dili konuşursunuz?' sorusuna verilen yanıtlar ise etnik Gagauzların %69,42 oranında anadillerini konuştuklarını (kentsel alanda %40,1, kırsal alanda ise %82,12) göstermiştir. Gagauzların yanısıra, başka bir etnik kökene mensup olan 1.619 kişi de anadilleri olarak Gagauzca konuştuklarını beyan etmişlerdir. Ukrayna'da yaşayan Gagauzlardan 22.822 kişi Gagauzcanın anadilleri olduğunu söylemişlerdir.*"[41]

Bugün Gagauz Yeri özerk bölgesinde üç resmî dil kullanılmaktadır. İlki devlet dili Moldovanca'dır. İkincisi ana dil Gagauzca'dır. Üçüncü olarak Rusça kullanılmaktadır. Fakat Rusçanın baskın etkisi hayatın her alanında kendisini göstermektedir. İş yerlerinde, okullarda, devlet dairelerinde hâkim dil Rusça'dır. Gagauzca, bugün sadece köylerde konuşulur duruma gelmiştir.[42] Rusçanın

[39]Mustafa Argunşah, *a.g.m.*, s. 84.
[40]Astrid Menz, *a.g.m.*, s. 100.
[41]Astrid Menz, *a.g.m.*, s. 97.
[42]Güllü Karanfil, "Gagauzlar: Dün, Bugün, Yarın", *Gagauzlar İçin Yazılarım*, Boy Yay., Bursa 2016, s. 18-19.

günümüzde baskın dil konumunda olması Gagauz dilinin geleceğini etkilemektedir. Bu konuya dikkatleri çeken Güllü Karanfil, basına verdiği bir demecinde şu düşüncelerini dile getirmiştir:

"*Küülerdä da kendi aralarında gagauzça lafedän ana-bobalar uşaklarınnan salt rusça lafederlär. Başçaların dili rusça. Evda kompuyterdä, televizorda çızgi filmlär rusça. Küüyün uşak başçalarında uşaklar boş zamannarında bir-birinnän rusça lafederlär. Bu durum diil salt birkaç küüdä bu durum artık her bir gagauz küüyündä. Eer 3 yaşlı küçüklar gagauzça lafetmärseydi, ozaman durum kötü. Bu uşakların gagauz gelecää yok. Ne mentalitet, ne kultura, ne dä adetlar bu uşaa geçmez. Uşak rusça lafedärsä o 12-14 yaşına kadar o kendini sanêr rus. Bu sürecä rus dilli şkolalarımız da yardım eder. Bunu yapêr gagauz aydınnarımız da: genç türkücülar, gagauz dili üüredicileri, eski psihologiyaya görä: bän aydınım sa uşak läazım lafetsin salt rusça. Küsmesinnär, ama o aydınnarımız biraz geeri kalêrlar yaşamaktan.*"[43]

UNESCO'nun "Kuşaklararası Dil Aktarımı Ölçeği"ne göre Gagauzca "Kesinlikle Tehlikede" olan diller kategorisinde gösterilmiştir.[44] Gagauzcanın genç nüfus arasında gittikçe konuşur oranının azalmaya başlaması dilin kritik duruma geldiğini açıkça göstermektedir. Bu süreçte Gagauz ailelerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Gagauz çocuklarının dil edinimi edinmeye başladıkları dönemden itibaren ergenlik çağlarına kadar ana dilleri ile iç içe olmaları gerekmektedir. Hem aileler hem de okullar bu süreçte Gagauz çocuklarını her açıdan teşvik etmelidir. Böylelikle dilin yaşatılması ve geleceğe aktarılması sağlanmış olacaktır.

3.ÇAĞDAŞ GAGAUZ EDEBİYATI

Gagauzlar, 20.yüzyılın başlarında yazı diline kavuşarak yazılı edebiyatlarının temelini atmaya başlamışlardır. 1957 tarihinde Lüdmila Pokrovskaya ve Dionis Tanasoğlu'nun birlikte oluşturduğu kiril esaslı Gagauz alfabesi ile ilk edebî eserler

---

[43]Güllü Karanfil, "Dilimizin Durumu Kritik Noktaya Geldi", *https://www.kamudannethaber.com/yazarlar/dr-gullu-karanfil/dilimizin-durumu-kritik-noktaya-geldi/1876/*, (27.09.2022).
[44]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.*, s. 64.

ortaya konulmuştur. Bu anlamda yeni alfabe ile ortaya konulan ilk eser Tanasoğlu'nun 1959'da yayımladığı *Bucaktan Sesler* adlı çalışmadır. Bu eserinde hem sözlü edebiyatı hem de yazılı edebiyatı birlikte ele alan Tanasoğlu, Gagauz şiirine ait ilk metin örneklerini de vermiştir.[45] Eser, *Evelki Seslär* ve *Büünkü Yazıcılar* adlı iki bölümden meydana gelmektedir. Çağdaş şairleri ele aldığı ikinci bölümde Nikolay Arabacı, Nikolay Baboğlu, Kosti Vasilioğlu, Mina Köse, Filip Popaz, Dionis Tanasoğlu, Nikolay Tanasoğlu, Aleksi Tukan ile Vani Çakır'ın şiirlerine yer ayrılmıştır.[46] Bu çığır açıcı eserden sonra birçok Gagauz şair ve yazar çeşitli türlerdeki eserlerini ortaya koymaya başlamıştır.

Çağdaş Gagauz edebiyatı genel olarak şiir sahasında gelişmiş bir edebiyattır. Hikâye ve roman gibi nesir türlerinde çok az eser verildiği göze çarpmaktadır. Şairler, duygu ve düşüncelerini en kısa yoldan ifade etme yoluna başvurdukları için genel olarak şiir türünde kalem oynatmayı tercih etmişlerdir.

İlk edebî ürünler 1957-1990 yılları arasında verilmiştir. Bu 30 yıllık süreçte Gagauz edebiyatının temelini oluşturacak çok az sayıda eser verilebilmiştir. Sovyetler Birliği döneminde ilk eserlerini ortayan koyan şairlerin konu olarak Sovyet ideolojisini eserlerine yansıttıkları görülmektedir. Yaşanan Ekim devrimi ile birlikte oluşan siyasî ve sosyal şartlar, edebiyat alanına da tesir etmiştir. Bu doğrultuda eser veren Gagauz şairleri, şiirlerinde yoğun bir biçimde Lenin ve devrimi konu edinen kavramlara, simgelere yer vermişlerdir.[47] 1980'den sonra ise Gorbaçov'un uyguladığı perestroyka (yeniden yapılanma) reformu ile yazarlar bu konulardan uzaklaşarak eserlerinde millî konulara ağırlık vermeye başlamışlardır. 1993 yılında latin alfabesine geçişin yaşanması ile edebiyat bir canlanma ve çeşitlenme sürecine geçmiştir. Edebiyata yeni isimlerin katılmasının yanında ortaya konulan edebî eserlerde de bir artış gözlenmektedir.

İlk dönemde kaleme alınan şiirlerde folklorik unsurlara geniş bir şekilde yer verildiği görülmüştür. Bu tip şiirler daha çok halk şiirini andırmaktadır. Bunlar şekil

---

[45]Oğuzhan Yetişti, "Sovyet İdeolojisi'nin Dionis Tanasoglu'nun Şiirlerine Yansıması", *Kültür Evreni*, Y. 14, S. 47, Yaz 2022, s. 89.
[46]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 90.
[47]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 89.

itibariyle Gagauz türkülerinin etkisiyle yazılmış beyitlerden ya da mani tipinde yazılmış dörtlüklerden oluşmaktadır. Modern dönemlerde bu halk şiiri etkisi kaybolmaya başlamıştır. Gagauz şairler, halk şiiri etkisinden bağlarını kopartarak zamanla modern çağın getirdiği yenilikleri şiire yerleştirmeye başlamışlardır.[48]

1960-1970 yılları arası arasında Tanasoğlu'nun *Çal, Türküm* (1966), *Adamın İşleri* (1969), *Hoşluk* (1970) ve *Gençlik Türküleri* (1975) isimli dört şiir kitabı yayımlanmıştır.[49] Şiir sahasında varlık gösteren diğer bir Gagauz şairi Dimitri Karaçoban'dır. İlk şiir kitabını 1963'te *İlk Laf* adıyla çıkartmıştır. Daha sonra *Bayılmak* (1969), *Persengeler* (1970) ile *Tamannık* (1977) isimli şiir kitaplarını ortaya koymuştur.[50] Karaçoban'dan sonra eğitimci, şair ve yazar Nikolay Baboğlu gelmektedir. Baboğlu, şiir türü dışında hikâye ve piyes türünde ortaya koyduğu başarılı eserler ile Gagauz edebiyatının gelişimine önemli bir katkı koymuştur.

Gagauz Türkçesiyle 1974'te *Legendanın İzi*, 1979'da *Bucak Ecelleri*, 1981'de *Karanfillär Açtılar Enidän* isimli hikâyeleri kaleme almıştır. Toplu şiirlerini 1988 yılında *Tarafımın Pietleri* adıyla çıkartmıştır. Gagauz çocukları için derlediği masalları 1991'de *Masallar* adlı kitabında bir araya getirmiştir. 1979-1985 yılları arasında yazmaya başladığı *Mumnar Saalık İçin* adlı piyesini 1999 yılında yayımlamıştır.[51] Tanasoğlu'ndan sonra tiyatro alanında ilk eserleri o vermiştir. Tanasoğlu, 1974'te *Bucakta Yalın* adıyla Gagauz dilindeki ilk piyesi ortaya koymuştur. Bu eseri aynı zamanda sahnelenmiştir. 1981'de *Oglan hem Lenka* isimli bir piyes daha yazmıştır.[52]

Gagauz edebiyatına şiir türünde en çok eser kazandıran kişi Mina Köse'dir. Yayımladığı sekiz şiir kitabıyla Gagauz şiirinin en verimli şairi olarak adlandırılmıştır. Şiir kitapları *Hazır Ol!* (1986), *Umutlar* (1989), *Kısmet* (1973),

---

[48]Mustafa Argunşah, "Çağdaş Gagauz Şiiri", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yay., Kayseri 2007, s. 131.
[49]Mustafa Argunşah, *a.g.m*, s. 135.
[50]Hülya Argunşah, "Gagauz Edebiyatı", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yay., Kayseri 2007, s. 111.
[51]Aydınnadıcı Nikolay Baboglu'nun Biografiyası", *Ana Sözü Gazetesi*, Nu. 09-10 (700-701), 19 Mayıs 2018, s. 3, 6.
[52]Hülya Argunşah, *a.g.m.*, s. 118.

Kardaşlık (1975), *Zapah Zemli* (1979), *Topraan Ürek Düülmesi* (1983), *Sabanseersin Gün* (1990), *Dattım Ömürdän* (1991) adlarını taşımaktadır.[53]

Bu isimlerin dışında Gagauz edebiyatının öncü kuşağında yer alan diğer şairlerin isimleri ve eserleri şu şekildedir: Gavril Gaydarcı *Ana Tarafım* (1972), Stepan Kuroğlu *Bir Kucak Güneş* (1969), *Kızgın Çiyler* (1974), *Kauş Havaları* (1977), *Yüksek Kuşlar* (1982), *Yol Yıldızı* (2000), Vasi Filioğlu *Aydınlık* (1990), Fedor Marinoğlu *Yürek Dalgası* (1990), Petr Çebotar *Cana Yakın* (1989), Todur Zanet *Karımcalık* (1989), *Böcecik* (1989), *Zamannayersin Evim!* (1990), *Adımlar* (1993), *Akar Yıldız* (1998), Petri Yalıncı *Sönmez Yıldızlar* (1995).[54]

Edebiyat alanında varlık gösterip eserlerini maddî imkanlardan dolayı yayımlayamayan birçok şair ve yazar ise hazırlanan şiir antolojilerinde yer alma imkanına sahip olmuşlardır. 1980'li yıllarda hazırlanmaya başlanan ve 1989'da çıkan *İlkyaz Türküsü* adlı antolojide geleceğin Gagauz şair ve yazarları yer almıştır. Stepan Kuroğlu'nun editörlüğünde çıkan bu antoloji üç bölümden oluşmaktadır. *Peetler* (şiirler) bölümünde Todur Zanet, Todur Marinoğlu, Petri Moyse ve Vasi Filioğlu şiirleriyle yer alırken, *Annatmaklar* (hikâyeler) bölümünde ise Stepan Bulgar, İvan Topal, Nikolay Tufar ile Petri Çebotar'ın hikâyeleri sunulmuştur. Son bölüm olan *Bizim Umutlar*'da ise gelecek vadeden şairlerden Tudora Arnaut, Vasili Duloğlu, Mariya Kalçu, Güllü Karanfil, Andrey Koçancı, Dimitri Ayoğlu, Georgiy Taşoğlu ve Petri Yalıncı yer almıştır.[55] Bu isimlerin birkaçı günümüzde de edebiyat alanında çalışmalarını sürdürmektedir.

Erkeklerin ağırlıkta olduğu bir edebiyat olmasına rağmen önemli Gagauz kadın şairlerde yetişmiş ve şiir türünde eserlerini vermişlerdir. Bu isimler arasında Vasilisa Tukan *Şiirlär* (2010), Lübov Çimpoeş *Güz Yolları Ateş Yanıyor* (2001), *Duygu Başçesi* (2009), Olga Radova *Canın Sesi* (2003), Galina Sirkeli *Lüzgerli Havada Sazların Türküsü* (2014), Tudora Arnaut *Gagauz'um Bucaktır Yerim* (1994), *Anamın Evi* (2015), Güllü Karanfil *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı* (2005), *Seläm*

---

[53]Hülya Argunşah, *a.g.m.*, s. 110.
[54]Hülya Argunşah, *a.g.m.*, s. 112.
[55]Nevzat Özkan, *Gagavuz Edeb...*, s. 429.

Getirdim (2012), Alena Eroğlu *Okuyacam Seni Gözlerindän* (2014), *Otur Lafedelim* (2017), Pelageya Filioğlu *Sesli Ecel Ötmesi* (2014), Ekaterina Ganeva *Çiçekli Dünya* (2002) sayılabilir.

Nazım türünde verilen yoğun eserlere karşın nesir türü Gagauz edebiyatında fazla bir gelişim gösterememiştir. Hikâye türünde ilk örnekleri Dimitri Karaçoban ile Nikolay Baboğlu vermiştir. Bu isimlere ek olarak Todur Marinoğlu'nun *Tatlı Düşlär* (1997) ile Stepan Bulgar'ın *Can Pazarı* (1980), *Canavar Yortuları* (1990) kitapları bu türdeki dikkat çekici eserlerin başında gelmektedir. Ayrıca hikâyeleri bir kitap altında toplanmamış pek çok Gagauz hikâye yazarı bulunmaktadır. Güllü Karanfil'in *Çağdaş Gagauz Öyküsü* (2014) adlı öykü seçkisinde bu isimleri görebilmekteyiz.[56]

Gagauz edebiyatında ilk roman Dionis Tanasoğlu'nun kaleminden çıkan *Uzun Kervan* (1985)'dır. Bu romanı İvan Vlontir'in *Hacımançunun Çöşmesi* (tefrika olarak, 1994), Evgeni Karagur'un *Düşlär hem Havezlär* (1997), Vlad-Demir Karagançu'nun *Acı Pelin Bucakta* (2011) takip etmiştir.[57] Son dönemlerde yayımlanan şu eserler ile Gagauz roman türüne önemli bir ivme kazandırılmıştır: Vlad-Demir Karagançu *Zamannardan Avazlar* (2016), Mariya Mercanka *Kadem Kaynaa* (2017), Mariya Köse *Bozbey Tamızlıı* (2017).

Günümüzde tiyatro türünde varlık gösteren en önemli Gagauz piyes yazarı Todur Zanet'tir. *Aaçlık Kurbannarı* (1998), *Büülü Maaza* (2004), *Dokuzuncu Tümen* (Bekil Beyin Oğulu Emran, 2013), *Sistema* (2015) ve *Mozgoroy* (2020) isimli oyunları yazmıştır. Bu oyunların bir bölümü, Gagauz Yeri'nde yer alan Gagauz Millî Tiyatrosu'nda sahneye konulmuştur.[58]

Son yıllarda Gagauzca verilen eserlerin sayısında önemli bir gelişme gözlemlenmiştir. Pek çok şair ve yazar yeni eserlerini yayımlama yoluna gitmektedir. Bu durum ana dili tehlike altına girmiş bir dil için umut verici bir gelişmedir. Son dönemde çıkan eserler yayın sırasına göre şu şekildedir: Anku Boeva *Güllerim Solmasın* (2019), Vasi Filioğlu *Porezen, Cümbüş, Şaka hem Nelärsa Taa...* (2019),

[56]Ayrıntılı bilgi için bkz. *Çağdaş Gagauz Öyküsü*, Ed. Hüseyin Su, Hece Yay., Ankara 2014.
[57]Nevzat Özkan, *Gagavuz Edeb...*, s. 434.
[58]Oğuzhan Yetişti, "Gagauz Şair Todur Zanet'in Hayatı, Eserleri ve Şiirleri Üzerine", *Bilimsel Eksen*, Y. 12, S. 33, İlkbahar-Yaz 2021, s. 102.

Pelageya Filioğlu *Ömür Dalgaları* (2019), İ. N. Milev ile G. D. Topal *Canın Havezi* (2021), Aleksandra Kristova *Lüzgerä Karşı* (2021), Valentina Bujilova *Gökteki Laflık* (2021), Kosti Kurdoğlu *Avcı Annatmaları* (2021), Todur Zanet *Ana Sözü Seçme Şiirler* (2021), Alena Eroğlu *Sevdim, Severim, Sevecäm* (2022).

Gagauz edebiyatının gelişim çizgisini yansıtan bu eserler dışında edebiyatın atar damarı durumunda olan dergi ve gazeteler de edebî gelişmeleri gösteren önemli yayın organlarıdır. Ortaya konulan kitaplar genel olarak az basıldığı ve sayılı kişilere ulaştığı için yeterli bir okur kitlesine erişememektedir. Buna karşın dergi ve gazeteler ise daha geniş bir dağıtım ağına sahiptirler.

Yayımlanan dergi ve gazeteler içerisinde en bilinen yayın, günümüzde de çıkmaya devam eden *Ana Sözü* gazetesidir. 1988 yılında yayın hayatına adım atan bu gazete, edebî sayfalara yer vermesi ile bilinmektedir. Birçok Gagauz şair ve yazarın biyografilerine, eserlerine sayfalarında yer açan *Ana Sözü*, Gagauz edebiyatının gelişimine ciddi bir katkı sunmuştur. Birçok yazarın ilk kalem denemeleri bu gazete de yayımlanmıştır. Ana dili bilincini ön planda tutan Todur Zanet, ana dilinde şiirler yazan genç kuşak şairlere öncelik tanımış ve gazete sayfalarında onlara yer ayırmıştır.

Bu gazete, 1991 yılında önemli bir adım atarak çocuk okurlara yönelik *Kırlangaç* isimli bir çocuk dergisini ilavesi olarak yayına koymuştur. Gagauzların bilinen ilk ve tek çocuk dergisi olan bu yayın, Gagauz çocuklarına ana dil, kimlik ve tarih bilinci aşılamayı hedeflemiştir. Renkli, kuşe kağıda basılan dergi, Gagauz çocuklarında aidiyet bilincinin oluşması noktasında önemli bir misyonu üstlenmiştir.[59]

Todur Zanet'ten sonra 1994 yılında gazeteci, şair Petri Yalıncı Çadır şehrinde *Gagauz Sesi* gazetesini çıkarma girişiminde bulunmuştur. Bir haber gazetesi olmasının ötesinde edebiyat gazetesi gibi bir işlevi de üstlenmiştir. Dönemin genç Gagauz şair ve yazarlarından Todur Zanet, Todur Marinoğlu, Olga Radova, Todur Keleş, İvan Kior, Fedora Filçeva, Alena Kuru'nun deneme, şiir türlerinde verdikleri

[59]Kırlangaç çocuk dergisi hakkında daha fazla bilgi için bkz. "Gagauzların İstoriyasında İlk Gagauz Jurnalı Kırlangaç", *Ana Sözü Gazetesi*, Nu. 11-12 (774-775), 26 Haziran 2021, s. 5.

eserleri sayfalarında yayınlanmıştır. Ayrıca gazete, Gagauz sözlü kültürüne ait bilmece, masal, fıkra, atasözü gibi türleri de paylaşmıştır. Bu açıdan gazete, Gagauz edebiyatının gelişimini takip edebileceğimiz önemli bir yayın organıdır.[60]

Petri Yalıncı'nın bu gazetesinden sonra 1996 yılında çıkmaya başlayan *Sabaa Yıldızı* dergisi gelmektedir. Stepan Bulgar'ın redaktörlüğü altında üç ayda bir çıkan bu dergi, genel olarak kültür, tarih, sanat ve edebiyat gibi alanlarda yazılar yayımlamaktadır. Başlı başına bir edebiyat dergisi olmamasına rağmen hemen her sayısında Gagauz şair ve yazarlarını tanıtan sayfalara geniş bir şekilde yer ayırmaktadır. Şiir, hikâye, deneme tarzında yazıları muhtevasında barındırmaktadır.

Sabaa Yıldızı aynı zamanda çıktığı günden itibaren çocuk okurlarına "Uşaklara Sayfalar" eki de sunmaktadır. Tıpkı *Kırlangaç* gibi *Güneşçik* adlı çocuk ekiyle çocuk okurların ana dili zevkine ulaşmaları hedeflenmektedir. Stepan Bulgar, Gagauz çocuklarının ana diliyle yazdıkları şiir, masal, anlatı gibi denemeleri de sayfalarında yayımlamaktadır. Günümüze kadar gelen bu dergi ve gazeteler dışında Güllü Karanfil'in öncülüğünde genç okurlara hitap eden *Ayna* edebiyat dergisi ile çocuk okurlara uygun *Guguşçuk* çocuk dergisi çıkartılmaktadır.

[60]Gagauz Sesi gazetesi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Şükrü Haluk Akalın, "Gagavuz Türklerinin Yeni Bir Gazetesi: Gagauz Sesi", *Türk Kültürü*, Y. XXXIII, S. 385, Mayıs 1995, s. 300-303; Abdülkerim Dinç, "Gagauz Türklüğünün Sesi Gagauz Sesi Gazetesi", *Geçmişten Günümüze Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlardaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı*, CPU Printing Company, Sarajevo 2017, s. 10-15.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜLLÜ KARANFİL'İN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.HAYATI

1.1.Doğumu, Çocukluğu ve Ailesi

Gagauz Türkleri arasında filolog, yazar, şair, çevirmen ve yayıncı gibi sıfatlarıyla tanınan Güllü Karanfil, 22 Kasım 1972 yılında Moldova Cumhuriyetine bağlı Gagauz Yeri özerk bölgesinin Valkaneş kasabasındaki Ütülü (Tülü) köyünde dünyaya gelmiştir.[61] Annesinin adı Elena, babasının adı ise İvan'dır. Babası uzun yıllar marangozluk yaparak evin geçimini sağlamıştır. Annesi ise tuğla fabrikasında işçi olarak çalışmıştır.[62] Karanfil'in çocukluğu Sovyetler Birliğinin dünyaya hâkim olduğu bir dönemde geçmiştir. Çocukluk yıllarına ait düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

"*Küçüklüğüm Sovyetler zamanında geçti. Yurt dışındaki Türklerden haberimiz yoktu.Türkülerimizde Edirne, Stanbol, Anadolu kelimelerini telaffuz etsekte anlamlarını bile bilmezdik. Herşey kısıtlı ve kapalıydı. Orta seviyeli bir gelirimiz vardı. Rusça eğitim mecburdu. 3 kardeşiz, evin küçüğü benim. Evin küçüğü olduğum ve biraz da kekelediğim için el bebek gül bebek büyütüldüm. Babam bana nazlı kızım derdi. Annem 7'nci sınıfa kadar okumuş ama dili ve hesaplaması çok iyiydi. Annemin dil zenginliğinin bana yansıdığını düşünüyorum. Annemle her görüştüğümde yeni, duymadığım kelimeleri kayda alıyorum. Babam bağcılık mesleğini okumuş bir adam olsa da marangozlukta çok iyiydi. Köyümüzde bazı evlerin kapı penceresini, çatısını babam yaptı. Babamın dedesi köyün en iyi ustasıymış. Komşu köylerden bile at arabalarını dedesine yaptırıyorlarmış. Annem kerpiç fabrikasında daha sonra da kreşte çalıştı. Babam ağaç ve üzüm bağı*

---

[61]Oğuzhan Yetişti, "Çağdaş Gagauz Edebiyatı'nın Önemli Bir Temsilcisi: Güllü Karanfil", *Kardeş Kalemler*, Y. 15, S. 170, Şubat 2021, s. 80.
[62]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

aşılamakta becerikli bir adamdı. Matematiği çok iyiydi. Eve gazete gelince babamla okumak için sıraya giriyorduk."[63]

Karanfil'in yukarıda da ifade ettiği gibi orta seviyeli geleneksel bir Gagauz ailesinin çocuğu olarak hayatının büyük bir kısmını köyünde geçirmiştir. Üniversite eğitimine kadar köyünden ayrılmamıştır.

1.2.Eğitim Hayatı

Güllü Karanfil, anaokul, ilkokul ve lise eğitimini doğup büyüdüğü Ütülü (Tülü) köyünde tamamlamıştır. Bu köyde bulunan okulda 11 yıllık bir eğitim sisteminden geçmiştir. 1980 yılında başladığı eğitimini 1990'da tamamlamıştır. Anaokulunda ilk defa Rusça eğitim ile karşılaşan Karanfil, lise yıllarına dek yabancı dilde eğitim görmüştür. Liseden mezun olduktan sonra Valkaneş'te çıkan *Panorama* adlı Rusça gazetede çalışmaya başlamıştır. Gazetenin Gagauz dilindeki yazılarını hazırlayan Karanfil, aynı zamanda önemli kişilerle röportajlar da gerçekleştirmiştir. Bu gazetede 8-9 ay bir süre çalıştıktan sonra 1991 yılında Komrat Devlet Üniversitesi'ne ilk kabul edilen öğrencilerden birisi olmuştur. Üniversitenin Gagauz Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt olmuştur.[64]

Bu yıllarda Lübov Vorobyova ile birlikte Gagauz Yeri'nde "Ana Dili Birliği" adlı bir dernek kurmuşlardır. Bu dernek çatısı altında çeşitli etkinlikler gerçekleştirmişlerdir. Uzun ömürlü olamayan bu birlik çeşitli nedenlerden dolayı dağılmıştır. Bir yıl sonra Karanfil, Azerbaycan'a giderek üniversite eğitimini orada devam ettirmiştir. Azerbaycan'a giden ilk Gagauz öğrencilerinden birisidir.[65]

Karanfil, Komrat'ta bulunduğu yıllarda Gagauz millî hareketinin içerisinde yer almıştır. O yıllara ait düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir:

"*Komrat'ta yaşadığım bir buçuk yıl benim hayatımda büyük bir iz bıraktı. Burada kendimi milli hareketin içerisinde buldum. O dönemde ressamlar, şairler ve*

---

[63]19.09.2022 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[64]25.08.2021 ile 19.09.2022 tarihli söyleşi.
[65]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 80.

siyasetçiler sık sık bir araya geliyorlardı. Ben de 19 yaşında bir genç kız olarak toplantılarına katılıyordum."[66]

Üniversite eğitimini 1992-1997 yılları arasında Azerbaycan'da bulunan Bakü Devlet Üniversitesi'nin Şark Şinaslık (Doğu Bilimleri) Fakültesi'nde sürdürmüştür.[67] Bu üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı ile Azerbaycan Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiştir. Karanfil'in Azerbaycan'da okuyan diğer Gagauz öğrencilerinden farkı ise eğitimini Azerbaycan Türkçesinde almış olmasıdır. Diğer Gagauz öğrenciler ise Rusça eğitim görmüşlerdir.[68]

Karanfil, küçük yaşlarda kaleme aldığı şiirlerin birisinde ileride Türkoloji'ye adım atacağını bildirmiştir. O, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

"*15-16 yaşlarımda yazdığım ilk şiirlerimin birinde "Türk bilgici olurum, Eğer başka? Ölüm!, Bir aaç gibi kururum, Tunur kara gözüm." diye mısralarım var. Sovyetler dönemi ve o yıllardan itibaren meğerse Türkolog olacağımı bildirmişim. O zaman Türkolog kelimesini bile bilmiyordum, ama 10-12 yaşlarımda komşumuza misafir olarak gelen bir Özbek Türkü çocukla tanışmıştım ve dilimizin çok benzer olduğunu fark etmiştim. Bu durumdan çok etkilenmiştim. 1991 yılında KDÜ'de Gagauz Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaya başladım. Fakat daha sonra Bakü Devlet Üniversitesi'nin Türk Dili ile Azerbaycan Dili ve Edebiyatı bölümünü 1996 yılında bitirdim. Öğrenciyken ilk makalelerimi yazmaya başladım, araştırmalara çok açıktım. Azerbaycan Millî İlimler Akademisi'ndeki hocalarımın bana çok yardımı oldu. Özellikle Prof. Dr. Tofik Hacıyev, Doç. Dr. Etibar Kuliyev, Prof. Dr. Mehebbet Mirzeliyeva ile Prof. Dr. Hasan Kuliyev'in üzerimde çok emeği vardır.*"[69]

1997 yılındaki mezuniyetinin ardından 2000 yılında doktora eğitimine başlamıştır. Bu eğitiminden sonra 2005 yılında Azerbaycan Millî İlimler Akademisine bağlı Nesimi Adına Dilcilik Enstitüsü'nde Prof. Dr. Hasan Guliyev ile Prof. Dr. Diyonis Tanasoğlu'nun danışmanlığında "Gagauz Dilinin Leksikasında Maişet Sözleri" adlı doktora tezini hazırlayarak filoloji alanında "Doktor" unvanını

[66]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[67]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 80.
[68]19.09.2022 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[69]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

kazanmıştır. Doktorasının ardından 1998-2008 yılları arasında bu enstitüde çalışmalarına devam etmiştir. Azerbaycan'da bulunduğu zamanlarda dil ile ilgili birçok ortak kitap çalışması içerisinde yer almıştır.[70] 2010 yılında Rusya'nın güneyinde bulunan Rostov-na Donu şehrindeki Yönetim, Hukuk ve İşletme Enstitüsü'nde "Yabancılar İçin Rus Dili" kursunu bitirmiştir.

1.3.Evliliği

Karanfil, Azerbaycan'da bulunduğu yıllarda eşi Ağası Hun Mammadli ile 1992 yılında evlenmiştir. Ağası Hun, Azerbaycan'ın tanınmış gazetecilerinden birisidir. Bu evliliklerinden Oğuzhan ve Aydın isimli iki erkek çocuğu ile Aydan isimli bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Ailesi ile birlikte 2007 yılı itibariyle Gagauz Yeri'ndeki Komrat şehrine yerleşmişlerdir.

1.4.Çalışma Hayatı

Karanfil, akademisyen kimliği ile çeşitli kurumlarda, üniversitelerde çalışmalar yürütmüş ve dersler vermiştir. 2008-2011 yılları arasında Mariya Maruneviç Adına Gagauz Yeri Bilim Araştırmaları Merkezi'nin başkanlığını yürütmüştür. 2009-2012 yıllarında Komrat Devlet Üniversitesi'nin Gagauz Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 2012-2013'de Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın bir projesi ile Ankara Üniversitesi'nde post doktorasını yapmıştır. 2016-2020 yılları arasında İstanbul Aydın Üniversitesi'nde Uygulamalı Rusça ve Çevirmenlik bölümünde öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Şuan Gagauz Yeri'nde yer alan Komrat Devlet Üniversitesi'nde çalışmaktadır.[71]

Bu üniversite bünyesindeki Millî Kültür Fakültesi'nde bulunan Türk Dili ve Edebiyatı ile Gagauz Filolojisi ve Tarihi bölümlerinde Türk Dili, Türk Çocuk Edebiyatı, Türkoloji'nin Problemleri, Gagauz Dili, Gagauz Edebiyatı, Türkolojiye

---

[70]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 80.
[71]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 81.

Giriş, Türk Dili Tarihi, Türk Halklarının Edebiyatı ile Çağdaş Türk Lehçeleri derslerini vermektedir.[72]

1.5.Üyesi Olduğu Dernekler ve Aldığı Ödüller

İLESAM (2010), Uluslararası Avrasya Eğitimcileri Derneği (2013) ile Avrasya Yazarlar Birliği (2013)'nin üyesi olan Karanfil, merkezi Almanya'da bulunan Türklerin Dünyası Enstitüsü (Institut für die Welt der Türken) tarafından "Gagauz Türkçesi ve Gagauz Kültürü Konusunda Yaptığı Çalışmalar"dan dolayı kendisine "Türk Dünyasına Hizmet Ödülü" verilmiştir. Bu ödülün yanı sıra 2022 yılı içerisinde Gagauz Yeri'nin başkanı İrina Vlah tarafından "Başarı Belgesi" ile onurlandırılmıştır.[73]

2.EDEBÎ ŞAHSİYETİ

2.1.Şiire Yönelişi ve İlk Denemeleri

İlk eğitimini almaya başladığı yıllardan itibaren şiir ve öykü yazmaya yönelen Karanfil'in okuldaki ilk öğretmeni olan Saveli Ekonomov'un onun edebî kişiliğinin oluşmasında büyük bir etkisi olmuştur. 1986 yılında 6'ncı sınıfa giden Karanfil'in okul müfredatına eklenen Gagauz Dili ve Edebiyatı dersi onun Gagauz diline ilgi duymasına sebep olmuştur. O yılları Karanfil, anılarında şu şekilde anlatmaktadır:

"*1986-cı yıldı. 6-cı klasta, 14 yaşındaydım. Kasım ayıydı, yanılmarsam. Şkolada «Gagauz dili uroomuz olacek» haberi tez yayıldı aramızda. Çok geçmedi – gagauz dili uroo programamıza girdi. Tutêrım aklımda ilk uroomuzu. Klasa bizä artık yaşlı görünän moldovan dili üüredicisi hem şkolada organizaţiya işleri müdürü Saveliy Ekonomov girdi. Hepsimiz sevinçli hem duyguluyduk. «Zaman hayır olsun, üürenicilär», – dedi üüredicimiz. İlk kerä bu selämneşmeyi işittiydik, üürenicinin lafını da tefterlerimizä yazdıydık. Özel bukvalarımızı taftada yazdı. Saveliy Petroviç,*

[72]19.09.2022 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[73]19.09.2022 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

okuduk onnarı. Pek havezliydik üürenmää hem okumaa gagauzça. Kiyatlar yoktu taa, ama uroklarımız pek faydalı geçärdi."[74]

Karanfil'in Ekonomov'dan aldığı ilk eğitim onun ana diline olan bağlılığını ve sevgisini perçinlemiştir. Bu yıllar aslında onun şair kimliğinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ana diline karşı oluşan bu bilinç ile kısa şiir ve öykü denemeleri kaleme almaya başlamıştır. İlk denemelerini dönemin önemli yayın organlarında yayımlama olanağıda bulmuştur. Bu yıllara ait düşüncelerini şu sözleriyle anlatmaktadır:

"*Üürendiynän dooru yazmaa, bän kısacık annatmalar yazmaa denedim. İlk annatmamdı «Pavli hem Meni», sora Puşkinin «Zimnee utro» şiirini çevirmää çalıştım. Elbetki, üüredicimä gösterdim, o baktı da beni kendi kabinetinä teklif etti. Orada şiirin kurallarını üürendim: rifma, ritma, boy, kısım. İlk bilgileri orada kablettim. İki sayfalık «Meni hem Pavli» annatmamın kulminaţıyası yoktu, onu Saveliy Petroviç bulduydu. O zaman annatmam annatmaya benzediydi. Sora yavaş-yavaş kendi şiirlerimi yazmaa çekettim. O yıllarda Stepan Kuroglunun hazırladı «İlkyaz türküsü» kiyadına girän üç şiirim – benim üç ilk şiirim, var nasıl demää. Elbetki, o ilk üç şiirimdä Saveliy Ekonomovun dokunuşu duyulardı. Üürenärdim dooru yazmaa, git-gidä şiirlerim taa islää olardı.*"[75]

14 yaşlarında bir okul öğrencisi iken Puşkin'den yapmış olduğu ilk çeviri, 28 Şubat 1987 yılında *Put'k Komunizmu* (Komünizme Giden Yol) adlı gazetenin *Literatura i İskustvo* (Edebiyat ve Sanat) sayfasında "Kış Sabaası" başlığıyla yayımlanmıştır. Gazetede çıkan şiiri şu şekildedir:

Kış Sabaası

Ayaz, güneş,
Uygun günüm.
Uyêrsın mı sän taa gülüm?

---

[74]Güllü Karanfil, "Üüredicimin Üürettii Gibi", *Gagauzologiya XIX-XXI Asirlerdä Saveliy Ekonomov: Şannı Üüredici*, Haz. Petri Çebotar, Gagauziya M. V. Maruneviç Adına Bilim Araştırmaları Merkezi Yay., Komrat 2019, s. 272.
[75]Gös. yer.

Ya kalk, kokona, ya şılat
Umutlu gözlerin,
Sırıt karşı gün duusuna
Hem ol bir büük yıldız bana.

Tutêrsin aklında, avşam,
O furtuna gününü,
Karannık çöktüünü,
Tunuk, titsi havayı?
Ay, nasıl bir sarısın,
Sır'der bulut arası.

Sän saklama üzünü,
At dışarı gözünü:
Yalabıyarak gündän,
Kaar uçuşêr önümdä,
Aaç kundaklan sarılı,
Dera da buzlan sıkılı.

Konma çok sän kahıra,
Hadi çıkalım kıra,
Koşup kıvrak tayları,
Dolaşalım baaları,
Konup gölün boyuna,
Ani pek paalı bana,
Düşünelim sonuna.[76]

Bu çevirinin yayımlanışının ardından kaleme aldığı "Kendi Dilimdä", "Turgay Sesi" ve "İsteyiş" adlı üç şiiri Stepan Kuroğlu'nun hazırladığı ve 1989 yılında Kişinev'de çıkan *İlkyaz Türküsü* adlı şiir antolojisine girmiştir. Bu şiir antolojisinin "Bizim Umutlar" bölümünde yer almıştır. Kısa dörtlükler hâlinde yazılan bu üç şiir şu şekildedir:

[76]Valentina Karanfil, "Kış Sabaası", *Put'k Komunizmu Gazetesi*, 28 Şubat 1987, s. 3. Kiril harfli Gagauz Türkçesi ile yayımlanan bu şiir tarafımızca latin harflerine aktarılmıştır.

Kendi Dilimdä

Yaptınız bana ceza,
Ama yok bi şey.
Sizin bet lafınıza
Ceza da düşer.

Yaşlarım damneer yapraa,
Ama yok bi şey,
Dünneeydä zor yaşamaa,
Ama yok bi şey.

Her bir poetta oler
Bölä büük işlär.
Herbiri de dayaner,
Ama... yok bi şey.

Kim gülärdi, ko gülsün,
Ama diil islää,
Kim azetmeer dilindän,
O hiç diil insan.

Bän yazerım canımdan,
Kendi dilimdä.
Peetim korkmeer bi şeydän...
Sauş önümdän![77]

Turgay Sesi

Te genä gün başleer topraa
Yalpak elinnän yısıtmaa.
Turgay sesi öter yıraa...
Bitir, millet, sıralamaa!

[77]Stepan Kuroğlu, *İlkyaz Türküsü (Peetlär Hem Annatmaklar)*, Literatura Artistike, Kişinev 1989, s. 271. Bu kitaptan aldığımız kiril harfli şiirler tarafımızdan latin harflerine aktarılmıştır.

Sän kuşçaazım, kesmäysin
Can durgudan türkünü.
Ko insannar sevinsin,
Şannayıp eni günü.

Tarafımıza götür
Seläm, kısmet, uzun ömür!
Yaşamamız, isteeriz biz,
Olsun bu dünneeydä cenksiz.[78]

İsteyiş

İstämeerim bu dünnää
Kara tütünnän tütsün.
İsteerim bän, ana küüydä
Horozun sesi ötsün.

İstämeerim aalasın
Çilidä uşacıklar.
Ko bu dünneeydä kalsın
Dirlik hem büük kısmetlär.

Sebepli sular aksın
Kudretli Bucaamıza.
Güleyräk alatlasın
Uşaklar kucaamıza.[79]

Kuroğlu'nun şiir antolojisinde şiirlerinin yer alması ile Karanfil, daha çok şiir yazmaya yönelmiştir. Onun şiir türüne karşı olan bu tutkusu ileriki yıllarda da hiç sönmeden devam etmiştir. Gagauzların o dönemdeki en önemli gazeteleri durumunda bulunan *Ana Sözü*'nde şiirleri yayımlanmaya başlamıştır. 2 Haziran 1990 yılında yayımlanan gazetenin bir köşesinde Karanfil'in "İlkyaz" ile "Dayanêr Toprak" adlı iki şiiri çıkmıştır. Bu iki şiir şu şekildedir:

---

[78]Stepan Kuroğlu, *a.g.e.*, s. 272.
[79]Stepan Kuroğlu, *a.g.e.*, s. 273.

İlkyaz

Dün çisärdi kaar sık-sık,
Ama büün hava açık,
Duymazdık, nicä kıştan
Biz geçtik yaza birdän.

Güneş yakêr üzümü,
Sulandırêr üzümü.
Daalar artık eşerdi.
Kırlar tekin dinnendi.

Göldä yısınêr sular,
Oraya konêr kuşlar.
Gölümüz bizim derin,
Çöşmenin suyu serin.[80]

Dayanêr Toprak

Karıştı dünnä, aman.
Üreemiz oldu katran.
Korkunç oldu yaşamak.
Nasıl dayanêr toprak?

Kardaş kardaşı düyêr.
E neyä bu götürêr?
Yavaşıyın, insannar.
Olun siz dä barabar.

Kırlarda büüsün ekmek,
İşidilmesin tüfek,
Uşaklar heptän duusun,
Usluluk bizdä olsun.

[80]Valentina Karanfil, "İlkyaz", *Ana Sözü Gazetesi*, 2 Haziran 1990, s. 3. Kiril harfleriyle yayımlanan bu şiir tarafımızdan latin harflerine aktarılmıştır.

Güzün yapraklar düşsün,
İlkyazın aaçlar büüsün.
Kışın ko kaarcaz yaasın.
Ko düünnaä gözäl kalsın![81]

Bu iki şiirin ardından yine aynı gazetenin 18 Nisan 1992 tarihli sayısında ise "Mutsuz Balıkçı", "Saman Yolu", "Bän Yalnız", "Batsa Çökelek", "Var Sözüm", "Duman", "Can Erleşti Buvazda" adlı yedi şiiri çıkmıştır.[82]

Karanfil, Gagauz edebiyatının o dönemdeki en önemli şairleri arasında bulunan Diyonis Tanasoğlu, Nikolay Baboğlu, Stepan Kuroğlu ile Dimitri Karaçoban hakkında birçok bilgiyi öğretmeni Saveli Ekonomov sayesinde öğrenmiştir. Onların edebî ürünlerini okuyarak şiirdeki bilgisini geliştirmiştir. O, bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

"*Saveliy Petroviç gagauz aydınnarının çoyunu tanıyardı. Uroklarda bizä sık-sık Dionis Tanasoglu için, Nikolay Baboglu için, Stepan Kuroglu için annadardı. Dimitri Kara Çobanın ölüm haberini dä urokta bizä Saveliy Petroviç verdiydi. Kara Çobanın, beki, salt bir-iki şiirini üürendiydik, pek tanımazdık, ama tutêrım aklımda, ani pek kahırlandıydım. O günnerdä onun «Ah, tarafım» şiirinä bakarak, bän dä «Ah, tarafçıım» adlı kısa bir şiir yazdıydım.*"[83]

Genel itibariyle Karanfil'in bu ilk kalem denemeleri halk şiirinin etkisiyle 7'li mani düzeniyle yazılmıştır. Modern edebiyat kaidelerinin Gagauz şiirine girmeye başlamadığı dönemlerde özellikle türkü ve mani gibi biçimlerde şiirler yazma şairler tarafından sıklıkla tercih edilmiştir. Karanfil'de şiir sahasında varlık göstermeye başladığı yıllarda duygu ve düşüncelerini basit ifadeler ile aktarma yoluna gitmiştir. Manilerde gördüğümüz basit söylemi onun yukarıda yer alan şiirlerinde açıkça görebilmekteyiz.

---

[81]Valentina Karanfil, "Dayanêr Toprak", *Ana Sözü Gazetesi*, 2 Haziran 1990, s. 3. Kiril harfleriyle yayımlanan bu şiir tarafımızdan latin harflerine aktarılmıştır.
[82]Valentina Karanfil, "Mutsuz Balıkçı", "Saman Yolu", "Bän Yalnız", "Batsa Çökelek", "Var Sözüm", "Duman", "Can Erleşti Buvazda", *Ana Sözü Gazetesi*, 18 Nisan 1992, s. 5.
[83]Güllü Karanfil, *a.g.m.*, s. 272.

Diğer yandan şiirlerini kaleme aldığı 1987-1990 arası yılları düşünürsek şair, Sovyetler Birliğinin edebiyat alanındaki baskın etkisi sebebiyle şiirlerini belli konular çerçevesinde yazmıştır. Yaşadığı ve şahit olduğu olaylara karşı duygu ve düşüncelerini yansıtan şiirleri bulunmaktadır. Bu dönemdeki şiirleri kiril harfli Gagauz Türkçesi ile yazılmış ve "Valentina Karanfil" imzasıyla yayımlanmıştır.

2.2.Gelişim Dönemi

Karanfil, 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ile Türk dünyasını tanımaya başlamıştır. 1991 yılının Ağustos ayında Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı başkanı Turan Yazgan'ın himayesi altında Türkiye'ye gelmesi ile Türkiye'yi yakından tanıma fırsatına erişmiştir. Türkiye'de kaldığı süre içerisinde Azerbaycan, Kerkük, Bulgaristan, Romanya, Kazakistan, Kırgızistan ve Doğu Türkistan gibi bölgelerden gelen Türklerle tanışan, kaynaşan ve onların duygu-düşünce dünyasından etkilenen Karanfil, şiirlerinde millî konuları işlemeye yönelmiştir. Yine bu yıllarda şiirlerini latin harfleriyle yazmaya başlamıştır.[84]

Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde duygu ve düşüncelerini şiir defterine aktarmıştır. Bu deftere yazdığı şiirlerinde özellikle Türkçülük düşüncesinin ağır bastığını görebilmekteyiz. Yine bu şiirlerinde Türk şiirinden ve Türkiye Türkçesi'nden etkilendiği hissedilmektedir. O dönem kaleme aldığı bir şiiri şu şekildedir:

Bozkurdum

Bozkurdum, ay sonunu bekliyorum ben,
Canım ulumak istiyor, Bozkurdum.
Canım sesini işitmek istedi, Bozkurdum.
Durumunu annamak istedim, Bozkurdum.

Bozkurdum, Turan nasıl, nasıl sen.
Eşeriyor mu senin köklerin Bozkurdum,
Annıyor mu, ki büyümek lâzım Bozkurdum.

[84]Güllü Karanfil, "Bozkurt İşareti Hakkında", https://www.kamudannethaber.com/yazarlar/dr-gullu-karanfil/bozkurt-isareti-hakkinda/1418/ (25.10.2022).

Biliyor mu, ki Türkten büyük yok, Bozkurdum.

Bozkurdum, ay sonunu bekliyorum ben
Seni parmağımda taşıyorum, Bozkurdum
Seni canımda taşıyorum, Bozkurdum.
Seninle olmak istiyorum, Bozkurdum.

Bozkurdum, benden ayrı oldun sen
Bişey yok. Ayrılıktan biz kaavi, Bozkurdum,
Asena dışarda, sen evinde Bozkurdum...
Ulu, ulumaktan uyanır Türkler, Bozkurdum.[85]

Bu millî düşünce yapısı onun şiir dünyasında bir çığır açmıştır. Bu dönemden sonra sosyal meselelerin ağırlıkta olduğu şiirler yazmaya yönelim göstermiştir. Türkiye'de bulunduğu dönemdeki bu şiirlerinde geniş bir kelime kadrosu karşımıza çıkmamaktadır. Belli sözcükleri yinelediği görülmektedir. Şiir defterine yazdığı bir başka şiiri ise şu şekildedir:

Olur Mu Çocuğu Anadan Ayırmaya?

Olur mu çocuğu anadan ayırmaya
Düşman, bana annaştır.
Olur mu kannı yaşları akıtmaya
Çünkü cannar kırılır.

Olur mu kırık cannan yaşamaya
Düşman bana annaştır.
Olur mu aydın günneri karartma
Olur mu çocuğu anadan ayırmaya?[86]

Yukarıda yer alan şiirde de görüldüğü üzere Karanfil, Türkiye Türkçesinden etkilenerek şiirler yazmaya çalışmıştır. İleriki yıllarda kaleme aldığı şiirlerinde bu

[85]Şiir defterinde yer alan bu şiiri yayımlanmamıştır. Şiirin altında "15 Ağustos, 1991. Trende yazıldı. Ayrılık günü." notu bulunmaktadır.
[86]Şiir defterinde yer alan bu şiiri yayımlanmamıştır. Şiirin altında "5 Ağustos. Trende. Ankara'dan ayrılırken Konya'ya" notu bulunmaktadır.

etki devam etmiştir. O, 90'lı yıllarda yaşadığı değişim ile ilgili olarak düşüncelerini şu sözlerle ifade etmektedir:

"*O yıllarda çılgınca yazdığım şiirlerim var. 1990'lı yıllar tekin değildi. Değişiklikler çoktu. Türk dünyasını o yıllarda tanımaya başladık. Gagauzya kuruldu. O yıllarda yazdığım mistik, üstü kapalı şiirlerim var. Yazdıklarım arasında güçlü olan ve zayıf kalan ürünler var. En çok işlediğim konu millî ruh, Türkçülük konusudur.*"[87]

Karanfil'in yukarıda da söz ettiği gibi yazdığı birçok şiir içerisinde zayıf ve güçlü kalan manzumeleri bulunmaktadır. Bu noktada, şiir defterindeki bazı şiirleri yayımlama yoluna gitmemiştir. 1992 yılında ise Karanfil, Azerbaycan'a giderek burada Türkoloji eğitimi almaya başlamıştır. Onun bu eğitimi, şiir sahasında daha verimli eserler kaleme almasına destek olmuştur. Türkiye ve Azerbaycan Türkçesini öğrenmesinin yanında bu iki ülkenin edebiyatlarını tanıma, öğrenme imkânına da sahip olmuştur. İlk şiir kitabını da burada yayımlamıştır.

Şiirdeki bilgisinin gelişmesi ile şiirlerinin yapısında da değişimler gözlemlenmiştir. İlk dönem şiirlerinde görülen 7'li hece ölçüsü yerine 11'li hece ölçüsünü tercih etmiştir. Örnek olarak şu şiirini verebiliriz:

Söz

Yaamur akêr bir tel gibi üzümdän,
Bän, Güllüye, geldi seläm Denizdän.
Halk yaşlarınnan islandım, oldum yaş,
Bana kalsa bu canımdan indi taş.

Üzüm benim bakêr dooru yaamura,
Bän kuruldum, canım gider duvara.
Saklama sän hiç üzünü yaamurdan
Kayna halkınnan bu sözlär yukardan.[88]

---

[87]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[88]Güllü Karanfil, *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı*, Nurlan Yay., Bakı 2005, s. 19.

Yukarıda yer alan şiirinde de gördüğümüz üzere kelime hazinesinde bir zenginleşme görülmektedir. Şiirlerinde derin anlamlar ifade eden simgeleri, çağrışımları kullanma yoluna gitmiştir. Karanfil'in düzenli ölçüyle yazdığı bu tip şiirlerinin yanında serbest tarzda yazdığı şiirleri ise çoğunluktadır. Onun bu tarzdaki şiirleri üzerine bir değerlendirme yapan edebiyat araştırmacısı Emine Sevinç Öksüzoğlu, şu tespitte bulunmuştur:

"*Fransız Edebiyatında yer alan serbest şiir tarzı, garip akımı ile Türk şiirini de etkisi altına almıştır. Bu akımın öncüsü Orhan Veli'dir. Yine Rus Edebiyatının etkisi de Nazım Hikmet'in şiirlerinde görülmektedir. İki ünlü şairimizin etkisi ile Türk Edebiyatında serbest tarzda şiir yazan şairler hızla artmıştır. Bu şiir türü edebiyatımıza girerek hece vezni kadar benimsenmiştir. Bu tarz Gagauz edebiyatında ve Azerbaycan edebiyatında da aynı şekilde ortaya çıkmaktadır. İşte tam bu noktada Güllü Karanfil hanımefendi de şiirlerinde kendine özgü bir tarz oluşturmuş, bu tarzla serbest şiiri buluşturmuş bir şairimizdir.*"[89]

Öksüzoğlu'nun da ifade ettiği gibi Karanfil, şiirlerinde serbest tarzı benimsemiş ve böylelikle kendine özgü bir şiir anlayışı oluşturmuştur. İkinci şiir kitabında bu anlayış ile yazılmış şiirlerini bir araya getirmiştir. Örnek olarak "Beni Anlatan Ben" şiirini verebiliriz:

Beni Anlatan Ben

Tüm kainat benimle,
Ama ben tek benimleyim,
Ben ve içimdeki duygular.
Ve etrafımda kalın ve tunuk bir çevre...
Ben benimleyim, ikiyiz,
Ve o bana çok tanıdık geliyor,
Ve akrabayız, galiba,
Bazen rahatsız, bazen de ferah oluyor,
Bazen ağlar, bazen ise seviniyor.

[89]Emine Sevinç Öksüzoğlu, "Şiiri Kucaklayan Şair", *Seläm Getirdim (Şiirlär, Mektuplar)*, Elena-V.I., Kişinev 2012, s. 4.

Kainat benimle olsa bile
İçimde salt bir ben var...
İçimde bir ben var ki,
onu ancak ben tanırım.
Tanıdıkları icin güçlü...
Göz yaşını, zayıflığını saklayan
Bir ben bu aslında.
Yüzü hep güler, içi tez ağlayan biri
İçimde bir ben var ki,
Bazen onu tam tanımadığım için korkuyorum.
İçimde benden de büyük bir ben var!
Şaşkınlık içindeyim...[90]

Karanfil, günümüzde Gagauz çocuklarına yönelik kısa çocuk şiirleri kaleme almaya başlamıştır. Ana diline karşı duyduğu hassasiyet ile çocukların dil becerilerini geliştirmek adına bu türde şiirler yazmaya yönelmiştir. Çocuk şiirlerinin önemine şöyle değinmektedir:

"*Şuan daha çok çocuklar için şiir ve öykü yazmaktayım. Çünkü bu nesli geliştirmediğimiz taktirde bizim romanlarımızı, şiirlerimizi okuyan bir nesil olmayacaktır. Çünkü dil becerileri yok. Bu becerileri geliştirmemiz şu anki en önemli konulardan birisidir. Dil olmazsa edebiyatta olmaz. Bu dili konuşanlar azalır ise okurlar da azalır. Dilin ve edebiyatın gelişimi için mücadele etmek durumundayız.*"[91]

Genel itibariyle Karanfil'in şiirleri Azerbaycan'da *Edebiyyat* gazetesi, Türkiye'de *Kardeş Kalemler, Balkan Türküsü* dergisi, Kuzey Makedonya'da *Köprü* dergisi, Başkurdistan'da *Baskortostan Kızı* dergisi ile Gagauz Yeri'ndeki *Sabaa Yıldızı* ile kendi çıkardığı *Ayna* dergisinde yayımlanmıştır.[92]

2.3.Katıldığı Şiir Şölenleri

[90]Güllü Karanfil, *Seläm Getirdim (Şiirlär, Mektuplar)*, Elena-V.I., Kişinev 2012, s. 40.
[91]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[92]19.09.2022 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

Karanfil, Türkiye'de ve yurt dışında ulusal ve uluslararası çapta gerçekleştirilen çeşitli şiir şölenlerine katılarak Gagauzca yazdığı şiirlerini okumuştur. Bazı organizasyonların hayata geçirilmesinde de aktif olarak rol almıştır. Katıldığı belli başlı şiir şölenleri yıllara göre şu şekildedir:

13. Uluslararası Hazar Şiir Akşamları (Elazığ, 2005), 8. Uluslararası Sapanca Şiir Akşamları (Sapanca, 2008), Uluslararası I. Balkan Türk Şairleri Buluşması (Kırcaali, 2012), Uluslararası II. Balkan Türk Şairleri Buluşması (Gagauz Yeri, 2013), 21. Uluslararası Hazar Şiir Akşamları (Elazığ, 2013), 9. Uluslararası Türkiye Âşıklar ve Şairler Şöleni (Bursa, 2013), Eskişehir Türk Dünyası Şiir Şöleni (Eskişehir, 2016), Denizli Uluslararası Yaren Şairler Şöleni (Denizli, 2016), Türk Dünyası Şairler Buluşması (Türkistan, 2017), 5. Uluslararası Yahya Kemal Beyatlı Türkçe Şiir Şöleni (Makedonya, 2019), Türkçe'nin 13. Uluslararası Şiir Şöleni (Edirne, 2019), Uluslararası Tokat Yeşilırmak Şiir Akşamları (Tokat, 2021).

2.4.Çevirileri

Güllü Karanfil'in şairliği yanında çevirmen bir yönü de bulunmaktadır. Türk dünyası yazarlarının eserlerini Gagauz Türkçesine aktarmasının yanında Gagauz şair ve yazarlarına ait edebî eserleri Türkiye Türkçesine de aktarmaktadır. Gerçekleştirdiği en önemli çeviri çalışmalarından ilki Yunus Emre'ye ait sekiz şiiri Gagauz Türkçesine aktarmasıdır. Çevirdiği bu şiirlerden örnek olarak "Bir Kerä Can Yaktınsa" adlı şiiri verebiliriz:

Bir kerecik can yaktın sa, o dualar-dua diil,
Yetmış iki millet tä el-üz yıkamaz diil.

Han erennär geldi geçti, yurtlar kaldı, onnar göçtü,
Kanat açıp Haka uçtu Kısmet kuşu-kaaz diil.

Yol odur ki dooru gider, göz odur ki Hakı görer.
Adam sa-alçakta durar, yukardan bakan göz diil.

Dooru yola gittin sä, mudrik eli tuttun sa
Bir hayırcık ettin sä hayırın bin olar, az diil.

Yunus bu lafları çatêr, sansın saayaaya bal katêr,
Halka o malını satêr, ükü altındır, tuz diil.[93]

Bunun yanı sıra Azerbaycan'ın tanınmış şair ve yazarı Anar Rızayev'e ait "İyi Padişahın Masalı" adlı hikâyeyi "Käämil Padişah İçin Bir Masal" başlığıyla Gagauz Türkçesine aktarımını yapmıştır. Hikâye, 1970'li yıllarda kaleme alınmış olup Sovyet rejim sisteminin ironik bir dille eleştirilmesine yöneliktir. Eser, 10 farklı Türk lehçesine çevrilerek 2018 yılında İstanbul'da Türk Edebiyatı Vakfı tarafından yayımlanmıştır.

Hüseyin Su'nun editörlüğünde 2014 yılında çıkan *Çağdaş Gagauz Öyküsü* adlı öykü seçkisinde çevirmen olarak görev almıştır. Bu seçkide 15 Gagauz yazarın 41 kısa öyküsünü Türkiye Türkçesine aktarmıştır. Kitapta yer alan yazar ve öyküler şu şekildedir:

Dimitri Karaçoban "Kelime Kıyameti", "Murmullar", "Yoldaki Karı", "İzler", "Stanka'nın Düğünü", "Büyük Bağış", "Davet", "Otuz Ley"; Nikolay Baboğlu "Kara Kış", "Korkunç İlkbahar", "Anılarım", "Ayva Çiçekleri"; Stepan Kuroğlu "Zor Yollar"; Petri Çebotar "Tanas Dedem", "Vasilka Babunun Kazları", "Kıvırma Kokusu", "Keçi Eti"; Mariya Mercanka "Sevgi Eziyetleri", "Can Bağışlanması"; Ekaterina Ganeva "İki Parmak"; Konstantin Vasilioğlu "Şakacılar", "Çizmeler"; Stepan Bulgar "Son Akşam", "Trakalı Öküz", "Canavar Yortuları", "Kavurma"; Todur Marinoğlu "Topal Kurt", "Kaymaklı", "Olan Oldu..."; Aydan Karanfil "Keman'ım"; Nikola Esir "Son Pazar", "Bay Vani", "Ana", "Dilenci", "Sağlıcakla, Mamu..."; Saveli Ekonomov "Sağlıcakla Kal, Vatanım", "Aşçı Yardımcısı"; Dimitri Kihayoğlu "Söz Sahibi", "İnatçı Paşi"; Anku Boeva "Cesur Kertenkele"; Pelageya Filioğlu "Düğme".[94] Bu eserin Türkiye'de yayımlanması ile ilk defa Gagauz öyküsü Türkiye'deki okuyuculara tanıtılmıştır.

Karanfil, son olarak "Kızılelma Neresi?" adlı çeviri projesinde yer almıştır. Ömer Seyfettin'in vefatının 100.yılına armağan olarak hazırlanan bu proje ile onun "Forsa" ile "Kızılelma Neresi?" adlı iki hikâyesi 10 farklı Türk lehçesine

[93]Güllü Karanfil, "Bir Kerä Can Yaktınsa", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 2, 2016, s. 46.
[94]*Çağdaş Gagauz Öyküsü*, Ed. Hüseyin Su, Hece Yay., Ankara 2014, s. 23-203.

çevrilmiştir. Hikâyelerin Gagauz Türkçesine çevirisini Güllü Karanfil gerçekleştirmiştir. Eser, İmdat Avşar'ın editörlüğünde 2020 yılında Türk Edebiyatı Vakfı tarafından yayımlanmıştır.

2.5.Editörlük Çalışmaları

Güllü Karanfil, 2009 yılında Gagauz dilini korumak ve geliştirmek adına Nikolay Koyçu ve Aleksandra Tulba ile birlikte "Meras" adını verdikleri bir derneğe öncülük etmişlerdir. Bu dernek çatısı altında her yıl genç Gagauz şair ve yazarları arasında "Şiir ve Öykü Yarışması" tertip edilmesi noktasında çalışmalar başlatmışlardır. Yarışmaya katılan genç Gagauz şair ve yazarların düz yazı ve şiir türündeki eserlerinin yayımlanmasını sağlamışlardır. Bu yarışmanın gerçekleştirilmesine öncülük eden Karanfil, genç yazarların eserlerini iki kitapta toplamıştır.

Tükenmez Umut Kaynaa adını verdiği şiir ve öykü seçkisini 2009 yılında Komrat'ta yayımlamıştır. Bu eser, Diyonis Tanasoğlu'nun *Bucaktan Sesler* ile Stepan Kuroğlu'nun *İlkyaz Türküsü* adlı antolojilerinden sonra genç Gagauz şairlerin eserlerini barındıran üçüncü antoloji olması bakımından önemlidir.

Eserde Vasil Kristov, Nadi Lozova, Lena Mokanu, Lena Fıçıcı, Kristina Kapuşçulu, Anna Bogdan, Nikolay Esir, Katerina Ganeva, Mihail Kürkçü, Anjela Mutkoğlu ile Afanasiy Germek yer almıştır.[95]

Bu yayımlanan ilk seçkiden sonra ikincisi ve üçüncüsü gerçekleştirilen şiir ve düz yazı yarışmalarının sonucunda başarılı bulunan eserlerde *Akar Sel Gücü* adlı seçkide bir araya getirilmiştir. Bu eserde, daha yeni isimler şiirleri ve düz yazıları ile yer almışlardır. Eser, 2013 yılında Ankara'da yayımlanmıştır. Eserde yer alan isimler ise Lena Mokanu, Alla Büük, Viktor Kopuşçu, Anjela Mutkoğlu, Pelageya Filioğlu, Aleksandır Kılçık, Yuliya Kurdoğlu, Anna Panaitova, Galina Sirkeli, Kosmas Şartz, Mariya Çebanova ile Nikolay Peyoğlu'dur.[96]

---

[95]Güllü Karanfil, *Tükenmez Umut Kaynaa*, https://www.turansam.org/siirler.doc (29.10.2022).
[96]Güllü Karanfil, *Akar Sel Gücü*, Yayınevi Yok, Ankara 2013, s. 64.

Karanfil'in editörlüğünü yaparak genç Gagauz şairlerin yetişmesine ve eserlerinin iki kapak arasına girmesine imkân tanımasıyla çağdaş Gagauz edebiyatının gelişimine önemli bir katkı sunmuştur.

Editörlüğünü yaptığı en kapsamlı çalışma ise 2015 yılında Bursa'da çıkardığı *Gagauz Şiir Antologiyası* adlı şiir antolojisidir. Çağdaş Gagauz şiiri üzerine daha önce 1992'de İrfan Ünver Nasrattınoğlu *Gagauz Şiir Antolojisi* isimli küçük bir kitap yayımlayarak bu alandaki boşluğu doldurmuştur. Daha sonra Osman Baymak tarafından 2000 yılında *Gagauz Çağdaş Şiiri Antolojisi* adıyla kapsamlı bir antoloji çıkmıştır.

Bu iki yayından sonra Karanfil'in yayımladığı bu antoloji ile hem klasik hem de yeni Gagauz şairlerin şiirleri bir antolojide yeniden bir araya getirilmiştir. Antoloji ile ilgili düşüncelerini önsözde şu şekilde açıklamıştır:

"*Bu kitaba klasik şairlerlän yanı sıra şairlik dünnasına ilk adımlarını atan gençlär dä var. Elbet, 100 yıl sora bütün bu adlar birär tanınmış klasik olamasalar da, her biri Gagauz genç literaturasının gelişmesi hem oluşması için adım attılar hem kendi, küçük tä olsa, izini bıraktılar. Literatura gözäl dillän yazılan bir istoriyadır. O bir bilgi sandıı. Orada halkın çektii zorluklar hem sevinçli günleri mutlak var; orada yortular, adetlär, folklor örnekleri hem b. Gagauz şiirini bütün Türk dünnasında tanıtmak için hem Gagauzların içindän şiir sevännär için bu yola çıktık. Bu şiir antologiyası kultura hem dil bakımından çok yakın, ama Balkannarda hem Türk dünnäsında az tanınan Gagauz Türklerini tanıdabilecek.*"[97]

Antolojide yer alan klasik şairler sırasıyla şu şekildedir: Nikolay Tanasoğlu, Nikolay Arabacı, Dionis Tanasoğlu, Nikolay Baboğlu, İvan Pavlioğlu, Dimitri Karaçoban, Mina Köse, Vlad-Demir Karagançu, Gavril Gaydarcı, Konstantin Vasilioğlu, Stepan Kuroğlu, Vasi Filioğlu, İvan Milev, Vasilisa Tukan, Mercanka, Petri Moyse, Andrey Koçancı, Todur Marinoğlu, Petri Çebotar, Olga Radova Karanastas, Todur Zanet, Lübov Çimpoeş, Petri Yalıncı. Bu isimlerin dışında kalan genç Gagauz şairleri ise Mariya Kavalcı, Vasili Uzunov, Anna Kazanı, Andrey Palik,

---

[97] *Gagauz Şiir Antologiyası*, Haz. Güllü Karanfil, Bilal Ofset Matbaası, Bursa 2015, s. 9-10.

Stafanida Stamova, Tudora Arnaut, Güllü Karanfil, Anjela Mutkoğlu, Ekaterina Ganeva, Länka, Viktor Kopuşçu ve Vasi Kristev.

2.6.Yayımladığı Dergiler

2.6.1.Ayna Edebiyat Dergisi

İlk sayısı 2015 yılında İstanbul'da çıkan *Ayna Literatura Jurnalı* (Ayna Edebiyat Dergisi), Gagauz Türklerinin günümüzdeki en yeni edebiyat dergilerinden bir tanesidir. Derginin sahibi ve baş redaktörü Güllü Karanfil'dir. Karanfil, Ayna dergisinin çıkış sürecini şu sözlerle anlatmıştır:

"*Bizde dergi ve gazete sayısı azdır. Çağdaş edebiyat dergisi ise yoktu. Bir edebiyat dergisi çıkarma fikri eşimden geldi. Edebiyat dergisi yok. Bu işi sen yapmalısın dedi ve bana her türlü desteği sağladı. Yeni isimlerin çıkması kolay bir iş değildir. Onları bulmak, onlarla çalışmak, yön göstermek ve ellerinden tutmak gerekir. Bana zamanında bunu yapmışlardı, ben de yapmaya çalıştım. Gençlerin gün yüzüne çıkmaları için aralarında şiir ve düz yazı yarışmaları düzenledim. Yarışmaların sonucunda onların eserlerini iki şiir kitabı çıkartarak yayımladım. Daha sonra yeni isimleri de Ayna dergisinde yayımlamaya başladım. Dergide hem klasik şairlerimizin hem de yeni şairlerin şiirleri yer almaktadır. Her bir sayıda okuyuculara 'Türk Dünyasının Selamı Var' adlı köşede Türk dünyası edebiyatlarından bir şairi tanıtmaktayız. Dergide Gagauz folklorundan örneklerde mevcuttur. Dergiyi finansal yardım bulduğumuz zaman yayımlamaktayız. Dergi ücretsiz olarak Gagauzya ve Ukrayna'da yer alan kütüphanelere ve okullara dağıtılmaktadır.*"[98]

Yukarıda da ifade ettiği gibi Karanfil, çağdaş bir edebiyat dergisinin yoksunluğundan dolayı böyle bir dergi çıkarmayı düşünmüş ve bunu hayata geçirmiştir. Derginin içeriğinde üç aylık periyotlar ile çıkarıldığından bahsedilse de maddi imkânlardan dolayı düzenli bir şekilde çıkmamaktadır. Şuana kadar toplam 5 sayı yayımlanmıştır. Son sayısı 2020 yılında çıkmıştır.

---

[98]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

Güllü Karanfil dışında derginin yayın kurulunda yer alan diğer isimler şu şekildedir: Yazı işlerini yürüten kişi Svetlana Kürkçü Marçuk'tur. 5'nci sayıdan itibaren yazı işlerini Elena Karamit üstlenmiştir. Yayın kurulunda Ağası Hun ile Elena Marinoğlu yer almaktadır. Derginin teknik düzeni Mustafa Sezgin'e aittir. 5'nci sayı ile teknik düzen Tatyana Grozdeva tarafından yapılmıştır.

Nesir türündeki eserleri ile dergide yer alan Gagauz yazarları şu şekildedir: Todur Marinoğlu, Mariya Köse, Pelageya Filioğlu, Nikolay Gotişan, Alla Büük, Aleksandra Kristova, Galina Sirkeli, Saveli Ekonomov, Todur Kiroviç, Mila Kurudimova, Kristina Koçan, Vlad-Demir Karagançu, Anku Boeva, Nikolay Esir, Dimitri Karaçoban.

Şiirleri ile yer alan Gagauz şairler ise şu şekildedir: Mariya Mercanka, Dionis Tanasoğlu, İliya Karaseni, Aydan Mammadli-Karanfil, Lariya Kulaksız, Alöna Ergoğlu, Petri Yalıncı, Görgi Topal, Güllü Karanfil, Nikolay Baboğlu, Valentina Hacıoğlu-Bujilova, Aleksandra Kristova, Aleksi Karadimetrov, Petri Moyse, Petri Çebotar, Nikolay Peyoğlu, İvan Milev, Alla Büük, Lambu Telpiz, İrina Makri.

Elli sayfayı geçen bir sayfa sayısına sahip olan dergi "Bilal Ofset" matbaasında baskıya hazırlanmaktadır. 5'nci sayı itibariyle Kişinev'de çıkartılmaktadır. Derginin maddi gelirini "Gagauz Dilini Kurtarma Fonu" karşılamaktadır. Derginin kapak görselleri ise Gagauzların tanınmış ressamlarından Dimitri Savastin ile Sergey Savastin'in resimlerinden seçilmiştir.

UNESCO'nun "Kesinlikle Tehlikede" kategorisinde gösterdiği Gagauzcanın yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olmasından dolayı bu dergi önemli bir misyonu üstlenerek Gagauzcanın gençler arasında yaşatılmasına öncülük etmektedir. Bu konuda çalışmalar yürüten Karanfil, derginin dördüncü sayısında yer alan "Sözün Özü" başlıklı yazısında ana dilin geldiği noktayı şu sözleriyle ifade ederek okurlarına önemli mesajlar vermektedir:

"*Saygılı okuyucu, bu yıllarda dilimiz hem literaturamız zor günnär geçirer. Artık küülerdä dä ana-bobalar uşaklarınnan gagauzça lafetmeer. Gagauz küülerindä şkolaya başlayan gagauz uşaklarının büük bir kısmı gagauzça annamêêr. Küüdä büüyän gagauz uşakları gagauzça lafedämeer. Dilimizin durumu gün-gündän*

kötüleşer. Korkêrım, ani son kertää geldik. Bu kertik derin bir kertik. Biz onun içindän çıkabilecez mi, bilmeerim. Ama savaşannar var, çok şükür. Büün, dili bilennerin dä büük kısmı gagauzça yazarken rusça düşündüü için kalka yolunu kullanarak cümlä kurêrlar. Literaturamız da bütün bu belaların içindä buulêr, solumaa savaşêr, ama zor. Dedelerimizin kullandı dildä yazan, gagauzça dooru cümlelär kuran, dooru, uygun lafedän pek az kişi var."[99]

Yine yazısının devamında dergiyi kimler için çıkardığını şu cümlesiyle ifade etmiştir:

"*Ayna jurnalı çıkêr. Siirek, ama çıkêr. Sorêrlar: okuyan var mı? Kimin için çıkarêrsınız bu jurnalı? Cuvap: Gagauz dili üüredicileri için, dilimizi, literaturamızı sevennär için çıkarêrım bu jurnalı.*"[100]

Derginin iki önemli işlevi bulunmaktadır. Öncelikli olarak dergi, Gagauz dilini okullarda öğreten öğretmenler için önemli bir materyal olarak kullanılmaktadır. Diğer yandan çağdaş Gagauz edebiyatını Gagauz okurlarına tanıtmak ve sevdirmek için önemli bir işlev görmektedir.

Ayna'nın son yayımlanan beşinci sayısında Karanfil, dergiye getirdiği yeniliklerden bahsetmektedir. Aynı zamanda yazısında Gagauz edebiyatının gelecekteki durumu için kaygılandığını ifade etmektedir:

"*AYNAyı istediimiz gibi sık-sık çıkaramasak ta, herbir sayıyı hazırlarkan, duygular kaplêêr güüdemi. Kafamda bin bir soruş uyanêr. Bu kerä nasıl bir yenilik getirecäm sizin masanıza AYNAda? Literaturamızda nesoy yeniliklär var? Genç yazarlar bu kerä ortaya çıkacek mı? Onnarı okuyucu sevecek mi? Ötää dooru o genç yazarlar, ihlam dolup, ilerleyecek mi, ötää dooru gidecek mi? Çünkü, yaşamak gider, şairlär sıralarımız tehnalaşêr, kaavilär gider, kaavi yenilär gelmesä bizim literaturamızın halı nesoy olacek?*"[101]

---

[99]Güllü Karanfil, "Sözün Özü", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 4, 2018, s. 1.
[100]Gös. yer.
[101]Güllü Karanfil, "Sözün Özü", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 5, 2020, s. 1.

Karanfil, yukarıdaki sözlerinde Gagauz edebiyatındaki güçlü kalem erlerinin gittikçe azaldığından bahsederken onların yerine güçlü, yeni isimlerin gelmediği taktirde bu edebiyatın gelişim gösteremeyeceğini ve belki de Gagauz edebiyatının durağan bir duruma gelebileceğini düşünmektedir. Bu kaygılar ile edebiyatın gelişimi için *Ayna* dergisini var gücüyle, tüm maddî imkânların yoksunluğuna rağmen çıkarmak için savaşmaktadır.

2.6.2.Guguşçuk Çocuk Dergisi

Gagauzların ilk çocuk dergisi 1991 yılında Todur Zanet'in *Ana Sözü* gazetesinin bir ilavesi olarak çıkardığı *Kırlangaç*'tır. Dergi 1991, 1992, 1993, 2001 ve 2002 yıllarında aralıklı olarak toplamda 12 sayı çıktıktan sonra yayın hayatına son vermiştir.[102] *Kırlangaç*'tan sonra Gagauz çocukları için çıkan bir diğer çocuk dergisi *Güneşçik*'tir. *Sabaa Yıldızı* dergisini çıkaran Stepan Bulgar, 1996 yılında *Güneşçik* adını verdiği çocuk dergisini yayın hayatına koymuştur. Günümüzde de hâlen yayın hayatına devam eden bu dergiden sonra uzun yıllar Gagauz çocukları için başka bir yayın çıkmamıştır. 2020 yılında Güllü Karanfil'in öncülüğünü yaptığı *Guguşçuk* isimli yeni çocuk dergisi yayın hayatına adım atmıştır.[103] Karanfil, *Guguşçuk* çocuk dergisini çıkarma sürecini şu şekilde anlatmıştır:

"*Çocuklar ve dil konusu çok hassastır. Ne yazık ki Gagauzya ve Ukrayna'daki 0-10 yaş arası çocuklar Gagauzca'yı neredeyse hiç konuşamıyorlar. Dil bu yaş grubunda yaşamaya devam etsin diye çaba göstermeye çalışıyoruz. Aileler Rusça konuşmayı tercih ediyorlar. Kreş ve okul tek başına dili öğretemiyor. Eğitim sisteminde ters giden bir şeyler var. Çocuklarda dile karşı sevgi uyandırmak için modern bir görünüme sahip renkli, eğlendirici ve öğretici bir çocuk dergisi yayınlamaya karar verdim. Dergiyi bu şekilde yayına hazırladım. İlk sayının sponsorunu bulduğum zamanda dergi gün yüzüne çıktı. Dergi Gagauzya'daki yönetim ile Türkiye'deki Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından çok beğenildi. Dergiyi projelendirerek yayımına devam etmesi için işe*

[102]"Gagauzların İstoriyasında İlk Gagauz Jurnalı Kırlangaç", *Ana Sözü Gazetesi*, Nu. 11-12 (774-775), 26 Haziran 2021, s. 5.
[103]Oğuzhan Yetişti, "Gagauzların Yeni Çocuk Dergisi: Guguşçuk", *Kardeş Kalemler*, Y. 15, S. 180, Aralık 2021, s. 80.

koyulduk. Derginin mali gideri YTB ile Gagauz Dilini Kurtarma Fonu tarafından karşılanmaktadır. Yılda 4 sayı yayınlanmaya karar verilen dergi her defasında 3.000 adet olarak basılmaktadır. Dergi, Gagauzya ile Ukrayna'daki Gagauz çocuklarına, okul ve köy kütüphanelerine ücretsiz olarak dağıtılmaktadır."[104]

Karanfil'in de belirttiği gibi "Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı" ile "Gagauz Dilini Kurtarma Fonu" tarafından ayrılan finansal yardım ile *Guguşçuk* çocuk dergisi çıkartılmaktadır. Derginin içeriği anaokul ve ilkokul seviyesindeki çocuklara hitaben hazırlanmaktadır. Her bir sayısı dört mevsime uygun olarak tasarlanmaktadır. "Güz", "İlkyaz", "Yaz" ve "Kış" sayılarında kapak görselleri o mevsime ait temaları yansıtmaktadır.

Dergi, Güllü Karanfil'in baş redaktörlüğü altında yayın yapmaktadır. Güllü Karanfil dışında derginin hazırlığında yer alan diğer kişiler ise şu şekildedir: Korektor Elena Karamit, Dizayn Mariya Kuru ve Andrey Bejenar, Resimci Natalia Kojokari. *Guguşçuk*, Gagauz çocuklarına haberler getiren, onlara Gagauzca söz taşıyan bir kuş olarak düşünülmüş ve dergiye bu isim verilmiştir. Yılda 3000 tirajla çıkan derginin şuana kadar toplamda dokuz sayısı yayımlanabilmiştir.

Derginin ilk sayısında yer alan "Sözün Özü" başlıklı yazısında Karanfil, Gagauz çocuklarına hitâben şu düşüncelerini dile getirmiştir:

"*Zaman hayır olsun, sevgili küçük dostum! Bän şen, alacalı, bilgiç bir guguşum. Küçüküm, ona görä bana herkez GUGUŞÇUK deer. Pek beenerim okumaa, üürenmää, sormaa, aaraştırmaa. Bilerim, ani sän dä benim gibi dünneyi tanımaa isteersin. Masal, şiir, annatma, bulmaca pek beenerim. Meraklı bilgi, şiir hem annatma bulmak için pek çok küüyä uuradım. Senin dä küüyünä geldim. Bu jurnal seni masallı, bilgi dolu dünnelerä götürecek, düşündürecek, çalıştıracek. Bişeyi becerämärsän, yok zararı, büüklerdän yardım istä. Hazırsın mı? Hadi, ileri, bilgi hem masal dünnesinä!*"[105]

---

[104]25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.
[105]Güllü Karanfil, "Sözün Özü", *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, S. 1, Güz 2020, s. 1.

Gagauz çocuklarına ana diliyle seslenen Karanfil, derginin onlar için bilgilendirici, eğlendirici ve öğretici olan yönlerine dikkatleri çekmiştir. Yine dergide Gagauz kimliğini tanıtan yazılara da yer vermiştir. "Biz Gagauzuz!" başlıklı kısa yazısında ise Gagauz çocuklarına vatanlarını ve dillerini tanıtan bilgiler aktarmıştır:

"Uşaklar, bilersiniz mi Dünnedä ne kadar devlet var? İkiüz altı (206)! Bizim devletimiz – Moldova! Kartaya baktıynan, Vatanımız üzüm salkımına benzeer. Biz, gagauzlar, Moldovanın üülen tarafında yaşêêrız. Bölgemizin adı Gagauz Yeri. Bu dünnedä yaşêêr türlü milletlär! Herbirinin var kendi Ana dili. Ana dili bizä dedelerimizdän gelän en paalı zenginnik. Ana dilini bilmemää olmaz! Biz Gagauzuz da bunun için hep lääzım gurur duyalım! Çünkü bizim atalar çalışkan, aarif, dooru insannardı. Onnar başkasının varlını çok görmäzdi. Hep dirlii, usluluu, yardımnaşmayı sevärdi! Bizim dilimiz bizim için en tatlı dildir, çünkü biz onu ana südünnän kablediriz. Ban bilerim, ani siz dä evdä ANA DİLİNİZDÄ lafedersiniz! Savaşın taa çok lafetmaa ana dilimizdä. Bilin onu derindän hem käämil. Çünkü bu dildä lafeder 300.000.000 – üçüz milion insan (Tatarlar, Özbeklär, Kumuklar, Altaylar, Kazaklar, Kırgızlar, Nogaylar, Ahıska Türkleri, Türkmennär hem taa çok Türk halkları). Bizim dillerimiz biri-birinä pek yakın, çünkü eski vakıtlarda bu halklar bir halkmış."[106]

Karanfil, her sayıda Gagauz çocuklarına ana dilleri ve millî kimlikleri ile ilgili tematik yazı ve şiirler kaleme alarak bir bilinç oluşturmaya gayret etmektedir. Kısa dörtlüklerden oluşan çocuk şiirlerinde vatan, dil ve kimlik konusuna eğilmektedir:

Gagauzum bän!
Pek kaaviyim bän!
Dilimi, topraa
Pek severim bän!

Gagauz Yeri benim
Vatanım, duuma evim.

[106]Güllü Karanfil, "Biz Gagauzuz!", *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, S. 1, Güz 2020, s. 2.

Burada duumuş dedäm,
Onun için hodulum bän.[107]

Gagauz ooluyum bän,
Onuştan hodulum bän,
Hem kaavi hem çalışkanım,
Cömert hem girginim bän.

Üürenerim pek islää,
Üüredici olacam,
Vatanı hem dilimi
Bän sevmää üüredecäm.[108]

Bu misyonla dergiyi çıkarmayı sürdüren Karanfil, içerikte çocukların yaş seviyesine uygun olan masal, hikâye, çocuk şiirleri, bilmece, bulmaca ve boyama gibi sayfalara da geniş bir şekilde yer vermektedir. Güllü Karanfil dışında dergiye yazdıkları metinler ile katkı sunan Gagauz çocuk yazarları Aleksandra Kristova, Pelageya Filioğlu, Valentina Bujilova ile Mariya Mercanka'dır. Derginin sayfalarında Mihail Paçi'nin sözlerini yazıp bestelediği çocuk şarkıları da bulunmaktadır.[109]

2.7.Gagauz Çocuk Edebiyatına Katkıları

Yukarıda tanıttığımız *Guguşçuk* çocuk dergisi ile Gagauz çocuk edebiyatının gelişimine ciddi bir katkı sunan Güllü Karanfil, yaptığı masal derlemeleri ve çevirileri ile de çocuk edebiyatına kaynak eserler kazandırmıştır. Hayata geçirdiği "Gagauzca Uşak Kitapları Projesi" kapsamında Gagauz çocuklarına yönelik *Masal Küpü 1*, *Masal Küpü 2* ile *Gagauzum Bän* adını verdiği üç çocuk kitabını Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın finansal yardımı ile çıkartmıştır. Bu

[107]Güllü Karanfil, "Şiirler", *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, İlkyaz 2021, s. 5.
[108]Güllü Karanfil, "Şiirler", *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, Kış 2021, s. 5.
[109]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 82.

kitaplarda Gagauz masalları ile başka milletlere ait masallar Gagauz Türkçesine aktarılarak bir araya getirilmiştir.[110]

Karanfil, *Masal Küpü 1* kitabında bulunan "Piperku" (s.7), "İvançu" (s.28) ve "Tingir-Lingir" (s.85) masalını derleyip düzenlemiştir. Bu iki masal haricinde "Sevin Hem Aslancık" (s.64) ile "Deniz Hem Gümüş" (s.68) masalını kendisi kaleme almıştır.

Masal Küpü 2 kitabında yer alan "Keloglan Hem Tekir Tauk" (s.7), "Keloglan Hem Sincap" (s.13), "Tık-Tık Hanım" (s.20), "Yıkandırır" (s.30), "Bremen Çalgıcıları" (s.41), "Şiret Aldar Kösä" (s.53), "Hatırlı Tavşam" (s.63), "Vay Hem Of" (s.69) ve "Güneş Hem Lüzgär" (s.93) masallarını Azerbaycan, Kazak, Özbek, Başkurt, Türkiye Türkçesi ile Rusça'dan çevirip düzenlemiştir.

88 sayfadan oluşan *Gagauzum Bän* adlı kitapta ise kısa çocuk şiirlerine yer ayrılmıştır. Bu kitapta çocuk şiirleri ile yer alan Gagauz kadın çocuk yazarları ise şu şekildedir: Aleksandra Bujilova, Pelageya Filioğlu, Aleksandra Kristova, Güllü Karanfil ve Galina Sirkeli. Kitap, 1500 adet basılmıştır.

2.8.Hakkında Bahseden Kaynaklar

Karanfil'in şair yönü ile ilgili olarak bugüne kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Türkiye'de, Gagauz Yeri'nde ve Azerbaycan'da yayımlanan edebiyat tarihlerinde, antolojilerde ve süreli yayın organlarında onunla ilgili kısa bilgiler bulunabilmektedir.

Kültür Bakanlığı'nın 1999 yılında yayımladığı *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*'nin "Romanya ve Gagavuz Türk Edebiyatı" bölümünü yazan Nevzat Özkan, Güllü Karanfil'i bu antolojiye dâhil etmiştir. Özkan, 2017 yılında yayımladığı *Gagavuz Edebiyatı* kitabına da Karanfil'i almıştır. Kitabında onun geniş bir biyografisi ile yedi şiirini paylaşmıştır.

---

[110]Güllü Karanfil, "Gagavuz Çocuk Edebiyatı", *VI. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, Ed. Osman Kubilay Gül, Ankara 2022, s. 512.

Azerbaycanlı bilim insanı Ali Şamil, *Uygur, Qaqauz, Quzey Qafqaz Türklərinin Folkloru ve Ədəbiyyatı* adlı kitabında Karanfil'i Gagauz edebiyatının genç şairleri arasında göstermiştir.[111] Kitabında onun Azerbaycan'daki eğitimi, şairliği ve şiirleri hakkındaki düşüncelerini aktarmıştır.

Kerküklü araştırmacı Şemsettin Küzeci ise, 2015 yılında Ankara'da yayımladığı *Nevruz Çiçekleri (Türk Dünyası Kadın Şairleri)* adlı şiir antolojisinde Güllü Karanfil'in sekiz şiirini yayımlamıştır.

Türkiye'de yayımlanan çeşitli popüler dergilerde onun şair yönüne temas eden yazılar da çıkmıştır. Şair yönüne değinen yazarlar ve yazıları şu şekildedir: Tuncer Gülensoy, "Çağdaş Gagavuz Kadın Şairlerinden Örnekler" (Türk Dili, 1992), Oğuzhan Yetişti "Çağdaş Gagauz Edebiyatı'nın Önemli Bir Temsilcisi: Güllü Karanfil" (Kardeş Kalemler, 2021), Fahri Tuna "Güllü Karanfil; Gagauz Dilinin Yüzünü Güldüren Şair" (Edebiyat Ortamı, 2022).

Edirne Valiliği'nin yayımladığı *Kırcaali Şiir Seçkisi* (Edirne, 2012) ile *Komrat Şiir Seçkisi* (İstanbul, 2013) adlı kitaplarda bir Gagauz şairi olarak yer almıştır.

3.ESERLERİ

3.1.Şiir Kitapları

3.1.1.Sanki Yıldızlar Aucumdaydı

İlk şiir kitabı olan bu eser, 2005 yılında Bakü'deki "Nurlan" yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 104 sayfadan oluşan bu kitaptaki şiirler üç başlık altında toplanmıştır. "Aydınnık Savaşı" adlı ilk bölümde 31 şiir yer almaktadır. "Kirpiyimä Asıldı Gecä" adlı ikinci bölümde 41 şiir bulunmaktadır. "Çizmä Kadar Boyları" adlı son bölüme 16 şiir eklenmiştir. Kitap, Karanfil'in 1987-2005 yılları arasında yazdığı toplam 88 şiiri kapsamaktadır. Kitaba hem eski şiirlerini hem de hiçbir yerde

[111]Ali Şamil, *Uygur, Qaqauz, Quzey Qafqaz Türklərinin Folkloru ve Ədəbiyyatı*, Nurlan Yay., Bakı 2011, s. 173-175.

yayımlanmamış yeni şiirlerini eklemiştir. Ayrıca çocuklar için yazdığı kısa şiirlerde eserde yerini almıştır.

Eserdeki şiirlerin dili çoğunlukla Gagauz Türkçesi ile olmasına rağmen az sayıda Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesiyle yazılmış şiirlerde bulunmaktadır. Eserin dikkat çeken bir özelliği ise Azerbaycan'da Gagauz Türkçesi ile yayımlanan ilk şiir kitabı olmasıdır.

Kitaptaki şiirlerin muhtevasını toplumsal ve bireysel temalar olarak iki grupta değerlendirebiliriz. Toplumsal temalar içerisinde bilhassa vatan, halk ve dil sevgisi üzerine yoğunlaşan millî konulara ağırlık vermiştir. İlk bölümde bu konulara eğilmiştir. Yine ilk bölümde "Turan" ve "Azerbaycan" üzerine yazdığı şiirler bulunmaktadır. Bireysel temalar olarak da yalnızlık, karamsarlık, sevgi ve tabiat gibi konuları ikinci bölümde işlemiştir. Son bölümü ise çocuklara ayırmıştır. Çocuk okurlarına mani tarzında kısa dörtlükler yazmıştır. Bu dörtlüklerde genel olarak hayvanları işlemektedir. Ayrıca yaşama sevinci, aile gibi kavramları ele aldığı bireysel temalı şiirleri de vardır. Şiirlerin büyük bir kısmı dörtlük biçiminde kaleme alınmıştır.

3.1.2.Seläm Getirdim (Şiirlär, Mektuplar)

Karanfil, ilk şiir kitabı *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı*'nın ardından uzun yıllar şiirlerini bir kitap altında toplamamıştır. Şiirleri çeşitli gazete ve dergi sayfaları arasında kalmıştır. Yeni kaleme aldığı şiirlerinin yıllar içerisinde belli bir sayıya ulaşmasından sonra yayımlama yoluna gitmiştir. İkinci şiir kitabı *Seläm Getirdim (Şiirlär, Mektuplar)* başlığıyla 2012 yılında Kişinev'de yayımlanmıştır. Bu kitabında toplamda 32 adet şiire yer ayırmıştır. Bu şiirler dışında kitabına çeşitli yıllarda vatanına ithafen yazdığı kısa mektupları da dâhil etmiştir.

Kitapta yer alan şiirler çoğunlukla dörtlükler biçimindedir. Dörtlükler dışında beş, altı, yedi, sekiz, dokuz dizeden oluşan kısa şiirleri de kitapta yer almaktadır. Dörtlükler dışında yazılan şiirleri genel olarak bir bütünlük arz etmez. Kitapta yer alan şiirlerin konu yelpazesi ise çok geniştir. Kitabın ilk sayfalarında yer alan şiirlerde konu olarak millî kimlik, vatan, millet, ana dil kavramlarına temas etmiştir. Bu kavramları kullanarak şiirleriyle Gagauz halkında bir bilinç oluşturma gayesi

içinde olduğu anlaşılmaktadır. Diğer sayfalarda yer alan şiirlerde yaşama sevinci, sevgi, umut gibi bireysel temalara yoğunlaştığı görülmektedir.

"Zaman Hayır Olsun, Vatanım" başlığını taşıyan nesir yazılarında şair, toprağına olan bağlılığını ve vatanına duyduğu özlemi ifade etmektedir. Doğup büyüdüğü köyünü, çocukluğunu, ailesini, yaşadığı ortamı samimi bir dille nesirlerinde anlatmaktadır. Hayatının uzun bir dönemini gurbette geçiren Karanfil, vatanına büyük bir sevgi beslemektedir. Vatanından uzakta yaşadığı yıllar, onun kalbinde derin bir hasret duygusunun oluşmasına sebep olmuştur. O bu düşüncelerle vatanına mektuplar yazmıştır. Bu kitaba da yazdığı 6 mektubu dâhil etmiştir. Bu mektuplarda onun düşünce dünyasına dair birçok bilgiye ulaşabilmekteyiz.

3.2.Bilimsel Kitapları

3.2.1.Gagauzskaya Leksikologiya I

Bir dilin söz varlığını, söz hazinesini inceleyen bilim dalına leksikoloji (sözlük bilimi) denilmektedir. Leksikoloji bilimiyle uğraşan bilim insanları sözcüklerin eski ve yeni şekillerini, anlamlarını, kullanımlarını ve değişimlerini araştırmaktadırlar. Bilimsel çalışmalarını bu alanda yoğunlaştıran Karanfil, bu eserinde Gagauz kadın ve erkek giyimine ait sözcükleri tematik açıdan inceleme yoluna gitmiştir.

2009 yılında Komrat'ta Rusça olarak yayımlanan bu kitapta geleneksel Gagauz kadın ve erkek giyim-kuşamı iki başlık altında ele alınarak örneklerle incelenmiş ve araştırılmıştır. Araştırmasında her bir sözcüğü hem köken bakımından hem de Türk lehçeleri ile olan bağlantısı bakımından incelemeye çalışmıştır. Diğer yandan Gagauz sözlü kültüründen aldığı örneklerle de araştırmasını zenginleştirmiştir. Eserin sonunda kaynakça ve sözlük bulunmaktadır.

3.2.2.Gagauz Leksikologiyası II

Karanfil, 2000'li yıllardan itibaren Gagauz leksikolojisi ile ilgili birçok bilimsel çalışma yürütmüştür. Bu alandaki çalışmalarını Azerbaycan'da, Türkiye'de, Rusya'da, Moldova'da ve Romanya'da çıkan ilmî dergilerde, kitaplarda

yayımlamıştır. Bu yayımlanan araştırmalarında genel olarak Gagauz leksikolojisinin problemli alanlarına temas etmiştir. Türkiye Türkçesi, Gagauz Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Rusça olarak yazdığı 29 yazısını *Gagauz Leksikologiyası II* adıyla 2013 yılında Ankara'da yayımlamıştır.

Gagauz dilinde arkaik sözcükler, hayvan adları, giyim-kuşam adları, çanak-çömlek adları, çalgı adları, ay adları, yemek adları ve kişi adları gibi başlıklarda Gagauz söz varlığının zenginliğini gösteren makaleler bulunmaktadır. Makalelerde ele alınan Gagauzca sözcükler köken, anlam ve kullanım şekilleri bakımından eski Türkçe ve diğer diyalektler ile karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Bu makaleler dışında Gagauz dilinin güncel problemleri üzerine fikirlerini paylaştığı yazıları da bulunmaktadır. Eser, Gagauz dil bilimi için önemli bir kaynak durumundadır.

3.2.3.Parlons Gagaouze

2010 yılında Paris'te bulunan "L'Harmattan" yayınevi tarafından Fransızca olarak yayımlanan bu eserde Gagauz dilinin kısa grameri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. 124 sayfadan oluşan eserde öncelikle Gagauzlar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra Gagauzcanın ses, şekil ve cümle bilgisi üzerine bilgiler aktarılmıştır. Eserin sonuna ise Fransızca-Gagauzca ve Gagauzca-Fransızca kısa bir sözlük eklenmiştir.

3.2.4.Gagauzların Ulusal Kimliği ve Tarihine Dair Yazılar

Eser, 2014 yılında Almanya'da bulunan "Türkiye Alim Kitapları" yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 100 sayfadan oluşan bu kitapta Karanfil'in 2009-2013 yılları arasında Gagauz Yeri'nde çıkan dergi ve gazetelerdeki makaleleri yer almaktadır. Bu makaleler, Gagauzların kimliği, tarihi ve dili üzerinedir.

3.2.5.Gagauzlar İçin Yazılarım

Karanfil, aktif yazı hayatı içerisinde birçok gazete ve dergiye Gagauzlarla ilgili ilmî ve edebî yazılar yazmış ve yayımlanmasını sağlamıştır. Bu yazıların Gagauzlara ilgi duyan okurlara da ulaşmasını sağlamak amacıyla bir kitap altında

toplama yoluna gitmiştir. Farklı konuları ele aldığı 23 yazısını 2016 yılında Bursa'da *Gagauzlar İçin Yazılarım* adıyla yayımlamıştır. Eserinde hem bilimsel nitelikli yazılarını hem de edebî içeriğe sahip olan popüler nitelikli yazılarını toplamıştır. Kitapta yer alan bilimsel yazılarında genel olarak Gagauz dilinin çeşitli yönlerini ele almaktadır. Popüler nitelikli yazılarında ise Mariya Maruneviç, Mihail Guboğlu, Mihail Çakır, Dionis Tanasoğlu, Dimitri Savastin, Dimitri Karaçoban, Hamdullah Suphi Tanrıöver gibi Gagauz dili, edebiyatı ve tarihi için önemli hizmetler yapmış şahsiyetlere dair düşüncelerini ele almaktadır. Karanfil, bu isimlerin bir kısmını yakından tanıma fırsatına sahip olmuştur. Kitapta yer alan yazıların dili Türkiye Türkçesi, Gagauz Türkçesi ve Rusça'dır.

3.2.6.Dionis Aga Tanasoglu-90

Gagauz bilim insanı, rektör, şair ve yazar Dionis Tanasoğlu'nun 90.yıl dönümü sebebiyle hazırlanan bu kitapçıkta onun biyografisi, şiirleri ile fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu kitapçık Komrat Devlet Üniversitesi'nin Gagauz Filolojisi bölümü öğretim üyesi Güllü Karanfil tarafından hazırlanmış ve 2012 yılında çıkartılmıştır.

3.3.Sözlük Çalışmaları

3.3.1.Azerbaycanca-Rumence Sözlük

Rumence-Azerbaycanca ve Azerbaycanca-Rumence çift yönlü olarak hazırlanan bu sözlük, 10.000 sözcüğü içerisinde barındırmaktadır. Güllü Karanfil ile Azerbaycanlı bilim insanı Mesut Mahmudov'un ortak çalışmasıdır. 248 sayfadan oluşan sözlük, 2004 yılında Bükreş'teki "Paideia" yayınevi tarafından çıkartılmıştır. Sözlük, bu sahada yapılan ilk çalışma olması yönüyle önemlidir.

3.3.2.Gagauzça Sinonimnär Sözlüğü

Gagauzcadaki eş anlamlı sözcükleri ihtiva eden bu sözlük, 2010 yılında Komrat'ta Mariya Maruneviç Adına Bilim Araştırmaları ve Metodika İşleri Merkezi tarafından yayımlanmıştır. Sözlük, Todur Marinoğlu, Lidiya Baurçulu, Güllü Karanfil ile Elena Karamit'in ortak çalışması ile hazırlanmıştır. 312 sayfadan oluşan sözlükte 2.720 sinonim yer almıştır.

Sözlük, Gagauz Yeri'ndeki radyo-televizyon sektöründe çalışanlara, çevirmenlere, bilim insanlarına, öğretmenlere ve öğrencilere faydalı olması adına çıkartılmıştır.

3.3.3.Gagauzça-Rusça Fizika Terbietmesi Sözlüğü

2020 yılında Komrat'ta Mariya Maruneviç Adına Bilim Araştırmaları Merkezi tarafından yayımlanan bu sözlük, beden eğitimi ile ilgili terimleri içerisine alan bir çalışmadır. 142 sayfadan oluşan sözlüğü, Gagauz dili uzmanı Güllü Karanfil ile Tarih ve Etnografya uzmanı S.Y. Romanova hazırlamıştır. Rusça-Gagauzca ve Gagauzca-Rusça olarak hazırlanan sözlük bilhassa beden eğitimi öğretmenlerine, öğrencilere, anne-babalara, spor antrenörlerine ve spor ile ilgili topluluklara yönelik çıkartılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜLLÜ KARANFİL'İN ŞİİRLERİNDE TEMA, YAPI VE ÜSLUP

1.ŞİİRLERİNDE TEMALAR

Tema kavramı Türkçe Sözlük'te "*öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu.*" şeklinde tarif edilmiştir.[112] Edebiyat araştırmacısı Nurullah Çetin ise, tema kavramına karşılık eserinde "izlek" kavramını kullanmıştır. Ona göre izlek, konunun şaire özgü bir biçimde görünüşü, yorumlanışı ve değerlendirilişidir.[113] Güllü Karanfil, şiirlerinde çok çeşitli temaları işlemiş bir şairdir. Yayımladığı iki şiir kitabı ile dergi ve antolojilerde yayımlanan toplam 122 şiirinde öne çıkan temaları "bireysel" ve "toplumsal" temalar olarak iki başlık altında ele aldık.

1.1.Bireysel Temalar

1.1.1.Tabiat Algısı

Güllü Karanfil, çocukluk ve gençlik yıllarını kırsalda geçirmiş bir şair olarak tabiata ait unsurları şiirlerinde bir konu olarak işlemiştir. Tabiat şairde engin bir ilham kaynağı oluşturmuştur. Tabiatta dikkatini çeken görsel ve işitsel unsurları şiirlerine birebir yansıtmıştır. Şair, gurbette yaşadığı yıllarda dâhi köyünün tabiatını, doğallığını unutamamıştır. Vatanına yazdığı bir mektubunda bu düşüncelerini dile getirmiştir:

"*Ütülüküüyüm! Senin beşiində bän büüdüm. Senin guguşlarının, kırlangaçlarının sesindän terbiyä aldım. Senin çiçek kokulu havanı içimä çektim, gülgülü kırlarınnan gözümü besledim. Maasus erken kalkardım. Senin pak havanı yutmak için. Güüsümü o kadar doldurêrım, bütün iyelerim acıyêr. Sansın hava bitecek. Çok gezdim, ama bu türlü gözellik görmedim. Ya senin o gökün, bulutların!*

---

[112]TS, s. 2315.
[113]Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2014, s. 15.

Pek duuma onnar bana! Onnara bakıp, havezlenip, şiir yazardım. Şiirlerimin çoyu senin gökün altında dünnääya geldi."

Karanfil'in, yukarıda da ifade ettiği gibi şiirlerini köyünün doğal manzarası karşısında etkilenerek yazmıştır. Vatanının insanı büyüleyen havasını hiçbir yerde bulamadığını belirterek ondan hiçbir zaman kopamadığını dile getirmiştir. Bu ilhamla yazdığı "Sabaa Hayır" adlı şiirinde tabiatın uyanışını resmeden ifadelere yer verdiği dikkati çekmektedir.

Sabaa Hayır
Dan yerleri çoktan aardı,
Tä oyanêr lüzgär.
Güneş maavi gökä kalktı...
Peydalanêr seslär.

Aşağıdaki dörtlükte dağ (orman), bayır ve kır gibi coğrafi unsurlara dikkati çekerek tabiatın yeşilliğini, canlılığını görsel anlamda okuyucuya aktarmaya çalışmıştır. Aslında burada şair, kendi köyünün manzarasını bizlere anlatmak istemektedir.

Sabaa hayır olsun, daalık,
Hayır olsun, bayır!
Serin soluk getir saalık...
Kırlar, sabaa hayır!

Son dörtlükte şair, insanlara, kuşlara ve vatanına seslenerek yeni bir günün başladığını duyurmaktadır. Mısra başlarında tekrarladığı "sabaa hayır" sözcüğüyle yeni günü selamlamaktadır. Birçok şiirinde olduğu gibi bu dörtlükte de "vatan" kavramını büyük harflerle yazarak onun yüceliğini, değerini vurgulamaya çalışmıştır.

Sabaa hayır, yeşil otlar,
Sabaa hayır, İnsan!,
Sabaa hayır, çivi-kuşlar,
Sabaa hayır, VATAN! (SYA, s.9).

1.1.2.Anne

Karanfil'in bireysel içerikli şiirleri içerisinde yer edinen konulardan birisi de annedir. Karanfil'in hayatında annesinin önemli bir yeri vardır. Onu yetiştirip, büyüten ve hayata hazırlayan annesine büyük bir saygı ve sevgi beslemektedir. Bu sebeple "anne" şiirlerinde değer verdiği bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair, "Anama" isimli şiirini annesine ithaf etmiştir.

Karanfil'in şiirinde mart ayı hem kadınlar gününü hem de baharın gelişini ifade eden bir aydır. Şair, "8 Mart" gününe odaklanarak şiirinin merkezine anneleri koymuştur. Kadınların bu hayattaki en büyük vasıflarından birisi anneliktir. Kadın, şiirlerde anne olarak genellikle idealize edilmektedir. Karanfil'in bu şiirinde "anne" idealize edilmiş bir kadındır. Annelere karşı büyük bir minnet duyan şair, onlar sayesinde bu hayata hazırlandıklarını dile getirmektedir.

Zaman, "zincir" misali gelip geçerken annelerimizden de çok şeyler götürmektedir. Burada "zincir" kavramı gerçek anlamı dışında bir benzetme unsuru olarak peşi sıra geçen yılları ifade etmek için kullanılmıştır. Fakat annelerimizin yaşı ne kadar ilerlese de çocuklarına olan sevgisi, şefkati ve cömertliği hiçbir zaman eksilmemektedir. Bu düşünceleri son mısralarında işlemektedir.

Anama

Mardın sekizi yaklaşêr,
Kuşlar yenidän uçuşêr.
Onuştan ki, kaarlar ereer,
Vatanıma mart geler.
Bu büük yortu-Ana yortu;
Şükür Siza Analar!
Siz açtınız bizä yollar,
Üürettiniz yaşamaa,
Ekmek fırında yapmaa.
Şükür analarımız
Paalı insannarımız!
Sincir gibi geçer yıllar,
Kocêêr bizim analar.

Ama kocamêr onnarın
Kavi, cömert cannarı (SYA, s.101).

1.1.3.Umut

Güllü Karanfil'in şiir dünyasında yer edinen kavramlardan biri de umuttur. Umut, insana ait en doğal duygulardan birisidir. Yaşama sevinci ile dolu olan şairin hayata dair umutları vardır. Şiirlerinde hayata dair düşüncelerini, fikirlerini "umut" kavramı etrafında şekillendirmiştir. "Umutluyum" başlıklı şiirinde de şair, iç dünyasında şekillendirdiği dünyaya dair umutları olduğunu ifade etmiştir. Fakat şiirinde açık bir şekilde umutlarını dile getirmemiştir. Şiirinde gökyüzündeki ayın onun yolunu parlaklığı ve ışıltısı ile aydınlattığını belirtmiştir. Ay, hem gerçek anlamıyla hem bir imaj olarak şiirde kullanılmıştır.

Umutluyum
Bir dünnää yarattım seslerdän.
Esmeer büün girgin lüzgär dä,
Nur indi bu gecä göklerdän...
Umutluyum.
Bir hoşluk yerleşti canımda,
Bu gecä ay da uyumadı,
Şıladı, şafk oldu yolumda.
Büün mutluyum (SG, s.41).

1.1.4.Yalnızlık

Yalnızlık, Güllü Karanfil'in şiir dünyasında yer edinen kavramlardandır. İnsan, sosyal bir varlık olarak yalnızlık duygusuna sahiptir. Bulunduğu çevreden kendini soyutlayan ve kendi iç dünyasına yönelen bireyler yalnızlık duygusunu yaşamaktadırlar. Şair, bireysel bir duygu olarak yaşamının bir döneminde yalnızlığı yaşamıştır. Şiirlerinde de yalnızlık duygusunu bir konu olarak işlemiştir.

Karanfil, "Senmisin, Yalnızlık, Hadi Gir Odama" adlı şiirinde yalnızlık ile kendi arasında bir bağ kurmuştur. Şiirinin her dörtlüğünde muhatabı olarak karşısına yalnızlığı alır ve ona kendi iç dünyasında yaşadıklarını anlatır.

Şair, bir odaya sığınarak dış dünyadan kendisini soyutlamıştır. Şair aslında ruhsal bir çöküntü içerisindedir. Kendi "ben"iyle baş başa kaldığı bir anda çaresizliğe kapılmıştır. Ne yapacağını bilemeyen ve trajik bir çıkmazın içerisinde kendisini bulan şair, bu çıkmazdan onu çıkarmasını beklediği kurtarıcıya yani yalnızlığa seslenerek ona bir fikir (akıl) vermesini beklemektedir.

Senmisin, Yalnızlık, Hadi Gir Odama.
Senmisin, yalnızlık, hadi gir odama.
Bän sensiz sıkıldım, bilermisin?
Gir da söylä bir fikir kulamaa,
Bän sensiz acıktım bileermisin?

Şair, yalnızlıktan beslenmektedir. Şiirinde yalnızlığı bir kurtarıcı olarak görerek onu anlamasını beklemektedir. Karamsar bir ruh hâline bürünerek içinde bulunduğu güçsüz durumdan kurtulmak için yalnızlıktan bir kuvvet, güç istemektedir.

Annêrmısın, yalnızlık, gir benim sesimä.
Lääzım duyulsun o, bileermisin?
Gir da kuvet ver benim dilimä,
Bana şindi zoor sän bileermisin?

Şiirinin son dörtlüğünde kullandığı somut ve soyut ifadeler ile kendisini çepeçevre saran olumsuzluklar karşısında yine yalnızlığa sığınarak ondan bir yardım ümit etmektedir. Genel itibariyle şair, hayatının bir anında yaşadığı yalnızlık buhranını mısralarına yansıtarak kendi iç çatışmasını okura aktarmak istemiştir.

Yalnızlık, büük taşlar yıkılêr üstümä,
Bunu canabin, bilermisin?
Gökteki yıldızlar kül seper üzümä.
Sän bana yardımcı gelirmisin? (SYA, s.67).

1.1.5.Gurbet

Gurbet kelime anlamı olarak "*doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik.*"[114] demektir. Bir birey olarak insan, doğup büyüdüğü ve hayatını geçirdiği vatanından, toprağından, memleketinden eğitim, iş, askerlik, aşk gibi doğal sebepler ile sürgün, doğal afet gibi olağan dışı sebeplerden kaynaklı ayrı kalabilmektedir. Bulunduğu yerden uzaklaşan ve gurbeti yaşayan birey, arkasında bıraktığı ailesine, sevdiklerine karşı daima özlem duyar, onları aklından çıkartamaz. Mekânsal anlamda bulunduğu yerden uzaklaşan ve "gurbetçi" olarak başka bir yerde yaşamını sürdüren birey, kalbinin bir köşesinde daima vatanını düşünerek yaşar.

Gurbet, Türk şiirinde üzerine en fazla şiir yazılmış konuların başında gelmektedir. Çağdaş Gagauz şiirinde ise gurbet üzerine yazılmış şiirlerin sayısı fazla değildir. Yaşamının uzun bir dönemini ana vatanından uzakta Azerbaycan'da geçirmiş olan şair Güllü Karanfil'in şiirlerine gurbet duygusu yansımıştır. Gurbeti yaşamış ve sıla hasreti çekmiş olan Karanfil, "Kar Tanesiyim" adlı şiirinde buludundan ayrılmış bir kar tanesi gibi rüzgarın onu savurduğu yöne doğru gittiğini ifade etmiştir. Şair, öksüz, garip bir kimse gibi vatanından kopartıldığını, uzaklaştığını "kar tanesi" imgesini kullanarak anlatmaya çalışmıştır. Burada şair gurbeti yaşaması ile birlikte karamsar/kötümser bir ruh hâli içerisine bürünmüştür.

Kar Tanesiyim
Buludundan ayrılmış
Kaar tanesiyim.
Ecel-lüzgär koolamış
Üüsüzüm, garibim.

Karanfil, gurbet duygusunu şiirinin dörtlüklerinde kullandığı mecazi ifadeler ve imgeler üzerinden anlatmaya çalışmaktadır. Aşağıdaki dörtlükte de vatanından koparılışını açık bir şekilde dile getirmese de bir "kuş" imgesi üzerinden vermeye çalışmıştır. O, kolu kanadı kırılmış, incinmiş, nereye gideceğini bilemeyen bir kuş gibi oradan oraya savrulmuştur. "Boran esiriyim" ifadesi ile de kuvvetli bir rüzgara/fırtınaya kapıldığını, yerinin yurdunun belirsiz olduğunu ifade etmiştir.

---
[114]TS, s. 992.

Kolum-kanadım kırılmış
Hep boran esiriyim...
Saurma, çok uzaktayım,
Dur, bän Vatanımın kızıyım.

Balkan coğrafyasında yaşayan şairlerin belleğinde "Tuna" nehri, önemli bir imge unsuru olarak şiirlerinde işlenmektedir. Tuna nehri, şairlerin vatanları ile simgeleştirdikleri bir nehirdir. Karanfil'in aşağıdaki dörtlüğünün ilk mısrasında geçen Tuna nehri, onun vatanını, yurdunu ifade eden bir mekândır. Şair, hasretini çektiği yurduna yani Tuna'ya geri dönmek istemektedir. Tuna'ya kavuşma arzusunda olan Karanfil, "su" imgesi ile bu topraklara karışmanın hayalini kurmaktadır. Burada şair kişileştirme unsurunu kullanarak kendisini "su" imgesi ile özdeşleştirmiştir. Bu ifade ile vatanına kök salarak tutunmak istediğini ifade etmektedir.

Aa-a, beni Tunaya götür,
Su olup topraama gireyim,
Cansız, kurumuş boodaya
Can vereyim, filiz vereyim.

Şair, benliğine işleyen gurbet duygusunu, şiirinin son iki dizesinde kullandığı olumsuz ifadeler ile anlatmaya çalışmıştır. Kendisini "kar tanesi" ile özdeşleştiren Karanfil, yerinin yurdunun olmadığını "evsizlik" kavramı ile ifade etmiştir.

Ama hep kaar taanesiyim,
Evsizim, suukum, havadayım (NÇ, s.248).

1.1.6.Yaşama Sevinci

Güllü Karanfil, hayata iyimser bir bakış açısıyla yaklaşan bir şairdir. Vatanını, tabiatı ve insanı sevmesinden kaynaklı olarak mizacında yaşama sevinci yer almaktadır. Yaşama olan sevgisi, iyimserliği şiir dünyasına da yansımıştır. 1987 yılında yazdığı "Turgay Sesi" adlı şiirinde yaşama olan tutkusunu işlemiştir.

Şair, şiirinin ilk dörtlüğünde güneşin doğuşu ile yeni bir günün başladığını tasvir etmektedir. Mısralarında açık bir şekilde belirtmese de "yalpak elinnän yısıtma" ifadesiyle güneşe bir gönderme yaptığı dikkati çekmektedir. Güneş, "ışık"

ve “ısı” kaynağı olarak sembolize edilmiştir. Güneş, gökyüzünde doğması ile yeryüzüne ışık ve ısı saçmaktadır. Yeryüzünde yeni bir günün/yaşamın başladığı ifade edilmeye çalışılmıştır.

Yine şiirde “turgay kuşu” sembolik bir unsur olarak kullanılmıştır. Turgay kuşu, güzel sesler çıkartan bir tarla kuşu olarak bilinmektedir. Bu kuş, Karanfil’in anlam dünyasında insanlara neşe, umut saçan bir kuş olarak sembolize edilmiştir.

Turgay Sesi

Tä genä gün başlêr topraa
Yalpak elinnän yısıtmaa.
Turgay sesi öter iraa...
Bitir, millet, sıralamaa!

İkinci dörtlükte Karanfil, yine “kuş” imgesi üzerinden yaşama olan tutkusunu/sevincini dile getirmiştir. Turgay kuşunun güzel ötüşü insanlara neşe, sevinç saçmaktadır. Yaşama sevincinin kaynağı “kuş” ile imgeleştirilmiştir.

Sän, kuşcaazım, kesmeysin
Can durgudan türkünü.
Ko insannar sevinsin,
Şannayıp yeni günü.

Şair, son dörtlükte turgay kuşuna seslenir. “Tarafımıza” ifadesi ile doğup büyüdüğü vatan toprağını işaret etmektedir. Turgay kuşunun vatanına güzel dilekler ulaştırmasını istemektedir. Karanfil, savaşın olmadığı, insanların yaşam haklarının elinden alınmadığı bir dünya hayali kurmaktadır. Yaşama olan tutkusunu, iyimserliğini şiirinin bütününde işlemektedir.

Tarafımıza götür
Seläm, kısmet uzun ömür!
Yaşamamız isteeriz biz,
Olsun bu dünyada cenksiz (SYA, s.92).

1.1.7.İstanbul

İstanbul, tarihî, mimarisi, kültürü ve doğal güzellikleri ile Türk şiirinde en çok ele alınmış şehirlerin başında gelmektedir. Edebiyatımızda İstanbul ile özdeşleşmiş şairlerden Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Ziya Osman Saba, Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Veli Kanık, İlhan Berk ile Attila İlhan İstanbul'u kendi bakış açılarından ele alarak şiirlerinde işlemişlerdir. Uzun asırlar Bizans ve Osmanlı gibi büyük devletlere başkentlik yapmış olan İstanbul'un tarihî dokusu ve mekânları Türkiye dışından gelen birçok ulustan şairi büyülemiş ve şiirlerine ilham kaynağı oluşturmuştur.

Güllü Karanfil de hayatının bir dönemini İstanbul'da geçirmiş bir şairdir. İstanbul'un kültürel ve tarihî dokusu şairde güzel etkiler bırakmıştır. Bu nedenle şair şehre olan hayranlığını dile getiren bir şiir yazmıştır. "Stanbul" adını verdiği şiirinde İstanbul'u güzel kumral saçlı, mavi gözlü bir kıza benzetmiştir. Burada şair, İstanbul'un güzelliğini ve çekiciliğini ona yüklediği sıfatlar ile öne çıkarmaya çalışmıştır.

Şair, İstanbul'u Avrupa'nın Osmanlı yıldızı olarak tanımlamıştır. Bilindiği üzere İstanbul, uzun yıllar Osmanlı devletinin ve Türk-İslâm dünyasının merkezinde yer almış bir şehirdir. Ayrıca Doğu ile Batı'nın kesiştiği bir noktada yer almasından dolayı, etrafındaki birçok insanı kendisine çekebilmiş bir şehirdir.

Stanbul

Kumral saçlı, maavi gözlü bir kızsın
Hep hodulluklan dünnäya bakêrsın,
Evropanın Osmanlı yıldızısın,
Sana gelän dünürleri büülersin.

Karanfil, şiirinin ikinci dörtlüğünde İstanbul'u görsel anlamda süsleyen minarelere odaklanmıştır. Minareler, İstanbul'un manevî atmosferini oluşturan simgelerdendir. Şair de dörtlüğünde minarelerden yükselen ezan sesinin kendisinden bıraktığı etkiyi anlatmıştır.

Büklüm-büklüm saçlı bulutların
Minarelärlän, hep saplı durêrlar,
Hep gözellää çaaran ezannarın

Bir Allaha izmet etmää çaarêrlar.

Deniz, İstanbul'un en doğal görüntülerinden birisi olarak şairi büyülemiş ve etkisi altında bırakmıştır. Boğaz'ın eşsiz manzarasını seyretmek, onun üzerine düşünmek ve hayal kurmak Karanfil'in iç dünyasında bir ilham ve umut oluşturmuştur. Son dörtlüğünde de düşüncelerini bu şekilde ifade etmiştir. Şair, genel olarak şiirinde İstanbul'u görsel ve işitsel imgelerden faydalanarak tasvir etmiştir. İstanbul'u salt bir şehir olmaktan öte yaşanmışlıkların mekânı olarak şiirinde ele almıştır.

Denizlerin birär aga gibi
Seni sarıp, sana kanat gererlär,
Dalgaları dost mektubu gibi
Sonsuz ilham, umut, ömür vererlär (NÇ, s.253).

1.2.Toplumsal Temalar

1.2.1.Millî Kimlik

Kimlik kavramı Türkçe Sözlük'te "*toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü.*"[115] olarak tanımlanmıştır. Bu kısa tanıma karşın Fatih Kanter, makalesinde kimlik kavramını geniş bir şekilde açıklamıştır:

"*Kimlik en genel şekliyle, insanın dünyada kendini tanıma ve tanıtmasıdır. Bu kavram, özünde "ben kimim?" sorusuna verilen cevap niteliği taşır. Kendini tanımaya ben ve ötekiler ayrımı ya da benzerliğinden yola çıkarak başlayan insan, hayatta sürekli bir kimlik edinme çabasındadır. Bu çaba, önceden hazırlanmış belirli normların ve kodların içerisinde şekillenir. Kimlik kazanma süreci, insanın kendi hayatı ve yaşadığı çevre ile yakından bağlantılıdır. Zira her insan, doğumundan itibaren kendini tanımaya başladığı sürece kadar; anadili, din, gelenekler, ekonomik durum, coğrafik bölge/vatan, ırk vb. özelliklerin içerisindedir.*"[116]

---

[115]TS, s. 1442.
[116]Fatih Kanter, "Millî Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Kimlik İnşası", *Bizim Külliye*, S. 67, 2016, s. 77.

Kanter'in de yukarıda belirttiği gibi kişinin kimliği, yaşadığı ortam/çevre ile şekillenen bir durumdur. Kişi doğduğu andan itibaren mensubu olduğu milletin dil, din, gelenek, görenek, vatan, tarih gibi kültürel unsurları ile bütünleşmektedir. Bu unsurlar ile bütünleşen bireyin "millî kimliği" oluşmaktadır. Bu "millî kimlik" bireyi, başka milletlere mensup bireylerden ayırmaktadır.[117]

Millî kimlik, bilhassa var olma mücadelesi veren Türk toplulukları için önemli bir kavram olarak karşımızda durmaktadır. Uzun yıllar Balkan coğrafyasında Rus, Rumen, Moldovan gibi farklı ulusların egemenliği altında yaşamış olan Gagauzlar, dilleri ve kültürlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak Gagauz kimliğini koruyabilmişlerdir. Bu unsurların günümüze kadar aktarılması ile Gagauzlar, millî kimliklerini kaybetmemişlerdir.[118]

Gagauzlar arasında "millî şuuru" uyandırmaya yönelik bugüne kadar pek çok edebî eser ortaya koyulmuştur. Bilindiği üzere Sovyetler Birliği döneminde yazarlar, güdümlü bir edebiyat çerçevesinde eserlerini kaleme aldıkları için millî konulara yönelememişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yazarlar, Gagauz millî kimliğine ait unsurları eserlerine yansıtmaya başlamışlardır. Bilhassa Diyonis Tanasoğlu'nun 1985 yılında yayımlanan *Uzun Kervan* adlı destansı tarihî romanı ile Gagauzlarda Oğuzluk bilinci uyandırılmaya başlanmıştır.[119] Bu eserden sonra özellikle şiir türünde eser veren pek çok şair şiirlerinde millî unsurları işlemeye yönelmiştir.

Gagauzlar arasında millî bir şuur oluşturma gayreti içerisinde olan şairlerin başında Güllü Karanfil gelmektedir. Bu konuda yazdığı şiirlerinde özellikle üst kimlik olarak Türk kimliğini öne çıkardığı görülmektedir. Gagauzlar, bilindiği üzere köken olarak Türk soylu halklar arasında yer almaktadır. Gagauzlar, Oğuz Türkleri'nin günümüzde yaşayan bakiyelerindendir. Hatta Gagauzlar, ataları olarak

---

[117]Fatma Sibel Bayraktar-Oğuzhan Yetişti, "Gagauz Şair Güllü Karanfil'in Şiirleri'nde Kimlik, Ana Dil ve Vatan Kavramı", *Komrat Devlet Üniversitesi 32. Kuruluş Yıldönümü Uluslararası Bilimsel-Uygulamalı Konferans*, C. 3, Komrat 2023, s. 198.
[118]Fatma Sibel Bayraktar-Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 198.
[119]Bülent Hünerli, "Gagauz Kadın Şairlerin Şiirlerinde Gagauz Dili ve Kimliğinin Ele Alınışı", *Nigâr Hanım'dan Günümüze Türk Edebiyatında Şair Kadınlar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yay., Gazimağusa 2019, s. 213.

Oğuzları göstermektedir. “Gagauz” adında yer alan “Uz” da Oğuz kimliğini ifade eden bir unsurdur. Karanfil de şiirlerinde bu tarihî bilinci gelecek kuşaklara şiirleri ile aktarmak istemektedir.[120]

Aşağıda örnek olarak verdiğimiz “Gençlerä Danışma” ile “Gagauzum” başlıklı şiirlerinde millî kimlik konusuna eğilmektedir. “Gençlerä Danışma” adlı şiirinin ilk dörtlüğünde Karanfil, Gagauzların tarihî geçmişine bir atıfta bulunmaktadır. Türk tarihinde önemli birer figür olan Attila ile Oğuz Kağan’ı Gagauz tarihinin birer parçası olarak göstermiştir. Türk tarihindeki kahramanlıkları ile yer edinen bu simge şahsiyetler, Gagauzlar için de birer gurur kaynağıdır.[121] Bu anlamda Karanfil de şiirinde yeni nesil Gagauz gençliğinin atalarının geçmişte yaptıkları ile gurur duymalarını ve bu tarihî bilinç ile ileriye doğru adım atmalarını istemektedir. Gagauz dilini ve kültürünü koruyarak, yaşatarak daha ileriye taşımalarını beklemektedir.

Gençlerä Danışma
Gelecään gözäldir, Gagauz,
Gökä kaldır bayraa, git ileri!
Senin dedän Attila, Han Oguz.
Sev Dilini, koru adetini!

İkinci dörtlükte şair, dünya üzerinde 300 milyona yakın Türkün yaşadığını belirterek Gagauz gençlerine bu ulu Türk soyundan geldiklerini hatırlatmaktadır. Türk kimliğine sahip olmanın büyük bir gurur kaynağı oluşturduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesini de mısralarına yansıtmıştır.

Unutma ool, üçüz milionnuk
Kan kardaşın yaşêêr bu dünnääda,
Ko bürüsün seni büük hodulluk,
Sevin, ki sän dä bu ulu soydan.

---

[120]Fatma Sibel Bayraktar-Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 198.
[121]Bülent Hünerli, *a.g.m.*, s. 219.

Gagauz insanının bu bilinç ile hareket ederek Gagauzluğu ve Gagauz Yeri'ni daha iyi yerlere taşımak için çalışmasını, gayret göstermesini şiirinin son dörtlüğünde öğütlemektedir.

Üüren, çalış, yaşat gagauzluu,
Zenginneştir gözäl Bucaamızı.
Sevil hem sev, koru eski dostluu,
Kuvetlendir süünmäz ocaamızı (SG, s.5).

Türk kimliği geniş anlamda, dünya üzerinde yaşayan tüm Türk soylu halkların üst kimliğini ifade eden ortak bir adlandırmadır. Gagauz kimliği ise ortak Türk kimliğinin altında yer alan bir boy adı olarak düşünülmektedir. Karanfil de şiirine "Bän Türküm, bän bir Gagauzum!" mısrası ile başlayarak aslında bu düşünceyi bir anlamda işlemektedir. Bu mısra aynı zamanda Mehmet Emin Yurdakul'un ünlü "*Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur*." nidasını da bize hatırlatmaktadır. Karanfil, Yurdakul'un bu sözünü farklı bir söylemle ifade etmiştir.

Şair, ikinci mısrada "Oğuzluk" vurgusu yaparak soyunun Oğuzlara dayandığını belirtmiştir. Oğuz isminin önüne getirdiği sıfatlar ile karakterinde bulunan güçlü, girişken, hür gibi özellikler okuyucuya aktarılmak istenmiştir. Burada şair, Gagauz insanına bir takım mesajlar verme gayesi içerisindedir. Şair, dörtlükte Gagauzların tarihte çok zorlu süreçlerden geçerek bugünlere ulaştıklarını bir anlamda anlatmaya çalışmaktadır.

Gagauzum
Bän Türküm, bän bir Gagauzum!
Kaavi, girgin, serbest Oguzum!
Çok zor çektim, düştüm, kalktım,
Üündüm, hep dedemä baktım.

Karanfil, ikinci dörtlükte Gagauz kimliğini oluşturan iki temel unsura odaklanmaktadır. Bilindiği üzere millî kültürün korunması ve yaşatılması ana dil ile mümkündür. Şair, burada "Unutmadım hiç dilimi" diyerek dilini kaybetmediğini, onunla kimliğini koruduğunu belirtmektedir. Ana dilin yaşatılması ile Gagauz adetleri de sonraki kuşaklara aktarılabilmektedir.

Unutmadım hiç dilimi,
Hep yaşattım adetimi.
Yakın dostum oldu atlar,
Tarla, toprak hem hayvannar.

Gagauzlar, toprağı işleyen çiftçi bir halk olarak bilinmektedir. Toprağı işleyerek geçimlerini sağlayan Gagauzlar, daima çalışkan yapıları ile etraflarında tanınmaktadır. Şair de Gagauz insanının bu yönüne dikkatleri çekerek, mısralarında anlatmaktadır.

Hep işledim, hep ter döktüm,
Ekmek yaptım, booday ektim,
Fidan diktim, bir ev yaptım
Hem sevindim, hem aaladım.

Şair, şiirinin ilk dörtlüğünde vurguladığı Türklük ve Gagauzluk kimliğini son dörtlükte de yineleyerek Gagauz gençlerine seslenmektedir. Şair, son mısralarında Gagauz Türkü olarak doğmanın büyük bir mutluluk kaynağı olduğunu ifade etmektedir.

Bän Türküm, bän bir Gagauzum!
Kaavi, girgin, serbest Oguzum!
Bir ool oldum Vatanıma.
Bän Gagauzum! Ne mutlu bana! (SG, s.6).

1.2.2.Ana Dili

Ana dili konusu bilhassa Azerbaycan, Kırım-Tatar, Kazak, Kırgız, Özbek ve Gagauz gibi Türk topluluklarının modern edebiyatlarında sıklıkla ele alınan bir temadır. Ana dili konusu, Güllü Karanfil'in şiirlerinin odak noktasını oluşturmaktadır. Uzun yıllar başka halkların dilini öğrenen ve bu dillerde duygularını ifade eden Gagauz şairler/yazarlar için ana dilleri her zaman önemini koruyan bir konudur. Ana dil, bir milleti millet yapan unsurların en başında gelmektedir. Her bir halkın, kendine ait öz bir dili mutlak vardır. Gagauzlar içinde bu dil Gagauzca'dır.

Gagauzlar bu dili konuştukları sürece, dünya üzerinde var olduklarını göstermiş olacaklardır.[122]

Gagauzca, konuşur oranı bakımından dünyadaki sayılı dillerden birisidir. İleride kaybolmaya maruz Türk dillerinden birisi olacağı UNESCO verilerine göre zikredilmektedir. Bu nedenle şairler, ana dillerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını ve bu dili yaşatmaya çalıştıklarını verdikleri eserler ile ortaya koymaktadırlar.[123]

Ana dili üzerine şiir yazmayan Gagauz şairi yok gibidir. Her bir Gagauz şair, mutlak ana diline vurgu yapan bir şiir kaleme almıştır. Gagauzlarda ana dili bilincini ilk uyandıran kişi kuşkusuz Mihail Çakır'dır. Döneminde yaptığı çalışmalar ile Gagauzca'nın ana diline dönüşmesi noktasında ilk adımları atmıştır. Çakır'ın açtığı yolu Diyonis Tanasoğlu, Dimitri Karaçoban, Nikolay Baboğlu, Mina Köse gibi birçok üretken Gagauz aydını devam ettirmiştir.[124]

Gagauz dilinin zenginliğini, güzelliğini farkeden ve bu dilin önemini halkına yazdığı şiirler ile duyuran kadın şairlerin başında Güllü Karanfil gelmektedir. Karanfil, bir Gagauz aydını olarak ana dilinin geleceğe aktarılabilmesi adına önemli çalışmalar yürütmektedir. Çıkardığı Gagauzca dergiler, kitaplar ile yeni nesil Gagauz çocuklarına ana dili ile seslenmeye, onları ana dilinde konuşmaya ve yazmaya teşvik etmektedir. Ana dilinde yazdığı şiirler ile de ana dili sevgisini Gagauz okurlarına aşılamaya çalışmaktadır.[125]

Şair, "Ana Dilim" başlıklı şiirinde ana dilin onlara atalarından bir miras olarak kaldığını belirtmiştir. Hayatının merkezine ana dilini koyduğunu ve ana diliyle var olduğunu bir anlamda ifade etmektedir.

Ana Dilim

Ana dilim, benim dilim,
Dedelärdän gelän sesim,

---

[122]Oğuzhan Yetişti, "Vlad-Demir Karagançu'nun Şiirlerinde Ana Dili Bilinci", *Kardeş Kalemler*, Y. 16, S. 181, Ocak 2022, s. 76.
[123]Gös. yer.
[124]Gös. yer.
[125]Fatma Sibel Bayraktar-Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 200.

Benim bayraam hem ömürüm,
Benim, solmaz, kızıl gülüm, Ana dilim!

Ana dilim,
Damarımda akan kanım,
Sonsuz kırım, çayırlarım,
Benim gecäm hem gündüzüm,
Uzaklardan gelän türküm, Ana dilim!

Ana dilim,
Sonzuz çöşmäm, dipsiz kuyum,
Benim Kadınca oyunum,
Kauş sesim, daul sesim,
Dedelerdän kalma izim, Ana dilim!

Ana dil, şair için kutsal bir kavramdır. Bilindiği üzere dünyaya gelen çocuklar ilk olarak anneleriyle temas kurmaktadırlar. Çocuk, annesinden aldığı süt ile hayata tutunmaktadır. Yine annelerinin onlara mırıldandığı masallar, ninniler ile ana dillerine ısınır ve bağlanırlar. Dillenmeye başlayan çocuk ilk olarak ana dilinde ilk sözcükleri söyleyerek konuşmaktadır. Şair de dörtlüklerinde ana diliyle etrafını anlamlandırdığını, ana diliyle vatanına bağlandığını dile getirmektedir.

Ana dilim, ana sözüm,
Benim yazım, kışım, güzüm.
Benim sofram, benim topraam,
Benim sonsuz yeşil Bucaam!

Şair, halkının ana diline sahip çıkmasını, onu korumasını beklemektedir. “Kırık senin kanatların, yaraları biz saralım” sözleriyle mecazi anlamda ana dilin incindiğini, yeteri kadar ona sahip çıkılmadığını ifade etmeye çalışmıştır. Yine burada “baş iiltmek” deyimini kullanarak Gagauz çocuklarının ana diline saygı duymasını istemektedir.

Kırık senin kanatların,
Yaraları biz saralım,

Sän ol, yaşa, büüklük et sän,
Evlatların hep baş iiltsin!

Karanfil, hayatında anne, baba, ev gibi değer verdiği kavramları ana dili özdeşleştirmiş bir şairdir. Bu kavramlar ona ana dilini çağrıştırmaktadır. Ana dilsiz bu kavramların hiçbir şey ifade etmediğini, ana diliyle bir anlam kazandığını düşünmektedir. Bu düşüncesini aşağıda yer alan dörtlüğüne de aktarmıştır.

Ana dilim,
Sän ilacım, sän meelemim,
Benim sevgim, benim evim,
Ana dilim, benim duam, benim avam,
Benim anam, benim bobam, Ana dilim! (ALJ-5, s.33).

Karanfil'in ana diline vurgu yaptığı bir başka şiiri "Dil Gider, Kimnik Gider" adını taşımaktadır. Şair, bu şiirinde Gagauz kimliğini ayakta tutan "ana dil" unsuruna odaklanmaktadır. Karanfil, şiiri aracılığıyla çocuklarıyla Rusça konuşan ailelere karşı sert bir tavır takınmaktadır. Gagauz Yeri'nde yaşayan Gagauz aileler arasında iletişim dili olarak Rusça'nın baskın bir etkisi söz konusudur. Baskın dil olan Rusça, çok dilli olan Gagauz toplumunda "prestij dil" olarak algılanmaktadır. Bu sebeple aileler, Gagauzcayı ikinci dil konumuna sokarak ana dilleri ile konuşmaktan sakınmaktadır. Özellikle çocuklarına ana dilleri ile hitap etmeyen aileler açık bir şekilde ana dillerini tehlike altına sokmaktadır.

Dil, bir milleti oluşturan en temel unsurlardan birisidir. Zira dil olmadığı sürece bir millettin varlığından da söz etmemiz mümkün görünmemektedir. Milletler, dilleri ile yaşarlar ve dilleri ile kültürlerini, edebiyatlarını oluştururlar. Eğer bir millet dilini kaybederse o zaman millî kimliğini de kaybetmiş olacaktır.[126] Şair, bu düşünceler ile şiirinin ilk dörtlüğünde halkına sitem içerikli ifadeler kullanarak onları ana dili bilincine ulaşmaları noktasında telkin etmektedir.

Dil Gider, Kimnik Gider

Dil gider, kimnik gider, zaman beklemäz.

---

[126]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 76.

Ana dilini bilmeyeni hiç kimsey sevmäz,
Gagauz, kendi uşaannan rusça lafedersin...
Dedendän kalan dildän nasıl atılêrsın?

Karanfil, ikinci dörtlükte dilini kaybeden toplumların mankurtlaşmaya maruz kalacağını belirtmektedir. Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un romanlarında kullandığı bir kavram olan Mankurtlaşma, kişinin kendi öz benliğini, kimliğini kaybederek kimliksizleşmesidir. Gagauz insanı da kendi dilini unuttuğu taktirde birer "mankurt" olmaktan öteye geçemeyecektir. Dillerini unutan milletler zaman içerisinde dünya üzerinden de kaybolmaya maruz kalacaktır. Gagauzların kimliğini koruyabilmesi ve dünya üzerinde var olduğunu diğer milletlere duyurabilmesi adına ana diline sıkı sıkıya bağlanıp onu yaşatması ve koruması gerekmektedir.[127]

Eğer Gagauz insanı hayatının her alanında kendisini Rusça ifadeye etmeye devam ederse zaman içerisinde öz kimliğini kaybedecektir. Bu şekilde aslında kişi farkına varmadan asimile olmaktadır. Şair de burada açık bir şekilde halkına bu mesajı vermektedir.

Neçin hatır gütmeersin dilinä, ya bak,
Dilsiz kalan toplumnar hem kör, hem çıplak.
Dilsiz kalan mankurtlar esir büüklerä...
Kos-koca kultura gider gübürlää.

Karanfil, Allahın onlara verdiği bu dilde konuşulmaması karşısında derin bir üzüntü duymaktadır. Halkının kayıtsızlığı karşısında dertlenir ve halkına kendine gelmesi noktasında mısralarında uyarılarda bulunmaktadır.

Her bir milletä ayrı dil Allah vermiş,
Nasıl oldu, Gagauz, dilin kesilmiş?
Neçin sän kendi uşaannan rusça lafedersin?
Allahın verdii dili neçin unudêrsın? (ALJ-4, s.51).

1.2.3.Vatan Sevgisi

[127]Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 76-77.

Çağdaş Gagauz şiirinde sıklıkla ele alınan temaların başında vatan sevgisi gelmektedir. Şiir türünde adını duyuran Dionis Tanasoğlu, Nikolay Baboğlu, Stepan Kuroğlu, Mina Köse, Gavril Gaydarcı, Vasi Filioğlu, Petri Yalıncı, Todur Zanet, Vasilisa Tukan, Tudora Arnaut gibi edîpler şiirlerinde vatan sevgisini bir konu olarak işlemişlerdir. Kaleme aldıkları şiirlerinde Bucak topraklarını, Gagauz devletini, köyleri, tabiatı ve insanı geniş bir şekilde ele almışlardır. Şairler "vatan" konulu şiirlerinde vatanlarına olan bağlılıklarını ve sevgilerini açık bir dille ifade etmişlerdir. Güllü Karanfil'in şiir dünyasında da "vatan" kavramı önemli bir yer işgal etmektedir.[128]

Millî bir ruha ve düşünceye sahip olan Karanfil, "Uyan, Gagauzistan!" ile "Bucaam" adlı şiirlerinde vatanına duyduğu sevgiyi ve saygıyı işlemiştir. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz "Uyan Gagauzistan!" adlı şiirinde doğup büyüdüğü vatan topraklarını "Gagauzistan" olarak adlandırdığı görülmektedir.[129]

Bilindiği üzere uzun asırlar başka halkların boyunduruğu altında yaşayan Gagauz Türkleri, kendi devletlerini kuramamışlardır. Yaşadıkları Besarabya bölgesi 1940-41 tarihleri arasında Sovyet idaresine, 1941-44 tarihlerinde Rumenlerin hâkimiyetine, 1944'ten sonra ise Sovyetler Birliği'nin egemenliği altına geçmiştir. 1991 yılında Sovyetlerden ayrılarak bağımsızlığına kavuşan Moldova uzun bir süre Gagauz devletini tanımamıştır. 1994 yılına gelindiğinde Moldova'ya bağlı Gagauz Yeri Özerk Bölgesi resmen kurulmuştur.[130]

Uzun mücadeleler sonucunda bir devlete kavuşan Gagauzlar için vatan toprağı kutsaldır. Kutsal bildikleri vatan toprağını şiirlerinde "Gagauzistan" olarak tanımlamışlardır. Şair, şiirine "Uyan, Gagauzistan!" nidasıyla başlayarak halkına seslenmektedir. Burada "uyan" metaforu halkın içinde bulunduğu uyku halinden çıkıp kendine gelmesi için söylenmiş bir uyarı sözüdür. Halkına uzak diyarlardan mesajlar getiren şair, halkının onu dinlemesini beklemektedir.

---

[128]Fatma Sibel Bayraktar-Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 202.
[129]Fatma Sibel Bayraktar-Oğuzhan Yetişti, *a.g.m.*, s. 202.
[130]Gös. yer.

Yine ilk dörtlükte, mitik bir unsur olarak "kurt" simgesine yer verdiği dikkati çekmektedir. Milletine kurt sesi getirdiğini ifade eden şair, kurdun Türk tarihindeki rolüne atıfta bulunmaktadır. Bilindiği üzere kurt, Türkler tarafından kutsallığına inanılan bir hayvandır. Ergenekon ve Oğuz Kağan destanında kurt, Türklere yol gösteren kurtarıcı bir hayvan olarak tasvir edilmiştir.

Kurt figürü, Gagauz Türklerinin ilk millî bayrağında da yer almıştır. Türk mitik düşüncesindeki kurt efsanesinden esinlenen Gagauz aydını, ressam Petri Vlah 1988 yılında tasarladığı Gagauz bayrağına bir "kurt" sembolü yerleştirmiştir. 1989'da kabul edilen bu bayrak 1994 yılında Rus bayrağına benzer bir bayrakla değiştirilir. Gagauzların kurda verdikleri değeri ve önemi gösteren bu bayrak, Güllü Karanfil gibi birçok Gagauz şair ve yazarını etkilemiş ve şiirlerine "kurt" motifini yansıtmışlardır.[131]

Uyan, Gagauzistan!
Uyan, Gagauzistan!
Sana Türk ocaandan seläm getirdim.
Büük halkın oollarından,
Senin için, milletim, kurt sesi getirdim!

İkinci dörtlükte şair yine halkına seslenmektedir. Dede Korkut coğrafyasından halkına "kıvılcım" getirdiğini söylemektedir. "Kıvılcım" şiirde, halkının harekete geçip birlik olması için kullanılmış bir simgedir.

Kalkın, Gagauzistan!
Sana Korkut ocaandan kıvılcın getirdim.
Şeitlerin ruhundan,
Senin için milletim, kucak dolusu nur getirdim.

Şair, son dörtlükte "Seslän, Gagauzistan!" diyerek halkının onu dinlemesini istemektedir. Halkının içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan onları kurtaracak olan

[131]Kurt motifi, çağdaş Gagauz şairlerinden Todur Zanet ile Yuliya Kurdoğlu'nun şiirlerinde de bir konu olarak işlenmiştir. Bu konuda bkz. Oğuzhan Yetişti, "Gagauzlarda Kurt (Canavar) Kültü'nün İzleri", *Türkbilimde Arayışlar: Timur Kocaoğlu Armağanı 2.Kitap*, Ed. Ceren Selvi, Kutlu Yay., İstanbul 2022, s. 655-672.

kuvveti getirdiğini ifade etmektedir. Atası olan Oğuzlar'dan halkına bir soluk getirdiğini söyleyen Karanfil, onun gücüyle kendilerine gelmelerini ve "bir" olmalarını dilemektedir.

Seslän, Gagauzistan!
Sana dedäm Oguzun soluunu getirdim.
Ayaa kalk, bir ol, milletim,
Sana kuvet getirdim! (SG, s.7).

Gagauzlar, üzerinde devletlerini kurdukları toprak parçasını "Bucak" olarak adlandırmaktadırlar. Bucak (Besarabya) toprakları Gagauz şairlerin şiirlerinde sıklıkla geçmektedir. Karanfil'de "Bucaam" şiirinde vatanına ona sevgisini anlatmaktadır. Bucak şair için ana-baba toprağıdır. Doğup büyüdüğü bu topraklar hayatında önemli bir yere sahiptir. Şiirinin ilk dörtlüğünde Bucak topraklarını benzetme unsurunu kullanarak güzel sarı saçlı, nazlı bir kıza benzetmektedir. Vatanının yemyeşil, gül kokulu bir tabiata sahip olduğunu dile getirmektedir.

Bucaam
Sarı saçlı, nazlı Bucaam,
Gül kokulu eşil Bucaam!
Özlemnän hep yanêrım bän,
Anam, balım, canım Bucaam!

İkinci dörtlükte şair, vatanına karşı beslediği derin duyguları anlatmaktadır. Havası, suyu ve toprağı ile bu topraklar şair için bir ilham kaynağıdır. Vatanının daima gelişmesini, daha iyi yerlere ulaşmasını istemektedir.

Topraan, havan, suyun Senin
Bana kuvet verer her an.
Yaşa, geliş hem çiçeklän,
Kömür gözlüm, sarı Bucaam,

Toprağının bereketi, havası, müziği onun vatanına sevgiyle bağlanmasını sağlamıştır. Vatanının güzelliklerini çağrıştıran bu unsurlar, onun asla kopamayacağı özelliklerindendir.

Damaamda dadın kalêr,
Ballı kirez, kara üzüm,
Dedäm kauş her gün çaarêr
Evellerä, sevdam Bucaam!

Karanfil, şiirinin son dörtlüğünde kutsal saydığı kavramları vatanı ile özdeşleştirmiştir. O, vatanını (Bucak toprakları) annesi, hayatı ve canı olarak görmektedir. Vatanına olan sevdasını bu kavramlarla ilişkilendirerek ona verdiği kıymeti/değeri göstermeye çalışmıştır. Yine şiirinde vatanının bereketli, zengin tarlalarını işleyen babasına, halkına da atıfta bulunmaktadır. Şair'e göre insanında bulunan bu çalışkan özellik onların vatanına olan sevgisinden gelmektedir.

Tarlaların hep göz besleer,
Babam-halkım pek çalışkan.
Sabaa bizä umut verer,
Anam, ömürüm, canım Bucaam! (SG, s.9).

1.2.4.Turan

Farsça kökenli Turan kavramı, Türkçe Sözlük'te "*Turancıların dünyadaki bütün Türkleri birleştirerek kurmayı amaçladıkları ülkenin adı."* ve *"Türklerin Orta Asya'daki en eski yurtları.*"[132] şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlarda Turan mefkuresinin hem coğrafî hem de tarihî yönüne temas edilmiştir.

Ülkemizde Türkçülük ve Turancılık mefkuresinin önemli bir temsilcisi olan Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları* adlı eserinde Turan fikrini şu şekilde açıklamıştır:

"*Turan kelimesi, Turlar yani Türkler demek olduğu için, münhasıran Türkleri ihtiva eden camiavî bir isimdir. O halde, (Turan) kelimesini bütün Türk şubelerini ihtiva eden büyük Türkistan'a hasretmemiz lâzım gelir. Çünkü, (Türk) kelimesi bugün yalnız Türkiye Türklerine verilen bir unvan hükmüne geçmiştir. Türkistan'daki Türk harsına dahil olanlar, tabiî yine bu ismi alacaklardır. Benim itikadımca, bütün Oğuzlar yakın bir zamanda bu isimde birleşeceklerdir. Fakat,*

[132]TS, s. 2386.

Yakutlar, Özbekler, Kırgızlar, ayrı harslar vücuda getirdikleri takdirde, ayrı milletler halini alacaklarından, yalnız kendi isimleriyle anılacaklardır. O zaman bütün bu eski akrabaları kavmî bir camia halinde birleştiren müşterek bir unvana lüzum hissedilecek. İşte, bu müşterek unvan (Turan) kelimesidir."[133]

Gökalp'in döneminde öne sürdüğü bu düşünceler, Türkiye'de yaşayan birçok Türk aydınını etkisi altına almıştır. Bilhassa onun ünlü "Turan" şiirindeki şu mısralardan sonra Turan kavramı edebiyatta yer almaya başlamıştır.[134]

Vatan ne Türkiye'dir Türk için ne Türkistan;
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!..[135]

Türk edebiyatında yer edinen Turan ülküsü, Türk dünyasının farklı coğrafyalarında yaşayan aydınları da etkisi altına alarak eserlerinde bir konu olarak işlenmiştir. Turan kavramını, Gagauz şiirine ilk sokan kişi Güllü Karanfil'dir. Karanfil, özellikle 90'lı yıllarda Türkiye'yi ziyaret etmesi ile birlikte bu millî düşünce yapısını benimseyerek şiirlerine konu olarak yansıtmaya çalışmıştır.

Onun, "Turan Türküsü", "Aydınnık" ile "Turnam" isimli şiirleri Turan düşüncesini ele almaktadır. Şair, "Turan Türküsü" adlı şiirinde Turan coğrafyasında yaşayan Türk halklarının çektiği sıkıntıları dile getirmektedir. Karanfil'in 90'lı yıllardan sonra dış Türkler'i tanıması ile birlikte Tebriz, Kerkük, Kırım ve Karabağ gibi bölgelerde yaşayan kardeş Türk halklarının çektiği acıları, zulümleri ve sorunları şiirine konu olarak yansıttığı görülmüştür. Aşağıdaki üçlüklerde de Turan coğrafyasında yaşayan halkların dertleriyle dertlendiğini ve onlar için üzüldüğünü ifade etmiştir.

Şair, esaret altında yaşayan, özgürlüğüne kavuşamayan Turan halkları için gün geçtikçe umutlarının tükendiğini ve karamsarlığa kapıldığını söylemektedir. Şiirinde kullandığı "bozkurt", "balbal" gibi simgeler ile tarihî geçmişlerine bir

---

[133]Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Haz. Mehmet Kaplan, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1976, s. 22.
[134]Ahmet Bican Ercilasun, "Turan Kavramı ve Turancılık", *Turan Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, S. 1, 2021, s. 9.
[135]Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Haz. İbrahim Kutluk, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul 1976, s. 79.

gönderme yapmaktadır. Geçmişte Altay coğrafyasının bozkırlarında tek bir millet olarak yaşayan ve bugün farklı bölgelere dağılan Türk kardeşleri ile ortak bir ülkü birlikteliğine sahip olduklarını işaret etmektedir.

Karanfil, bu bölgelerde yaşayan halkların ortak bir Türk soyundan geldiğini düşünerek onlara mısralarında "ey Türk oğlu Türk" diyerek seslenmektedir. Soydaşlarının bir gün bu acılardan kurtulacağını düşünerek ağlamalarını istememektedir.

Turan Türküsü

Gün günden umutlar karanlık oluyor-
Korkuyorum. Geceler kulağıma ağlayış geliyor.
Tebrizim ağlıyor. Ağlıyorum.

Bozkırlarda Bozkurtlar uluyor-
Uluyorum. Geceler kulağıma inilti geliyor.
Kerküküm ağlıyor. Ağlıyorum.

Altaylarda taş Balballar bağırıyor-
Bağırıyorum. Geceler kulağıma çağrışlar geliyor.
Kırımlım ağlıyor. Ağlıyorum.

Karabağın yarası yüreğimde temire oldu,
Yaramın içinde daha bir yara doğdu.
Kime derdimi söyleyim, sesim sesimde boğuldu,
Ey Türk oğlu Türk! Sen ulusun, ağlama!

Şair, soydaşlarının bir gün huzura, aydınlığa kavuşmasını arzu etmektedir. Türk'e düşman olanların ise cezasını çekmesini istemektedir. Türklerin bu kötü gidişe dur demelerini bekleyen şair son mısralarında Türk ırkına seslenerek "Yolun açık, uz git, yorulma, usanma!" mesajını vermektedir.

Gün günden geceler kısa, aydınlık olsun!
Türksevmez düşmanın gözüne ok olsun!
Gagauz Yeri, Anadolu...! Bütün Türk Eli
Günle dolsun!

Ey TÜRK OĞLU TÜRK! Sen ulusun!
Yolun açık, uz git, yorulma, usanma! (SYA, s.18).

Karanfil, "Aydınnık" isimli şiirinde, "Turan" ülküsünü somut bir vatan toprağı olarak tahayyül etmiştir. Şiirinin ilk mısrasında Turan toprağının tehlike altında olduğunu belirten şair, Tanrı'ya seslenerek bu tehlikeyi dağıtmasını istemektedir. Şair, burada Tanrı'yı bir kurtarıcı olarak görür ve ona sığınır.

Yine dörtlükte Turan üstüne "kara yıldız"ların çöktüğünü söylemektedir. "Kara" şiirde olumsuz yan anlamları ile kullanılmıştır. Yıldızların karanlığa bürünmesi uğursuzluğu, kötülüğü çağrıştıran bir imge olarak düşünülmüştür. Bu benzetme ile Turan'ın tehlike altında olduğu işaret edilmektedir. Bunun zıttı olarak şair, "aydın yıldız"ı çağırdığını dile getirmektedir. Aydın sözcüğü ak (beyaz) karşılığında kullanılmıştır. Kara'nın zıttı olarak ak, güçlülüğü, hakimiyeti çağrıştırmaktadır. Şair, burada renk simgeciliğinden faydalanmıştır.

Şiirde mitik bir unsur olarak "bozkurt" imgesini kullanmıştır. Türk tarihinde kahraman, yol gösterici ve kurtarıcı vasıfları ile bilinen "bozkurt" şiirde "yol gösterici" işlevi ile yer almıştır. Tanrı, Türklere kurtarıcı olarak "bozkurt"u göndermiştir. Şair, Bozkurt'un rehberliği ile Türklerin düşmanlarından kurtularak bağımsızlığa, özgürlüğe erişeceğini düşünmektedir.

Aydınnık
İşit, Tangrım, çık karşı, durgut belayı.
Kara yıldızlar toplanmışlar Turan üstünä,
Alêrım aydın yıldızın sesini sesimä,
Korku çaprazlı o dönmüştü haliz tersinä,
Hey, Bozkurdum, çık karşı, göster yolları (SG, s.11).

Turan kavramı Karanfil'in "Turnam" isimli şiirinde Türklerin ana vatanı, yurdu olarak işlenmiştir. Şiirinin adı olan "turna", özellikle halk türkülerinde ve Türk şiirinde diyar diyar gezmesi, haber götürmesi yönüyle "gurbet kuşu" olarak algılanmaktadır. Turna kuşları, uzak diyarlardan gurbette yaşayanlara, hasret çekenlere haber ulaştırmaktadır. Çoğu zaman sevgililerin tercümanı görevini de

üstlenmektedir. Bu şiirde ise turna, "Turan" adlı Türk toprağına uçan bir kuş olarak tasvir edilmiştir.[136]

Şiirinin ilk dörtlüğünde turna, Altay topraklarından gelen bir kuş olarak sembolize edilmiştir. Altaylar, bütün Türklerin ata yurdu olarak bilinmektedir. Türklerin uzun asırlar yurt edindiği bu topraklar Turan'ın da bir parçasıdır. Bu sebeple şiirde turna, Altaylar'dan yani Turan toprağından haber taşıyan bir kuştur.

Şair, şiirinin ikinci dörtlüğünde turna kuşuna seslenerek Turan adlı büyük toprağına selam götürmesini istemektedir. Karanfil, Turancılık ülküsüne fikren inanmış bir şairdir. Bu ülküsüne olan inancını, hayalini mısralarına da yansıtmıştır. O coğrafyada yaşayan Türk kardeşlerine manevî anlamda ulaşmak istemektedir. Bu gayesini son dörtlükte işlemiştir.

Turnam
Hey, göklerdä uçan Turnam,
Nerdän geldin, annat, Turnam?
Altaylardan gelän yolcuyum...
Kimi gördün, annat, Turnam!

Seläm götür dostlarıma
Turan adlı büük topraamaa,
Hey, gökleri yaran Turnam,
Selam olsun Vatanıma (NÇ, s.254).

1.2.5.Azerbaycan

Güllü Karanfil, hayatının uzun bir dönemini Azerbaycan'da geçirmiş bir şairdir. 90'lı yıllarda Türkoloji eğitimi almak için gittiği Bakü'de, Azerbaycan'ın tanınmış gazetecilerinden Ağası Hun ile evlenerek bir aile kurmuştur. Azerbaycan, onun ikinci vatanıdır. Burada bulunduğu yıllar içerisinde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun belli bir dönemine tanıklık etmiştir. O dönemlerde eşi ile birlikte Ebulfez Elçibey'in yakınında bulunmuşlardır.

[136]Oğuzhan Yetişti, "Çağdaş Gagauz Edebiyatı'nın...", s. 82.

Karanfil, bir Gagauz Türkü olarak Azerbaycan'da meydana gelen pek çok siyasî ve sosyal durumlara duyarsız kalmayarak şiirlerine duygularını aksettirmiştir. Bilhassa şair, Azerbaycan'da baş gösteren olaylara karşı derin bir üzüntü duymuş ve şiirlerine bu durumu yansıtmıştır.

Bilindiği üzere Kara Yanvar (diğer adıyla Kara Ocak), Azerbaycan'ın bağımsızlık yolunda yaşadığı önemli olaylardan biridir. Sovyet ordusu, 20 Ocak 1990 tarihinde Bakü'ye girerek 100'den fazla sivil vatandaşın ölümüne sebep olan bir katliam gerçekleştirmiştir. Bakü sokaklarına dökülen halk, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak için sloganlar atarken Sovyet ordusu ağır silahlar ve tanklarla halkın üzerine yürümüştür. Fakat halkın o günkü birlik ve beraberliği ile Azerbaycan'ın bağımsızlığı korunmuştur.

Bu yaşanan olaylar, Türk dünyasının çeşitli bölgelerinde yaşanan Türk aydınlarını etkilemiştir. Edebî eserlerine bu konuyu yansıtan birçok şair ve yazar olmuştur. Karanfil de o günün anısını yad etmek için 1991 yılında "Azerbaycan Şehidlerinä" adlı bir şiir kaleme almıştır. Şair şiirinde, ölen şehitlerin arkasından onları karanfiller ile uğurlayan yaslı kalabalığı etkileyici bir üslupla tasvir etmiştir.

Azerbaycan Şehidlerinä
Karanfillär kokardı uzaktan,
Meydan yaslı seslän susardı.
Canım benim aalardı iraktan
Sancı buvazımı buvaardı.

Tepä-tepä durardı çiçeklär
Karşı o genç üzlü şehidlerä.
Kannı yaşlarlan doluştu gözlär...
Genç insanlar karıştalar yerä.

Kara yıldız konmuştu Bakıya,
Karıp-katıp topraklan etleri.
Kahır. Yazık kaptı çok gençleri (SYA, s.16).

Katliamın ardından Bakü'deki halk Azatlık meydanında toplanarak kaybettikleri yakınlarını toprağa vermiştir. Binlerce insan, kaybettikleri yakınlarının arkasından göz yaşları dökmüştür. Karanfil, Azatlık meydanındaki bu manzarayı mısralarında anlatmaya çalışmıştır. Burada şairi en çok etkileyen durum, genç yaşta ölen çocuklar olmuştur.

Şiirinde renklerin ve çiçeklerin sembolik anlamlarından faydalandığı görülmüştür. "Kara" ölüm, yas ve matem rengi olarak bilinmektedir. Burada "Kara yıldız konmuştu Bakıya" mısrasındaki yıldızın sıfatı olan kara karamsarlık, üzüntü, ölüm ve yas gibi olumsuz yan anlamları ile kullanılmıştır. Yine şiirde "karanfil" çiçeği, bir matem çiçeği olarak yer almıştır. Günümüzde de karanfil, olumsuz anlamları çağrıştıran ve ölüm ile birlikte anılan bir çiçektir.

Şairin bu şiiri dışında aynı yıllarda yazdığı "Azerbaycan" başlıklı bir şiiri daha bulunmaktadır. Şair, şiirinde Azerbaycan'ı muhatabı olarak alır ve ona seslenerek duygularını dile getirmektedir. Karanfil, bir Gagauz Türkü olarak kardeş Azerbaycan halkının barıştan yana bir halk olduğunu, onun acısıyla kederlendiğini ifade etmiştir.

Azerbaycan
Kara üzlü, kara kaşlı,
Azerbaycan!
Üüsek boylu hem can taşlı,
Azerbaycan!
Girgin, kaavi hem kuvetli,
Azerbaycan!
Gözlerindä yaslı bakış,
Azerbaycan!
Senin halgın isteer barış,
Azerbaycan!
Karanfillär kahır sürdü,
Azerbaycan!
Gagauzda acı büüdü,

Azerbaycan! (SYA, s.17).

1.2.6.Açlık

1946-1947 arası yıllar Gagauzların tarihinde karanlık bir dönem olarak bilinmektedir. Sovyet Rusya, o dönemde çarpık tarım ve toprak politikaları sebebiyle Gagauz Türklerini açık bir şekilde açlık felaketine sürüklemiştir. Bilindiği üzere Sovyet sisteminde özel mülkiyet yasaklanarak tüm topraklar devlet eline geçirilmiştir. Devlet eline geçen bu topraklar üzerinde kurulan kolhoz ve sovhozlarda Gagauzlar, zorla çalıştırılmıştır. Bu sisteme uyum sağlayamayan birçok Gagauz, Sibirya'ya, Altay'a ve Kazakistan'a sürgüne gönderilmiştir.[137]

Yine Sovyet yetkilileri bu dönemde halkın ihtiyaçlarını önemsemeden vergi toplamaya başlamıştır. İstenilen verginin elde edilememesi üzerine halkın elinde bulunan tüm ürünleri zorla ele geçirmeye yönelmişlerdir. Bu durum sonucunda beslenme kaynaklarını kaybeden Gagauz insanı açlığa bağlı olarak hastalıklara yakalanmıştır. Böylece açlıktan dolayı yaklaşık 80.000 Gagauz ölüme mahkum edilmiştir.[138]

Bu soykırım neticesinde Gagauzlar, nüfus bakımından büyük bir kayıp yaşamışlardır. Açlıktan dolayı bebek ve çocuk ölümlerinde büyük bir artış olduğu dönemin kayıtlarında geçmektedir. Yaşanan bu felaket, Gagauzların belleğinde unutulmaz bir yara olarak kalmıştır. Gagauz Yerinde her yıl bu felakette hayatını kaybedenler için anma törenleri düzenlenmektedir.

Yaşananların unutulmaması ve geleceğe aktarılması bağlamında Gagauz aydınları, edebî eserlerinde bu konuyu işlemişlerdir. Felaketin başladığı yıllarda bir okulda öğretmen olarak çalışan Gagauz eğitimci, şair ve yazar Nikolay Baboğlu, *Publitistika Yazılarından* adlı kitabında hayatında derin bir iz bırakmış olan açlığı anlatmıştır. Eserinin bir bölümünde açlıktan dolayı kaybettiği öğrencilerini gerçekçi bir üslupla şöyle anlatmıştır:

---

[137]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.*, s. 90.
[138]Selcen Özyurt Ulutaş, *a.g.e.*, s. 91.

"*Bän, te nasıl ileri da söledim, şkolada üürediciydim. Senteäbrinin birindä bana verdiydilär birinci klası jurnalıma yazdım 36 uşak. Hepsi onnar hemen 7-7 büçük yaşındaydılar. Hepsi gözäldilär. Sansın şindi da gözümün önündä görerim onnarı. Bu uşacıklardı bizim milletimizin yarınkı günü, ama çok kısmetsizmişlär, neçin ki açan geçti üstümüzdän 1946-1947 yılın kışı da bitti üürermä yıl bän otçetumda birinci klasımda yazdım sade 4 kişi. Kalanı hepsi benim gözlerimin önündä öldülär aaçlıktan baara-baara. Kendimin da hiç yoktu kuvetim bir yardım edeyim, neçin ki aaçlıktan şiştim. Şkolamızın başka klaslarında da yarısından taa çoyu ölmüştülär. Benim büün da kor gibi canım yanêr o kabaatsız uşaklar için, sık-sık gecelerdä düşlerimä girerlär.*"[139]

Açlık Kurbanları adlı üç perdeden oluşan bir piyes yazan Todur Zanet'te, açlık trajedisini tiyatroya aktarmıştır. Oyunun konusu Zanet'in doğup, büyüdüğü Kongaz köyünde geçmektedir. Gerçek kahramanlardan ve olaylardan etkilenerek bu oyunu yazan Zanet, açlık trajedisini Gagauz insanına ve tüm Türk dünyasına duyurmaya ve anlatmaya çalışmıştır.[140] Bu piyes, Dr. Abdülkerim Dinç tarafından Türkiye Türkçesine aktarılarak Türkiye'de yayımlanmıştır.[141]

"Açlık" konusu, Gagauz şiirinde de bir tema olarak ele alınıp işlenmiştir. Güllü Karanfil, "Sabaayadan Annat, Bobam" adlı şiirini 1946-1947 yılında ölen vatandaşlarına adamıştır. Karanfil'in ailesi açlığı görmüş ve yaşamış insanlardır. Bu sebeple şair, şiirinde açlığı yaşamış olan babasına sorular yöneltmektedir. Aşağıdaki dörtlükte babasının bu felaketten nasıl sağ kaldığını sorgulamaktadır.

Sabaayadan Annat, Bobam

Sabaayadan annat, bobam
Kökümü, soyumu annat,
Say genä o yıl ölenneri...

---

[139]Nikolay Baboglu, *Publitistika Yazılarından*, Tipografia Firmei Elena-V.I., Kişinev 2000, s. 31.
[140]Oğuzhan Yetişti, "Gagauz Şair Todur Zanet...", s. 111.
[141]Ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Todur Zanet, *Açlık Kurbanları (Oyun 3 Perde)*, Bengü Yay., Ankara 2020, 78 s.

Annat, nasıl kaldın diri.[142]

Şair, yaşanan felaketin hafızalarda gizli kalıp, unutulmasını istememektedir. Yaşananların yeniden gün yüzüne çıkartılıp, yeni nesillere tarihî bir bilinç olarak aktarılmasını istemektedir.

Ne idin dä sendi şişin,
Annat bana o sert kışı,
Annat, kalmasın içindä,
Bet günnär cannansın sesindä.

Karanfil, yaşanan bu felaketten gelecek nesillerin birer ders alıp diline ve halkına sıkı sıkıya bağlanmasını beklemektedir. Şiirinin son dörtlüğünde bu fikri işlemektedir.

Vereyim acıyı ooluma,
Baalansın dilinä, halkına.
Aaç cannar uyusun raat
Sabaayadan, bobam, annat (ALJ-4, s.51).

2.ŞİİRLERİNDE YAPI

2.1.Nazım Birimi

Nazım biçimlerinde ölçü olarak kullanılan parçaya "nazım birimi" denilmektedir. Divan şiirinde "beyit", halk şiirinde "dörtlük", yeni Türk şiirinde "dize" nazım birimi kullanılmıştır.[143] Güllü Karanfil'in şiirlerinde ise nazım birimi çeşitlilik göstermektedir. Şairin şiir kitaplarında, antolojilerde ve dergilerde yer alan toplam 122 şiirinden 2'si üç dizeden; 85'i dört dizeden; 7'si beş dizeden; 3'ü altı dizeden; 2'si yedi dizeden; 3'ü sekiz dizeden; 1'i dokuz dizeden; 1'i on dizeden; 1'i on bir dizeden; 1'i on iki dizeden; 1'i on dört dizeden; 2'si on beş dizeden; 1'i yirmi bir dizeden; 1'i yirmi dört dizeden ve 11'i karma dize sayısından meydana gelmiştir.

---

[142]Bu dörtlükte yer alan aynı duyguyu şu Kerkük hoyratında da görmek mümkündür: *Sor bizden, neler gördüg. Gam daşı deler gördüg. Ac nene, ac balanı. Daş üste beler gördüg.*
[143]Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2013, s. 95.

Şiirlerindeki dize sayısını esas alarak yaptığımız tasnife göre nazım birimleri şu şekildedir:

2.1.1.Üç Dizeden Oluşanlar

Güllü Karanfil, üç dizeden oluşan iki şiir yazmıştır. Şairin *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı* adlı şiir kitabında yer alan "Yer Mi Teprer?" adlı şiiri altı 3'lükten oluşurken, "Lüzgar Sanki Demir Elli İnsan" adlı şiiri ise tek 3'lükle yazılmıştır.

2.1.2.Dört Dizeden Oluşanlar

Çağdaş Gagauz şiirinde en sık kullanılan nazım birimi dörtlüktür. Güllü Karanfil'in kaleme aldığı şiirlerde de en çok tercih ettiği nazım birimi dörtlük olarak karşımıza çıkmıştır. Şairin Türk şiirinin etkisi altında kalarak dörtlük nazım biçimini şiirlerinde sık tercih ettiğini düşünmekteyiz. Onun, dörtlüklerle kurulmuş olan şiirlerinin adı ve dörtlük sayısı şu şekildedir:

Eserin Adı	**Şiirin Adı**	**Dize Sayısı**
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Ban Bütün Türk Ellerin Vatandaşıyım	4
	Titirerdi Karannık Aydınnık Gözlerimdä	4
	Korkutma Beni, Sakındırma	4
	Dalgalar Yuvarlêêrlar Beni Kumnukta	4
	Mantar Toplamaa Daalıkta Yalnız	4
	Gözümün İçindä Kaynarcaklar Kurudu	4
	Bän Genä Bakêrım Koyu Karannaa	4
Seläm Getirdim	Herbir Cannı Geler Şılaa	4
	Yine İç Dünyamla Beraber Kaldım	4
	Paklaa, Doorulaa, Serbestlää	4
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Söz	4+4
	Ömür Çizisi Karannık Bir Yol	4+4
	Yıldızlı Yorganı Ükleyip Üstümä	4+4

Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Geldi Vakıt, Evladım	4+4
	Neye Görä Dünya Hep Alatlêr?	4+4
	Kauştu Üreemdä Güneş	4+4
	Bän Giderdim Yalnız, Şüşedän	4+4
	Bän Beenerim, Açan Bän Yalnızım	4+4
	Elini Uzat Bana, Fidan	4+4
	Bän Taa Ölmedim, Bän Taa Diriyim	4+4
	Ban İyildim Dokunmaa Otçaaza	4+4
	Kaybelerim Dipsiz Yollarda	4+4
	Yayıldı Meydannar Önümdä	4+4
	Duvarlar Abanardı Biri-Birinä	4+4
	Balıcak, Balıcak	4+4
	Pilicim Benim	4+4
	Oktäbri	4+4
Seläm Getirdim	Yazar Yoldaşım T.Marinogluya	4+4
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Sabaa Hayır	4+4+4
	Zamanı Gelmiş	4+4+4
	Ne Kıpêrsın Gözünü Karannık?	4+4+4
	Resimcilär	4+4+4
	Güreş Benim Canım	4+4+4
	Yeşil Kırlar, Geniş Kırlar	4+4+4
	Kirpiimä Asıldı Gecä...	4+4+4
	Kirli Gölcüktä Titireer Yıldızlar	4+4+4
	Senmisin Yalnızlık Hadi Gir Odama	4+4+4
	Aar Geler Kalbimä	4+4+4
	Kimsin Sän? Tanrıdan Mı Geldin?	4+4+4
	Aktı Gözüm Denizä	4+4+4
	Duman	4+4+4
	Turgay Sesi	4+4+4
	İsteyiş	4+4+4
	Var Çok İnsan Bu Toprakta	4+4+4
	Küyüm Benim Masalda	4+4+4
	Yeni Yıl	4+4+4
Seläm Getirdim	Gençlerä Danışma	4+4+4
	Uyan, Gagauzistan	4+4+4

Seläm Getirdim	Eski Ruh	4+4+4
	Dünkü Yıldızım Süündü	4+4+4
	Var Sözüm	4+4+4
Nevruz Çiçekleri	İstanbul	4+4+4
Ayna Literatura Jurnalı-4	Sabaayadan Annat, Bobam	4+4+4
	Dil Gider, Kimnik Gider	4+4+4
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Bän Sana Gelecäm	4+4+4+4
	Uyan Halkım	4+4+4+4
	Saman Yolu	4+4+4+4
	Üstümä Yatmıştı Karannık	4+4+4+4
	Sän Hem Bän	4+4+4+4
	Başımın Kapusu Kapandı	4+4+4+4
	Kül Benim Canımdan Kaldı	4+4+4+4
	Süzüldü Gözüm Bulutlara	4+4+4+4
	Karışêr Fikir	4+4+4+4
	Şamata	4+4+4+4
	Kedi, Kedi Mäulama	4+4+4+4
	Al, Be Kosti Kavalı	4+4+4+4
	Kaar Yayar Pança-Pança	4+4+4+4
	Ay Vasil	4+4+4+4
	April	4+4+4+4
Seläm Getirdim	Gagauzum	4+4+4+4
	Bucaam	4+4+4+4
	Dörtlüklär	4+4+4+4
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Of, Bozuldu Bizim Deniz	4+4+4+4+4
	Denizdän Kaçsın Prosluk	4+4+4+4+4
	Kendi Dilimdä	4+4+4+4+4
	Maavi Göktä Biyaz Yıldız	4+4+4+4+4
	Naşa, Dever Hem Koltuk	4+4+4+4+4
	Çizmä Kadar Boyları	4+4+4+4+4
Nevruz Çiçekleri	Turnam	4+4+4+4+4
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Daatma Karannıı	4+4+4+4+4+4
	Yalçı-Yara Üräám Oldu	4+4+4+4+4+4
	Boşuna Sözüm	4+4+4+4+4+4
	Mutsuz Balıkçı	4+4+4+4+4+4
	Tunur Gözüm	4+4+4+4+4+4
Ayna Literatura Jurnalı-5	Ana Dilim	4+4+4+4+4+4

2.1.3.Beş, Altı ve Yedi Dizeden Oluşanlar

Karanfil, dört dizeden oluşan şiirler dışında beş, altı ve yedi dizeden oluşan şiirler de kaleme almıştır. Altı ve yedi dizeden oluşan şiirlerine kıyasla beş dizeden oluşan şiirleri fazladır. Şiir kitaplarından tespit ettiğimiz beş, altı ve yedi dizeden oluşanlar şunlardır:

Eserin Adı	**Şiirin Adı**	**Dize Sayısı**
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Aardıma Takışma Canavar	5
	Almıştım Kucaama Bütün Gökü	5
	Beni Düşünmä	5
Seläm Getirdim	Ay, Karannık, Gün Karannık	5
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Bän Yalnız	5+5
	Düşmä Yerä	5+5+5+5
	Göklär	5+5+5+5+5
Seläm Getirdim	Ateşlär Beni Çaarêr	6
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Bän İşiderim Onun Sesindä Sesimi	6
	Auçlana Kurum Üstümä Atmazsanız	6+6
	Bän Doydum Yalnızlık Sesinä	7
Seläm Getirdim	Fikir Uçuşu	7

2.1.4.Sekiz, Dokuz ve On Dizeden Oluşanlar

Karanfil'in sekiz dizeden oluşan üç şiiri bulunmaktadır. Bu sekiz dizelik şiirler ikinci şiir kitabı *Seläm Getirdim*'de yer almaktadır. "Düş", "Bu Dünnääya Duuêrız, Kısmet Datmaa Deyni", "Umutluyum" başlıklı şiirleri sekiz dizeliktir. "Bän Çıktım Karannaa Başım Sızlardı" şiiri ise dokuz dizeden oluşmuştur. *Nevruz Çiçekleri (Türk Dünyası Kadın Şairleri)* antolojisinde yer alan "Dünnä Kimseyä Kalmaz" şiiri on dizeden meydana gelmiştir.

2.1.5.On Bir, On İki, On Dört Dizeden Oluşanlar

Şair on bir, on iki ve on dört dizeden oluşan birer şiir yazmıştır. *Seläm Getirdim* şiir kitabında yer alan "Sallan, Sallangaç, Sallan!" adlı şiiri on bir dizeden;

"Aydınnık" adlı şiiri ise on iki dizeden oluşmuştur. *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı*'da bulunan "Azerbaycan" adlı şiiri de on dört dizeden meydana gelmiştir.

2.1.6.On Beş, Yirmi Bir, Yirmi Dört Dizeden Oluşanlar

Karanfil'in *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı* kitabındaki "Anama" adlı şiiri ile *Seläm Getirdim*'deki "Dialog" başlıklı şiiri on beş dizeden oluşmuştur. Yine bu şiir kitabında yer verdiği "Beni Anlatan Ben" şiiri de yirmi bir dizeden meydana gelmiştir. Yirmi dört dizeden oluşan "Dekabrinin Yalannarı" şiiri de ilk şiir kitabında yer almaktadır.

2.1.7.Karma Yapıdan Oluşanlar

Güllü Karanfil, farklı dize ve bent sayılarından oluşan şiirlerde kaleme almıştır. Karma yapıdan oluşan şiirleri ikinci şiir kitabında fazladır. Karma yapıdan oluşan şiirleri şunlardır:

Eserin Adı	**Şiirin Adı**	**Dize Sayısı**
Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	Azerbaycan Şehidlerinä	4+4+3
	Turan Türküsü	3+3+3+4+6
	Sanki Yıldızlar Aucumdaydı	4+4+4+1
Seläm Getirdim	Danışma	4+4+2
	Kaar Taanesiyim	4+4+4+2
	Açan Sokak Diiştirer Rengini	4+5
	Ko Senin Dalgan Olayım	4+4+4+6
	Gel, Ey Sabaa	4+4+4+5
	Kemençä Çalan Kız	4+4+4+3
	Mum	5+3
Nevruz Çiçekleri	Işığı Yayılır, Buzları Eritir	4+4+4+2

2.2.Nazım Şekli

Şiirler bilindiği üzere nazım birimlerine, kafiyeleniş şekillerine, vezinlerine göre nazım şekillerine ayrılmaktadır. Türk şiirinin geçmişten günümüze kadar her devrinde çok çeşitli nazım şekilleri kullanılmıştır. Nurullah Çetin, Türk şiirinde kullanılan nazım şekilleri ile ilgili olarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"*Klasik Türk edebiyatında genellikle kuralları belirlenmiş nazmın sabit şekilleri (Fr. Poémes á forme fixe) kullanılmıştı. Hemen hemen her şair aynı nazım şekilleriyle yazıyorlardı. Tanzimat döneminden sonra ise Türk şairleri geleneksel nazım şekillerini aynen kullanmaya devam ettikleri gibi gerek Divan şiiri sabit nazım şekillerinin değiştirilmiş şekillerine gerek yabancı edebiyatlardan aldıkları gerekse kendi icat ettikleri nazım şekillerine de yer verdiler. 19. Asır ortalarında Batı medeniyeti dairesine girmeye başlayan Türk toplumunun edebiyatı da Batı etkisine açıldı. Bu bağlamda zamanla Batıdan alınma nazım şekilleri de ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetten sonra ise önceden belirlenmiş nazım şekillerine tabi olmayan her bakımdan serbest nazım şekilleri yaygınlaştı.*"[144]

Çetin, yeni Türk şiirinde kullanılan nazım şekillerini eserinde üç ana başlık altında toplamıştır. Bunlar "Geleneksel Yerli Nazım Şekilleri", "Yabancı Edebiyatlardan Alınan Nazım Şekilleri" ve "Serbest Nazım Şekilleri" dir.[145]

Güllü Karanfil, ise şiirlerinde hem geleneksel nazım şekillerini hem de kendine özgü olan serbest nazım şekillerini kullanmıştır. İlk dönem kaleme aldığı şiirlerde halk şiirinin etkisiyle yazılmış mani nazım şekline rastlanmaktadır. Aslında genel olarak çağdaş Gagauz şiiri üzerine kalem oynatan şairlerin ilk şiirleri Türk edebiyatındaki mani nazım şeklini andırmaktadır. Yine halk türkülerindeki mısra yapısının taklidi ile oluşturulmuş şiirlere de rastlanılmaktadır. Bu konuda Hülya Argunşah, "Gagauz Edebiyatı" adlı makalesinde şu tespitte bulunmuştur:

"*Modern Gagauz şiirinin ilk örneklerinde şekil olarak daha çok, Türk edebiyatındaki mâninin devamı olan dörtlüklerle yazılmış tür benimsenir. Bu dörtlüklerde kafiye düzeni olarak da mânilerin kafiye düzeni olan aaba veya aabb şekilleri kullanılmaktadır. İkinci şekil özelliği ikişer mısralık birimlerden oluşturulmuş, Gagauz türkülerinin taklidiyle ortaya çıkmış bir tarzdır. Bunun kafiye düzeni aa-bb şeklinde ve aralarında kafiyelenmektedir.*"[146]

---

[144]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 137.
[145]Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 137-166.
[146]Hülya Argunşah, *a.g.m.*, s. 107.

Argunşah'ın da belirttiği üzere çağdaş Gagauz şiirinin ilk dönem eserlerinde halk şiirine ait olan geleneksel nazım şekilleri kullanılmıştır. Modern Gagauz edebiyatı oluşmaya başladığı ilk dönemde, genel anlamda halk şiiri üzerine temellendirilerek gelişim göstermeye başlamıştır diyebiliriz. Modern edebiyata ait nazım şekilleri, şair ve yazarlar tarafından çok geç tarihlerde kullanılmaya başlanmıştır.

2.2.1.Geleneksel Nazım Şekilleri

Güllü Karanfil, ilk kaleme aldığı şiirlerini mani nazım şekli ile yazmıştır. Şairler, mani nazım şeklini tercih ederek az sözle çok anlam ifade etme yoluna başvurmaktadırlar. Karanfil de kendi şiir anlayışına yakın bulduğu mani nazım şeklini benimsemiş ve duygu-düşüncelerini bu biçimle ifade etmiştir.

Mani, bilindiği üzere Türk halk şiirinin en bilinen, en yaygın nazım şeklidir. Yedili hece ölçüsü ile yazılan mani, tek dörtlükten oluşmaktadır. Uyak düzeni "aaxa" şeklindedir.[147] Manilerde 7'li hece ölçüsü dışında dizeleri 4, 5, 8 ve 9 heceden oluşan manilere de rastlamak mümkündür. Karanfil, mani kalıbıyla yazdığı dörtlüklerinde 7'li hece ölçüsüne tam anlamıyla bağlı kalmamamıştır. Kimi dörtlüklerinde 6'lı, 8'li ve 9'lu hece ölçüsünü kullandığı görülmüştür. Mısralar arasında 7'li ve 8'li hece kalıbını karışık bir biçimde kullandığı örneklere rastlanmaktadır.

Aşağıda yer verdiğimiz iki dörtlük şekil olarak maniyi andırmaktadır. Dörtlükler, 7'li hece ölçüsü ile yazılmış olup "aa-bb-cc-bb" şeklinde kafiyelenmiştir:

Aktı gözüm denizä,
Kalbim karıştı sözä.
Kulaamı yardı Aksu...
Yaklaşêr mı Günduusu?

Yalınnar yaktı canı,
Ayaz durguttu kanı.
Aazıma kantar kondu,

---

[147]Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 279.

Nasılsın ruhum sordu (SYA, s.75).

Karanfil'in düz mani kalıbına uyan dörtlükleri de bulunmaktadır. Aşağıda yer verdiğimiz iki ayrı dörtlük 7'li hece kalıbıyla yazılmış olup, "aaba" şeklinde kafiyelenmiştir:

Üzüümün taşı düştü,
Gözümdan kirpik düştü,
Yärim, gel buluşalım,
Yolum maalenä düştü.

Un aldım, pazı yazdım,
Gözlemä, pidä yazdım.
Özledim Vatanımı,
Ona da mektup yazdım (SG, s.38).

Bu dörtlükler Karanfil'in halk şiirinden büyük oranda faydalandığını bize açıkça göstermektedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bazı dörtlüklerinde 7'li hece kalıbı yerine 8'li, 9'lu hece kalıplarını da tercih ettiği görülmüştür. Bu dörtlükler, yine şekil olarak maniyi andırmaktadır. Aşağıda yer verdiğimiz dörtlükler, 8'li ve 9'lu hece ölçüsü ile yazılmış olup, "aaba-bbab-ccbc" şeklinde kafiyelenmiştir:

Kirpiimä asıldı gecä...
Duygular nası tel incä.
Önümdä meydannar karardı,
Geç kaldım aalamaa, geççä

Üzümä boz çarşaf atıldı,
Aydınnık geceyä satıldı,
Kirpiimä asıldı gecä,
Yıldıza fikirim takıldı.

Annılar bireri uruldu
Kısmetten bakışım kuruldu...
Aydınnık geceye satıldı,
Fikirim içimdä kauştu (SYA, s.55).

Karanfil, birkaç şiirini 5'li ve 6'lı hece ölçüsü ile de yazmıştır. Kısa dörtlüklerden oluşan bu şiirler de mani nazım şeklini anımsatmaktadır. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz şiiri, 5'li ve 6'lı hece kalıbı ile yazılmış olup, "abab-cbcb" şeklinde kafiyelenmiştir:

Karışêr fikir
Nerey sa uçêrım.
Etlerim demir
Taş gibi olêrım

Sanki Türk taşı
Deliktan sıvêrım.
Allaha karşı
Duva sıralêrım (SYA, s.80).

Mani nazım şeklinin yanı sıra şiirlerinde semai nazım şekliyle yazılmış şiirlere de rastlamaktayız. Semai, genellikle hece ölçüsünün 4+4 şeklindeki 8'li kalıbıyla yazılmaktadır. Karanfil'in aşağıda yer alan şiiri, hem şekil hem de muhteva yönünden semai nazım şekline benzemektedir:

Yeşil kırlar, geniş kırlar,
Kayış-yılan uzun yollar.
Yollanmışlar ak bulutlar
Onnarı koolêêr lüzgar.

Ya sän, kırda kuru çiçek
Ne düşünersin, ya annat,
Lüzgar mı çok koydu köstek?
O mu yaptı seni sakat?

Güneş sä bir yalpak Ana
Öper oklarınnan kırı.
Savaş, çiçek, doorulmaya,
Açan güneş göktä sarı. (SYA, s.51).

Mani ve semai dışında şiirlerinde dikkatimizi çeken bir başka nazım şekli koşmadır. Koşma, halk şiirinde en çok kullanılan nazım şekli olarak bilinmektedir. 11'li hece ölçüsünün 6+5 ya da 4+4+3 duraklı kalıbıyla dörtlükler halinde yazılmaktadır. Kafiye düzeni ise "baba, ccca, ddda" şeklindedir. İlk dörtlük "xaxa" ya da "bbba" şeklinde de olabilmektedir.[148]

Aşağıda yer verdiğimiz iki dörtlük, 4+4+3 duraklı kalıbıyla 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bu şekliyle koşmaya benzese de kafiye düzeni uymamaktadır:

Yaamur akêr bir tel gibi üzümdän,
Bän, Güllüye, geldi seläm Denizdän.
Halk yaşlarınnan islandım, oldum yaş,
Bana kalsa bu canımdan indi taş.

Üzüm benim bakêr dooru yaamura,
Bän kuruldum, canım gider duvara.
Saklama sän hiç üzünü yaamurdan
Kayna halkınnan bu sözlär yukardan (SYA, s.19).

Genel itibariyle Karanfil'in şiirlerinde kullanmış olduğu bu nazım şekilleri onun halk şiirinin etkisi altında kaldığını bizlere açıkça göstermektedir. Fakat, yukarıda verdiğimiz örneklerde görüldüğü üzere şiirlerde hece ölçüsünün sayısı tutmasına rağmen kafiye örgüsü çoğu zaman uyuşmamaktadır. Bu da Karanfil'in tam anlamıyla bu nazım şekillerinin özelliklerine sadık kalmadığını göstermektedir. Ayrıca bu tarz yazdığı şiirleri nicelik olarak da fazla değildir.

2.2.2.Serbest Düzenli Nazım Şekilleri

Serbest düzenli nazım şekilleri, edebiyatımızda Batılılaşmanın etkisi ile birlikte görülmeye başlanmıştır. Şairler, klasik nazım şekilleri yerine Batı edebiyatından aldıkları bazı nazım şekillerini kendi şiir anlayışları doğrultusunda

[148]Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 305-306.

kullanmışlardır. Bu nazım şekillerini ya aynen ya da üzerinde bazı değişiklikler yaparak şiirlerinde uygulamışlardır.[149]

Karanfil de şiirlerinde genel olarak serbest nazımı kullanmıştır. Kendi şiir anlayışına uyan serbest nazım ile üçlü, dörtlü ve beşli biçimde şiirler yazmıştır. Kimi şiirlerinde ise serbest düzenli nazım biçimine bağlı kalmayarak karışık dize yapısına sahip şiirler kaleme almıştır.

2.2.2.1.Eşit Dizeli Nazım Şekilleri

2.2.2.1.1.Üçlüler

Karanfil'in ele aldığımız şiirleri içerisinde biri tek üçlükten, biri de altı üçlükten oluşan iki şiiri bulunmaktadır. "Yer Mi Teprer?" adlı şiiri 3-3-3-3-3-3 şeklinde bir dize sayısına sahiptir. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz üçlükler, "aab-aab-ccd" şeklinde kafiyelenmiştir:

Yer mi teprer?
Gün mü öper?
Asıldı ak parça gözümä.

Söz mü çıkêr?
Yaş mı akêr?
İynelär saplandı önümä.

Gün mü geldi?
Saat mı geldi?
Sendilär meydanda güllär (SYA, s.68).

2.2.2.1.2.Dörtlüler

Karanfil'in şiirlerinde en çok tercih ettiği nazım şekli dörtlüklerdir. Şiirleri çoğunlukla iki dörtlük ya da üç dörtlükten oluşmaktadır. "Duman" adlı şiiri 4-4-4 şeklinde bir dize sayısına sahiptir. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz dörtlükler, "aabb-ccaa-ddee" şeklinde kafiyelenmiştir:

---

[149]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 139.

Tunuk çizi bizi hep ayırardı,
Bän yaklaşêrdım, o ötä kayaardı.
Ötäända ne? Bilmezdim, annamazdım,
Geçirim çiziyi gidip ötä, sanardım.

Çizi uzak hep, sän da oradasın,
Engel eder baygın soluk. Bıkırsın,
Ama kalın çatı bizi sarmaştırdı...
Ürekleri. Tennär sä ayırı kaldı.

Yap dediyimi tunuk çizi, vazgeç!
Kara duyguları biyazdan sän seç.
Var umudum ki, kaybelir duman
Gözlär dä buluşur sanêrım o zaman! (SYA, s.77).

2.2.2.1.3.Beşliler

Karanfil, dört dizeden oluşan şiirler dışında beş dizeden oluşan şiirler de yazmıştır. Dörtlüklere kıyasla beş dizeden oluşan şiirleri fazla değildir. Tek beşlikten oluşan dört şiir yazmıştır. Bunun yanı sıra bir tane iki beşlik, bir tane dört beşlik, bir tane de beş beşlikten oluşan şiirler kaleme almıştır. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz üç beşlik, "ababa-cbcbc-deded" şeklinde kafiyelenmiştir:

Düşmä yerä, yıldız,
Düşmä zerä ölecän.
Sän orada yan yıldız
Demä bensiz sünecän.
Düşmä yerä yıldız.

Sünmä, yalpak ateş,
Sünmä zerä bitecän
Sünmä, savaş, kaavileş!
Gelecäk, bak duşman gecän
Sünmä, yalpak ateş.

Düşmä yerä yaprak,

Tutun orada çetin.
Düşecän-olacan toprak
Bil, ani sän gittin
Düşmä yerä yaprak. (SYA, s.39).

2.2.3.Karışık Dizeli Nazım Şekilleri

Karanfil, karışık dize yapılarından oluşan şiirler de yazmıştır. Bu tip şiirlerinde dize sayısı değişkenlik göstermektedir. Bu tarzda yazdığı 11 şiiri bulunmaktadır. Örnek olarak 3+3+3+4+6 düzeniyle yazılmış şu şiirini verebiliriz:

Gün günden umutlar karanlık oluyor-
Korkuyorum. Geceler kulağıma ağlayış geliyor.
Tebrizim ağlıyor. Ağlıyorum.

Bozkırlarda Bozkurtlar uluyor-
Uluyorum. Geceler kulağıma inilti geliyor.
Kerküküm ağlıyor. Ağlıyorum.

Altaylarda taş Balballar bağırıyor-
Bağırıyorum. Geceler kulağıma çağrışlar geliyor.
Kırımlım ağlıyor. Ağlıyorum.

Karabağın yarası yüreğimde temire oldu,
Yaramın içinde daha bir yara doğdu.
Kime derdimi söyleyim, sesim sesimde boğuldu,
Ey Türk oğlu Türk! Sen ulusun, ağlama!

Gün günden geceler kısa, aydınlık olsun!
Türksevmez düşmanın gözüne ok olsun!
Gagauz Yeri, Anadolu...! Bütün Türk Eli
Günle dolsun!
Ey TÜRK OĞLU TÜRK! Sen ulusun!
Yolun açık, uz git, yorulma, usanma! (SYA, s.18).

2.3.Ölçü, Kafiye ve Redif

Türk şiirinde iç ve dış yapıyı belirleyen unsurların başında ölçü, kafiye ve redif gelmektedir. Şair, bu unsurları şiirlerine başarılı bir şekilde uyguladığı taktirde ahengi yakalaya bilmektedir. Karanfil de şiirlerinde ahengi sağlamak için ölçü, kafiye ve rediften faydalanmıştır.

2.3.1.Ölçü

Güllü Karanfil, şiirlerinde hem hece ölçüsünü hem de serbest ölçüyü kullanmış bir şairdir. Hece ölçüsü, bilindiği üzere Türk dilinin doğal ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Cem Dilçin, hece ölçüsü için eskilerin "vezn-i benân, hesâb-ı benân (parmak hesabı)" dediklerini belirterek Türk edebiyatının İran ve Arap edebiyatlarının etkisi altına girmediği dönemlerde, Türklerin yalnız hece ölçüsünü kullandıklarını ifade etmiştir.[150]

Çetin ise eserinde hece vezninin, Türkçe'nin doğal musikisine uyduğunu ve Türkçe'ye ahenk verme de bu veznin katkısının oldukça fazla olduğunu belirtmiştir.[151]

Bilindiği üzere hece ölçüsü Türk edebiyatında özellikle halk şiirinde âşıklar ve ozanlar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Hatta bu ölçü cumhuriyet devri Türk edebiyatında da bir dönem şairler tarafından tercih edilmiştir. Çağdaş Gagauz şiirinde de bazı şairlerin bu ölçüyü kullanarak şiirler yazdıklarını bilmekteyiz.

Karanfil, halk şiiri etkisiyle yazdığı bazı şiirlerinde hece ölçüsünü kullanmıştır. 7'li, 8'li ve 11'li hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri bulunmaktadır. Yukarıda bu ölçüyle yazdığı şiirlerine örnekler vermiştik. Genel olarak baktığımızda Karanfil'in hece ölçüsüne bağlı kalma gayreti içerisinde olmadığını söyleyebiliriz. Şiirlerini büyük oranda serbest ölçü ile yazma eğilimi içerisindedir.

Serbest ölçü (diğer adları serbest nazım, serbest vezin) genel anlamda kafiyesiz, vezinsiz mısralardan oluşmaktadır. Serbest ölçü bilhassa cumhuriyet dönemi Türk şiirinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Çetin, serbest ölçü de ahengi

---

[150]Cem Dilçin, *a.g.e.*, s. 39.
[151]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 261-262.

sağlama yolunun "iç tartım" adı verilen bir anlayışla oluşturulduğunu belirterek, bu anlayışı eserinde şu şekilde açıklamıştır:

"*Bu, heceleri, kelimeleri vezin ve kafiye gibi unsurlara bağlı kalmadan ahenkli bir biçimde sıralayabilme becerisidir. Bir başka ifadeyle vezin, kafiye ve sabit nazım şekillerine bağlı kalmayan, kendilerini bu kayıtlarla sınırlamayan şiir yazma anlayışıdır. İç ahenk, şiirin bünyesine sinmiş olan ve ancak hissedilebilen bir ahenktir. Bu, şairin iç dünyasının terennümüdür. Kelimelerin seçilişi, diziliş düzeni, lirik ruha uygun karşılıklarının bulunması gibi durumlarla sağlanabilir.*"[152]

Bu tarzı şiirlerinde benimseyen şairler, şiirlerini belli kurallar çerçevesinde yazmazlar. Geleneksel olarak gördükleri kalıplarla şiir yazmak yerine, kendilerine özgü yöntemlerle şiirde ahengi sağlama yoluna başvururlar. Karanfil de şiirlerinde serbest ölçüyü kullanarak kendine has bir şiir tarzı yakalamaya çalışmıştır.

2.3.2.Kafiye ve Redif

Türk şiirinde ahengi ve ritmi sağlayan mısra sonu ses tekrarlarına kafiye veya uyak adı verilmektedir. Mısra sonlarındaki ses tekrarlarının az veya çok olmasına göre kafiye, kendi içinde "yarım kafiye", "tam kafiye", "zengin kafiye", "tunç kafiye" ve "cinaslı kafiye" şeklinde ayrılmaktadır. Redif ise kafiyeden sonra yinelenen ses veya sözcük gruplarıdır.

Karanfil, şiirlerinde bir ahenk ve ritim oluşturmak için kafiye ve rediften faydalanmıştır. Şiirleri'nde yarım kafiyeye kıyasla tam ve zengin kafiyeyi daha sık kullanmıştır. Kimi şiirlerinde ise kafiye ve redife dikkat etmemiştir.

Şair, "Ömür Çizisi Karannık Bir Yol" başlıklı şiirinin ilk dörtlüğünde, yarım kafiyeyi kullanmıştır. Kafiye düzeni "abab" şeklinde olan dörtlükteki "yol" ve "çöl" sözcüklerindeki "l" sesi yarım kafiyedir.

Ömür çizisi karannık bir yol
Dipsiz kenarsız ara.
Öndä suskunnu hem kara bir çöl,

[152]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 270.

Angısı götüreer sınıra. (SYA, s.30).

Nevruz Çiçekleri (Türk Dünyası Kadın Şairleri) adlı antolojide yer alan "Işığı Yayılır, Buzları Eritir" adlı şiirinin bir dörtlüğünde yarım kafiyeyi kullanmıştır. Aşağıda yer alan dörtlükteki "yeri" ve "direnci" sözlerindeki "i" sesi yarım kafiyedir.

Evimin yanından görünen Tan yeri...
Ben onu bekleyen gecesiyim.
Gözümün sevinci, yüreğimin direnci
Bayrağımın, Türklüğümün mavisiyim (NÇ, s.252).

"Azerbaycan Şehidlerinä" adlı şiirinin ilk dörtlüğünde şair, tam kafiye ile redifi kullanmıştır. Kafiye düzeni "abab" şeklinde olan bu dörtlükteki "uzaktan" ve "iraktan" sözcüklerindeki "ak" tam kafiye, "tan" ise redif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karanfillär kokardı uzaktan,
Meydan yaslı seslän susardı.
Canım benim aalardı iraktan
Sancı buvazımı buvaardı (SYA, s.16).

Yine "Gagauzum" adlı şiirinin ilk dörtlüğünde de şair, tam kafiye ile rediften faydalanarak bir ahenk ve ritim yakalamaya çalışmıştır. Kafiye düzeni "aaaa" şeklinde olan bu dörtlükteki "Gagauzum" ve "Oguzum" sözcüklerindeki "uz" tam kafiye, "um" ise redif oluşturmuştur.

Bän Türküm, bän bir Gagauzum!
Kaavi, girgin, serbest Oguzum!
Çok zor çektim, düştüm, kalktım,
Üündüm, hep dedemä baktım. (SG, s.6).

Yarım ve tam kafiye dışında şiirlerinde zengin kafiyeyi de kullanmıştır. "Kauştu Üreemdä Güneş" adlı şiirinin ikinci dörtlüğünde yer alan "asıntı" ve "sızıntı" sözcüklerindeki "ıntı" sesi zengin kafiyedir.

O sabaaleen bendän duacak
Genä yerdä yanacak ocak.

Büük kilimdä bän bir asıntı...
Bu aydınnık üreemdän sızıntı. (SYA, s.44).

Şair, "Kimsin Sän? Tanrıdan Mı Geldin?" şiirinin ikinci dörtlüğünde zengin kafiyeyi kullanmıştır. Birinci ve üçüncü dizedeki "ölerim" ve "gezerim" sözcüklerindeki "erim" sesi ile ikinci ve dördüncü dizedeki "tellär" ve "sözlär" sözcüklerindeki "lär" sesi zengin kafiyedir.

Annaştır. Terledim, ölerim.
Başıma sarıldı tellär.
Sarfoş gibi ayıkkana gezerim
Biri-birinnän sözleşti sözlär. (SYA, s.73).

3.ŞİİRLERİNDE ÜSLUP

3.1.Konuşma Dili

Konuşma dili, Güllü Karanfil'in üslubunu belirleyen önemli unsurların başında gelmektedir. Karanfil, şiirlerinde sanatlı, ağır bir dil kullanmamıştır. Bilindiği üzere şiir dili, genellikle halkın konuşma dilinden uzak sanatlı bir dil olmaktadır. Fakat günümüzde halkın konuşma diline ait unsurlar şiir diline de yansımıştır.

Karanfil, Gagauz Türkçesinin karakteristik özelliklerini şiir diline yansıtabilmiş bir şairdir. Gagauz Türkçesinin ses, şekil ve cümle yapısına özgü birçok unsuru onun şiirlerinde bulabilmekteyiz. Bu yönüyle Karanfil, modern Gagauz şiiri içerisinde önemli bir konumda yer almaktadır.

Şiirlerini açık, anlaşılır, duru bir Gagauz Türkçesi ile yazmıştır. Günümüzde de şiirlerini ana dili ile yazmaya devam etmektedir. Şiirlerinde bilhassa Gagauz ağızlarında yaşayan, standart dilde pek kullanılmayan isim ve fiilleri kullanmaktadır. Rusça ve Rumence'den alınma kelimeler şiirlerinde yok denecek kadar azdır. Bu da Karanfil'in derin bir Türkçe bilincine sahip olduğunu bizlere göstermektedir.

Şiirlerinde konuşma diline ait devrik cümleler ile deyim, kalıp ifade, ikileme ve ünlemleri kullanmıştır. Aşağıda konuşma diline ait unsurları örnekleri ile birlikte ele aldık.

Halkın günlük konuşma dilinde bilhassa devrik yapılı cümle kuruluşları yaygındır. Gagauz Türkçesinin karakteristik özelliklerinden biri olan devrik cümleler, Karanfil'in şiirlerinde de sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Kahır. Yazık kaptı çok gençleri (SYA, s.16).

Kara yıldızlar toplanmışlar Turan üstünä (SYA, s.21).

Zenginneştir gözäl Bucaamızı (SG, s.5).

Üündüm, hep dedemä baktım (SG, s.6).

Bir ool oldum Vatanıma (SG, s.6).

Diiştirdi sözünü, annadı (SG, s.30).

Şiirlerinde deyim, kalıp ifade ve ünlem gibi unsurları da çokça kullanmıştır. Bu şekilde şiir diline bir canlılık, içtenlik katarak konuşma diline yaklaşmaya çalışmıştır.

Halkın söz varlığında yaşayan veya kendine özgü oluşturduğu deyimleri şiirlerinin birçok yerinde kullanmıştır. Örnek olarak şu deyimleri verebiliriz: "acıyı vermek", "aklı gitmek", "baş iiltmek", "baş kaldırmak", "can vermek", "can yoldaşı olmak", "dili kesilmek", "filiz vermek", "garip kalmak" vs.

Yine şiirlerinde günlük konuşma dilinde rastladığımız "seläm", "nasılsın", "hayır olsun", "zamanayorsun", "saalık gelsin" gibi kalıp ifadeleri de kullanma yoluna gitmiştir.

Konuşma diline ait unsurlardan birisi de ünlemlerdir. Karanfil, şiirlerinde "ey", "hey" gibi seslenme ünlemlerini sık kullanmıştır. Yine "of", "yazık" gibi hayıflanma ve üzüntü bildiren ünlemleri de şiir diline sokmuştur.

Bir nasaat ver bizä, hey, ulu Dedäm (SG, s.10).

Hey, ulu, güçlü Denizim (SG, s.34).

E-ey saplama elimi (SYA, s.87).

Ey, sallayın trakayı (SYA, s.98).

Of, bozuldu bizim Deniz (SYA, s.12).

Hey, yazık, ani yol bitti (SYA, s.46).

Günlük dilde samimiyet bildiren "anam", "babam", "canım" gibi ifadeleri kullanarak şiire bir içtenlik katmaya çalışmıştır. Örnek olarak şu mısraları verebiliriz:

Şükür analarımız (SYA, s.101).

Anam, balım, canım Bucaam! (SG, s.9).

Babam-halkım pek çalışkan (SG, s.9).

Standart dilde pek kullanılmayan, yalnız halk ağzında yaşayan bazı sözcükleri şiirlerinde kullanmıştır. Bu şekilde halkın diline yaklaşma gayreti içerisinde olduğunu düşünmekteyiz. Örnek olarak şu sözcükleri verebiliriz: "çökelek (deve dikeni)", "pelin (acı otsu bir bitki)", "pisi (kedi)", "turgay (tarla kuşu)", "çimçirik (şimşek)", "tunuk (mat, donuk)" vs.

3.2.Şiirlerinde Görülen Üslup Türleri

Fransızca "style" kavramına karşılık olarak kullanılan üslup, bir kişinin duygu, düşünce ve hayallerini sözle ya da yazıyla kendine has bir tarzda dile getiriş, ifade ediş biçimidir.[153] Her bir şairin kendine özgü oluşturduğu bir üslubu bulunmaktadır. Karanfil'in de şair yönünü öne çıkaran unsurlardan birisi de onun kendine has oluşturduğu üslubudur. Şiirlerinde farklı üslup türlerini kullandığı görülmüştür. Bu başlık altında şiirlerinden örnekler sunarak üslup türlerini inceleyeceğiz.

3.2.1.Hitabet Üslubu

Bir topluluğa veya bir kitleye yönelik yüksek sesle hitap etme sanatına söylev veya nutuk adı verilmektedir.[154] Hitabet üslubunda kişi, karşısındaki insan topluluğunu harekete geçirecek bir üslup özelliğini benimseyerek konuşmaktadır.

[153]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 197.
[154]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 209.

Yine bu üslubu benimseyen kişi karşısındaki topluluğa bir fikri/düşünceyi aktarmaya çalışmaktadır. Bu üslup yapısında çoğu zaman öğüt içeren ifadelerde kullanılmaktadır.

Karanfil, birkaç şiirinde bu üslup tarzını benimsemiştir. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz "Gençlerä Danışma" ile "Uyan, Gagauzistan!" adlı şiirlerinde bu üsluba ait ifadeleri görebilmekteyiz.

Gençlerä Danışma

Gelecään gözäldir, Gagauz,
Gökä kaldır bayraa, git ileri!
Senin dedän Attila, Han Oguz.
Sev Dilini, koru adetini!

Unutma ool, üçüz milionnuk
Kan kardaşın yaşêêr bu dünnääda,
Ko bürüsün seni büük hodulluk,
Sevin, ki sän dä bu ulu soydan.

Üüren, çalış, yaşat gagauzluu,
Zenginneştir gözäl Bucaamızı.
Sevil hem sev, koru eski dostluu,
Kuvetlendir süünmäz ocaamızı (SG, s.5).

Uyan, Gagauzistan!

Uyan, Gagauzistan!
Sana Türk ocaandan seläm getirdim.
Büük halkın oollarından,
Senin için, milletim, kurt sesi getirdim!

Kalkın, Gagauzistan!
Sana Korkut ocaandan kıvılcın getirdim.
Şeitlerin ruhundan,
Senin için milletim, kucak dolusu nur getirdim.

Seslän, Gagauzistan!

Sana dedäm Oguzun soluunu getirdim.
Ayaa kalk, bir ol, milletim,
Sana kuvet getirdim! (SG, s.7).

3.2.2.Hiciv Üslubu

Hiciv genel olarak bir kişi, topluluk, kurum ya da uygulamanın kötülüklerini, olumsuzluklarını ve kusurlarını, ideal, yaygın, ortak ve yerleşik değer ve anlayışlardan farklılaşan sapmaları teşhir etmektedir.[155] Türk edebiyatının hemen hemen her döneminde hiciv türünde pek çok örnek verildiği bilinmektedir. Çağdaş Gagauz şiirinde ise hiciv türü pek gelişmemiştir.

Güllü Karanfil'in bazı şiirlerinde hiciv üslubuna ait izler görülebilmektedir. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz "Dil Gider, Kimnik Gider" adlı şiirinde ana dilini konuşmayan halkına karşı sert bir tavır takınarak eleştiriler yönelttiğini görebilmekteyiz. Burada şair, toplumun ana diline karşı duyarsızlığını, vurdum duymazlığını sitemli bir biçimde ortaya koyarak bir bilinç oluşturma gayreti içerisindedir.

Dil Gider, Kimnik Gider

Dil gider, kimnik gider, zaman beklemäz.
Ana dilini bilmeyeni hiç kimsey sevmäz,
Gagauz, kendi uşaannan rusça lafedersin...
Dedendän kalan dildän nasıl atılêrsın?

Neçin hatır gütmeersin dilinä, ya bak,
Dilsiz kalan toplumnar hem kör, hem çıplak.
Dilsiz kalan mankurtlar esir büüklerä...
Kos-koca kultura gider gübürlää.

Her bir milletä ayrı dil Allah vermiş,
Nasıl oldu, Gagauz, dilin kesilmiş?
Neçin sän kendi uşaannan rusça lafedersin?

[155]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 204.

Allahın verdii dili neçin unudêrsın? (ALJ-4, s.51).

3.2.3.Karşılıklı Konuşma Üslubu

Diyalog üslubu olarak da adlandırılan bu üslupta şair birisini muhatap alarak onunla sohbet eder gibi konuşmaktadır. Şiirde iki ayrı kişiyi birbiriyle konuşturması da söz konusu olabilmektedir.[156] Şiirde anlatıma farklılık katan bu üslup türünü Güllü Karanfil de bir şiirinde benimsemiştir. "Diyalog" adlı şiirinde bir Gagauz çocuğuyla kendisi arasında bir konuşma metni kurgulamıştır.

Dialog

-Çocuum, adın nesoy?
-İlya.
-Familiyan?
-Topuz.
-Gagauz musun?
-Anam-bobam gagauz, bän – rus.
-Annêêrsın mı gagauzça?
-Evdä lafederlär benimnän rusça.
-E malin, dädun var mı, ayolum?
-Var, ama orayı düşmeer yolum...
-İit bir gagauzsun, tanıyêr dünnää seni,
Üüren dilini, oolum, bil dedelerini,
Girgin halkın çocuusun, seni bekleer Turan,
Yetiş, bir gagauz ol... Gagauzluk, uyan! (SG, s.45).

3.2.4.İç Konuşma Üslubu

Monolog üslubu olarak da ifade edilen iç konuşma üslubu, şairin iç dünyasına yönelerek kendi kendisiyle konuşma biçimidir. Şiirler genellikle bu üslup ile yazılmaktadır.[157] Karanfil'in 2013 yılında Ankara'da Türkiye Türkçesi'yle kaleme

[156]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 211.
[157]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 210.

aldığı “Beni Anlatan Ben” şiirinde bu üslup türünün özelliklerini görmekteyiz. Şair, bu şiirinde kendi iç dünyasıyla dertleşmektedir.

Beni Anlatan Ben
Tüm kainat benimle,
Ama ben tek benimleyim,
Ben ve içimdeki duygular.
Ve etrafımda kalın ve tunuk bir çevre...
Ben benimleyim, ikiyiz,
Ve o bana çok tanıdık geliyor,
Ve akrabayız, galiba,
Bazen rahatsız, bazen de ferah oluyor,
Bazen ağlar, bazen ise seviniyor.
Kainat benimle olsa bile
İçimde salt bir ben var...
İçimde bir ben var ki,
onu ancak ben tanırım.
Tanıdıkları için güçlü...
Göz yaşını, zayıflığını saklayan
Bir ben bu aslında.
Yüzü hep güler, içi tez ağlayan biri
İçimde bir ben var ki,
Bazen onu tam tanımadığım için korkuyorum.
İçimde benden de büyük bir ben var!
Şaşkınlık içindeyim... (SG, s.40).

3.2.5.Yalın Üslup

Yalın üslup, sade, temiz, yalın, açık, duru, berrak, süslerden arınmış, edebî sanatlara, benzetmelere, sıfatlara yer vermeyen, muğlak olmayan üsluptur. Okuyanın zihninde karmaşık duygulara yer vermeyen, herkesin ilk okuduğunda anlayabileceği bir üsluptur. Bu üslup şeklini Güllü Karanfil de şiirlerinde benimsemiştir. Aşağıda

örnek olarak verdiğimiz “Mutsuz Balıkçı” adlı şiirini açık, anlaşılır bir üslupla yazmıştır.

Mutsuz Balıkçı

Büük denizin boyunda
Bän yalnız. Balıkçıyım.
Çuval hem olta hazırda
Eer tutsam. Kısmetliyim.

Türlü renkli balıklar...
(Diil lazım bän onnara)
Suyun üstündä hep var
Yaklaşmazlar yanıma.

Onnar başka dünyadan.
Bän sa mutsuz balıkçı
Yerdä bän bir yaşayan
Sudan çekän, kurtarıcı (SYA, s.35).

3.3.Yinelemeler

Deyişbilimde yinelemeler genel olarak ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizim, anlam bilim ve metin açısından incelenmektedir.[158] Özellikle şiir metinlerinde ahengi ve ritmi sağlama noktasında şairler, sık sık yinelemelere başvurmaktadırlar. Güllü Karanfil’in şiirlerinde de pek çok yineleme örneği mevcuttur. Karanfil’in şiirlerindeki yinelemeleri üç başlık altında değerlendirdik.

3.3.1.Ses Bilgisel Yinelemeler

Şiirde seslerin tekrarına dayanan yinelemeler kafiye, redif, asonans (ünlü tekrarı) ve aliterasyon (ünsüz tekrarı) ile sağlanmaktadır. Şiirde yapı başlığı altında kafiye ve redifi değerlendirmiştik. Bu başlık altında şiirde ritmi sağlayan ünlü ve

[158]Ünsal Özünlü, *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Doruk Yay., Ankara 1997, s. 101.

ünsüz tekrarlarına örnek verilecektir. Karanfil, birkaç şiirinde ünlü ve ünsüz tekrarlarından yararlanmıştır.

Örneğin "Bän Sana Gelecäm" adlı şiirinde ünlü ve ünsüz seslerin tekrarlarından faydalanılarak bir armoni oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Şiirdeki "n, m" ünsüzleri ile aliterasyon (ünsüz tekrarı), "a, ı" ünlüleri ile asosans (ünlü tekrarı) oluşturulmuştur.

Allahım, bän sana danışêrım,
Allahım, sän yardım et bana.
Bän aalêrım, yavaşıcık aalêrım.
Taketti yaşamak canıma (SYA, s.14).

"Azerbaycan Şehidlerinä" adlı şiirinin son üçlüğünde "k" ünsüzüyle aliterasyon, "a, ı" ünlüleriyle asonans oluşturulmuştur. Bu ses tekrarlarıyla şair, mısralar arasında bir uyum yakalamaya çalışmıştır.

Kara yıldız konmuştu Bakıya,
Karıp-katıp topraklan etleri.
Kahır. Yazık kaptı çok gençleri... (SYA, s.16).

3.3.2.Biçimbirimsel Yinelemeler

Güllü Karanfil, şiirlerinde biçimbirimsel yinelemelere oldukça fazla yer vermiştir. Şiirlerinde ön yineleme, art yineleme, kıvrımlı yineleme, zıt koşut yineleme, bağlaç yineleme, ikizleme, ek yineleme ve çok ekli yinelemeyi kullandığı tespit edilmiştir. Bu başlık altında bu yineleme türleri örnekleri ile ele alınacaktır.

3.3.2.1.Ön Yineleme

Ünsal Özünlü, ön yinelemeyi "*birbiri peşi sıra gelen tümcelerin baş tarafındaki sözcük ya da sözcük gruplarının yinelenmesi.*"[159] şeklinde tanımlamıştır. Çetin ise, "ön yineleme" kavramı yerine eserinde "mısra başı tekrarı" kavramını

[159]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 104.

tercih etmiştir. Eserinde bu kavramı şöyle açıklamıştır: "*hitabette aynı kelimenin art arda birkaç cümlede tekrarı. Şiirde mısra başlarının aynı kelimelerle başlaması.*"[160]

Ön yinelemeler, ahengi sağlamasının ötesinde anlamı kuvvetlendirmek için de şairler tarafından şiir metinlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde gördüğümüz ön yinelemeler şu şekildedir:

Sabaa hayır, yeşil otlar.
Sabaa hayır, İnsan!
Sabaa hayır, çivi-kuşlar,
Sabaa hayır, VATAN! (SYA, s.9).

Ayaa kalk Gagauzistan!
Dedem Oğuzun soluuunu getirmişim.
Ayaa kalk, Ana Vatan!
Ayaa kalk! Bir ol! Artık zamanı gelmiş! (SYA, s.11).

Yalnızlık girmişti içimä.
Yalnızlık – o diil, açan yalnızsın,
Yalnızlık – geçärkän o yerdän (SG, s.31).

Yine iç dünyamla beraber kaldım,
yine duygularım üst-üste oldu
yine büyük vatanla ben vedalaştım
ağlar yüreğime hüzün kuşu kondu (SG, s.41).

3.3.2.2.Art Yineleme

Art yineleme ise birbiri peşi sıra gelen tümcelerin sonundaki sözcüklerin, ya da sözcük gruplarının yinelenmesidir. Sadece ritim amacıyla değil, tümce sonundaki sözcüğün anlamını pekiştirmek ve vurgulamak için de art yineleme kullanılmaktadır.[161] Örnek olarak şu dörtlükleri verebiliriz:

Sarı saçlı, nazlı Bucaam,

[160]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 252.
[161]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 105.

Gül kokulu eşil Bucaam!
Özlemnän hep yanêrım bän,
Anam, balım, canım Bucaam! (SG, s.9).

Sevgiylän ko canın dolu olsun!
Ko yazalın sivri siläh olsun,
Sän halkına seçmä bir oolsun,
Hem yan, hem dä ürek yandır! (SG, s.37).

Kırmızı yapaa kuşak,
Dädumdan kaldı kuşak,
Dilimi yaşadacek
Genç, girgin, kaavi kuşak! (SG, s.38).

Kemençän bitirdi beni,
Göklerä götürdü beni,
Dünnäädan ayırdı beni,
Kemençä çalan kız! (SG, s.44).

3.3.2.3.Kıvrımlı Yineleme

Özünlü kıvrımlı yinelemeyi "*bir tümcedeki son sözcüğün, daha sonra gelen tümcenin başında da yinelenmesi.*"[162] olarak tarif etmiştir. Bu yineleme biçimi, Karanfil'in şiirlerinde çok görülmemektedir. Şu örnekleri verebiliriz:

Bozkırlarda Bozkurtlar uluyor-
Uluyorum. Geceler kulağıma inilti geliyor.
Kerküküm ağlıyor. Ağlıyorum (SYA, s.18).

Altaylarda taş Balballar bağırıyor-
Bağırıyorum. Geceler kulağıma çağrışlar geliyor.
Kırımlım ağlıyor. Ağlıyorum (SYA, s.18).

Karannık boşluktan sakınêrım,

[162]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 106.

Sakınêrım kendi sesimdän (SYA, s.73).

3.3.2.4.Zıt Koşut Yineleme

Özünlü, zıt koşut yineleme için "*tümce ya da bölük başlarındaki sözcük ya da sözcük gruplarının, bölük ya da tümce sonlarında yinelenmesi.*"[163] tanımını yapmıştır. Karanfil, birkaç şiirinde bu yineleme biçimini kullanmıştır. Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

Sallan, sallangaç, sallan! (SG, s.36).

Gel, ey sabaa, gel! (SG, s.43).

Aydınnık olacak aydınnık (SYA, s.13).

Bän aalêrım, yavaşıcık aalêrım (SYA, s.14).

Kahırsızım...açan kahırsızım (SYA, s.48).

3.3.2.5.Bağlaç Yineleme

Karanfil'in şiirlerinde az da olsa bağlaç tekrarlarına rastlanmaktadır. Şiirlerinde en çok "hem...hem..." ile "ne...ne..." karşılaştırma bağlaçlarını kullanmıştır. Şu örnekleri verebiliriz:

Deniz boyunda kişilär
Kim onnar? Sän hem bän. Bän hem sän.
Deniz içindä gemilär.
Kim orda? Bän hem sän. Sän hem bän (SYA, s.49).

Ne yaşırım, ne da solurum (SYA, s.72).

3.3.2.6.İkizleme

İkizleme, tümce içinde aynı sözcüğün bağlaçlı ya da bağlaçsız olarak yinelenmesi ile oluşturulmaktadır.[164] Şiirleri'ndeki ikizleme örnekleri şu şekildedir:

---

[163]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 105.
[164]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 108.

Peltekledim, karıştırdım,
Derin-derin soluk aldım,
İlerledim adım-adım,
Çünkü ANA DİLİYİM bän. (SG, s.8).

Kurtar, kurtar, fikirim,
Aar soluk taketti canıma.
Ko hiç olmasa bir kıpıma
Gideyim o yana, o yana. (SG, s.33).

Ne islä! Bän yalnız,
Dört duvar hem dä bän:
Bir kafa, bir fikir,
Bir yazal, bir masa,
Bir tefter hem bir el (SYA, s.47).

Ana dilim,
Sän ilacım, sän meelemim,
Benim sevgim, benim evim,
Ana dilim, benim duam, benim avam,
Benim anam, benim bobam, Ana dilim! (ALJ-5, s.33).

3.3.2.7.Ek Yineleme

Ek yinelemesi, aynı yapım ya da çekim ekinin başka başka sözcüklerle kullanılması ile oluşmaktadır.[165] Bu tür yineleme, Karanfil'in birkaç şiirinde görülmektedir. Örnek olarak şu iki dörtlüğü verebiliriz:

Sen misin, yalnızlık, hadi gir odama.
Bän sensiz sıkıldım, biler misin?
Gir da söylä bir fikir kulaama,
Bän sensiz acıktım bileer misin? (SYA, s.67).

Annêr mısın, yalnızlık gir benim sesimä

[165]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 109.

Lääzım duyulsun o, bileer misin?
Gir da kuvet ver benim dilimä,
Bana şindi zoor sän bileer misin? (SYA, s.67).

3.3.2.8.Çok Ekli Yineleme

Çok ekli yineleme, aynı kökten türemiş sözcüklere farklı yapım ve çekim eklerinin getirilmesi ile yapılmaktadır. Bu tür yineleme, şiirlerinde çok fazla görülmemektedir. Şu örnekleri verebiliriz:

Yeni yıl yardım etsin,
Evlerä saalık gelsin.
Bereket olsun bu yıl,
Olalım ona mayıl. (SYA, s.99).

Üüren, çalış, yaşat gagauzluu,
Zenginneştir gözäl Bucaamızı.
Sevil hem sev, koru eski dostluu,
Kuvetlendir süünmäz ocaamızı. (SG, s.5).
Ko gelsin duygunun duygusu (SYA, s.57).

3.3.Metin Yinelemeleri

Metin yineleme, şiirdeki bir dizenin ya da bendin aynen tekrarlanması ile oluşmaktadır. Bilindiği gibi bir şiirde mısraların hiçbir değişime uğramadan birden çok tekrar edilmesine "nakarat" adı verilmektedir. Türk halk şiirinde buna "bağlama" veya "kavuştak" adı verilmektedir.[166] Yeni Türk şiirinde ise mısra tekrarları çok sık görülen bir durumdur. Karanfil'in şiirlerinde hem mısra başlarında hem de mısra sonlarında yinemeler yapıldığı görülmüştür. Örnekleri şu şekildedir:

Resimcilär, resimcilär,
Bana siz pek lääzım.
Kısaldılar braz gecelär,
Resimcilär, resimcilär,

[166]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 255.

Resimcilär, resimcilär,
Canım sizä hısım.
Yıldız gibi yandı gözlär,
Resimcilär, resimcilär (SYA, s.25).

Sanki yıldızlar aucumdaydı
O kadar yakındım bän gökä.
Sanki yıldızlar bana yapmıştı
Üzümä kara lekä, biyaz lekä.

Sanki yıldızlar aucumdaydı,
Onnara dilek mi edeyim?
Dünyalar bana karşı kalkmıştı.
Nerey, nerelerä gideyim. (SYA, s. 53).

Düşmä yerä, yıldız,
Düşmä zerä ölecän.
Sän orada yan yıldız
Demä bensiz sünecän.
Düşmä yerä yıldız.

Sünmä, yalpak ateş,
Sünmä zerä bitecän
Sünmä, savaş, kaavileş!
Gelecäk, bak duşman gecän
Sünmä, yalpak ateş. (SYA, s.39).

3.4.Dil Sapmaları

Şiirdeki ifade ve cümle yapılarında bilinen kurallara ve alışılmış yapılara aykırı olarak bazı değişiklere gitme "dil sapmaları" olarak ifade edilmektedir.[167] Doğan Aksan, dilde sapma kavramını şu şekilde açıklamıştır:

[167]Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 168.

"*Sapma (İng. deviation) adı altında ele alınan konu, gerek sözcüklerin ses ve biçim özelliklerinde, gerek dilin sözdizimi açısından niteliklerinde bilinçli olarak değişikliğe gitmeyi, dilde bulunmayan yeni sözcük ve anlatım biçimlerini kullanma eğilimini içerir.*"[168]

Aksan'nın da ifade ettiği üzere dilde sapmalar, şairlerin şiirlerinde kendi insiyatiflerine bağlı kalarak oluşturdukları bir durumdur. Şairler, bu şekilde şiir dilinde farklı çağrışımlara yol açarak okuyucuların zihin dünyasında yeni imgeler oluşturmaya çalışırlar. Dil sapmaları, özellikle İkinci Yeni'yi oluşturan şairlerin şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Çetin, eserinde dil sapmalarını "yazım sapmaları", "ses sapmaları", "kelime sapmaları", "ifade sapmaları", "dil bilgisi sapmaları", "ödünç metinlere müdahale" ve "kişileştirme" olarak yedi başlık altında sınıflandırarak incelemiştir.[169] Karanfil'in şiirlerinde birkaç yazım ve anlam sapması tespit edilmiştir. Bu sapmaları iki başlık altında inceledik.

3.4.1.Yazım Sapmaları

Karanfil'in şiirlerinde yazım sapması olarak değerlendirebileceğimiz ilk özellik büyük ve küçük harflerin yazımı ile ilgilidir. Şair, bazı şiirlerinin mısralarında küçük harfle yazılması gereken sözcükleri büyük harfle yazarken; bazı dizelerinde ise büyük harfle yazılması gereken sözcükleri küçük harflerle yazmıştır.

"Eski Ruh" adlı şiirinin son dörtlüğünün son mısrasında küçük harflerle yazılması gereken sözcüğü büyük harflerle yazmıştır. Burada aslında şair, son mısrada cümleyi vurgulamak amacıyla büyük harfle yazmayı tercih ermiştir.

Peltekledim, karıştırdım,
Derin-derin soluk aldım,
İlerledim adım-adım,
Çünkü ANA DİLİYİM bän (SG, s.8).

---

[168]Doğan Aksan, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yay., Ankara 1999, s. 166.
[169]Ayrıntılı bilgi için bkz. Nurullah Çetin, *a.g.e.*, s. 168-186.

Yine aşağıda örneklerini verdiğimiz şu mısralarda da büyük ve küçük harflerin yazımında yazım sapmaları görülmektedir. Karanfil'in ifadesine göre şiirde dikkat çekmek istediği kavramları büyük harfle yazmayı tercih etmiştir.

Uyansın bütün Vatan
(...)
Oynasın bütün Vatan (SYA, s.90).

Hey, ulu, güçlü Denizim,
(...)
Kulaan olayım, ne olur Denizim, (SG, s.34).

Ver Kurda ses, evladım,
(...)
Sevinsin Ana Vatan (SYA, s.38).

Bilindiği üzere şiirlerde dize başlarındaki sözcüklerin ilk harfi büyük harfle başlamaktadır. Karanfil'in aşağıda yer verdiğimiz şiirinde ilk dize büyük harfle başlamasına rağmen diğer dizelerin ilk harfleri küçük harfle yazılmıştır. Şair, kendine ait bir stil oluşturmak istediği için bu şekilde yazmayı tercih etmiştir.

Yine iç dünyamla beraber kaldım,
yine duygularım üst-üste oldu
yine büyük vatanla ben vedalaştım
ağlar yüreğime hüzün kuşu kondu (SG, s.41).

Türkçe'de millet ve dil isimleri büyük harfle başlamaktadır. Karanfil, "Dialog", "Tunur Gözüm" ile "Al, Be Kosti Kavalı" adlı şiirlerinde millet ve dil adlarını küçük harflerle yazmıştır. Aslında bu yazım şekli, Slav dilinin etkisi ile oluşmuş bir durumdur. Rusça ile Gagauzca'da millet ve dil adları küçük harflerle yazılmaktadır. Karanfil, Türkiye Türkçesinden etkilendikten sonra dil ve millet adlarını büyük harfle yazmaya başlamıştır. Şiirlerinde ise bu konuda bir tutarlılık bulunmamaktadır. Örnekler şu şekildedir:

Lafetmeyelim rusça
Biz ikimizdä türk

Lafedelim üzbekçä
Annırım ban, şükür (SYA, s.37).

Hastayım türk dilinnän
Güler beni dünya.
Ahmak seni ederim.
Soruş sora-sora (SYA, s.37).

Ses gitsin iraa-uzaa...
Te kısmet gagauza
Lumburdasın ortalık.
Duyulsun: var kardaşlık! (SYA, s.90).

-Anam-bobam gagauz, bän – rus.
-Annêêrsın mı gagauzça?
-Evdä lafederlär benimnän rusça (SG, s.45).

Şairin bilhassa *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı* adlı ilk şiir kitabında büyük ve küçük harflerin yazımlarında sapmalar görülmektedir. "Turan Türküsü" adlı şiirinde birçok yazım sapması bulunmaktadır. Karanfil, Gagauz okurlarının bilmediği bu kavramlara dikkat çekmek için büyük harfle yazmayı tercih etmiştir. Büyük ve küçük harflerin yazımında görülen sapmalar şu şekildedir:

Bozkırlarda Bozkurtlar uluyor.
(...)
Altaylarda taş Balballar bağırıyor.
(...)
Ey TÜRK OĞLU TÜRK! Sen ulusun! (SYA, s.18).

Karanfil'in şiirlerinde dikkati çeken ikinci husus ise soru eklerinin kendinden önceki sözcükle birlikte bitişik yazılmasıdır. Bilindiği üzere Türkçe'de soru ekleri ayrı yazılmaktadır. Şair, şiir yazmaya başladığı yıllarda Gagauz edebî dili henüz oluşmamıştı. Bu nedenle şiirlerin yazımında bir standartlaşma oluşmamıştır. Şiirlerinde tespit ettiğimiz örnekler şu şekildedir:

Bunu canabin, bilermisin?

(...)

Sän bana yardımcı gelirmisin? (SYA, s.67).

Özünlü, şiirlerdeki dizelerin aynı düşey çizgide yer almamasını da yazımsal bir sapma olarak düşünmektedir.[170] Karanfil'in *Seläm Getirdim* kitabında yer alan "Mum" adlı şiirinde bu tür bir sapma görülmektedir:

Te avşam oldu.
Karannıı bir mum şafkı sarsıttı...
Yeni Mum yandı,
Da yavaş-yavaş azalmaa başladı.
Mum yandı-yandı, başkalarını
aliflendirdi...
Kimi kerä üüseldi,
Kimi kerä iildi, iisildi.
Bir avşam üüseldi, tüttü,
yavaşıdı,
da süündü.

Ayrı yazılması gereken sözcüklerin birleşik yazımından kaynaklı yazım sapmaları da oluşabilmektedir. Şiirlerinde bu tür sapmalar görülmektedir. Bazı mısralarında işaret zamiri ile "kadar" edatının birleşik yazıldığı görülmüştür. Örnek olarak şu iki mısrayı verebiliriz:

Okadar yakındım bän gökä (SYA, s.53).

Bir tefter, bir yazal bukadar (SYA, s.61).

3.4.2.Anlam Sapmaları

Karanfil'in şiirlerinde yazım sapmaları dışında anlam yönünden de sapmalar olduğu görülmüştür. Doğan Aksan, eserinde anlam sapmalarını şu şekilde açıklamıştır:

[170]Ünsal Özünlü, *a.g.e.*, s. 133.

"*Şairler sözcüklerle, onların bağdaştırılma biçimleriyle oynayarak, dilde daha önce kullanılmamış türetme ve birleştirmelere giderek okuyan/dinleyene anlam bakımından daha güçlü bir dil sunmaya, onların zihninde yepyeni, değişik tasarımlar, imgeler oluşturmaya yönelmektedirler. Özellikle göstergelerin bağdaştırmalarında olağan kullanımların dışına çıkan Alışılmamış Bağdaştırmalar anlambilimsel sapmaların en belirgin tanıklarıdır.*"[171]

Aksan'ın da belirttiği gibi şairler şiirlerinde alışılmamış, kullanılmamış söylemlere başvurarak dile yeni ifadeler, çağrışımlar katabilmektedir. Bu sayede şairler, kendilerine özgü bir şiir dili yakamaya çalışmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde kendine has bağdaştırmalar oluşturduğu görülmüştür. Bilhassa şiirlerinde kişileştirme (teşhis) sanatını kullanarak bağdaştırmalar yapmaktadır. Örnek olarak şu bağdaştırmaları verebiliriz:

Havada öpüşer kaarcaaz (SYA, s.49).

Onnarı koolêêr lüzgar (SYA, s.51).

Al güllär küstülär başçedä (SYA, s.78).

Sırıtsın her bir sokak (SYA, s.90).

Küsülü durar kuşlar (SYA, s.96).

Dünnää saatları uyuyarkan (SG, s.30).

Ölü otlar aardımdan doorulardı (SG, s.31).

Yukarıdaki örneklerde insana ait bir takım özelliklerin canlı, cansız varlıklara, nesnelere aktarıldığını ve bununla alışılmamış bağdaştırmalar oluşturmaya çalıştığını görebilmekteyiz.

Bazı şiirlerinin mısralarında ise sözcüklerin seçiminde ve kullanımında orijinal buluşlara yöneldiği dikkati çekmektedir. Aşağıda örnek olarak verdiğimiz mısralarda, okuyucuların ilk bakışta anlam veremeyeceği bağdaştırmaları kullanmıştır. Bu da anlamsal açıdan bir sapma oluşturmuştur.

---

[171]Doğan Aksan, *a.g.e.*, s. 176.

Konur gözümä ak kireç koymazsanız (SYA, s.20).

Buluda bän attım güüdemi (SYA, s.70).

Fikirim uçtu daalıklara (SYA, s.66).

Başımın kapusu kapandı (SYA, s.57).

Kirpiimä asıldı gecä (SYA, s.55).

Burnumuzlan girdik gazetä biz (SYA, s.52).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜLLÜ KARANFİL'İN ŞİİRLERİNDE SÖZ VARLIĞI

1.KONULARINA GÖRE ADLAR

1.1.Akrabalık Adları

Türk lehçeleri akrabalık adları bakımından zengin bir söz varlığına sahiptir. Akrabalık ilişkilerine önem veren Türkler, hem kan yoluyla hem de evlilik yoluyla kurdukları ilişkiler münasebetiyle birçok akrabalık kavramı türetmişlerdir. Bu başlık altında Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz akrabalık adları, "kan yoluyla kurulan akrabalıklar", "evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar" ile "genel adlar" başlıkları altında toplanmıştır.

Gagauz Türkçesinde gördüğümüz akrabalık adları büyük ölçüde Türkiye Türkçesi ile örtüşmektedir. Gagauz Türkleri aile için "aylä", akraba için "hısım" kavramını kullanmaktadır. Yine akraba olmak için "hısımnaşmaa", akrabalık için ise "hısımnık" terimlerini türetmişlerdir.[172] Bunun yanında Arapça kökenli "akraba" kavramı da ses değişikliğine uğramadan Türkiye Türkçesindeki biçimiyle kullanılmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde akrabalığı ifade etmek için "soy" sözcüğüne de rastlanılmıştır.

Şiirlerinde aile bireylerini oluşturan kişiler için geniş bir söz varlığı kullanıldığı görülmektedir. Anneyi adlandırmak için "ana", anneye hitap etmek için "mali", babayı adlandırmak için "boba veya baba", çocuklar için "uşak veya evlat", dedeyi ifade etmek için "dede, dedä veya dädu" biçimlerini kullanmıştır.

Gagauz Türkçesinde kız ve erkek çocuk için "uşak" sözcüğü kullanılmaktadır. Leyla Karahan'ın araştırmasına göre, uşak (uşah) kavramı Türkiye'nin batı grubu ağızları (Adana, Bartın, Karabük, Kırşehir, Ordu, Osmaniye, Zonguldak), doğu grubu ağızları (Kars, Diyarbakır, Erzincan, Elazığ, Erzurum) ile

---

[172]Rabia Uçkun, "Gagavuz Türkçesinde Akrabalık Adları", *Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2010, s. 222.

kuzeydoğu grubu ağızları (Rize) nda yaygındır.[173] Türkiye Türkçesinde kız ve erkek için kullanılan çocuk sözcüğü, Gagauz Türkçesinde yalnız erkek çocuk için kullanılmaktadır. Bu durum, iki Oğuz grubu Türk lehçesi arasındaki yalancı eş değer sözcüklerden bir tanesidir. Gagauz Türkçesinde kız için "kız", erkek için "ool, oglan ve çocuk" kavramı yaygın olarak kullanılmaktadır.

Evlilik yoluyla kurulan akrabalık adlarına baktığımız zamanda Türkiye Türkçesi ile aynı kavramlar kullanıldığı dikkati çekmektedir. Kayınpedere "kaynata", kayınvalideye ise "kayınna" denilmektedir. Trakya ağızlarında da bu sözcüklere rastlanmaktadır. Gagauz Türkleri, evlilik yoluyla aileye yeni katılan kadına "gelin", kadının evlenmiş olduğu erkeğe "koca" demektedirler. Yine evlenen çiftlerin birbirlerine karşı "eş" diye hitap ettikleri bilinmektedir.

Türkçe kökenli sözcüklerin yanında başka dillerden alınma sözcüklere de rastlanılmıştır. Genel adlar başlığı altında verdiğimiz "babu" ve "dever" sözcüğü Bulgarca'dan alıntıdır. Vaftiz annesi anlamına gelen "naşa" ise Rumence'nin etkisi ile Gagauzca'ya geçmiş bir sözcüktür.

1.1.1.Kan Yoluyla Kurulan Akrabalıklar

aga: "ağa, ağabey.[174]"

ana: (EUTS. ana > DLT. ana, hana > KB. ana[175] > TT. ana, anne > GT. ana) "anne."

boba, baba: (EUTS. baba[176] > TT. baba > GT. b[a>o]ba[177]) "baba."

çocuk: (DLT. çoçuk 'her şeyin yavrusu; domuz ayvrusu'[178] > TT. çocuk 'küçük yaştaki erkek veya kız' > GT. çocuk 'erkek çocuk') "erkek çocuk."

dede, dedä, dädu: (TT. dede > GT. däd[e>u]), (TAS. dado, dadu, dadü 'Bulgar ihtiyarı, Bulgar dedesi, Hıristiyan ihtiyar'[179]) "dede, büyükbaba."

---

[173]Leyla Karahan, "Gramatikal Ölçütlerle Belirlenen Türkiye Türkçesi Ağız Gruplarında Leksik Verilerin Anlamlılığı Üzerine Bir Araştırma", *Diyalektolog-Ağız Araştırmaları Dergisi* , S. 7, Kış 2013, s. 8.
[174]GTS, s. 6.
[175]EUTS, s. 14; DLT, s. 550, 653; KB, s. 19.
[176]EUTS, s. 29.
[177]Düz ünlünün yuvarlaklaşması (a>o).
[178]DLT, s. 626.

evlat: (Ar. evlād[180] > TT. evlat > GT. evlat) “oğul, kız, çocuk.”

kardaş: (EUTS. hadaş, ḳadaş ‘arkadaş, akraba’, ḳarındaş ‘kardeş’ > DLT. kadaş ~ kaḍaş, karındaş > KB. ḳadaş ‘kardeş, akraba’, ḳarındaş ‘kardeş’[181] > TT. kardeş > GT. kard[e>a]ş) “kardeş.”

kız: (OA. ḳız > DLT. kīz ~ kız > KB. ḳız[182] > TT. kız > GT. kız) “kız.”

mali: (Bul. maleley malü[183] > GT. mali) “anneye hitap.[184]”

oglan: (TT. oğlan > GT. o[ğ>g]lan) “erkek çocuk, oğlan.”

ool: (OA. oġul > EUTS. oġul > DLT. ogul ~ ogıl > KB. oġul[185] > TT. oğul > GT. o[ğ>ø]ol), (TAS. ōl ‘oğul, erkek, evlat’[186]) “oğul, erkek çocuk.”

uşaa, uşak: (EUTS. ufşaḳ, uşaḳ, uvşaḳ ‘ufak, küçük’ > DLT. uşak ‘küçük’ > KB. uşaḳ ‘küçük’[187] > TT. uşak > GT. uşa[k>a]), (TAS. uşak ‘çocuk’[188]) “küçük kız ve erkek çocuk.”

1.1.2.Evlilik Yoluyla Kurulan Akrabalıklar

dünür: (DLT. tüŋür[189] > TT. dünür > GT. dünür) “eşlerin baba ve analarının birbirlerine göre durumu.[190]”

eş: (EUTS. is, iş ‘eş, arkadaş, dost’ > DLT. ī̄ş ‘eş, arkadaş’[191] > TT. eş > GT. eş) “karı kocadan her biri.”

gelin: (EUTS. kälin > DLT. kelin > KB. kelin[192] > TT. gelin > GT. gelin) “aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın.”

kayınna: (TT. kaynana > GT. kay[ı]nna[193]) “kayınvalide.”

---

[179]TAS, s. 300.
[180]OTAL, s. 241.
[181]EUTS, s. 81, 160, 168; DLT, s. 674, 687; KB, s. 211-212, 225.
[182]OA, s. 101; DLT, s. 717; KB, s. 254. Kız sözcüğü DLT ve KB’de “pahalı” ve “nadir” anlamlarıyla da geçmektedir.
[183]Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi...*, s. 387.
[184]GTS, s. 171.
[185]OA, s. 106; EUTS, s. 139; DLT, s. 771; KB, s. 334.
[186]TAS, s. 849.
[187]EUTS, s. 263, 268, 269; DLT, s. 925; KB, s. 499.
[188]TAS, s. 1144.
[189]DLT, s. 909.
[190]TS, s. 735.
[191]EUTS, s. 98-99; DLT, s. 669.
[192]EUTS, s. 104; DLT, s. 702; KB, s. 238.
[193]Ünsüz İkizleşmesi (-nn-).

kaynata: (TAS. kaynata[194] > GT. kaynata) "kayınpeder."

koca: "bir kadının evlenmiş olduğu erkek, eş, zevç.[195]"

1.1.3.Genel Adlar

akraba: (Ar. akrabā, aslı akribā[196] > TT. akraba > GT. akraba) "aralarında soy yakınlığı olanlar."

babu: (Bul. babu[197] > GT. babu) "yaşlı kadın, ihtiyar kadın.[198]"

dever: (Bul. dever[199] > GT. dever) "düğünlerde erkeğin sağdıcına verilen bir isim."

karı: (OA. ḳarı 'ihtiyar, yaşlı, eski; muhterem' > EUTS. ḳarı '1.sayın, hürmetli, muhterem; 2.yaşlı, ihtiyar, karı'; ḳarıġ 'yaşlı, karı, ihtiyarlık' > DLT. karı 'yaşlı, herhangi bir şeyin yaşlısı; kesimlik hâle gelmiş hayvan'; karı- 'yaşlanmak' > KB. ḳarı, ḳarıġ 'yaşlı'; ḳarı- 'kocamak, yaşlanmak'[200] > TT. karı, kadın > GT. karı), (TAS. karı '1.kadın, avrat; 2.eş, zevce'[201]) "kadın."

naşa: (Rume. naşă[202] > GT. naşa) "çocuğu vaftiz eden kadın."

soy: "bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale.[203]"

yavru: "çocuk."

1.2.Araç, Gereç ve Eşya Adları

Günlük yaşam alanlarında kullanılan çeşitli araç, gereç ve eşyalar, kültür tarihi araştırmalarında bir toplumun geçmişine dair önemli veriler sunmaktadır. Gagauz Türklerinin geçmişten günümüze kadar getirdikleri eşyalar, Gagauz Türkçesinin temel söz varlığını oluşturmaktadır. Bu eşya adları, Gagauz Türklerinin hangi milletler ile ticari ve kültürel ilişkilerde bulunduklarını bize açıkça göstermektedir.

---

[194]TAS, s. 658.
[195]TS, s. 1454.
[196]OTAL, s. 23.
[197]Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi...*, s. 373.
[198]GSS, s. 31.
[199]Nevzat Özkan, *Gagavuz Türkçesi...*, s. 376.
[200]OA, s. 99; EUTS, s.168; DLT, s.686; KB, s.224.
[201]TAS, s. 640.
[202]https://www.dict.com/romence-turkce/naşă (22.12.2022).
[203]TS, s. 2145-2146.

Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz araç, gereç ve eşya adları toplam 50'dir. Bu eşya adları içerisinde Türkçe kökenli olan sözcükler 24'tür. Türkçe kökenli dışındaki sözcüklerden Farsça kökenli 10, Arapça kökenli 9, Rumca kökenli 4, Fransızca kökenli 2 ve İtalyanca kökenli 1 sözcük bulunmaktadır.

asıntı: "püskül."

çarşaf: (Fa. çār-şeb[204] > TT. çarşaf > GT. çarşaf) "çarşaf."

çan: (TT. çan > GT. çan) "çan."

çanak: (DLT. çanak[205] > TT. çanak > GT. çanak) "çukur kap, çanak."

çanta: (TT. çanta > GT. çanta) "çanta."

çatal: (TT. çatal > GT. çatal) "çatal."

çini: (Fa. çīnī[206] > TT. çini > GT. çini), (TAS. çini[207]) "çini kap."

çizmä: (TT. çizme > GT. çizmä) "çizme."

çuval: (Fa. çüvāl[208] > TT. çuval > GT. çuval) "büyük torba, çuval."

döşek: (EUTS. töşäk 'döşek, yastık' > DLT. töşek > KB. töşek[209] > TT. döşek > GT. döşek), (TAS. döşek 'yatak'[210]) "yatak."

etek: (DLT. etek > KB. etek[211] > TT. etek > GT. etek) "belden aşağı giyilen bir kadın giysisi."

fırın: (Rum. fırın[212] > TT. fırın > GT. fırın) "fırın."

gazetä: (İt. gazzetta[213] > TT. gazete > GT. gazetä) "gazete."

ilaç: (Ar. ilāc[214] > TT. ilaç > GT. ilaç) "ilaç."

iyne: (TT. iğne > GT. i[ğ>y]ne), (TAS. iyne[215]) "iğne."

kafes: (Ar. kafas[216] > TT. kafes > GT. kafes) "kafes."

kantar: (Ar. kantār, aslı kıntar[217] > TT. kantar > GT. kantar) "kantar."

---

[204]OTAL, s. 153.
[205]DLT, s. 614.
[206]OTAL, s. 158.
[207]TAS, s. 282.
[208]OTAL, s. 159.
[209]EUTS, s. 250; DLT, s. 897; KB, s. 464.
[210]TAS, s. 363.
[211]DLT, s. 648; KB, s. 163.
[212]TS, s. 868.
[213]TS, s. 909.
[214]OTAL, s. 426.
[215]TAS, s. 606.
[216]OTAL, s. 479.

kapu: (OA. ḳapıġ > EUTS. ḳapaġ > DLT. kapug > KB. ḳapuġ > YTS. kapu[218] > TT. kapı > GT. kap[ı>u]), (TAS. kapu[219]) “kapı.”

kaşık: (DLT. kaşuk[220] > TT. kaşık > GT. kaşık) “saplı sofra aracı, kaşık.”

kılıç: (DLT. kılıç > KB. ḳılıç[221] > TT. kılıç > GT. kılıç) “çelikten yapılma bir tür silah.”

kızak: (KTS. ḳızaḳ[222] > TT. kızak > GT. kızak) “buzun üzerinde kaymayı sağlayan araç.”

kilim: (Fa. gilīm[223] > TT. kilim > GT. kilim) “kilim.”

kilit: (Fa. kelīd, kilīd[224] > TT. kilit > GT. kilit) “kilit.”

koltuk: (TT. koltuk > GT. koltuk) “koltuk.”

kuşak: (DLT. kurşag[225] > TT. kuşak > GT. kuşak) “bele sarılan uzun ve enli kumaş.[226]”

küp: (DLT. küp[227] > TT. küp > GT. küp) “toprak kap.”

resim: (Ar. resm[228] > TT. resim > GT. resim) “resim.”

masa: (Rum. masa[229] > TT. masa > GT. masa) “masa.”

meelem: (Ar. merhem[230] > TT. merhem > GT. m[eh>ee]lem) “merhem, ilaç.”

mektup: (Ar. mektūb[231] > TT. mektup > GT. mektup) “mektup.”

mum: (Fa. mūm[232] > TT. mum > GT. mum) “mum.”

olta: (Rum. olta[233] > TT. olta > GT. olta) “balık avlamada kullanılan bir çeşit alet.”

oyuncak: (KTS. oyunçak[234] > TT. oyuncak > GT. oyuncak) “oyun aracı.”

---

[217]OTAL, s. 487.
[218]OA, s. 98; EUTS, s. 166; DLT, s. 684; KB, s. 221; YTS, s. 125.
[219]TAS, s. 634.
[220]DLT, s. 691.
[221]DLT, s. 711; KB, s. 248.
[222]KTS, s. 147.
[223]TS, s. 1440.
[224]TS, s. 1440.
[225]DLT, s. 749.
[226]TS, s. 1542.
[227]DLT, s. 756.
[228]OTAL, s. 887.
[229]TS, s. 1630.
[230]OTAL, s. 621.
[231]OTAL, s. 606.
[232]OTAL, s. 682.
[233]TS, s. 1799.

pala: (DS. pala ‘1.eski, kullanılmış eşya, giysi; 2.paçavra, bez parçası; 3.kumaş kırpıntısı’[235]), (TAS. pala ‘1.paçavra, bez parçası; 2.bez parçalarından dokunan adi kilim, yaygı.; 3.sofra bezi.’[236]) “kilim.”

perde: (Fa. perde[237] > TT. perde > GT. perde) “perde.”

polit: (Fr. palette > TT. palet > GT. p[a>o]l[e>i]t) “ressamların boyaları üzerine dizerek fırça ile karıştırdıkları tahta veya porselen levha.[238]”

saat: (Ar. sāat[239] > TT. saat > GT. saat) “saat.”

sallangaç: (salla-n-gaç) “salıncak, beşik.[240]”

siläh: (Ar. silāh, esliha[241] > TT. silah > GT. siläh) “silah.”

sincir: (Fa. zencīr[242] > TT. zincir > GT. [z>s]incir) “zincir.”

sini: (Fa. sīnī[243] > TT. sini > GT. sini), (TAS. sini[244]) “tepsi.”

skemne: (Rum. iskemle[245] > TT. iskemle > GT. [i>ø]skem[l>n]e) “sandalye, iskemle.”

susak: (DLT. susgak[246] > TT. susak > GT. susak), (DS, TAS. susak[247]) “su kabağından yapılmış bir tür su kabı, maşrapa.”

tablo: (Fr. tableau[248] > TT. tablo > GT. tablo) “tablo.”

tefter: (Ar. defātir[249] > TT. defter > GT. [d>t]efter) “defter.”

tokat: (DLT. tokı- ‘(kapı vb. şeyleri) vurmak’[250] > GT. tokat), (DS, TAS. tokat[251]) “kapı.”

tüfek: (Fa. tufeng[252] > TT. tüfek > GT. tüfek) “ateşli silah, tüfek.”

---

[234]KTS, s. 207.
[235]DS, s. 3383.
[236]TAS, s. 880.
[237]OTAL, s. 858.
[238]TS, s. 1878.
[239]OTAL, s. 903.
[240]GTS, s. 207.
[241]OTAL, s. 953.
[242]OTAL, s. 1178.
[243]OTAL, s. 955.
[244]TAS, s. 990.
[245]TS, s. 1208.
[246]DLT, s. 836.
[247]DS, s. 3701-3702; TAS, s. 1017.
[248]TS, s. 2239.
[249]OTAL, s. 171.
[250]DLT, s. 888.
[251]DS, s. 3949; TAS, s. 1104.

Türk taşı: “balbal.”

üzüü: (DLT. yüzük[253] > TT. yüzük > GT. [y>ø]üzü[k>ü]), (DS. üzük ‘yüzük’[254]) “yüzük.”

yorgan: (EUTS. yoġurḳan > DLT. yogurkan > YTS. yorḳan[255] > TT. yorgan > GT. yorgan), (KBS. yap- ‘kapamak, örtmek’ +-(u)r-gan [yapurgan> yop-urgan > yog-urgan > yourgan > yorgan][256]) “yorgan.”

1.3.Bitki Adları

Tarih boyunca doğa ile bir bütün içerisinde yaşayan Türkler, doğadaki bitkilerden hem besin kaynağı olarak hem de ilaç yapımında faydalanmışlardır. Türkler bu bitkilerden faydalanmalarının ötesinde kullandıkları bu bitkileri kullanım alanlarına göre isimlendirme yoluna da gitmişlerdir. Türkçenin temel söz varlığı araştırmalarında bitki adları önemli bir grubu oluşturmaktadır. Bu başlık altında da Karanfil’in şiirlerinde rastladığımız toplam 30 bitki adını “ağaçlar”, “çiçekler”, “meyveler”, “sebzeler”, “tarım bitkileri”, “otlar” ile “diğer bitkiler” olmak üzere 7 başlık altında sınıflandırdık.

“Ağaçlar” başlığı altında verdiğimiz “filiz”, “fidan”, “sap”, “dal” ve “yaprak” sözcükleri bir ağacı oluşturan temel sözcükler olarak kullanıldığı saptanmıştır. “Filiz” sözcüğü Eski Yunanca kökenliyken, “fidan” sözcüğü ise Yunanca kökenlidir. Ses ve anlam yönünden Türkiye Türkçesi ile Gagauz Türkçesinde ortaktır. Şiirlerde rastladığımız “kavak aacı” ile “salkım aacı” tamlaması Türkçe kökenliyken, “meşe” adı Farsça kökenlidir. Ayrıca “zerdeli aacı” ile “dut aacı” tamlaması ise Farsça ve Türkçe sözcüklerin birleşimi ile oluşmuştur.

“Çiçekler” başlığı altında yer alan çiçek adlarından “gül” ve “karanfil” köken olarak Türkçe olmasa da ses ve anlam itibariyle Türkçe’dir. Ayrıca “çiçek” adı da Türkçe kökenli olup genel çiçeklerin bir adı olarak şiirlerinde kullanılmıştır.

---

[252]TS, s. 2396.
[253]DLT, s. 995.
[254]DS, s. 4801.
[255]EUTS, s. 301; DLT, s. 979; YTS, s. 250.
[256]KBS, s. 1163.

“Meyveler” başlığı altında yer alan “alma”, “kaun” ve “kirez” adları Trakya ağızları ile Gagauz Türkçesinde yazım ve söylem olarak ortaktır. “Alma” biçimi ise DLT’de yer alan şekli ile paralellik arz etmektedir. Ayrıca bu meyve adı, Gagauz Yerinde yer alan “Beşalma” isimli köyün adında yaşatılmaktadır.

“Sebzeler” başlığı altında bulunan “suan” ve “sarmısak” adları, Trakya ağızlarıyla örtüşmektedir. “Tarım Bitkileri” olarak ise “booday”, “koçan” ve “papşoy” sözcüklerine şiirlerde rastlanmıştır. Bu sözcüklerden “booday” Türkçe, “koçan” Bulgarca, “papşoy” ise Rumence kökenlidir. “Otlar” ile “Diğer Bitkliler” başlığı altında verdiğimiz bitkilerden “pelin” ile “mantar” sözcüğü Rumca kökenlidir.

Genel itibariyle 18 Türkçe, 2 Yunanca, 1 Eski Yunanca, 2 Rumca, 4 Farsça, 1 Arapça, 1 Bulgarca ve 1 Rumence kökenli sözcük saptanmıştır.

1.3.1.Ağaçlar

dal: (DLT. tāl > KB. tal[257] > TT. dal > GT. dal) “ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri.[258]”

dut aacı: (Fa. tūt[259] + T. ağacı > GT. dut a[ğ>ø]acı) “dut ağacı.”

fidan: (Yun. fitáni[260] > TT. fidan > GT. fidan) “yeni yetişmekte olan ağaç, başka yere dikmek için topraktan çıkarılan genç ağaç.”

filiz: (EYun. fülis, filis[261] > TT. filiz > GT. filiz) “yeni sürmüş körpe dal, sürgün.”

kavak aacı: (TT. kavak ağacı > GT. kavak a[ğ>ø]acı) “kavak ağacı.”

meşe: (Fa. bīşe[262] > TT. meşe > GT. meşe) “kayıngillerden bir orman ağacı.”

salkım aacı: (TT. salkım ağacı > GT. salkım a[ğ>ø]acı) “salkım ağacı.”

sap: “bitkinin dal, yaprak, çiçek vb. bölümlerini taşıyan, ağaçlarda odunlaşarak gövde durumunu alan bölüm.[263]”

---

[257]DLT, s. 848; KB, s. 419.
[258]TS, s. 582.
[259]OTAL, s. 1114.
[260]TETTL, s. 60.
[261]TETTL, s. 64.
[262]TS, s. 1663.

yapraa: (EUTS. yapırġaḳ, yapırḳaḳ > DLT. yapurgak[264] > TT. yaprak > GT. yapr[ak>aa]), (KBS. yap- 'örtmek, kapatmak' + -(ı/u)r-gak[265]) "yaprak."

zerdeli aacı: (Fa. zerd 'sarı' + ālū 'erik'[266] > TT. zerdali ağacı > GT. zerd[a>e]li a[ğ>ø]acı) "zerdali ağacı."

1.3.2.Çiçekler

ak çiçää: "beyaz renkte olan bir çeşit çiçek."

çiçek: (EUTS. çäçäk > DLT. çeçek > KB. çeçek, çiçek[267] > TT. çiçek > GT. çiçek) "çiçek."

gül: (Fa. gul[268] > TT. gül > GT. gül) "gül."

karanfil: (Ar. ḳaranful[269] > TT. karanfil > GT. karanfil) "karanfil."

1.3.3.Meyveler

alma: (DLT. alımla, alma[270] > TT. elma > GT. [e>a]lma), (DS, TAS. alma[271]) "elma."

kaun: (EUTS. ḳaġun > DLT. kāgun > KB. ḳaġun[272] > TT. kavun > GT. ka[v>ø]un[273]), (TAS. kaun[274]) "kavun."

kirez: (Yun. kerásion[275] > TT. kiraz > GT. kir[a>e]z[276]), (TAS. kires, kirez; DS. kirez[277]) "kiraz."

üzüm: (EUTS. üsüm, üzüm > DLT. üzüm[278] > TT. üzüm > GT. üzüm), (KBS. üz- 'kesmek, koparmak'+ (ü)m[279]) "üzüm."

---

[263]TS, s. 2030.
[264]EUTS, s. 285; DLT, s. 952.
[265]KBS, s. 1067.
[266]OTAL, s. 1180.
[267]EUTS, s. 60; DLT, s. 617; KB, s. 131.
[268]TS, s. 997.
[269]TS, s. 1320.
[270]DLT, s. 548-549.
[271]DS, s. 226; TAS, s. 61.
[272]EUTS, s. 161; DLT, s. 677; KB, s. 215.
[273]Gagauz Türkçesi'nde v sızıcı ünsüzü genellikle u dar yuvarlak ünlüsü yanında düşerek au veya ua alçalan ve yükselen ikiz ünlüleri ortaya çıkar. Bkz. Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 146.
[274]TAS, s. 651.
[275]https://www.nisanyansozluk.com/kelime/kiraz (31.05.2023).
[276]Kalın ünlünün incelmesi (a>e).
[277]TAS, s. 693; DS, s. 2878.
[278]EUTS, s. 274, 276; DLT, s. 937.

1.3.4.Sebzeler

sarmısak: (DLT. samursak, sarmusak[280] > TT. sarımsak > GT. sar[ım>mı]sak[281]), (TAS. sarmısak[282]) "sarımsak."

suan: (DLT. sōgan, sōgun[283] > TT. soğan > GT. s[oğ>uø]an), (TAS. suan, suān[284]) "soğan."

1.3.5.Tarım Bitkileri

booday: (EUTS. buġday > DLT. budgay, bugday > KB. buġday[285] > TT. buğday > GT. b[uğ>oo]day), (TAS. bōday[286]) "buğday."

koçan: (Bul. koçan[287] > TT. koçan > GT. koçan), (TAS. koçan 'mısırın tanesiz kısmı'[288]) "mısır koçanı."

papşoy: (Rume. păpuşoi[289] > GT. papşoy) "mısır."

1.3.6.Otlar

çalı: (TT. çalı > GT. çalı) "odunsu bitki, çalı."

ot: (EUTS. ot > DLT. ot > KB. ot[290] > TT. ot > GT. ot) "küçük bitki."

pelin: (Rum. pelin[291] > TT. pelin > GT. pelin), (TAS. pelin[292]) "hekimlikte kullanılan acı, otsu bir bitki."

su otu: "suda yetişen bir çeşit bitki."

tütün: (EUTS. tütün 'duman' > DLT. tütün 'duman'[293] > TT. tütün > GT. tütün) "otsu bir bitki, tütün."

---

[279]KBS, s. 1008.
[280]DLT, s. 802, 806.
[281]Yer değiştirme/Metatez (ım>mı).
[282]TAS, s. 961.
[283]DLT, s. 826-827.
[284]TAS, s. 1012.
[285]EUTS, s. 51; DLT, s. 599; KB, s. 113.
[286]TAS, s. 189.
[287]TBS, s. 368.
[288]TAS, s. 697.
[289]GRRS, s. 509.
[290] EUTS, s. 144; DLT, s. 779; KB, s. 347.
[291]TS, s. 1908.
[292]TAS, s. 905.
[293]EUTS, s. 260; DLT, s. 913.

1.3.7.Diğer Bitkiler

çökelek: "deve dikeni.[294]"

mantar: (Rum. mantar[295] > TT. mantar > GT. mantar) "mantar."

1.4.Yiyecek ve İçecek Adları

Birçok etnik grup ile birlikte Balkan coğrafyasında yaşayan Gagauzların mutfak kültürü çok zengin bir yapıya sahiptir. Gagauzlar, geçimlerini genellikle tarım ve hayvancılık yaparak sağlamaktadırlar. Bu sebeple yemek kültürlerinde yer alan birçok ürün, tarımsal ve hayvansal gıdalardan elde edilen malzemeler ile yapılmaktadır. Aşağıda yer verdiğimiz yiyecek ve içecek adları, Türkiye Türklerinin de mutfak kültüründe rastladığımız ortak ürünlerdendir.

Gagauz mutfağında hamur işi yiyecekler önemli bir yer kaplamaktadır. Un ve tahıl ürünlerinden yapılan "ekmek", "gözlemä", "pesmet", "pidä" Gagauzların sıklıkla tükettikleri hamur işi yiyeceklerdendir. Bu yiyecekler Trakya mutfağında da görülen ve bilinen ürünlerdendir.

Gagauzların günlük hayatlarında sıklıkla tükettikleri yiyeceklerin başında "manca" gelmektedir. Manca patlıcan, domates ve biber gibi çeşitli sebzelerin karıştırılması ile yapılan bir tencere yemeğidir. Karanfil, sözcüğün kökünü man- 'banmak, batırmak' + -cak ekinden oluşan -ca şeklinde düşünmüştür. Araştırmasında "man- (banmak)" fiilinin Dîvânu Lugâti't-Türk'te bulunduğunu belirtmiştir.[296] Yine Bulgarca'da "mandja (yemek)" sözcüğünün yer aldığını da tespit etmiştir.[297] Türkçe Sözlük'te ise sözcük İtalyanca "mangia (1.yemek; 2.kedi, köpek yiyeceği)" kelimesine dayandırılmıştır.

Gagauzların özel günlerde yaptıkları millî yemekleri arasında "kavurma" ve "paça" yer almaktadır. Kavurma, genellikle kuzu veya koyun etinden yapılmaktadır.

---

[294]GTS, s. 64.
[295]TS, s. 1622.
[296]DLT'de man- fiili *er ötme.k ~ etme.k sirke.ke mandı* "ekmeği sirkeye bandı ve katık etti." (DLT, 279/242) örneğinde geçmektedir.
[297]Güllü Karanfil, "Birkaç Gagauz Kelimesi Hakkında", *Gagauz Leksikologiyası II Kitap*, Bengü Yay., Ankara 2013, s. 113.

Bu yemek, Türkiye Türklerinin özellikle kurban bayramında tükettikleri bir yiyecektir. "Paça" yemeği de evcil hayvanların ayaklarının kaynatılması ile yapılan bir et yemeğidir. Genellikle özel günlerde hazırlanmaktadır.

Gagauzların tarım ve hayvancılıktan sonra gelen en önemli geçim kaynakları bağcılıktır. Üzüm yetiştiriciliği için elverişli topraklara sahip olan Gagauzlar, bu bölgede yetiştirdikleri üzümden şarap yapmaktadırlar. En sık tükettikleri içeceklerin başında yer alan şarap için evlerinin bir köşesinde "maaza" adını verdikleri bir saklama odası bulunmaktadır. Genel itibariyle Karanfil'in şiirlerinde 12 yiyecek adı ile 1 içecek adı tespit edilmiştir.

bal: (DLT. bal[298] > TT. bal > GT. bal) "bal."

dondurma: "şekerli sütün veya meyve sularının dondurulmasıyla hazırlanan soğuk yiyecek.[299]"

ekmek: (DLT. etmek, epek 'çocuk dilinde ekmek', epmek > KB. ekmek[300] > TT. ekmek > GT. ekmek) "ekmek."

gözlemä: (köz 'kor halinde ateş' + le-me) "sacda pişirilen hamur işi.[301]"

kavurma: (DLT. kagur-/kawur- 'kavurmak'[302] > TT. kavurma > GT. kavurma) "kuzu, koyun veya domuz etinden yapılan bir çeşit et yemeği."

manca: (İt. mangia[303] > TT. manca > GT. manca), (TAS. manca '1.yemek veya salata; 2.yemek; 3.yemek çeşidi; 4.sulu yemek.'[304]) "bir çeşit yemek."

paça: (Fa. pā-çe[305] > TT. paça > GT. paça) "bir çeşit et yemeği."

pazı: (DS. pazı '1.pazlama; 2.börek; 3.yufka; 4.hamur topağı, beze'[306]), (TAS. pazı '1.hamur topağı, beze; 2.yufka'[307]) "hamur, beze, yufka."

pesmet: (Yun. paksamáti[308] > TT. peksimet > GT. pesmet), (TAS. pesmet 'kızartılmış ince yuvarlak hamur, ekmek.'[309]) "peksimet."

---

[298]DLT, s. 571.
[299]TS, s. 705.
[300]DLT, s. 640, 649; KB, s. 162.
[301]KBS, s. 391.
[302]DLT, s. 67, 694.
[303]TS, s. 1618.
[304]TAS, s. 776.
[305]OTAL, s. 851.
[306]DS, s. 3419.
[307]TAS, s. 901-902.

pidä: (Yun. píta[310] > TT. pide > GT. pidä) "mayalı hamurdan yapılan, isteğe göre üzerine yumurta, kıyma, peynir, pastırma vb. konarak pişirilen, ince, yayvan yiyecek.[311]"

sarma: (TT. sarma > GT. sarma) "bağ yaprağının hazırlanan iç harçla sarılması sonucunda elde edilen bir çeşit yiyecek."

şarap: (Ar. şarāb[312] > TT. şarap > GT. şarap) "şarap."

un: (DLT. ūn[313] > TT. un > GT. un) "un."

1.5.Çalgı Adları

Çalgı adları, bir toplumun müzik kültürü hakkında bizlere önemli bilgiler sunmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde dikkatimizi çeken çalgı adları, Gagauzların kültüründe önemli bir yer etmiş geleneksel çalgılardır. Gagauzların sözlü kültürünü ilk araştıran bilim insanlarından Valentin Moşkov, yaptığı saha araştırmalarında "kemençe", "çırtma", "kobza", "kaval", "kauş" ve "gayda" gibi çalgı adlarını tespit etmiştir.[314] Karanfil de şiirlerinde 5 farklı Gagauz çalgısının adını zikretmektedir. Bu çalgı adlarını nefesli, vurmalı, telli ve diğer olmak üzere aşağıda 4 başlık altında toplayarak sınıflandırdık.

Bu çalgı adları içerisinde "kaval", "kemençe" ve "davul" sözcükleri Türkiye Türkçesi ile ortaktır. Bu çalgılar, hem Türkiye'de hem de Gagauz Yeri'ndeki düğünlerde, şenliklerde sıklıkla kullanılmaktadır. "Kauş" ise Gagauzlara has bir çalgı aletidir. Görünüş olarak kemençeyi andıran bu alet, bilhassa düğünlerde icra edilmektedir.

Bu ortak çalgı adlarımız dışında Slav kültürünün etkisiyle Gagauz müzik kültürüne giren "garmoşka" adlı bir çalgı aleti de bulunmaktadır. Karanfil'in bir şiirinde zikrettiği bu aletin Türkiye Türkçesindeki karşılığı "akordiyon" dur.

---

[308]https://www.nisanyansozluk.com/kelime/peksimet (30.05.2023).
[309]TAS, s. 908.
[310]https://www.nisanyansozluk.com/kelime/pide (30.05.2023).
[311]TS, s. 1923.
[312]OTAL, s. 978.
[313]DLT, s. 922.
[314]Güllü Karanfil, "Gagauzların Çalgı Adlarına Dair Bir Araştırma", *Gagauz Leksikologiyası II Kitap*, Bengü Yay., Ankara 2013, s. 82.

1.5.1.Nefesli Çalgılar

kaval: (Ar. kavval[315] > TT. kaval > GT. kaval) "kamıştan yapılan ve üzerinde delikleri bulunan üflemeli bir çalgı aleti."

1.5.2.Vurmalı Çalgılar

daul, davul: (Ar. ṭabl[316] > TT. davul > GT. da[v>ø]ul*) "vurmalı bir çalgı aleti."*[317]

1.5.3.Telli Çalgılar

kauş: "Karadeniz bölgesindeki kemençeye benzeyen, dizin üstüne koyularak çalınan üç telli bir Gagauz çalgısı.[318]"

kemençä: (Fa. kemānçe > TT. kemençe > GT. kemençä) "yayla diz üzerinde çalınan, kemana benzer, üç telli olan küçük bir çalgı.[319]"

1.5.4.Diğer Çalgılar

garmoşka: (Rus. garmoşka[320] > GT. garmoşka) "akordiyon, armonika."

1.6.Coğrafi Adlar

Taradığımız şiirlerde coğrafi ad olarak 15 sözcüğe rastlanmıştır. Bu sözcüklerden 14'ü Türkçe, 1'i Yunanca kökenlidir. Başka dilden alıntı bir sözcüğe rastlanmamıştır. Aşağıda listelediğimiz sözcüklerin çoğunluğu ses ve şekil açısından standart Türkçe ile paralellik göstermektedir. Yazılışları aynı olsa da anlam açısından farklılık görülen iki sözcük bulunmaktadır.

"Dağ" sözcüğü, Türkiye Türkçesi ile Gagauz Türkçesi arasındaki yalancı eşdeğer sözcüklerden birisidir. Sözcük Gagauzca'da "orman" karşılığındadır. Dağ

---

[315]OTAL, s. 498.
[316]TS, s. 600.
[317]Güllü Karanfil, davul sözcüğünün dav+ul yapısından meydana geldiğini belirterek sözcüğünün kökünü şu yazısında açıklamıştır. Bkz. Güllü Karanfil, *a.g.m.,* s. 86.
[318]Güllü Karanfil, kauş sözcüğünün kov 'boş bir şey' sözünden türediğini öne sürmektedir. Bkz. Güllü Karanfil, *a.g.m.*, s. 89.
[319]TS, s. 1383.
[320]GRRS, s. 264.

sözcüğüne karşılık ise "bayır" sözcüğü kullanılmaktadır. Bilindiği üzere Türkçe'de "dağ bayır" ikilemesi de yaşamaktadır.

Standart Türkçe'de sık kullanılmayan yalnız Anadolu ve Trakya ağızlarında rastladığımız "dolay" sözcüğü de şiirlerinden derlenmiştir. Gagauzca'da etraf, civar anlamında kullanılmaktadır. Sözcük, "Komrat dolayı" örneğinde yaşamaktadır.

bayır: "dağ."

bozkır: "ağaçsız alan, step, bozkır."

çayır: "çayır."

çöl: "ıssız arazi, sahra, çöl."

daa: (TT. dağ > GT. d[ağ>aa]), (TAS. dā 'orman, koru'[321]) "orman."

derä: (TT. dere > GT. derä) "küçük akarsu."

deniz: (DLT. teŋiz > KB. tengiz[322] > TT. deniz > GT. deniz) "deniz."

dolay: (DS, TAS. dolay[323]) "etraf, çevre, civar, bölge.[324]"

gölcük: (OA. köl > EUTS. köl > DLT. köl[325] > TT. göl > GT. göl) "göl, gölcük."

kır: (DLT. kır > KB. ḳır[326] > TT. kır > GT. kır) "geniş ve boş alan, kır."

kumnuk: (TT. kumluk > GT. kum[l>n]uk) "kumluk."

sınır: (Yun. sínoron[327] > TT. sınır > GT. sınır) "iki yeri birbirinden ayıran çizgi, hudut."

tarla: (EUTS. tarıġlaġ > DLT. tarıglag > KB. tarıġlaġ[328] > TT. tarla > GT. tarla) "tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası.[329]"

tepe, tepä: (OA. töpü 'tepe' > EUTS. töpö, töpü 'tepe' > DLT. tepe 'dağ', töpü 'dağın tepesi, tepe' > KB. töpü 'tepe'[330] > TT. tepe > GT. tepä) "tepe."

---

[321]TAS, s. 299.
[322]DLT, s. 868; KB, s. 436.
[323]DS, s. 1545; TAS, s. 354.
[324]GSS, s. 80.
[325]OA, s. 103; EUTS, s. 115; DLT, s. 736.
[326]DLT, s. 712; KB, s. 251.
[327]https://www.nisanyansozluk.com/kelime/sınır (31.05.2023).
[328]EUTS, s. 226; DLT, s. 856; KB, s. 426.
[329]TS, s. 2271.
[330]OA, s. 116; EUTS, s.244; DLT, s. 869, 896; KB, s. 462.

Tuna: "Avrupa'yı batıdan doğuya doğru aşarak Karadeniz'e dökülen nehir.[331]"

1.7.Dünya ve Gökyüzü Adları

Bu başlık altında, Karanfil'in şiirlerinde rastladığımız dünya ve gökyüzü adları listelenmiştir. Listelenen 7 sözcük, Türkiye Türkçesi ve ağızları ile uyuşmaktadır. Bu sözcükler içerisinde yer alan "dünnä (dünya)" sözcüğünde ilerleyici benzeşme görülmüştür. Bu ses değişimi, Deliorman ve Rodop ağızlarında da görülmektedir.

ay: (DLT. āy ~ ay[332] > TT. ay > GT. ay) "dünyanın uydusu olan gök cismi, kamer, mah, meh.[333]"

dünnä, dünya: (Ar. dünyā[334] > TT. dünya > GT. dü[ny>nn]a[335]) "ālem, dünya."

gök: (OA. kök 'gök, sema, hava' > EUTS. kök 'sema, gök' > DLT. kȫk 'gök, gökyüzü, hava' > KB. kök 'gök, gökyüzü'[336] > TT. gök > GT. gök) "gök, gökyüzü."

güneş: (DLT. kȗn ~ kün 'güneş'[337] > TT. güneş > GT. güneş) "güneş."

kainat: (Ar. kāināt[338] > TT. kainat > GT. kainat) "dünya."

samanyolu: "açık gecelerde gökyüzünde boydan boya görülen uzun, bol yıldızlı, ışıklı şerit.[339]"

yıldız: (EUTS. yultuz > DLT. yulduz > KB. yulduz[340] > TT. yıldız > GT. yıldız) "çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri.[341]"

1.8.Hayvan Adları

---

[331]Mihai Maxim, "Tuna Maddesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2012, s. 372.
[332]DLT, s. 565.
[333]TS, s. 194.
[334]OTAL, s. 194.
[335]İlerleyici benzeşme (-ny->-nn-).Bu konuda bkz. Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 135-136.
[336]OA, s. 103; EUTS, s. 114; DLT, s. 601; KB, s. 274.
[337]DLT, s. 756.
[338]OTAL, s. 483.
[339]TS, s. 2023.
[340]EUTS, s. 305; DLT, s. 986; KB, s. 557.
[341]TS, s. 2592.

Tarihte farklı coğrafyalarda yaşamış olan Türklerin hayatında hayvanlar her zaman merkezi bir konumda yer almıştır. Tarihte bozkır kültürü içerisinde yaşamış olan Türkler, uzun yıllar hayvancılık ile meşgul olmuşlardır. İlk yazılı kaynaklar olarak bilinen Orhun abidelerinden itibaren Türklerin hayvanlarla ilgili geniş, zengin bir söz varlığı oluşturduklarını bilmekteyiz.

Türklerin hayatında yer edinen bazı önemli hayvanlar işlekliğini kaybetmeden günümüze kadar gelebilmiştir. Bazı hayvan adları kullanım alanının daralması ile işlekliğini kaybetmiş ve unutulmuştur. Bazı hayvan adları ise çağrıştırdıkları anlamlar itibariyle tabu sayılmış ve zikredilmemiştir.

Türkler hayvan adlarını tanımlarken onların kara, deniz ve havadaki bulunuşlarını göz önünde bulundurarak bir adlandırma yapmışlardır. Yine hayvanları tanımlarken rengine, biyolojik yapısına, huyu ve kabiliyetine, sahibine, yaşına, cinsiyetine ve kullanım alanına da bakmışlardır.[342]

Hayvanlar aynı zamanda Türkler tarafından kutsal kabul edilerek totem hayvanı olarak da görülmüşlerdir. Kurt, geyik, at gibi bazı hayvanlara kutsal özellikler atfederek onları kutsallaştırmışlardır. Bilhassa efsane ve destan metinlerinde bu hayvanlar sıklıkla kahraman ile birlikte anılmış ve onun yardımcısı, kurtarıcısı olarak telakki edilmiştir.

Hayvanlar tüm bu yönleriyle Türk lehçelerinde ve ağızlarında yaşatılmaktadır. Gagauz Türkçesinin söz varlığında da hayvan adları önemli bir grubu oluşturmaktadır. Karanfil'in şiirleri de hayvan adları bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Tespit ettiğimiz hayvanları "genel adlar", "evcil hayvanlar", "yabani hayvanlar", "kanatlı hayvanlar", "balıklar" ve "mitolojik hayvanlar" olmak üzere 6 başlıkta sınıflandırdık.

Gruplandırdığımız hayvan adlarının büyük bir çoğunluğu Türkiye Türkçesi ile ortaktır. Hatta bazı hayvan adları eski Türkçedeki biçimlerini korumuş ve değişmeden günümüze kadar gelebilmiştir. Tespit ettiğimiz 24 hayvan adından 20'si

---

[342]İdris Karakuş, "Türkçe Ad Bilim (Onomastik)'de Hayvan Adları", *Erdem*, C. 9, S. 27, 1997, s. 1145.

Türkçe kökenlidir. Türkçe kökenli dışındaki hayvan adlarından "beygir" ve "horoz" adları Farsça kökenlidir. Genel ad olarak kullanılan "hayvan" sözcüğü ise Arapça kökenlidir. Yine Yunan mitolojisinde kanatlı at anlamına gelen "pegas (pegasus)" sözcüğü de mitik bir hayvan adı olarak bir şiirinde geçmektedir.

Gagauz Türkçesinde yer alan bazı hayvan adlarının kullanım sıklığı değişmektedir. Örneğin, Türkçe kökenli "at" sözcüğü yerine Farsça kökenli "beygir" adı daha sık kullanılmaktadır.

Yine Gagauz Türkçesinde "kurt" adı arkaik (eskicil) bir sözcük olarak kalmıştır. Kurt adı yalnız "Kurtlar isin seni" gibi birkaç bedduada yaşamaktadır. Yine kurt sözcüğü tabu olarak görüldüğü için, bu sözcüğü karşılayan canavar ve yabanı adı türetilmiştir.[343] Türk dilinin kaynaklarından Dîvânu Lugâti't-Türk'te kurt "böcek" anlamındayken, Kutadgu Bilig'te ise "solucan" anlamındadır. Karanfil'in şiirlerinde "kurt" sözcüğü mitik bir unsur olarak kullanılmıştır.

Hayvan adları içerisinde yer alan "kaplunbua", "gaarga", "kırlangaç", "turgay" gibi adlandırmalar Gagauz Türkçesine has bir söyleyiş biçimidir. Türkiye Türkçesi ağızlarında bu adlandırmalara rastlanmamıştır.

1.8.1.Genel Adlar

hayvan: (Ar. hayvān[344] > TT. hayvan > GT. hayvan) "hayvan."
kuş: (EUTS. ḳuş > DLT. kuş > KB. ḳuş[345] > TT. kuş > GT. kuş) "kuş."

1.8.2.Evcil Hayvanlar

at: (EUTS. at > DLT. at > KB. at[346] > TT. at > GT. at) "at, beygir."
beygir: (Fa. bār-gīr[347] > TT. beygir > GT. beygir) "beygir, at."
horoz: (Fa. ḫorūs[348] > TT. horoz > GT. horoz) "horoz."

---

[343]Güllü Karanfil "Gagauzların Kulturasında, Literaturasında Kurt Hem Onun Adları", *Gagauzlar İçin Yazılarım*, Boy Yay., Bursa 2016, s. 83.
[344]OTAL, s. 348.
[345]EUTS, s. 188; DLT, s. 750-751; KB, s. 293.
[346]EUTS, s. 24; DLT, s. 561; KB, s. 32.
[347]OTAL, s. 71.
[348]TS, s. 1110.

kedi: (DLT. çetük ‘Oğuzcada kedi, dişi kedi’[349] > TT. kedi > GT. kedi) “kedi.”

köpek: (KB. köpek[350] > TT. köpek > GT. köpek) “köpek.”

piliç: “tavuğun küçüğü, piliç.”

pisi: (TAS. pisi ‘çocuk dilinde kedi’[351]) “kedi.”

1.8.3.Yabani Hayvanlar

kaplunbua: (DLT. münüz baka ‘kaplumbağa’[352] > TT. kaplumbağa > GT. kaplu[m>n]b[ağa>ua]) “kaplumbağa.”

kirpi: (EUTS. kirpi > DLT. kirpi[353] > TT. kirpi > GT. kirpi) “kirpi.”

karaca: (TAS. karaca ‘geyik cinsi bir memeli hayvan, ahu.’[354]) “ceylan.”

kurt, bozkurt: (EUTS. ḳurt > DLT. kurt > KB. ḳurt[355] > TT. kurt > GT. kurt), “yırtıcı, etçil memeli hayvan.”

sıçan: (EUTS. sıçḳan ‘sıçan, fare’ > DLT. sıçgan ‘fare, sıçan’[356] > TT. sıçan > GT. sıçan) “sıçan.”

yılan: (EUTS. yılan > DLT. yılan > KB. yılan[357] > TT. yılan > GT. yılan) “yılan.”

1.8.4.Kanatlı Hayvanlar

arı: (DLT. arı ‘arı, eşek arısı’[358] > TT. arı > GT. arı) “arı.”

bülbül: (Ar. belābil > TT. bülbül > GT. bülbül) “güzel öten bir kuş.”

gaarga: (TT. karga > GT. [k>g][a>aa]rga) “karga.”

kırlangaç: (EUTS. ḳarlıġaç > DLT. kargılaç, karlıgaç[359] > TT. kırlangıç > GT. kırlang[ı>a]ç[360]) “küçük göçebe kuş.”

---

[349]DLT, s. 620.
[350]KB, s. 280.
[351]TAS, s. 920. Anadolu’da halk ağzında kedi karşılığında pisik şekli kullanılmaktadır. Bkz. DS, s. 3462.
[352]DLT, s. 767.
[353]EUTS, s. 111; DLT, s. 722.
[354]TAS, s. 635.
[355]EUTS, s. 188; DLT, s. 749; KB, s. 292.
[356]EUTS, s. 202; DLT, s. 817.
[357]EUTS, s. 294; DLT, s. 971; KB, s. 539.
[358]DLT, s. 554.

sinek: (EUTS. singäk ‘sinek’ > DLT. siŋek ‘yerleşik olanların dilinde sivrisinek, göçebelerde ise kara sinek’[361] > TT. sinek > GT. sinek) “sinek.”

turgay: (DLT. torıgā[362] > TT. toygar > GT. turgay) “tarla kuşu, toygar.”

turna: (DLT. turna[363] > TT. turna > GT. turna) “göçebe bir kuş.”

1.8.5.Balıklar

balık: (EUTS. balıḳ, balıġ > DLT. balık > KB. balıḳ[364] > TT. balık > GT. balık) “balık.”

1.8.6.Mitolojik Hayvanlar

pegas: “Yunan mitolojisinde kanatlı at.”

1.9.Hava ve Tabiat Adları

Hava ve tabiatta gerçekleşen olaylar, bir bölgenin iklimi ile doğru orantılıdır. Yeryüzünde gerçekleşen tabiat ile ilgili hadiseler, bir dilin söz varlığına doğal bir şekilde yansımaktadır. Karanfil’in şiirlerinden derlediğimiz hava ve tabiat adları toplam 19’dur. Tespit edilen sözcüklerden 17’si Türkçe, 1’i Arapça, 1’i de Farsça kökenlidir. Bu da gösteriyor ki Gagauz Türkleri, hava ve tabiat adlarını büyük oranda Türkçe adlandırmaktadır. Derlediğimiz sözcüklerden “ayaz”, “boran”, “ava”, “lüzgar”, “suuk” ve “yalın” sözcükleri Trakya ağızlarıyla aynı söylem ve yazım özelliğine sahiptir.

ayaz: (TAS. ayaz[365]) “kuru soğuk, ayaz.”

aydınnık: (TT. aydınlık > GT. aydı[nl>nn]ık), (TAS. aydınnık[366]) “aydınlık, ışık.”

---

[359]EUTS, s. 169; DLT, s. 686, 688.
[360]Dar ünlünün genişlemesi (ı>a).
[361]DLT, s. 824.
[362]DLT, s. 893.
[363]DLT, s. 902.
[364]EUTS, s. 32; DLT, s. 572; KB, s. 55. Orhun Abideleri’nde “balıḳ” sözcüğü hem şehir anlamında hem de çamur, balçık anlamında geçmektedir. Bkz. Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 87.
[365]TAS, s. 112.
[366]TAS, s. 114.

boran: (DS. boran ‘1.sis, duman; 2.şiddetli kar, fırtına, kasırga.’[367]), (TAS. boran ‘türkülerde bora, fırtına’[368]) “bora, kuvvetli rüzgar.[369]”

bulut: (OA. bulıt > EUTS. bulıt > DLT. bulıt ~ bulut > KB. bulıt[370] > TT. bulut > GT. bulut) “bulut.”

buz: (EUTS. buzluġ > DLT. būz ~ buz > KB. buz[371] > TT. buz > GT. buz) “buz.”

çii: (TT. çiy > GT. ç[iy>ii]) “çiy.”

çimçirik: “yıldırım, şimşek.[372]”

hava, ava: (Ar. havā[373] > TT. hava > GT. [h>ø]ava), (TAS. ava[374]) “hava.”

kaar: (TT. kar > GT. kaar) “kar.”

karannık: (TT. karanlık > GT. kara[nl>nn]ık), (TAS. karannık TAS[375]) “ışık olmama durumu, karanlık.”

lüzgär: (Fa. rūzgār[376] > TT. rüzgar > GT. [r>l]üzgär[377]), (TAS. lüzgar[378]) “rüzgar.”

serin: “az soğuk, ılık ile soğuk arası.[379]”

sıcak: (EUTS. ısıġ > DLT. isig > KB. isig[380] > YTS. ısıcaḳ, ışıcaḳ, ıssıcaḳ[381] > TT. sıcak > GT. sıcak) “sıcak.”

su: (OA. sub > EUTS. suv > DLT. suw ~ sūw > KB. suv > YTS. suv[382] > TT. su > GT. su) “su.”

suuk: (DLT. sogı- ‘soğumak’[383] > TT. soğuk > GT. s[oğu>uu]k), (TAS. suuk[384]) “soğuk.”

---

[367]DS, s. 737-738.
[368]TAS, s. 194.
[369]GTS, s. 38.
[370]OA, s. 91; EUTS, s. 52; DLT, s. 601; KB, s. 115.
[371]EUTS, s. 56; DLT, s. 605; KB, s. 118.
[372]GTS, s. 60.
[373]OTAL, s. 343.
[374]TAS, s. 104.
[375]TAS, s. 638.
[376]TS, s. 1990.
[377]Ön seste avurtsulaşma (r>l).
[378]TAS, s. 765.
[379]TS, s. 2071.
[380]EUTS, s. 87; DLT, s. 668; KB, s. 201.
[381]YTS, s. 110.
[382]OA, s. 111; EUTS, s. 212; DLT, s. 836; KB, s. 410; YTS, s. 195.
[383]DLT, s. 826.

topraa: (DLT. toprak > KB. toprak̟[385] > TT. toprak > GT. topra[k>a]) “toprak.”

yaamur: (EUTS. yaġmur, yamġur > DLT. yagmur, yamgur > KB. yaġmur[386] > TT. yağmur > GT. y[ağ>aa]mur) “yağmur.”

yalın: (TAS. yalım, yalın) “alev, ateş.”

yıldırım: (TT. yıldırım > GT. yıldırım) “yıldırım.”

1.10.Kişi Adları

Kişi adları (antroponomi), ad bilimi (onomastik)nin önemli araştırma alanlarından birisidir. Kişi adlarını araştıran bu bilim dalı, toplumların kültürlerinde yer edinen kişi adlarının kökenini ve geçmişini incelemektedir. Bu bilim dalı doğrudan filolojinin ilgi alanına girmektedir.

Türk kültüründe ad alma bilindiği üzere önemli bir mevzudur. Tarihte kişilere adları genellikle kutsallığına, bilgeliğine ve manevi gücüne inandıkları kişiler tarafından verilmekteydi. Adın verilişi ise genellikle “ad toyu” adı verilen büyük törenler ile yapılmaktaydı.

Ortodoks Hıristiyan kültüründe ad verme işlemi kilisede papazın öncülük ettiği vaftiz töreniyle yapılmaktadır. Kişiye kilisede verilen isim genel olarak Hıristiyan kültürden gelen bir isim olmaktadır. Bu sebeple Gagauzların adları birkaç istisna haricinde genel olarak Rus, Bulgar ve Moldovan kültürün etkisini taşımaktadır. Yalnız soyadları çoğunlukla Türkçe kökenlidir. Hatta “oğlu” sözcüğünün eklenmesi ile oluşmuş pek çok soyada rastlanmaktadır.

Karanfil’in şiirlerinde kişi adı olarak derlediğimiz 11 sözcük bulunmaktadır. Millî konuları ele aldığı şiirlerinde “Han Oguz”, “Korkut” veya “Dedä Korkut” gibi tarihî şahsiyetlere atıfta bulunduğu dikkatimizi çekmiştir. Ayrıca bir şiirinde Gagauz resim sanatının önemli simalarını zikrettiği görülmüştür. Tespit ettiğimiz kişi adları şu şekildedir:

---

[384]TAS, s. 1018.
[385]DLT, s. 892; KB, s. 460.
[386]EUTS, s. 280; DLT, s. 942, 947; KB, s. 514.

Ayoglu: “ressam Dimitri Ayoğlu.”

Attila: “bir Hun hükümdarı.”

Güllü: “Güllü Karanfil.”

Han Oguz: “Türk efsanelerinde Oğuz Türkleri’nin atası olarak gösterilen kişi, mitolojik bir şahsiyet.”

Korkut, Dedä Korkut: “Dede Korkut hikâyelerinin anlatıcısı ozan, bilge şahsiyet. Korkut, Korkut Ata veya Dede Korkut adlarıyla bilinmektedir.”

Kosti: “Kosti.”

Savastin: “ressam Dimitri Savastin.”

Stomatov: “ressam Stomatov.”

Tanas: “Tanas.”

Üzmat: “ressam Üzmat.”

Vlah: “ressam Petri Vlah.”

1.11.Maden ve Mineral Adları

Karanfil’in şiirlerinde maden ve mineral adı olarak 7 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcüklerden 5’i Türkçe, 2’si Arapça kökenlidir. Derlenen sözcüklerden “altın”, “demir” ve “kömür” sözcüklerinin eski Türkçedeki şekilleri günümüze kadar gelmiştir. Bu kavramlar Türkiye Türkçesi ile Gagauz Türkçesinde ortaktır.

altın: (OA. altun > EUTS. altun > DLT. altun > KB. altun[387] > TT. altın > GT. altın) “altın.”

çelik: “çelik.”

demir: (OA. temir > EUTS. tämir > DLT. temür > KB. temür[388] > TT. demir > GT. demir) “demir.”

kalay: “kalay.”

katran: (Ar. katrān[389] > TT. katran > GT. katran) “katran.”

---

[387]OA, s. 84; EUTS, s. 13; DLT, s. 549; KB, s. 18.
[388]OA, s. 114; EUTS, s. 233; DLT, s. 868; KB, s. 435.
[389]OTAL, s. 496.

kömür: (DLT. köm- ‘ekmeği pişirmek için küle gömmek’, kömürlük ‘kömürlük ağaç’, kömürlük ‘kömürlük, kömür konacak yer’ > KB. kömür[390] > TT. kömür > GT. kömür) “kömür.”

zivit: (Ar. zift [391] > TT. zift > GT. zivit) “katran veya diğer organik maddelerden elde edilen siyah, parlak bir madde.”

1.12.Meslek Adları

Türkçenin tarihî gelişimi içerisinde meslek ve unvan adlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Türkler tarihî süreç içerisinde yaşadıkları coğrafyalarda siyasî, ticarî, askerî ve kültürel alanlarda ihtiyaçları doğrultusunda birçok meslek kavramı türetmiş ve kullanmışlardır. Bu kavramlar zaman içerisinde devrin getirdiği sosyo-kültürel şartlar gereği değişime uğramış, bazıları ise değişmeden günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Yine çağın getirdiği yenilikler ile yeni meslek kolları oluşmuş ve farklı meslek adları ortaya çıkmıştır. Bu meslek adları, toplumların kültürel alt yapısı hakkında bizlere önemli ipuçları da sunmaktadır. Bir toplumda yaygın kullanılan meslekler, o toplumun gelişmişlik düzeyini bizlere açıkça göstermektedir.

Karanfil’in şiirlerinde kullandığı meslek adları onun şiir evreninde yer edinmiş önemli kavramlardandır. Kullandığı meslek adları genel olarak güzel sanatların dalları ile ilgilidir. Toplamda 7 meslek adı şiirlerinden derlenmiştir. Meslek adları içerisinde “balıkçı”, “davulcu” ve “resimci” sözcükleri Türkçe meslek ismi yapan +CI ekiyle oluşturulmuştur. Tek sözcükten oluşan “ressam” ve “şair” sözcüğü Arapça kökenli olsa da Türkçedeki şekli ile kullanılmaktadır. Ayrıca Karanfil, şiirlerinde “Türkolog” sözcüğüne karşılık “Türk bilgici” kavramını kullanarak bir anlamda yeni bir kavram türetmiştir.

balıkçı: (T. balık + T. çı) “balık tutan ve satan kişi, balıkçı.”

davulcu: (Ar. tabl[392] [davul] + T. cu) “davul çalan kişi.”

resimci: (Ar. resm[393] [resim] + T. ci) “resim yapan kişi, ressam.”

---

[390]DLT, s. 736-737; KB, s. 276.
[391]OTAL, s. 1186.
[392]OTAL, s. 1012.

ressam: (Ar. ressām[394] > TT. ressam > GT. ressam) "ressam."

şair: (Ar. şāir[395] > TT. şair > GT. şair) "şiir yazan kişi, şair."

Türk bilgici: "Türk dilini bilen, araştıran kişi. Türkolog."

yazal: (TT. yazar > GT. yaza[r>l]) "yazar."

1.13.Millet, Soy ve Boy Adları

Millet, soy ve boy adları başlığı altında verdiğimiz "Gagauz", "Oguz" ve Türk" sözcükleri Karanfil'in şiirlerinde sıklıkla geçmektedir. "Oğuz" boy adı, Gagauzların Oğuz soyuna dayanmalarından dolayı bir kimlik unsuru olarak şiirlerde geçmektedir. Yine "Türk" ve "Gagauz" adları da Karanfil'in Türklük bilinci ile ilgili olarak şiirlerde millet ve soy adı olarak vurgulanmaktadır.

Gagauz: "Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nde yaşayan Ortodoks inanca bağlı Türk halkı."

Oguz: "XI. yüzyılda Harezm bölgesinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra batıya doğru göç ederek bugünkü Türkmen, Azeri, Gagauz ve Türkiye Türkleri'nin aslını oluşturan büyük bir Türk boyu.[396]"

Türk: "1. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse.; 2. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçe'nin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse.[397]"

1.14.Yer (Mekân) Adları

Toponomi veya diğer adıyla yer adları bilimi, bir yerin adını ve geçmişini araştıran bir bilim dalı olarak dil biliminin araştırma alanı içerisine girmektedir. Bir yerin adını tanımlama, insanlık tarihinin geçmişine kadar uzanmaktadır. İnsanlar, geçmişte olduğu gibi bugün de yurt edindikleri toprakları ve çevresindeki yapıları adlandırma yoluna giderek anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu yer adlarından bazıları geçmişteki şekilleri ile günümüzde hâlen yaşarken, bazıları ise günümüz

---

[393]OTAL, s. 887.
[394]OTAL, s. 887.
[395]OTAL, s. 976.
[396]TS, s. 1790.
[397]TS, s. 2401.

şartlarının değişkenliği ile birlikte kullanımdan düşmüş ve yerine yeni sözcükler eklenmiştir.

Karanfil'in şiirlerinde dikkatimizi çeken yer (mekân) adları "iç mekânlar", "dış mekânlar" ve "kıta, bölge, ülke ve şehirler" olmak üzere 3 başlık altında toplanarak tasnif edilmiştir. İç mekân adları içinde ele aldığımız "duvar", "tavan", "oda" ve "çatı" sözcükleri bir evi oluşturan temel unsurlar olarak şiirlerinde kullanılmıştır. Yine iç mekânlar içinde gösterdiğimiz "çadır", "zından" Farsça, "tükan" Arapça, "şkola" Rusça kökenlidir.

Gagauz Türkçesinde "oku-" fiili yer almasına rağmen "okul" sözcüğü GTS ve GRRS'de geçmemektedir. "Okul" sözcüğüne karşılık Rusçadan alınma "şkola" sözcüğünü kullanmaktadırlar.

Dış mekân adı olarak 11 sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler içerisinde yer alan "başça", "küü" ve "maale" adları Trakya ağızları ile birebir örtüşmektedir. Ayrıca, "başça" kavramı Gagauz Türkçesinde "uşak başçası (anaokul)" tamlaması şeklinde de kullanılmaktadır. Derlediğimiz bu 11 sözcükten 6'sı Türkçe, 4'ü Arapça, 1'i Farsça kökenlidir. Yer verdiğimiz ilk iki başlığa kıyasla şiirlerde kıta, bölge, ülke ve şehir adları nicelik bakımından fazladır. Bu başlıkta toplamda 16 yer adına rastlanmıştır.

1.14.1.İç Mekânlar

çadır: (Fa. çāder[398] > TT. çadır > GT. çadır) "çadır, barınak, otağ."

çatı: (TT. çatı > GT. çatı) "barınılan, sığınılan yer."

duvar: (Fa. dīvār[399] > TT. duvar > GT. duvar) "duvar."

ev: (OA. eb 'ev, merkez, ordugâh' > EUTS. äv 'ev, çadır' > DLT. ew 'ev, çadır' > KB. ev[400] > TT. ev > GT. ev) "ev."

kışla: (DLT. kışlag 'kışlak, kışlık yer'[401] > TT. kışla > GT. kışla) "barınma yeri, kışla."

---

[398]OTAL, s. 151.
[399]OTAL, s. 189.
[400]OA, s. 92; EUTS, s. 78; DLT, s. 650; KB, s. 163.
[401]DLT, s. 716.

maaza: (Fr. magasin[402] > TT. mağaza > GT. ma[ğ>ø]aza) "şarapların saklanmak için konulduğu evin serin odası, bölümü."

oda: (DLT. otag 'çadır'[403] > TT. oda > GT. oda) "evin her bir bölümü."

şkola: (Rus. shkola[404] > GT. şkola) "okul."

tavan: (TT. tavan > GT. tavan) "tavan."

tükan: (Ar. dükkān[405] > TT. dükkan > GT. [d>t]ü[kk>k]an) "dükkan."

zından: (Fa. zindān[406] > TT. zindan > GT. z[i>ı]ndan) "tutuklu kişilerin konulduğu yer."

1.14.2.Dış Mekânlar

başça: (Fa. bāġçe[407] > TT. bahçe > GT. ba[hç>şç]a[408]), (TAS. başçe[409]) "sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer."

deniz boyu: "deniz boyu."

gübürlää: (TAS. gübür 'süprüntü, toz, çöp'[410]) "çöp atılan yerin adı."

köprücük: (köprü + cük) "küçük köprü."

küü: (TT. köy > k[öy>üü]), (TAS. kӱ[411]) "köy."

maale: (Ar. mahalle[412] > TT. mahalle > GT. maha[ll>l]e[413]), (DS maale[414]; TAS. māle, malle[415]) "mahalle."

meydan: (Ar. meydān[416] > TT. meydan > GT. meydan) "meydan."

minare: (Ar. menāre[417] > TT. minare > GT. minare) "minare."

sokak: (Ar. zuḳāḳ[418] > TT. sokak > GT. sokak) "sokak."

---

[402]TS, s. 1602.
[403]DLT, s. 779.
[404]GRRS, s. 631.
[405]OTAL, s. 193.
[406]OTAL, s. 1188.
[407]TS, s. 233.
[408]Yarı benzeşme (-hç->-şç-).
[409]TAS, s. 149.
[410]TAS, s. 518.
[411]TAS, s. 744.
[412]OTAL, s. 564.
[413]Ünsüz tekleşmesi (-ll->l). Arapça'dan ödünç alınan şeddeli sözcükler Gagauzca'da tekleşir. Bu konuda bkz. Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 140.
[414]DS, s. 3098.
[415]TAS, s. 773.
[416]OTAL, s. 638.
[417]OTAL, s. 613.

yol: (OA. yol > EUTS. yol > DLT. yōl ~ yol > KB. yol[419] > TT. yol > GT. yol) "yol."

yol boyu: "yol boyu."

1.14.3.Kıta, Bölge, Ülke ve Şehirler

Altay: "Rusya'nın güneyinde yer alan bir bölge."

Anadolu: "Türkiye'nin Asya kesiminde yer alan topraklarına verilen genel isim."

Azerbaycan: "Kafkaslar'da yer alan bir ülke."

Bakı: "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti."

Bucaa: (TT. Bucak > GT. Buca[k>a]) "Osmanlılar zamanında Besarabya'nın güneyinde yer alan siyasî ve idarî bölge.[420]"

Evropa: (İt. Europa[421] > GT. Evropa) "Avrupa kıtası."

Gagauzistan: (TT. Gagauz + Fa. istān[422]) "Gagauzların yaşadığı yer, ülke."

Gagauz Yeri: "Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı özerk devlet."

İstanbul: "Türkiye'nin Marmara bölgesinde yer alan şehrin adı."

Karabağ: "Azerbaycan'da yer alan bölgenin adı."

Kerkük: "Kuzey Irak'ın doğusunda yer alan bir şehir."

Kırım: "Karadeniz'in kuzeyinde yer alan yarımada."

Osmanlı: "Osmanlı imparatorluğu veya devleti."

Tebriz: "İran'ın Doğu Azerbaycan eyaletinde yer alan şehrin adı."

Turan: (Fa. Tūrān > TT. Turan > GT. Turan) "1.Turancıların dünyadaki bütün Türkleri birleştirerek kurmayı amaçladıkları ülkenin adı; 2.Türklerin Orta Asya'daki en eski yurtları.[423]"

Türk Eli: "Türklerin yaşadığı yerler. Türk dünyası."

---

[418]TS, s. 2132.
[419]OA, s. 124; EUTS, s. 301; DLT, s. 980; KB, s. 551.
[420]Kemal Karpat, "Bucak Maddesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 341. Bucak, Türkçe bir sözcük olup uzak, sınırsız bölge, köşe, uç anlamlarına gelmektedir.
[421]TS, s. 192.
[422]Kullanım alanı sınırlı olan bu ek çok az örnekte görülmektedir. Farsça, +istān eki sözcüğe yer (mekân) anlamı katar.
[423]TS, s. 2386.

1.15.Organ Adları

Türk dilinin temel söz varlığını oluşturan gruplardan biri de organ adlarıdır. Organ adları, eski Türkçeden günümüze kadar işlekliğini kaybetmeden gelebilmiştir. Bazı fonetik değişmeler dışında anlam açısından organ adlarında bir değişiklik yaşanmamıştır. Bu da Türkçenin kadim bir dil olduğunu gösteren özelliklerinden birisidir. Bu özellik aynı zamanda Türkçenin diğer dillerle olan akrabalığını da tespit edebileceğimiz bir yönünü bize göstermektedir.

Ayrıca fonetik ve morfolojik değişmeler dışında organ adlarının büyük bir çoğunluğu Türk lehçeleri ile örtüşmektedir. Arapça ve Farsçadan alınan birkaç ödünç kelime dışında temel organ adlarının büyük bir kısmı Türkçe kökenlidir.

Gagauz Türkçesinin söz varlığını incelediğimiz bu kısımda da organ adlarını Karanfil'in şiirlerinde tespit ettik. Organ adlarının sınıflandırılmasında Levent Doğan'ın, "Türk Dilinde Organ Adları Üzerine Bir İnceleme"[424] başlıklı makalesindeki "ana ve ara temel organlar" adlı ayrımını dikkate alarak inceledik.

Yaptığımız tasnif sonucunda 19 ana temel organ, 12 ara temel organ olmak üzere toplam 31 organ adı derlenmiştir. 31 organ adından yalnız "kafa", "kalp" ve "surat" adları Arapça kökenlidir. Başka dilden alıntı bir sözcüğe rastlanmamıştır.

1.15.1.Ana Temel Organlar

aaz: (EUTS. aġaz, aġız > DLT. agız > KB. aġız KB[425] > TT. ağız > GT. [ağı>aa]z) "ağız."

ayaa, ayak: (OA. adaḳ > EUTS. adaḳ > DLT. adaḳ, azak > KB. adaḳ[426] > TT. ayak > GT. ay[ak>aa]) "ayak."

baş: (EUTS. baş > DLT. baş > KB. baş[427] > TT. baş > GT. baş) "kafa, baş."

burnu: (DLT. burun > KB. burun[428] > TT. burun > GT. burønu) "burun."

---

[424]Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Levent Doğan, "Türk Dilinde Organ Adları Üzerine Bir İnceleme -Ana ve Ara Temel Kelimeler-", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, Haziran 2005, s. 141-163.
[425]EUTS, s. 6-7; DLT, s. 543; KB, s. 10.
[426]OA, s. 82; EUTS, s. 3; DLT, s. 540, 567; KB, s. 4.
[427]EUTS, s. 35; DLT, s. 576; KB, s. 62.

damaa: (TT. damak > GT. dama[k>a]) “damak.”

damar: (EUTS. tamar, tamır > DLT. tamur > KB. tamur[429] > TT. damar > GT. damar) “damar.”

deri: (EUTS. täri > DLT. teri[430] > TT. deri > GT. deri) “deri.”

dil: (OA. til > EUTS. til > DLT. tıl > KB. til[431] > TT. dil > GT. dil) “dil.”

göbee: (TT. göbek > GT. göbe[k>e]) “göbek.”

göz: (OA. köz > EUTS. köz > DLT. köz > KB. köz[432] > TT. göz > GT. göz) “göz.”

güüde: (TT. gövde > GT. g[öv>üü]de), (TAS. gūde[433]) “gövde.”

kafa: (Ar. kafā[434] > TT. kafa > GT. kafa) “kafa, baş.”

kalp: (Ar. kulūb[435] > TT. kalp > GT. kalp) “kalp, yürek.”

kol: (EUTS. ḳol > DLT. kōl ~ kol > KB. ḳol[436] > TT. kol > GT. kol) “kol.”

kulaa: (OA. ḳulḳaḳ > EUTS. ḳulaḳ, ḳulġak, ḳulḳaḳ > DLT. kulak, kulkak, kulxak > KB. ḳulaḳ, ḳulġak[437] > TT. kulak > GT. kula[k>a]) “kulak.”

saç: (OA. saç > EUTS. saç > DLT. saç > KB. saç[438] > TT. saç > GT. saç) “saç.”

surat: (Ar. sūret[439] > TT. surat > GT. surat) “yüz.”

ürek, yürek: (EUTS. yüräk > DLT. yürek > KB. yürek[440] > TT. yürek > GT. [y>ø]ürek) “yürek, kalp.”

üz: (OA. yüz > EUTS. yüz > DLT. yūz ~ yüz > KB. yüz[441] > TT. yüz > GT. [y>ø]üz) “yüz, çehre.”

1.15.2.Ara Temel Organlar

---

[428]DLT, s. 603; KB, s. 117.
[429]EUTS, s. 222; DLT, s. 851; KB, s. 420.
[430]EUTS, s. 234; DLT, s. 871.
[431]OA, s. 114; EUTS, s. 239; DLT, s. 876; KB, s. 446.
[432]OA, s. 103; EUTS, s. 119; DLT, s. 743; KB, s. 287.
[433]TAS, s. 519.
[434]OTAL, s. 479.
[435]OTAL, s. 483.
[436]EUTS, s. 180; DLT, s. 726; KB, s. 268.
[437]OA, s. 104; EUTS, s. 185-186; DLT, s. 745-746; KB, s. 290.
[438]OA, s. 109; EUTS, s. 192; DLT, s. 797; KB, s. 376.
[439]OTAL, s. 965.
[440]EUTS, s. 307; DLT, s. 994; KB, s. 562.
[441]OA, s. 125; EUTS, s. 307; DLT, s. 994; KB, s. 562.

annı: (TT. alın > GT. a[ln>nn]ı[442]) “alın.”

auç: (EUTS. adut > DLT. aḍut, avut > KB. avuç, avut[443] > TT. avuç > GT. a[v>ø]uç) “avuç.”

bel: (EUTS. bil > DLT. bil > KB. bil[444] > TT. bel > GT. bel) “bel.”

buaz, buvaz: (TT. boğaz > GT. b[o>u]øaz, b[oğ>uv]az), (TAS. buaz, būaz[445]) “boğaz.”

diz: (EUTS. tiz > DLT. tīz > KB. tiz[446] > TT. diz > GT. diz) “diz.”

el: (OA. elig > EUTS. älig > DLT. elig > KB. el, elig[447] > TT. el > GT. el) “el.”

ense: (KTS. ense, eñse[448] > TT. ense > GT. ense) “boynun arkası.”

güüs: (EUTS. kögüs, kögüz > DLT. kögüz > KB. kögüz[449] > TT. göğüs > GT. güüs), (TAS. güüs[450]) “göğüs.”

kanat: (EUTS. ḳanat > DLT. kanat > KB. ḳanat[451] > TT. kanat > GT. kanat) “kanat.”

kaş: (OA. ḳaş > DLT. kāş > KB. ḳaş[452] > TT. kaş > GT. kaş) “kaş.”

kirpik: (EUTS. kirpik > DLT. kirpik[453] > TT. kirpik > GT. kirpik) “kirpik.”

sırt: “sırt.”

1.16.Renk Adları

Türkçe, renk adları bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Eski Türkçede renk adları sınırlı olsa da günümüz Türkiye Türkçesinde her bir renk tonu için farklı adlandırmalar yapıldığı bilinmektedir. Renklerle ilgili söz varlığı genel olarak toplumların yaşam biçimine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Türkler ise

---

[442]Gerileyici benzeşme (-ln->-nn-).
[443]EUTS, s. 6; DLT, s. 542, 564; KB, s. 38.
[444]EUTS, s. 42; DLT, s. 586; KB, s. 77.
[445]TAS, s. 203.
[446]EUTS, s. 242; DLT, s. 885; KB, s. 454.
[447]OA, s. 93; EUTS, s. 71; DLT, s. 637; KB, s. 145.
[448]KTS, s. 74.
[449]EUTS, s. 114; DLT, s. 734; KB, s. 274.
[450]TAS, s. 526.
[451]EUTS, s. 165; DLT, s. 682; KB, s. 220.
[452]OA, s. 99; DLT, s. 691; KB, s. 226.
[453]EUTS, s. 111; DLT, s. 722.

dünyanın çok çeşitli coğrafyalarında yaşam sürdürdüklerinden dolayı içinde bulundukları yerin özelliklerine göre renkleri adlandırmışlardır.

Türkçedeki renk adlarının bir kısmı eski Türkçedeki biçimlerini korumuşken, bazı renk adları zamanla kullanımdan düşmüştür. Bazı renk adları ise yerini yabancı dilden bir sözcüğe bırakmıştır. Türkçede renk adları olarak genellikle "beyaz", "siyah", "mavi", "yeşil", "sarı" ve "kırmızı" gibi ana renkler bilinmektedir. Bu renkler, genel itibariyle birçok Türk lehçesinde de bulunmaktadır.

Gagauz Türkçesinin söz varlığında da Türkçe birçok renk adına rastlanılmıştır. Karanfil'in şiirlerinde renk adı olarak 13 sözcük tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz sözcüklerden 8'i Türkçe kökenlidir. Genel ad olan "renk" sözcüğü Farsça kökenlidir. Arapça kökenli "beyaz", "kırmızı" ve "mavi" sözcükleri dışında Farsça ve Arapça sözcüklerin birleşiminden oluşan "turuncu" sözcüğüne de rastlanılmıştır. Ayrıca ağızlarda yaşayan ve mat, donuk anlamına gelen "tunuk" sözcüğü de şiirlerinden derlenmiştir.

ak: (OA. aḳ > EUTS. aḳ > DLT. āk ~ ak[454] > TT. ak > GT. ak) "beyaz, ak."

al: (EUTS. al > DLT. āl > KB. al[455] > TT. al > GT. al) "kızıl, kırmızı."

biyaz: (Ar. beyāz[456] > TT. beyaz > GT. b[e>i]yaz[457]), (TAS. biyaz[458]) "ak, beyaz."

boz: (OA. boz > DLT. boz > KB. boz[459] > TT. boz > GT. boz) "boz."

eşil: (TT. yeşil > GT. [y>ø]eşil), (TAS. eşil[460]) "yeşil."

kara: (OA. ḳara > EUTS. ḳara > DLT. kara > KB. ḳara[461] > TT. kara > GT. kara) "kara, siyah."

kırmızı: (Ar. kirmizī[462] > TT. kırmızı > GT. kırmızı) "al, kırmızı."

---

[454]OA, s. 83; EUTS, s. 9; DLT, s. 546.
[455]EUTS, s. 10; DLT, s. 547; KB, s. 45.
[456]OTAL, s. 95.
[457]Geniş ünlülerin daralması (e>i).
[458]TAS, s. 185.
[459]OA, s. 90; DLT, s. 597; KB, s. 105.
[460]TAS, s. 413.
[461]OA, s. 99; EUTS, s. 167; DLT, s. 684; KB, s. 222.
[462]TS, s. 1420.

kızıl: (OA. ḳızıl > EUTS. ḳızıl > DLT. kızıl > KB. ḳızıl[463] > TT. kızıl > GT. kızıl) “parlak kırmızı.”

maavi: (Ar. mā’ī[464] > TT. mavi > GT. maavi) “mavi.”

renk: (Fa. reng[465] > TT. renk > GT. renk) “renk.”

sarı: (EUTS. sarıġ > DLT. sarıg ~ sārıg[466] > TT. sarı > GT. sarı) “sarı.”

turumcu: (Fa. turunc + Ar. -ī[467] > TT. turuncu > GT. turu[n>m]cu[468]) “turuncu.”

tunuk: (DS. tunuk ‘1.parlak olmayan, mat, donuk; 2.puslu, kapalı hava.’[469]), (TAS. tunuk ‘parlak olmayan, mat, donuk, silik, bulanık’[470]) “mat, donuk, bulanık.”

1.17.Taşıt Adları

Kişilerin bir yerden bir yere giderken kullandıkları vasıta araçları genel olarak taşıt adları olarak adlandırılmaktadır. Ele aldığımız şiirlerde taşıt adı olarak “araba”, “gemi” ve uçak” adına rastlanmıştır. Bu üç sözcük Türkçe kökenli olup, şiirlerde bir defa geçmektedir.

araba: (TT. araba > GT. araba) “araba.”

gemi: (EUTS. kämi > DLT. kemi, kimi > KB. kime[471] > TT. gemi > GT. gemi) “gemi.”

uçak: (TT. uçak > GT. uçak) “uçak, tayyare.[472]”

1.18.Topluluk Adları

Topluluk adları, çokluk eki almamasına rağmen birçok kişinin bir arada bulunduğu bir bütünü oluşturmaları sebebiyle bir topluluk ifade etmektedirler. Karanfil’in şiirlerinde topluluk adı olarak 5 sözcük derlenmiştir. Bu topluluk

---

[463]OA, s. 102; EUTS, s. 178; DLT, s. 718; KB, s. 255.
[464]OTAL, s. 573. Arapça ve Farsça ödünç sözcüklerdeki uzunluklar Gagauzca’da korunur.
[465]OTAL, s. 886.
[466]EUTS, s. 197; DLT, s. 805.
[467]TS, s. 2389.
[468]Dudaksılaşma (n>m).
[469]DS, s. 3995.
[470]TAS, s. 1119.
[471]EUTS, s. 105; DLT, s. 702, 720; KB, s. 257.
[472]TS, s. 2406.

adlarından “halk” ve “millet” adı Arapça kökenliyken, “boy” ve “ocaa (ocak)” adı ise Türkçe kökenlidir. “Aile” anlamına gelen “familya” sözcüğü ise Rumenceden alıntıdır.

boy: (OA. bod ‘boy, kabile’ > EUTS. bod ‘boy, halk, cemaat’ > DLT. boy ‘Oğuzcada cemaat (insanlar), kavim, kabile, aşiret’[473] > TT. boy > GT. boy) “ortak bir atadan gelen, kabile, klan.”

familiya: (Rume. familie[474] > GT. familiya) “aile.”

halk: (Ar. halk[475] > TT. halk > GT. halk) “aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu.”

millet: (Ar. millet[476] > TT. millet > GT. millet) “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus.”

ocaa: (TT. ocak > GT. oca[k>a]) “soy, aile, sülale, baba ocağı.[477]”

1.19.Yön Adları

Orhun abidelerinden günümüz Türk lehçelerine kadar yön adları Türk dilinin söz varlığında yer almıştır. Şiirlerde tespit ettiğimiz yön adları içerisinde Arapça kökenli “taraf (yön)” sözcüğü dışında kalan 14 yön adı tümüyle Türkçe kökenlidir. Yön adları olarak derlediğimiz “ön”, “arka”, “alt”, “üst”, “ileri”, “geri”, “uzak” ve “yakın” gibi temel yön kavramlarının hepsinin eski Türkçede karşılığı bulunmaktadır. Bu yön adları standart Türkçede kullanıldığı gibi bazı yön adları ise kullanımdan düşerek sadece ağızlarda yaşamaktadır.

Eski Türkçede bulunan yön adlarının bir kısmı ses ve şekil değişikliğine uğrayarak günümüz Türkiye Türkçesinde ve lehçelerde kullanılırken; kimi yön adları ise değişmeyen biçimleri ile dilimizde kullanılmaktadır.

---

[473]OA, s. 90; EUTS, s. 45; DLT, s. 596.
[474]GRRS, s. 248.
[475]TS, s. 1033.
[476]TS, s. 1683.
[477]GTS, s. 185.

Karanfil'in şiirlerinde kullandığı yön adları ses ve şekil açısından Türkiye Türkçesi ile ortaktır. Yalnız doğuyu ifade etmek için kullanılan "gün duusu" yön adı Gagauzca'ya özgüdür. Bu yön adı Kuzeydoğu Bulgaristan ile Doğu Rodop Türk ağızlarında da görülmektedir.

alt: (OA. altın > EUTS. altın > DLT. altın > KB. alt[478] > TT. alt > GT. alt) "alt."

arka: (OA. arḳa > EUTS. arḳa > KB. arḳa[479] > TT. arka > GT. arka) "ön karşıtı, arka."

dışarı: (OA. taşra > DLT. taşra[480] > TT. dışarı > GT. dışarı) "dışarı."

geeri: (OA. kir-, kisre > EUTS. kirü > DLT. kirü[481] > TT. geri > GT. geeri) "geri."

gün duusu: (TAS. gündūdu, gündūsu 'doğu'[482]) "doğu, gün doğuşu."

irak: (TT. ırak > GT. [ı>i]rak) "uzak."

ileri: (OA. ilgerü > EUTS. ilgärü[483] > TT. ileri > GT. ileri) "ileri."

orta: (OA. ortu > EUTS. orta, ortu > DLT. ortu > KB. ortu[484] > TT. orta > GT. orta) "bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer.[485]"

ön: (OA. öngre > EUTS. öng > DLT. öŋ, öŋdün > KB. öng[486] > TT. ön > GT. ön) "arka karşıtı, ön."

taraf: (Ar. taraf[487] > TT. taraf > GT. taraf) "yön."

uzak: (DLT. uzak > KB. uzaḳ[488] > TT. uzak > GT. uzak) "gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, ırak.[489]"

---

[478]OA, s. 84; EUTS, s. 13; DLT, s. 549; KB, s. 18.
[479]OA, s. 85; EUTS, s. 20; KB, s. 23. DLT'de "arka" sözcüğü hem sırt anlamında hem de zorluklarda yardımcı olan kişi, arka, destek anlamında geçmektedir.
[480]OA, s. 113; DLT, s. 861.
[481]OA, s. 102; EUTS, s. 112; DLT, s. 723.
[482]TAS, s. 523.
[483]OA, s. 96; EUTS, s. 92.
[484]OA, s. 107; EUTS, s. 143; DLT, s. 778; KB, s. 345.
[485]TS, s. 1813.
[486]OA, s. 108; EUTS, s. 151; DLT, s. 787; KB, s. 362.
[487]OTAL, s. 1032.
[488]DLT, s. 928; KB, s. 501.
[489]TS, s. 2433.

üst: (OA. üze > EUTS. üzä > DLT. üstün > KB. üst[490] > TT. üst > GT. üst) "bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri.[491]"

yakın: (OA. yaġuḳ > EUTS. yaġuḳ > DLT. yaguk, yakın > KB. yaḳın[492] > TT. yakın > GT. yakın) "uzağın karşıtı, yakın."

yan: (OA. yan > EUTS. yan > DLT. yaŋak > KB. yan[493] > TT. yan > GT. yan) "bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.[494]"

yukarı: (OA. yoḳaru > EUTS. yoḳaru > DLT. yokar, yokaru > KB. yoḳaru[495] > TT. yukarı > GT. yukarı) "yukarı."

1.20.Zaman Adları

Zaman adları, insan hayatının varoluşundan itibaren dilde var olan sözcüklerdir. Türklerin ilk yazılı belgeleri olan Orhun abidelerinde zaman için "öd" kavramı kullanıldığı bilinmektedir. Yine gece için "tün", gündüz için "küntüz" kavramları kullanılmıştır. Türkçenin tarihî gelişimi içerisinde zamanı ifade eden kavramlarda çeşitlilik yaşanmıştır. Dile zamanla başka dillerden alınma zaman adları da eklenmiştir.

Gagauz Türkçesinde yer alan zaman adları Türkiye Türkçesi ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. Karanfil'in şiirlerinde toplam 20 zaman adı tespit edilmiştir. Genel zamanı ifade eden "gün", "gündüz", "gece, gecä", "avşam" sözcükleri ile mevsimleri ifade eden "güz", "kış", "yaz" adları Türkiye Türkçesi ve ağızları ile ortaktır. Yalnız ay adları Gagauz Türkçesinde farklılık göstermektedir. Şiirlerinde rastladığımız "mart (mart)", "april (nisan)", "oktäbri (ekim)", "dekabr (aralık)" gibi ay adları Rusça veya Rumenceden alıntıdır.

Arapça ve Farsça kökenli "zaman," "vakıd", "afta" gibi zaman ifadeleri de Gagauz Türkçesinin söz varlığında bulunmaktadır. Arapça kökenli "zaman" sözcüğü

---

[490]OA, s. 120; EUTS, s. 275; DLT, s. 935; KB, s. 507.
[491]TS, s. 2451.
[492] OA, s. 120; EUTS, s. 280; DLT, s. 942-943; KB, s. 515.
[493]OA, s. 120; EUTS, s. 283; DLT, s. 949; KB, s. 519.
[494]TS, s. 2517.
[495]OA, s. 124; EUTS, s. 301; DLT, s. 980; KB, s. 550.

genellikle “zaman hayır olsun” şeklindeki selamlaşma kalıbında yaygın olarak kullanılmaktadır.

afta: (Fa. hefte[496] > TT. hafta > GT. [h>ø]afta), (TAS. afta[497]) “birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.”

april: (Rume. aprilie[498] > GT. april) “nisan ayı.”

asir: (Ar. asr[499] > TT. asır > GT. asır) “asır, yüzyıl, çağ.”

avşam: (TT. akşam > GT. a[k>v]şam[500]), (TAS. avşam[501]) “akşam.”

ay vasil: “14 Ocak’ta kutlanan dinî bir bayram.”

dan yeri, tan yeri: “tan yeri, şafak.”

dekabr: (Rus. dekabri[502] > GT. dekabr) “aralık ayı.”

erken: “sabahın ilk saatleri.”

gece, gecä: (EUTS. kiçä > DLT. keçe ~ kiçe > KB. kiçe[503] > TT. gece > GT. gec[e>ä]) “gece.”

gün: (OA. kün > EUTS. kün > DLT. kün ~ kün̄ > KB. kün[504] > TT. gün > GT. gün) “gün.”

gündüz: (OA. küntüz > EUTS. kündüz > DLT. kündüz ‘gündüz ışığı’ > KB. kündüz[505] > TT. gündüz > GT. gündüz) “gündüz.”

güz: (EUTS. küz > DLT. kūz ~ küz > KB. küz[506] > TT. güz > GT. güz) “güz, sonbahar.”

kış: (OA. ḳış > EUTS. ḳış > DLT. kış > KB. ḳış[507] > TT. kış > GT. kış) “kış mevsimi.”

mart: (Lat. mart[508] > TT. mart > GT. mart) “mart ayı.”

oktäbri: (Rus. oktyabr[509] > GT. oktäbri) “ekim ayı.”

---

[496]TS, s. 1025.
[497]TAS, s. 36.
[498]GRRS, s. 42.
[499]OTAL, s. 45.
[500]Tonlulaşma (k>v).
[501]TAS, s. 108.
[502]GRRS, s. 184.
[503]EUTS, s. 108; DLT, s. 697; KB, s. 255.
[504]OA, s. 105; EUTS, s. 122; DLT, s. 756; KB, s. 301.
[505]OA, s. 105; EUTS, s. 122; DLT, s.756; KB, s. 302.
[506]EUTS, s. 124; DLT, s.759; KB, s. 305.
[507]OA, s. 101; EUTS, s. 177; DLT, s. 716; KB, s. 252.
[508]TS, s. 1629.

sabaa: (Ar. sabāh[510] > TT. sabah > GT. saba[h>ø]a), (TAS. saba, sabā[511]) "sabah."

vakıd: (Ar. vakt[512] > TT. vakit > GT. vakit) "vakit, zaman."

yaz: (OA. yay, yaz > EUTS. yaz > DLT. yāz > KB. yaz[513] > TT. yaz > GT. yaz) "yaz mevsimi."

yıl: (OA. yıl > EUTS. yıl > DLT. yıl > KB. yıl[514] > TT. yıl > GT. yıl) "sene, yıl."

zaman: (Ar. zamān[515] > TT. zaman > GT. zaman) "vakit, zaman."

1.21.Dil Adları

Türkiye Türkçesinde ve Gagauz Türkçesinde millet isimlerine gelen +CA eki dil adları yapmaktadır. Şiirlerde bu ek ile yapılan 3 dil adına rastlanmıştır. Ayrıca genel anlamda Türklerin konuştuğu dil için "Türk dilleri" kavramını da kullandığı görülmüştür.

Gagauzça: "Gagauz Türkleri'nin konuştuğu Türk lehçesi."

Rusça: "Eski Sovyet ülkeleri ile bugünkü Rusya Federasyonu'nda konuşulan Slav dili."

Türk dilleri: "genel anlamda Türk soylu halkların konuştuğu dil."

Üzbekçä: (TT. özbekçe > GT. [ö>ü]zbekç[e>ä]) "Özbekçe veya Özbek Türkçesi. Özbekistan Cumhuriyeti'nin resmi dili."

1.22.Dinî Adlar

Gagauz dinî terminolojisini oluşturan ana unsurlardan birisi Arapça ve Farsça kökenli alıntı sözcüklerdir. Tarihin hiçbir döneminde Arap ve Farslar ile yakın bir ilişki kurmamış olan Gagauzlar, dinî birçok kavramı Türkiye Türkçesi ve ağızları vasıtasıyla bünyesine katmıştır. İslamî birçok kavram Gagauzların Ortodoks inancına

---

[509]GRRS, s. 491.
[510]OTAL, s. 904.
[511]TAS, s. 944.
[512]OTAL, s. 1135.
[513]OA, s. 122; EUTS, s. 291; DLT, s. 962; KB, s. 533.
[514]OA, s. 122; EUTS, s. 294; DLT, s. 971; KB, s. 539.
[515]OTAL, s. 1167.

adeta adapte edilmiştir. Örneğin, Gagauzlar "Tanrı" sözcüğü yerine Arapça kökenli "Allah" sözcüğünü kullanmaktadırlar. Hatta Türk kültüründeki kurban kesme adeti Gagauzlarda "Allahlık kurbanı" adı altında devam etmektedir. Bu kültürün izleri eski Türk inançlarına kadar uzanmaktadır.

Karanfil, şiirlerinde Allah'ı ifade etmek için hem "Tanrı" hem de "Tangrı" biçimini kullanmıştır. "Tangrı" şekli, Gagauzca'da arkaik (eskicil) bir kalıntı olarak kalmıştır. Karanfil'in şiirlerinde bu şekli tercih etmesi ilginçtir. Şiirlerinde toplam 10 dinî kavram tespit edilmiştir. Bu kavramlardan 8'i Arapça, 1'i Farsça ve 1'i Türkçe kökenlidir.

allah: (Ar. allah[516] > TT. allah > GT. allah) "Tanrı, Allah."

cendemä: (Ar. cehennem[517] > TT. cehennem > GT. cendemä) "cehennem."

derviş: (Fa. derv̄iş[518] > TT. derviş > GT. derviş) "derviş."

dua: (Ar. duā[519] > TT. dua > GT. dua) "dua."

ezan: (Ar. ezān[520] > TT. ezan > GT. ezan) "ezan."

nur: (Ar. nūr[521] > TT. nur > GT. nur) "aydınlık, ışık, parıltı, ziya."

ruh: (Ar. rūh, ervāh[522] > TT. ruh > GT. ruh) "1.can, nefes; 2.canlılık, his, duygu."

şeit: (Ar. şehīd[523] > TT. şehit > GT. şe[h>ø]it) "din veya yüksek bir ülkü uğrunda ölen kişi."

şeytan: (Ar. şeytān[524] > TT. şeytan > GT. şeytan) "şeytan."

tanrı, tangrı: (OA. tengri 'gök, tanrı, ilâh' > EUTS. t[ä]ngri 'tanrı' > DLT. teŋri 'yüce ve aziz Allah, tanrı' > KB. tengri[525] > TT. tanrı > GT. tanrı) "Tanrı, Allah."

---

[516]OTAL, s. 29.
[517]OTAL, s. 130.
[518]OTAL, s. 177.
[519]OTAL, s. 190.
[520]OTAL, s. 245.
[521]TS, s. 1781.
[522]OTAL, s. 897.
[523]OTAL, s. 984.
[524]OTAL, s. 996.
[525]OA, s. 114; EUTS, s. 233; DLT, s. 868-869; KB, s. 437. Karanfil, "Tangrı" sözcüğünün kökünü şu yazısında açıklamaktadır. Bkz. Güllü Karanfil, "Gagauz Folklorunda Arhaizmalar", *Gagauz Leksikologiyası II Kitap*, Bengü Yay., Ankara 2013, s. 10-11.

1.23.Duygu Adları

Soyut ifadeler olarak adlandırılan duygu adları, özellikle edebî eserlerde şair ve yazarların sıklıkla duygu-düşüncelerini ifade ederken başvurdukları sözcükler arasında yer alırlar. Kişilerin iç dünyasında uyanan iyi ve kötü duygular çeşitli kavramlar ile ifade edilmektedir. Karanfil'in şiirlerinde birçok duygu adı kullanıldığı dikkatimizi çekmiştir. Bu başlık altında toplam 15 duygu adı verilmiştir. Yer verilen 15 sözcükten 8'i Türkçe, 5'i Arapça ve 2'si Farsça kökenlidir.

dert: (Fa. derd[526] > TT. dert > GT. dert) "dert, gam, keder, kasāvet, tasa, kaygı."

duygu: (TT. duygu > GT. duygu) "duygu, his."

gam: (Ar. ġamm[527] > TT. gam > GT. gam) "tasa, kaygı, üzüntü."

hasret: (Ar. hasret[528] > TT. hasret > GT. hasret) "özlem."

hodul: (Ar. fuḏūl[529] > TT. hodul > GT. hodul) "gururlu.[530]"

hüzün: (Ar. ahzān[531] > TT. hüzün > GT. hüzün) "gam, keder, sıkıntı."

kahır: (Ar. kahr[532] > TT. kahır > GT. kahır) "keder, üzüntü, sıkıntı."

korku: "bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü.[533]"

mutlu: "mutluluğa erişmiş olan, ongun, mesut, saadetli, bahtiyar, berhudar.[534]"

mutsuz: "mutlu olmayan, mutsuz."

sevda: (Fa. sevdā[535] > TT. sevda > GT. sevda) "aşk, sevgi."

sevgi: "insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.[536]"

---

[526]OTAL, s. 175.
[527]TS, s. 901.
[528]OTAL, s. 336.
[529]ÖTS, s. 1978.
[530]GTS, s. 118.
[531]OTAL, s. 394.
[532]OTAL, s. 481.
[533]TS, s. 1483.
[534]TS, s. 1716.
[535]OTAL, s. 946.
[536]TS, s. 2081.

özlem: "bir kimseyi veya bir şeyi görme, kavuşma isteği, hasret, tahassür.[537]"
sevinç: "istenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku.[538]"
umut: "ummaktan doğan duygu, ümit.[539]"

2.SIFATLAR

Sıfatlar veya diğer adıyla ön adlar, Türkçe Sözlük'te "bir adı, nitelik, nicelik, yer, sıra vb. bakımından niteleyen, belirten kelime, ön ad." şeklinde tanımlanmıştır.[540] Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sıfatlar bir varlığı veya kavramı çeşitli yönlerden niteleyen ve belirten sözcükler olarak düşünülmektedir.

Bir sözcüğün "ad" veya "sıfat" olarak adlandırılması kullanım alanlarına bağlı bir durumdur. Bu açıdan aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Zeynep Korkmaz, bu konuda şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur:

"*Adlar somut veya soyut bir nesneye ad oldukları, kendi başlarına bir varlığı bir nesneyi karşıladıkları hâlde, sıfatlarda böyle bir özellik yoktur. Onlar kendi başlarına bir varlığı, bir nesneyi temsil edemezler. Yalnızca varlık ve nesnelerde var olan niteleme ve belirtme özelliklerini soyut olarak gösterirler: akıllı, küçük, mavi, zengin, birkaç gibi.*"[541]

Sıfatlar, cümle içerisinde tek başlarına kullanıldıkları zaman isim görevindedirler. Eğer bir ismin önüne gelip onu niteleme veya belirtme gibi bir tamlama oluştururlarsa o zaman sıfat görevi görmektedirler. Örneğin, mavi tek başına bir renk ismiyken, cümle içerisinde mavi kazak şeklinde bir kullanım oluşturulursa o zaman mavi kazağı renk yönünden niteleyen bir sıfat olmaktadır.

Sıfatlar, cümle içerisinde bir adı değil de bir sıfatın veya bir fiilin önünde yer alırlarsa o zaman zarf görevi üstlenmektedirler. Örneğin, ses ***ince*** geldi gibi.[542]

---

[537]TS, s. 1870.
[538]TS, s. 2081.
[539]TS, s. 2417.
[540]TS, s. 2088.
[541]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yay., 3. Baskı, Ankara 2009, s. 333.
[542]Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 334.

Türkiye Türkçesi ile Gagauz Türkçesinde sıfatlar, üstlendiklere göreve göre "niteleme sıfatları" ve "belirtme sıfatları" şeklinde 2 gruba ayrılmaktadır. Gagauz Türkçesinde sıfat için "nışannık" terimi kullanılmaktadır.[543]

2.1.Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi türlü dış ve iç özelliklerini bildirirler. Varlıklar, birbirleriyle benzeşen ve farklılaşan birçok özelliğe sahiptir. Bu nedenle varlıkları niteleyen sıfatlar da çok geniştir. Niteleme sıfatlarını bildirdikleri niteliklere göre 10 başlık altında toplayarak inceledik.

2.1.1.Hâl-Durum Bildiren Niteleme Sıfatları

bet: (Fa. bed[544] > TT. bed > GT. be[d>t]) "kötü, çirkin."

Bet günnär *cannansın sesindä* (ALJ-4, s.51).

boş: (EUTS. boş > DLT. boş > KB. boş[545] > TT. boş > GT. boş) "dolu karşıtı, boş."

Dost bizim o ***boş tükannara*** (SYA, s.50).

Sarmalardan ***boş çini*** (SYA, s.83).

cömert: (Fa. cevān + merd[546] > TT. cömert > GT. cömert) "eli açık, cömert."

Kavi, ***cömert cannarı*** (SYA, s.101).

çirkin: (Fa. çirkīn[547] > TT. çirkin > GT. çirkin) "güzel olmayan, çirkin."

Halkım, anna ***çirkin diptä*** (SYA, s.10).

Böylä bet hem ***çirkin zamanda*** (SYA, s.14).

çürük: "çürümüş."

Kalkın o ***çürük döşektän*** (SYA, s.24).

demir: (OA. temir > EUTS. tämir > DLT. temür > KB. temür[548] > TT. demir > GT. demir) "mecazi olarak güçlü, kuvvetli."

---

[543]Emine Gürsoy Naskali, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 73.
[544]TS, s. 291.
[545]EUTS, s. 48; DLT, s. 594; KB, s.104.
[546]TS, s. 471.
[547]OTAL, s. 159.

*Lüzgar sanki **demir elli** insan* (SYA, s.69).

dolu: (EUTS. tolı, tolu > DLT. tolu > KB. tolu[549] > TT. dolu > GT. dolu) “boş karşıtı, dolu.”

*Herersi **dolu sıçan*** (SYA, s.87).

eski: (EUTS. äski > DLT. eski > KB. eski[550] > TT. eski > GT. eski) “yıpranmış, eski.”

*Al **eski kauşu**, otur taşına* (SG, s.10).

*Daalmış, diişmiş **eski yurdum*** (NÇ, s.254).

genç: (DLT. kenç ~ kēnç ‘çocuk’ > KB. kenç ‘genç, çocuk’[551] > TT. genç > GT. genç) “dinç, genç.”

*Karşı o **genç üzlü** şehidlerä* (SYA, s.16).

***Genç insanlar** karıştılar yerä* (SYA, s.16).

girgin: (gir-gin) “cesur.”

*Kaavi, **girgin**, serbest **Oguzum!*** (SG, s.6).

gözäl: (TT. güzel > GT. g[ü>ö]z[e>ä]l) “güzel, hoş.”

*Zenginneştir **gözäl Bucaamızı*** (SG, s.5).

gür: “gür, bol.”

*Salvermä **gür ellerini*** (SYA, s.24).

haliz: (Ar. hālis[552] > TT. halis > GT. hali[s>z]) “katışıksız, saf.”

*Olmuş **haliz dondurma*** (SYA, s.83).

kaavi: (Ar. kavī[553] > TT. kavi > GT. kaavi) “güçlü, kuvvetli, sağlam.”

Kaavi**, girgin, serbest **Oguzum! (SG, s.6).

*Ama **kaavi bir ruhum** bän* (SG, s.8).

kannı: (kan + nı) “kanlı.”

***Kannı yaşlarlan** doluştu gözlär* (SYA, s.16).

kısmet: (Ar. kısmet[554] > TT. kısmet > GT. kısmet) “talih, nasip, kader.”

---

[548]OA, s. 114; EUTS, s. 233; DLT, s. 868; KB, s. 435.
[549]EUTS, s. 245; DLT, s. 891; KB, s. 458.
[550]EUTS, s. 77; DLT, s.645; KB, s. 160.
[551]DLT, s. 703; KB, s. 238.
[552]OTAL, s. 318.
[553]OTAL, s. 497.
[554]OTAL, s. 516.

*Te **kısmet gagauza*** (SYA, s.90).

kızgın: "ısıtılmış, kızdırılmış."

***Kızgın kılıçlar** neleri kıyacak* (SYA, s.30).

kirli: (T. kir + T. li) "kir, pis."

***Kirli gölcüktä** titireer yıldızlar* (SYA, s.56).

kudretli: (Ar. kudret[555] + T. li) "güçlü."

Kudretli Bucaamıza (SYA, s.93).

kuru: (DLT. kurug > KB. ḳuruġ[556] > TT. kuru > GT. kuru) "canlılığını yitirmiş, kuru."

*Cansız, **kurumuş boodaya*** (SG, s.12).

*Ya sän, kırda **kuru çiçek*** (SYA, s.51).

mutsuz: "mutlu olmayan, mutsuz."

*Bän sa **mutsuz balıkçı*** (SYA, s.35).

nazlı: (Fa. nāz[557] + T. lı) "özen isteyen, nazik."

*Sarı saçlı, **nazlı Bucaam*** (SG, s.9).

paalı: (Fa. bahā[558] [paha] + T. lı) "değerli."

Paalı insannarımız! (SYA, s.101).

pisli: (Fa. pīs + T. li) "kirli."

*Orayı **pisli topracuma*** (SYA, s.66).

serbest: (Fa. serbest[559] > TT. serbest > GT. serbest) "hür, özgür."

*Kaavi, girgin, **serbest Oguzum!*** (SG, s.6).

sert: (Fa. serd[560] > TT. sert > GT. sert) "soğuk."

*Annat bana o **sert kışı*** (ALJ-4, s.51).

sonsuz: (son + suz) "sonu olmayan, bitmeyen, ebedi."

*Bir **sonsuz türkünün** karasıyım* (NÇ, s.252).

tatlı: (EUTS. tatıġlıġ > DLT. tatlıg[561] > TT. tatlı > GT. tatlı) "sevimli, hoş."

---

[555]OTAL, s. 525.
[556]DLT, s. 749; KB, s. 293.
[557]OTAL, s. 811.
[558]OTAL, s. 64.
[559]OTAL, s.940.
[560]TS, s. 2075.
[561]EUTS, s. 228; DLT, s. 862.

Tatlı düşlü *uşaklaa* (SG, s.36).

yalnız: (DLT. yalŋus > KB. yalnguz[562] > TT. yalnız > GT. yalnız) "tek başına."

Bän giderdim ***yalnız şüşedän*** (SYA, s.46).

yaslı: (T. yas + T. lı) "yaslı, matemli."

Gözlerindä ***yaslı bakış****, Azerbaycan!* (SYA, s.17).

yeni: (DLT. yaŋı > KB. yangı[563] > TT. yeni > GT. yeni) "yeni."

Duusun topraa ***yeni cannar*** (SYA, s.23).

Şannayıp ***yeni günü*** (SYA, s.92).

zavallı: (Ar. zawālī[564] > TT. zavallı > GT. zavallı) "kötü durumda bulunan."

Zavallı aaçlar *çıplak* (SYA, s.96).

zihirli: (Fa. zehr[565] [zehir] + T. li) "zehirli."

Kalkın o ***zihirli diptän*** (SYA, s.24).

O ***zihirli mantar*** (SYA, s.94).

zor: (Fa. zūr[566] > TT. zor > GT. zor) "sıkıntı, güçlük."

Zor yıllar*, büük agalar* (SG, s.8).

2.1.2.Renk Bildiren Sıfatlar

ak: "beyaz, ak."

Tıpkı bir ***ak çiçään*** *göbeenä bir damna çii gibi* (SG, s.35).

Konur gözümä ***ak kireç*** *koymazsanız* (SYA, s.20).

Ak giyimni *Güllü yıldız içersindä* (SYA, s.43).

Yollanmışlar ***ak bulutlar*** (SYA, s.51).

al: "kızıl, kırmızı."

Al güllär *küstülär başçedä* (SYA, s.78).

Tuna gözlüm, ***allı Turnam*** (NÇ, s.254).

biyaz: "beyaz."

Kulaamı tıkayıp, o tavandakı ***biyaz noktadan*** (SG, s.35).

---

[562]DLT, s. 946; KB, s. 518.
[563]DLT, s. 949; KB, s. 521.
[564]https://www.nisanyansozluk.com/kelime/zavallı (30.05.2023).
[565]OTAL, s. 1175.
[566]TS, s. 2663.

Duusun ***biyaz ekmek*** (SYA, s.23).

Duman ***biyaz etinnän*** (SYA, s.37).

boz: "boz, gri."

Boz sular *arasında* (SYA, s.32).

Atılêrım ***boz suya*** (SYA, s.35).

Üzümä ***boz çarşaf*** *atıldı* (SYA, s.55).

Boz göktän *ayırıp fikiri* (SYA, s.63).

eşil, yeşil: "yeşil."

Gül kokulu ***eşil Bucaam*** (SG, s.9).

Bülbüllü ***eşil daaya*** (SG, s.36).

Sabaa hayır, ***yeşil otlar*** (SYA, s.9).

Yeşil kırlar*, geniş kırlar* (SYA, s.51).

kara: "siyah, kara."

Ballı kirez, ***kara üzüm*** (SG, s.9).

Kara yıldızlar *toplanmışlar Turan üstünä* (SG, s.11).

Kara toprak *aydınnık* (SG, s.33).

Halkım yaşêêr ***kara daada*** (SYA, s.10).

Kara yıldız *konmuştu Bakıya* (SYA, s.16).

Öndä suskunnu hem ***kara bir çöl*** (SYA, s.30).

Aarlaşêr ***kara kaşlar*** (SYA, s.35).

Tunur ***kara gözüm*** (SYA, s.37).

kırmızı: "al, kırmızı."

Kırmızı yapaa *kuşak* (SG, s.38).

Ko aksın ***kırmızı kanım*** (SYA, s.57).

Bir auç ***kırmızı külcääz*** (SYA, s.58).

koyu: "açık olmayan, koyu."

Bän genä bakêrım ***koyu karannaa*** (SYA, s.79).

kömür: "siyah renk."

Kömür gözlüm*, sarı Bucaam* (SG, s.9).

kumral: "koyu sarı veya açık kestane rengi."

Kumral saçlı*, maavi gözlü bir kızsın* (NÇ, s.253).

maavi: "mavi."

Güneş ***maavi gökä*** *kalktı* (SYA, s.9).

Maavi deniz *oldu tunuk* (SYA, s.15).

Bozardı ***maavi sular*** (SYA, s.35).

sarı: "sarı."

Sarı saçlı*, nazlı Bucaam* (SG, s.9).

Bütün aazınnan tükürer ***sarı yaprakları*** (SYA, s.69).

2.1.3.Biçim Bildiren Sıfatlar

büklüm: "kıvrım."

Büklüm-büklüm saçlı *bulutların* (NÇ, s.253).

büük: (TT. büyük > GT. bü[y>ø]ük) "küçük karşıtı, büyük."

Ver uşaa ***büük dilimi*** (SG, s.38).

Büük kilimdä *bän bir asıntı* (SYA, s.44).

Yalnızlık, ***büük taşlar*** *yıkılêr üstümä* (SYA, s.67).

geniş: "geniş."

Dar geldi ***geniş deniz*** (SYA, s.35).

Yeşil kırlar, ***geniş kırlar*** (SYA, s.51).

incä: (EUTS. inçgä, inçkä > DLT. yinçge > KB. yinçge, yinçke[567] > TT. ince > GT. ince) "ince."

İncä filiz *saptan çıkêr* (SG, s.31).

Büker ***incä belli*** *fidannarı* (SYA, s.69).

incecik: (ince + cik) "incecik."

İncecik deriyi *delärkän* (SG, s.30).

kalın: (OA. ḳalın > DLT. kalın > KB. ḳalın[568] > TT. kalın > GT. kalın) "kalın."

Ama ***kalın çatı*** *bizi sarmaştırdı* (SYA, s.77).

küçük: (OA. kiçig > EUTS. kiçig > DLT. kiçig > KB. kiçig[569] > YTS. kicük[570] > TT. küçük > GT. küçük) "büyük karşıtı, küçük."

---

[567]EUTS, s. 94-95; DLT, s. 976; KB, s. 545.
[568]OA, s. 98; DLT, s. 679; KB, s. 218.
[569]OA, s. 102; EUTS, s. 109; DLT, s. 719; KB, s. 255.
[570]YTS, s. 140.

*O saydı bir **küçük taşcaaz*** (SYA, s.62).

*Maalä dolu **küçük uşak*** (SYA, s.91).

sivri: (DLT. süwri[571] > TT. sivri > GT. sivri) "ucu keskin."

*Ko yazalın **sivri siläh** olsun* (SG, s.37).

ufacık: (ufa[k] + cık) "çok ufak."

*Sanki bir **ufacık sedefçii*** (SYA, s.71).

uzun: (EUTS. uzun > DLT. uzun[572] > TT. uzun > GT. uzun) "uzun."

*Kayış-yılan **uzun yollar*** (SYA, s.51).

2.1.4.Duyu Bildiren Sıfatlar

acı: (DLT. açıg > KB. açıġ[573] > TT. acı > GT. acı) "tatlı karşıtı, acı."

*Bal koy **acı dilinä*** (SYA, s.82).

*O **acı pelinin** kokusuyum* (NÇ, s.252).

aşlak: (TT. haşlak > GT. [h>ø]aşlak), (TAS. aşlak[574]) "çok sıcak."

*Beni **aşlak yıldızlan** yapıştır* (SYA, s.36).

aydınnık: (TT. aydınlık > GT. aydın[l>n]ık) "aydınlık."

*Bulamêêrım bän **aydınnık yolu*** (SYA, s.36).

serin: "ılık ile soğuk arası."

***Serin soluk** getir saalık* (SYA, s.9).

***Serin sulu** çeşmeyä* (SG, s.36).

tatlı: (tat + lı) "acı karşıtı, tatlı."

*Pek beener **tatlı üzüm*** (SYA, s.89).

2.1.5.Görünüm Bildiren Sıfatlar

aydın: (DLT. aydıŋ[575] > TT. aydın > GT. aydın) "ışıklı, aydınlık."

***Aydın meydannarı** bıraktım* (SYA, s.60).

baygın: "kendinden geçmiş."

*Engel eder **baygın soluk.** Bıkırsın* (SYA, s.77).

---

[571]DLT, s. 843.
[572]EUTS, s. 270; DLT, s. 928.
[573]DLT, s. 538; KB, s. 3.
[574]TAS, s. 99.
[575]DLT, s. 566.

renkli: (Fa. reng[576] [renk] + T. li) "renkli, rengarenk."

*Türlü **renkli balıklar*** (SYA, s.35).

şılak: (TAS. şılak[577]) "ışıklı, aydınlık, parlak."

*Döksün **şılak yerä*** (SYA, s.10).

yalpak: (TAS. yalpak[578]) "güleryüzlü, sevimli, şen."

***Yalpak güneş** umut verer* (SYA, s.24).

*Sünmä, **yalpak ateş*** (SYA, s.39).

*Güneş sä bir **yalpak Ana*** (SYA, s.51).

yıldızlı: (T. yıldız + T. lı) "üzerinde yıldız bulunan."

***Yıldızlı yorganı** üklenip üstümä* (SYA, s.34).

2.1.6.Zaman Bildiren Sıfatlar

kısa: (DLT. kısga[579] > TT. kısa > GT. kısa) "zaman aralığı az olan."

*Benim **kısa yaşamamda*** (SYA, s.10).

uzun: (DLT. uzun[580] > TT. uzun > GT. uzun) "zaman aralığı çok olan."

*Seläm, kısmet **uzun ömür!*** (SYA, s.92).

2.1.7.Fiziksel Nitelik Bildiren Sıfatlar

üüsek: (TT. yüksek > GT. [y>ø][ük>üü]sek) "yüksek."

***Üüsek boylu** hem can taşlı, Azerbaycan!* (SYA, s.17).

2.1.8.Bir Cismin Yapıldığı Maddeyi Bildiren Sıfatlar[581]

---

[576]OTAL, s. 886.
[577]TAS, s. 1043-1044.
[578]TAS, s. 1180.
[579]DLT, s. 715.
[580]DLT, s. 928.
[581]Takısız ad tamlaması ile sıfat tamlaması konusu, Türk dilciliğinin tartışmalı konularından birisidir. Çiğdem Kalegeri, "Takısız Ad Tamlaması-Sıfat Tamlaması Tartışması" adlı çalışmasında bu konuyu ana hatlarıyla ele almıştır. Kalegeri çalışmasında şu tespiti yapmıştır: "ad ve sıfat tamlamaları, birer sözcük öbeğidir ve söz diziminin temel unsurudur. Evrensel dilbilgisine göre öbeklerin yapısını belirleyen unsur ise öbeğin sonunda bulunan ve baş olarak adlandırılan sözcüktür. Ad ve sıfat tamlamalarında, baş daima addır. Dolayısıyla bunların ad öbeği olarak adlandırılması ve değerlendirilmesi gerekir.". Bkz. Çiğdem Kalegeri, *a.g.m.*, s. 253. Bu görüşe karşın Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde sıfat tamlaması için şu yorumu yapmıştır: "nesnenin neden yapıldığını belirten 'demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer' gibi tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır.". Bkz. Leyla Karahan, *a.g.e.*, s. 52. Bizde bu görüşe katıldığımız için bu tamlamaları sıfatlar başlığı altında değerlendirdik.

altın: "altın."

Altın kafestä *olma hiç* (NÇ, s.254).

taş: (OA. taş > EUTS. taş > DLT. tāş > KB. taş[582] > TT. taş > GT. taş) "taş."

Altaylarda ***taş Balballar*** *bağırıyor* (SYA, s.18).

2.1.9.Abartı Bildiren Sıfatlar

muhteşem: (Ar. muhteşem[583] > TT. muhteşem > GT. muhteşem) "görkemli, ihtişamlı."

Muhteşem tablonun *sarısıyım* (NÇ, s.252.).

2.1.10.Eksiklik veya Yokluk Bildiren Sıfatlar

akılsız: (Ar. akl[584] [akıl] + T. sız) "anlayışı kıt, akılsız."

Akılsız ressamın *karışık, bulaşak* (NÇ, s.252).

2.2.Sıfatlarda Karşılaştırma ve Derecelendirme

Sıfatlarda karşılaştırma ve derecelendirme "gibi", "kadar", "daha", "çok", "pek", "en" gibi zarflar ve edatlarla yapılmaktadır. Bunlar eşitlik, üstünlük veya en üstünlük olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır. Şiirlerde "gibi", "kadar", "taa (daha)" ile "en" şeklinde yapılmış derecelendirme örneklerine rastlanmıştır.

2.2.1.Eşitlik Derecesi

Sän bir ***taş gibi*** *aarsın, dertliysin* (SYA, s.13).

Yaamur akêr bir ***tel gibi*** *üzümdän* (SYA, s.19).

Yıldız gibi *yandı gözlär* (SYA, s.25).

Bir ***aaç gibi*** *kururum* (SYA, s.37).

Bir ***bulut gibi****, necä şeytan* (SYA, s.45).

Çizmä kadar *boyları* (SYA, s.91).

2.2.2.Üstünlük Derecesi

---

[582]OA, s. 113; EUTS, s. 227; DLT, s. 860; KB, s. 427.
[583]OTAL, s. 676.
[584]OTAL, s. 23.

Ama bän sendän ***taa büüküm*** (SYA, s.13).

Sizdän yoktur ***taa kaavi*** (SYA, s.32).

Fikirim, ***taa tezlää*** *yalvar* (SYA, s.45).

Hem ***taa bir*** *sok onu canına* (SYA, s.58).

Duvacak ***taa böylä*** *bir kız* (SYA, s.58).

2.2.3.En Üstünlük Derecesi

Bu ***en iyi zanaat*** *bendä* (SYA, s.74).

2.3.Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, ismin karşıladığı varlık veya kavramın sayısını bildiren, yerini işaret eden, hakkında belirsiz bilgiler veren veya onu soru hâlinde belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar varlığın veya kavramın bünyesine ait bir özelliği bildirmemektedirler. Varlığın, kavramın duruma göre değişen, yani devamlılık göstermeyen yönünü belirtmektedirler. Bu sıfatlar kendi içinde "işaret sıfatı", "sayı sıfatı", "belirsizlik sıfatı" ve "soru sıfatı" şeklinde 4 gruba ayrılmaktadır.[585]

2.3.1.İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. İsmin önüne gelerek varlıkların yerini işaret etmektedirler. Türkiye Türkçesinde "bu", "şu", "o" işaret sıfatlarıdır. Bunlar tek başlarına kullanıldıklarında zamir durumundadırlar. Fakat adların önüne geldikleri zaman sıfat görevi görürler.[586]

İşaret sıfatları, Gagauz Türkçesinde de Türkiye Türkçesindeki gibi aynı işlevde kullanılmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde "bu" ve "o" işaret sıfatı daha sık kullanılmıştır.

bu

Kan kardaşın yaşêêr ***bu dünnääda*** (SG, s.5).

Sevin, ki sän dä ***bu ulu soydan*** (SG, s.5).

---

[585]Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 208.
[586]Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 385.

Günahkersin, sınaş ***bu solaa*** (SG, s.30).
Yap ölü beni ***bu toprakta*** (SG, s.33).
Bu kuvedi *duymak için* (SG, s.34).
Bu denizdä *çok balıcak* (SYA, s.15).
Bana kalsa ***bu canımdan*** *indi taş* (SYA, s.19).
Kayna halkınnan ***bu sözlär*** *yukardan* (SYA, s.19).
Bu zihirlän *sän halkımın canını* (SYA, s.20).
Bu aydınnık *üreemdän sızıntı* (SYA, s.44).

şu

Şu tekin *soluumu durgudaardı* (SYA, s.45).
Kalkındı tüüsüz ***şu kanadım*** (SYA, s.66).

o

Yalnızlık geçärkän ***o yerdän*** (SG, s.31).
Ama yok... hep ***o hava*** (SG, s.32).
Hep ***o oda*** (SG, s.32).
Hep ***o fikir*** (SG, s.32).
Da bän gideyim ***o yana*** (SG, s.33).
O gür dallı *meşeyä* (SG, s.36).
Daadêr ***o karannu*** (SYA, s.10).
O zaman *çıkacak zındanın canı* (SYA, s.13).
Büük balıklar ***o yerlerdä*** (SYA, s.15).
O suları*, Tangrım, düştir!* (SYA, s.15).
Karşı ***o genç üzlü*** *şehidlerä* (SYA, s.16).
O sabaaleen *bendän duacak* (SYA, s.44).

2.3.2.Sayı Sıfatları

İsimlerin önüne gelerek varlıkları sayı ve miktar yönünden belirten sıfatlara sayı sıfatları denilmektedir. Türkiye Türkçesinde sayı sıfatları "asıl sayı sıfatı", "sıra sayı sıfatı", "kesir sayı sıfatı", "üleştirme sayı sıfatı" ve "topluluk sayı sıfatı" şeklinde 5 gruba ayrılarak incelenmektedir. Gagauz Türkçesi için de bu sınıflandırma

geçerlidir. Karanfil'in şiirlerinde ise "asıl sayı sıfatı" ve "sıra sayı sıfatı" ile ilgili örneklere rastlanmıştır.

2.3.2.1.Asıl Sayı Sıfatları

Adın sayısını belirten sıfatlara asıl sayı sıfatı adı verilmektedir. Asıl sayı sıfatları kendi içinde 3 gruba ayrılmaktadır. Bunlar: tek kelimelik olanlar (bir, iki, on, yüz, bin, milyon), sayı topluluğu şeklinde olanlar (on bir, altmış yedi, kırk sekiz), sıfat tamlaması şeklinde olanlar (beş yüz, iki milyon, dört bin).[587] Tespit ettiğimiz örnekler şu şekildedir:

Fidan diktim, ***bir ev*** *yaptım* (SG, s.6).
Bir ool *oldum Vatanıma* (SG, s.6).
Tıpkı ***bir ak çiçään*** *göbeenä bir damna çii gibi* (SG, s.35).
Pek uzaklardaydım... ufacık ***bir taş*** *gibi* (SG, s.35).
Milionların acısını *taşıyacısıyım* (SYA, s.31).
Dört duvar *hem dä bän* (SYA, s.47).
Sarmaşmıştı ***iki cancaaz*** (SYA, s.49).
Kumnukta ***iki-üç*** *uşacık* (SYA, s.49).
Skemnedä tä ***iki ihtiyarcık*** (SYA, s.49).

2.3.2.2.Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları nesnelerin sayısını değil de sırasını ifade eden sıfatlardır. +(I)ncI ekiyle türetilen sayılarla yapılmaktadır.[588] Bir örnekte rastlanmıştır.

Bitti tä ***irminci asir*** (SYA, s.10).

2.3.3.Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları ise varlık ve nesnelerin sayısı ile miktarını açık ve net bir biçimde belirtmeyen, belirsiz olarak ifade eden sıfatlardır.[589] Gagauz Türkçesinde "az", "başka", "bir", "birkaç", "bütün", "çok", "filan", "hepsi", "her", "kimi", "nicä",

---
[587]Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 209.
[588]Nevzat Özkan, a.g.e., s. 209.
[589]Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 395.

"öbür", "türlü" gibi belirsizlik ifade eden sıfatlar kullanılmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde ise belirsizlik sıfatı olarak "her", "bir", "çok", "birkaç", "biraz", "bütün", "hiç", "hepsi", "başka" şeklindeki örneklere rastlanmıştır.

Bana kuvet verer ***her an*** (SG, s.9).
Taa ***bir can*** *var sendä, söledi* (SG, s.30).
Dalbın, nicä ***bir damar*** (SG, s.33).
Saurma, ***çok uzaktayım*** (SG, s.12).
Yaz sabaası ***çok suuktur*** (SG, s.33).
Birkaç yıldız *göktä* (SYA, s.10).
Hem vermişin ***birazcık akıl*** (SYA, s.14).
Bu denizdä ***çok balıcak*** (SYA, s.15).
Kahır. Yazık kaptı ***çok gençleri*** (SYA, s.16).
Yaramın içinde daha ***bir yara*** *doğdu* (SYA, s.18).
Çok yerlerdä *insan yanık* (SYA, s.23).
Kısaldılar ***biraz gecelär*** (SYA, s.25).
Her bir şairdä *olêr* (SYA, s.27).
Görecektir ***bütün dünya*** (SYA, s.30).
Yok, gözükmeer ***hiç toprak*** (SYA, s.32).
Hepsicii *elinizdä* (SYA, s.32).
Onnar ***başka dünyadan*** (SYA, s.35).
Almıştım kucaama ***bütün gökü*** (SYA, s.64).
Tozdan görünmeer ***hiç sokak*** (SYA, s. 91).

2.3.4.Soru Sıfatları

Soru sıfatları, varlıkları ve nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır.[590] Gagauz Türkçesinde ismin önüne gelen "angı (hangi)", "ne", "nası (nasıl)", "nicä (nasıl)" gibi soru sözleri ile soru sıfatı oluşturulur. Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz belli başlı soru sıfatları şu şekildedir:

Angıları kapsız *üzeer* (SYA, s.15).

[590]Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 393.

Ya bak dilimiz ***ne gözel*** (SYA, s.24).

Balık ***ne yıl*** *uyanır* (SYA, s.35).

Yalancılık sardı ***nası yılan*** (SYA, s.36).

Tepinärdim bän ***nicä damar*** (SYA, s.45).

Duygular ***nası tel*** *incä* (SYA, s.55).

3.YAPI BAKIMINDAN FİİLLER

3.1.Basit Fiiller

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Gagauz Türkçesinde de sözcük kökleri isim ve fiil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Basit sözcükler, herhangi bir yapım eki ile genişletilmemiş olan, daha basit kök, ek ögelerine ayrılmayan kelimelerdir.[591] Muharrem Ergin, kök için "*bir kelimenin manası ve yapısı bozulmadan parçalanmayan şekli*" tanımlamasını yaparken kökü "*manalı en küçük dil birliği*" olarak tarif etmiştir.[592] Basit fiiller, kök halinde bulunan fiillerdir.

Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde fiil kökünü "*oluş, kılış ve durum bildiren fiil soylu kelimenin yapı bakımından daha küçük ögelere bölünemeyen anlamlı kısmı: aç-, al-, dal-, yar-, es-, ye-, gel-, git-, süz-, dür- vb.*" şeklinde tanımlamıştır.[593]

Berke Vardar ise *Açıklamalı Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*'nde fiil sözcüğü yerine eylem sözcüğünü tercih ederek eylem kökünü şu şekilde açıklamıştır: "*Eylem nitelikli bir göstergenin sözlük birim özelliği taşıyan anlambirimi. Örn: Bak-mak, Gör-mek vb.*".[594]

Yukarıda yer verilen tanımlardan yola çıkarsak basit fiil; fiil durumunda olan sözcüklerin herhangi bir yapım eki almamış, genişletilmemiş, daha küçük ögelere ayrılamayan şekline denilmektedir. Basit fiiller, ses durumlarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır.

---

[591]Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 30.
[592]Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul 2012, s. 106.
[593]Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1992, s. 63.
[594]Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yay., İstanbul 2002, s. 98.

3.1.1.Tek Ünlü Yapısındaki Basit Fiiller

i-: (TT. ye- > GT. i-), (TAS. i-[595]) "ağızda çiğneyerek yutmak."

*Az **imiştin**, sandın, çok* (SG, s.32).

*Yok nä **imää** su altında* (SYA, s.15).

*Şarap içer, paça **iyeer*** (SYA, s.83).

*Ne **iyersin** acaba?* (SYA, s.87).

3.1.2.Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller

aç-: (OA. aç- > EUTS. açmaḳ > DLT. aç- > KB. aç-[596] > TT. aç- > GT. aç-) "kapalı durumda olan bir şeyi açmak.", "çiçek açmak."

***Aç** sersemni gözlerini* (SYA, s.24).

*Salkım aacı **açmış** yolda* (SYA, s.60).

***Aç** dostum, tokatları* (SYA, s.98).

ak-: (EUTS. akmaḳ > DLT. ak- > KB. aḳ-[597] > TT. ak- > GT. ak-) "aşağı doğru akmak.", "sıvı bir madde bir yerden çıkmak."

*Yaamur **akêr** bir tel gibi üzümdän* (SYA, s.19).

*Derä-derä kannar **aktı*** (SYA, s.23).

*Yaş mı **akêr?*** (SYA, s.68).

***Aktı** gözüm denizä* (SYA, s.75).

*Pak **aksın** sana sular* (SYA, s.88).

al-: (OA. al- > DLT. al- > KB. al-[598] > TT. al- > GT. al-) "bir şeyi elle veya bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak."

***Alêrım** aydın yıldızın sesini sesimä* (SG, s.11).

at-: (DLT. at- > KB. at-[599] > TT. at- > GT. at-) "bir cismi bir yöne doğru atmak."

*Kenardan kenara dalga **atêr** e?* (SG, s.35).

*Hep **atalım** odun ocaa* (SG, s.36).

---

[595]TAS, s. 575.
[596]OA, s. 82; EUTS, s. 2; DLT, s. 538; KB, s. 1.
[597]EUTS, s. 9; DLT, s. 546; KB, s. 13.
[598]OA, s. 83; DLT, s. 547; KB, s. 15.
[599]DLT, s. 562; KB, s. 34.

ek-: (DLT. ek- > KB. ek-[600] > TT. ek- > GT. ek-) **“**bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.”

Ekmek yaptım, booday ***ektim*** (SG, s.6).

in-: (OA. in- > EUTS. inmäk > DLT. in- > KB. in-[601] > TT. in- > GT. in-) “yüksek bir yerden yere doğru gelmek.”

Bulut ***inmiş*** *döşeciymä* (SYA, s.60).

ol-: (TT. ol- > GT. ol-) “meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak.”

Bir ool ***oldum*** *Vatanıma* (SG, s.6).

Su ***olup*** *topraama gireyim* (SG, s.12).

İsteerim senin güüdän ***olayım*** (SG, s.34).

Sevgiylan ko canın dolu ***olsun*** (SG, s.37).

Ko yazalın sivri siläh ***olsun*** (SG, s.37).

Yetiş, bir gagauz ***ol*** (SG, s.45).

Te avşam ***oldu*** (SG, s.46).

öt-: (OA. öt- > DLT. öt- > KB. öt-[602] > TT. öt- > GT. öt-) “ötmek, ses çıkarmak.”

Ya bak ne turnalar ***öter*** (SYA, s.24)

Turgay sesi ***öter*** *iraa* (SYA, s. 92).

uç-: (OA. uç- > EUTS. uçmaḳ > DLT. uç- > KB. uç-[603] > TT. uç- > GT. uç-) “havada yol almak, uçmak.”

Şafkım ***uçêr*** *yerä hızlı* (SYA, s.10).

ur-: (OA. ur- > EUTS. urmaḳ > DLT. urmak ~ ūrmak > KB. urmak[604] > TT. vur- > GT. [v>ø]ur-) “vurmak, çarpmak.”

Düşünmeklär ***urulêrlar*** *biri-birinä* (SG, s.11).

Davulcu ***ur*** *hızlıca* (SYA, s.83).

Urun *sık-sık çannarı* (SYA, s.98).

üz-: (DLT. suda yüzmek[605] > TT. yüz- > GT. [y>ø]üz-) “yüzmek.”

---

[600]DLT, s. 635; KB, s. 144.
[601]OA, s. 96; EUTS, s. 96; DLT, s. 665; KB, s. 198.
[602]OA, s. 109; DLT, s. 792; KB, s. 365.
[603]OA, s. 118; EUTS, s. 261; DLT, s. 915; KB, s. 486.
[604]OA, s. 119; EUTS, s. 266; DLT, s. 922; KB, s. 496.
[605]DLT, s. 994.

Angıları kapsız ***üzeer*** (SYA, s.15).

3.1.3.Ünsüz+Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller

bak-: (DLT. bak- > KB. bak-[606] > TT. bak- > GT. bak-) "bakışı bir şey üzerine çevirmek, bakmak."

Üündüm, hep dedemä ***baktım*** (SG, s.6).

Bakêr*, getireräk seni aklına* (SG, s.31).

Üzüm benim ***bakêr*** *dooru yaamura* (SYA, s.19).

bat-: (TT. bat- > GT. bat-), (TAS. batmak 'ete sivri eşya batırmak'[607]) "saplanmak."

Eh, ***batsa*** *ayaana çökelek* (SYA, s.52).

bık-: (TT. bık- > GT. bık-) "usanmak."

Engel eder baygın soluk. ***Bıkırsın*** (SYA, s.77).

bil-: (OA. bil- > EUTS. bilmäk > DLT. bil- > KB. bil-[608] > TT. bil- > GT. bil-) "bilmek, öğrenmek, tanımak."

Üüren dilini, oolum, ***bil*** *dedelerini* (SG, s.45).

Bil*, ani sän gittin* (SYA, s.39).

Bil*, onnar hem kaavi hem yalpak* (SYA, s.58).

bit-: (TT. bit- > GT. bit-) "tükenmek, sona ermek."

Herşey ***bitti****. Çantalar kolumda* (SG, s.30).

Yollar ***bitti****, dolaştık* (SG, s.33).

bul-: (OA. bul- > EUTS. bulmaḳ > DLT. bul- > KB. bul-[609] > TT. bul- > GT. bul-) "arayarak ya da aramadan bir şeyle, bir kimseyle karşılaşmak."

Seni çok aaradım, şükür, ***buldum*** (SG, s.10).

Bän ***bulurum*** *senin kapunu* (SG, s.30).

buv-: (DLT. bog- > KB. boġ-[610] > TT. boğ- > GT. b[oğ>uv]-) "boğmak."

Sancı buvazımı ***buvaardı*** (SYA, s.16).

Bän uyurdum, o saydı ***buvaardı*** (SYA, s.45).

---

[606]DLT, s. 570; KB, s. 53.
[607]TAS, s. 153.
[608]OA, s. 88; EUTS, s. 42; DLT, s. 586; KB, s. 78.
[609]OA, s. 91; EUTS, s. 52; DLT, s. 600; KB, s. 113.
[610]DLT, s. 592; KB, s. 96.

bük-: (TT. bük- > GT. bük-) “bükmek, eğmek.”

***Büker** incä belli fidannarı* (SYA, s.69).

çal-: (DLT. çal- ‘sözü işittirmek’[611] > TT. çal- > GT. çal-) “bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak, çalmak.”, “söylemek.”, “ötmek.[612]”

*Kemençä **çalan** kız* (SG, s.44).

*Geldim **çalmaa** şiir!* (SYA, s.10).

*Çünkü läzım **çalayım** şiiri* (SYA, s.63).

*Uzandım o **çalan** kuşa* (SYA, s.62).

çek-: (TT. çek- > GT. çek-) “güç durumlara dayanmak, katlanmak.”

*Çok zor **çektim**, düştüm, kalktım* (SG, s.6).

çık-: (DLT. çık- ‘dışarı, yukarı çıkmak’[613] > TT. çık- > GT. çık-) “sona ermek.”, “içeriden dışarıya varmak, gitmek.”, “gün yüzüne çıkmak.”

*Ama can buazdan **çıkırkan*** (SG, s.30).

*Bän **çıktım** karannaa-başım sızlardı* (SG, s.31).

***Çıkêr** insan kahırları* (SYA, s.12).

*Canım sanki bendän **çıkêr*** (SYA, s.45).

çüv-: (TAS. çüvmek[614]) “hoplamak, zıplamak.”

***Çüveer** artık üç saatçaaz* (SYA, s.82).

del-: (DLT. tel-[615] > TT. del- > GT. del-) “delmek.”

*Elimi **delmiş**, kannar akardı* (SYA, s.53).

dik-: (OA. tik- > EUTS. tikmäk > DLT. tik- > KB. tik-[616] > TT. dik- > GT. dik-) “yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.”

*Fidan **diktim**, bir ev yaptım* (SG, s.6).

diy-: (OA. teg- > DLT. teg- > KB. teg-[617] > TT. değ- > GT. d[eğ>iy]-) “dokunmak, temas etmek, değmek.”

*Da sandım ki **diydim** gökä* (SYA, s.62).

---

[611]DLT, s. 612.
[612]GSS, s. 54.
[613]DLT, s. 622.
[614]TAS, s. 298.
[615]DLT, s. 867.
[616]OA, s. 114; EUTS, s. 239; DLT, s. 879; KB, s. 445.
[617]OA, s. 113; DLT, s. 865; KB, s. 431.

don-: (DLT. toŋ- > KB. toñg-[618] > TT. don- > GT. don-) “donmak, hareketsiz kalmak.”

Dondum *da kaldım dilsiz* (SYA, s.56).

dök-: (EUTS. tökmäk > DLT. tök- > KB. tök-[619] > TT. dök- > GT. dök-) “sıvı veya katı durumda olan bir şeyi bir yere boşaltmak, dökmek.”

Döksün *şılak yerä* (SYA, s.10).

dön-: (DLT. tön- ‘Oğuz lehçesinde bir yere dönmek’[620] > TT. dön- > GT. dön-) “geri gelmek, geri gitmek.”

Korku çaprazlı o ***dönmüştü*** *haliz tersinä* (SG, s.11).

Hazır diilim, ***dönerim*** *geeri* (SG, s.30).

Artık kuşlar da ***döndü*** (SYA, s.100).

duy-: (EUTS. tuymaḳ > DLT. tuy-[621] > TT. duy- > GT. duy-) “duymak, hissetmek.”

Üreciim sä ***duydu*** *bolluu* (SG, s.42).

duv-: (OA. toġ- > EUTS. toġ-, tuġ- > DLT. tog- > KB. toġ-[622] > TT. doğ- > GT. d[oğ>uv]), (TAS. duvmak[623]) “doğmak, dünyaya gelmek.”

Duvacak *taa böylä bir kız* (SYA, s.58).

dür-: (YTS. dürmek ‘bükmek, katlamak, tomar haline getirmek’[624]) “sarmak, katlamak.”

Gençlik kaşını ***dürdü*** (SG, s.32).

düş-: (OA. tüş- ‘düşmek, inmek, attan inmek’ > EUTS. tüşmäk ‘düşmek, ölmek, inmek’ > DLT. tüş- ‘inmek, düşmek’[625] > TT. düş- > GT. düş-) “yere devrilmek, düşmek.”, “uğramak.”

Çok zor çektim, ***düştüm****, kalktım* (SG, s.6).

Üzüümün taşı ***düştü*** (SG, s.38).

Yolum maalenä ***düştü*** (SG, s.38).

---

[618]DLT, s. 892; KB, s. 459.
[619]EUTS, s. 249; DLT, s. 895; KB, s. 461.
[620]DLT, s. 896.
[621]EUTS, s. 256; DLT, s. 906.
[622]OA, s. 115; EUTS, s. 243, 252; DLT, s. 886; KB, s. 456.
[623]TAS, s. 371.
[624]YTS, s. 75.
[625]OA, s. 118; EUTS, s. 259; DLT, s. 912.

*O **düşer** daala daala* (SYA, s.32).

geç-: (OA. keç- > EUTS. käçmäk > DLT. keç- > KB. keç-[626] > YTS. geçmek ‘1.geçip gitmek, 2.yaşamak.’[627] > TT. geç- > GT. geç-) “geçip gitmek.”, “yaşamak.”

*Yalnızlık-**geçärkän** o yerdän* (SG, s.31).

*Neredä küçüklüün **geçmiş*** (SG, s.31).

gel-: (OA. kel- > EUTS. kälmäk > DLT. kel- > KB. kel-[628] > TT. gel- > GT. gel-) “ulaşmak, varmak.”, “katılmak, eklenmek.”

*Fikirim **geldi**, gitti uzaklara, genä **geldi*** (SG, s.35).

*Herbir cannı **geler** şılaa* (SG, s.36).

*Yärim, **gel** buluşalım* (SG, s.38).

Gel**, ey sabaa, **gel (SG, s.43).

*Başlaycam, sän salt **gel*** (SYA, s.47).

gez-: (EUTS. käzmäk > DLT. kez- > KB. kez-[629] > TT. gez- > GT. gez-) “bir yerde yürümek, dolaşmak, gezmek.”

***Gezerim** da, yaşêêrım da daada* (SYA, s.36).

*Ban yaşêêrım, solêêrım, **gezerim*** (SYA, s.52).

*Uşaklar hey-hey **gezsin*** (SYA, s.99).

gir-: (OA. kir- > EUTS. kirmäk > DLT. kir- > KB. kir-[630] > TT. gir- > GT. gir-) “dışarıdan içeriye geçmek, dalmak, batmak.”

*Su olup topraama **gireyim*** (SG, s.12).

*Yalnızlık **girmişti** içimä* (SG, s.31).

git-: (EUTS. kitmäk > DLT. kit- > KB. kit-[631] > TT. git- > GT. git-) “bir yere doğru yönelmek.”, “bir yerden uzaklaşmak.”, “ölmek.”, “yol almak.”

*Gökä kaldır bayraa, **git** ileri* (SG, s.5).

*Da bän **gideyim** o yana* (SG, s.33).

*Fikirim geldi, **gitti** uzaklara, genä geldi* (SG, s.35).

---

[626]OA, s. 99; EUTS, s. 103; DLT, s. 697; KB, s. 232. Keç- fiilinin Dîvânu Lugâti’t-Türk ile Kutadgu Bilig’de “ölmek” anlamı da bulunmaktadır. Gagauz Türkçesi’nde geçinmäk fiili ölmek anlamındadır.
[627]YTS, s. 90.
[628]OA, s. 100; EUTS, s. 104; DLT, s. 700; KB, s. 235.
[629]EUTS, s. 108; DLT, s. 708; KB, s. 242.
[630]OA, s. 102; EUTS, s. 111; DLT, s. 721; KB, s. 259.
[631]EUTS, s. 113; DLT, s. 724; KB, s. 265.

*Bu dünnääya geleriz, bir gün **gitmää** deyni* (SG, s.39).

***Gidän** dä var, gelän dä var* (SG, s.43).

*Gemi **gider** buruk-buruk* (SYA, s.12).

*Nerey, nerelerä **gideyim*** (SYA, s.53).

gör-: (OA. kör- ‘görmek, bakmak’ > EUTS. körmäk ‘görmek’ > DLT. kör- ‘bakmak, görmek’[632] > TT. gör- > GT. gör-) “göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek.”

*Geçmişi, gelecää **görmäk** için* (SG, s.34).

gül-: (EUTS. külmäk > DLT. kül- > KB. kül-[633] > TT. gül- > GT. gül-) “gülmek, eğlenmek.”

*Yüzü hep **güler**, içi tez ağlayan biri* (SG, s.40).

*Kim **gülärdi**, ko **gülsün*** (SYA, s.27).

kaç-: (DLT. kaç- ‘kaçmak, firar etmek’[634] > TT. kaç- > GT. kaç-) “gitmek, savuşmak.”, “kaçmak, ayrılmak.”

*Ko denizdän **kaçsın** prostluk* (SYA, s.15).

*Sän istedin **kaçmaa*** (SYA, s.37).

***Kaçarlar** korkusundan* (SYA, s. 87).

*Babam geleer **kaçarak*** (SYA, s.91).

*Belli kış bizdän **kaçêr*** (SYA, s.100).

kal-: (DLT. kal- ~ kāl- ‘kalmak’[635] > TT. kal- > GT. kal-) “olduğu yeri ve durumu korumak.”, “miras olarak geçmek.”

*Bän **kalêrım** aalarak* (SYA, s.32).

*Dädumdan **kaldı** kuşak* (SG, s.38).

kap-: (DLT. kap- ‘kapmak; çalmak’[636] > TT. kap- > GT. kap-) “yakalamak, çekip almak.”

*Bu geceyi bän ilk **kaptım*** (SYA, s.60).

kıy-: (DLT. kıy- > KB. ḳıy-[637] > TT. kıy- > GT. kıy-) “(mecazi anlamda) acımadan öldürmek, zulmetmek.”

---

[632]OA, s. 103; EUTS, s. 116; DLT, s. 739-740.
[633]EUTS, s. 121; DLT, s. 755; KB, s. 299.
[634]DLT, s. 673.
[635]DLT, s. 678.
[636]DLT, s. 683.

*Kızgın kılıçlar neleri **kıyacak*** (SYA, s.30)

kok-: (DLT. kok- ‘kokmak, kokusu yükselmek’[638] > TT. kok- > GT. kok-) **“**koku çıkarmak.”

*Karanfillär **kokardı** uzaktan* (SYA, s.16).

*Sokak mancaya **kokêr*** (SYA, s.82).

kon-: (OA. ḳon- > EUTS. ḳonmaḳ > DLT. konmak > KB. ḳonmak[639] > TT. kon- > GT. kon-) “bir yere inmek, konmak.”

*Ağlar yüreğime hüzün kuşu **kondu*** (SG, s.41).

*Yıldızlar sansın toz **kondular** annıma* (SG, s.42).

*Kara yıldız **konmuştu** Bakıya* (SYA, s.16).

*Kirpiimä **kondu** kaarcaaz* (SYA, s.96).

koy-: (OA. ḳod-, ḳot- ‘koymak, bırakmak’ > DLT. koḍ- ~ kot- ‘koymak, bırakmak’, koy- ‘terketmek, bırakmak’ > KB. ḳoḍ- ‘koymak, bırakmak’[640] > TT. koy- > GT. koy-) “koymak, bırakmak.”

***Koy** beni sınıra* (SYA, s.47).

küs-: (DLT. küs- ‘sitem etmek, sırt çevirmek, küsmek’[641] > TT. küs- > GT. küs-) “küsmek, darılmak.”

***Küsmüştüm** dünyaya, üreemä aar çöktü* (SYA, s.64).

*Al güllär **küstülär** başçedä* (SYA, s.78).

san-: (TT. san- > GT. san-) “zannetmek, zanneylemek.”

*Yıldızlar **sansın** toz kondular annıma* (SG, s.42).

*Bän **sandım** yıldız aucumdaydı* (SYA, s.53).

*Kuş **sandı** beni dostlar-kuşlar* (SYA, s.66).

*Geçiririm çiziyi gidip ötä, **sanardım*** (SYA, s.77).

say-: (TT. say- > GT. say-) “arka arkaya sıralamak.”

***Say** genä o yıl ölenneri...* (ALJ-4, s.51).

sev-: (EUTS. sävmäk > DLT. sew- > KB. sev-[642] > TT. sev- > GT. sev-) “sevgi ve bağlılık duymak.”

---

[637]DLT, s. 716; KB, s. 253.
[638]DLT, s. 725.
[639]OA, s. 102; EUTS, s. 181; DLT, s. 727; KB, s. 270.
[640]OA, s. 102; DLT, s. 724, 733; KB, s. 266.
[641]DLT, s. 757.

***Sev** dilini, koru adetini* (SG, s.5).

***Sevdim** ana dilimi* (SG, s.38).

*İnsannarı **severiz**, hep sevilmää deyni* (SG, s.39).

sil-: (TT. sil- > GT. sil-) "ortadan kaldırmak."

***Siliriz** dökülmüş kanı* (SYA, s.12).

sok-: (DLT. suk- 'sokmak, girdirmek; bir şeyi zorla sokmak'[643] > TT. sok- > GT. sok-) "bir yere girmesini sağlamak."

*Büügü **sokêr** onu dibä* (SYA, s.15).

*Hem taa bir: **sok** onu canına* (SYA, s.58).

sor-: (DLT. sor- 'Oğuzcada sormak' > KB. sor- 'sormak, aramak'[644] > TT. sor- > GT. sor-) "soru sormak, bilgi istemek."

***Sorarım** dünyalara* (SYA, s.35).

sus-: (TT. sus- > GT. sus-) "ses ve gürültü yapmamak, susmak."

*Meydan yaslı sesläп **susardı*** (SYA, s.16).

*Bülbüllär **sustular** sesimdä* (SYA, s.78).

sür-: (TT. sür- > GT. sür-) "kötü şeylere doğru itmek, sevketmek."

*Aklım sa **sürer**, **sürer** belaya* (SG, s.31).

şiş-: "(açlıktan) şişmek."

*Ne idin dä sendi **şişin*** (ALJ-4, s.51).

tak-: (DLT. tak- 'Oğuzcada takmak'[645] > TT. tak- > GT. tak-) "tutturmak, iliştirmek, takmak."

*Bana siz **taktınız** kanat* (SYA, s.25).

***Tak** gökä gök bayraa* (SYA, s.37).

tut-: (DLT. tut- 'tutmak, almak; yakalamak; alıkoymak' [646] > TT. tut- > GT. tut-) "(balık) avlamak, yakalamak."

*Eer **tutsam** kısmetliyim* (SYA, s.35).

tüt-: (EUTS. tütmäk 'tütmek, duman çıkarmak' > DLT. tüt- 'ateş tütmek' > KB. tüt- 'tütmek'[647]) "duman veya buhar çıkarmak."

---

[642]EUTS, s. 201; DLT, s. 815; KB, s. 392.
[643]DLT, s. 835.
[644]DLT, s. 828; KB, s. 401.
[645]DLT, s. 847.
[646]DLT, s. 904.

Bir avşam üüseldi, ***tüttü****, yavaşıdı, da süündü* (SG, s.46).

Kara tütünnän ***tütsün*** (SYA, s.93).

ver-: (OA. bir- > EUTS. birmäk > DLT. bīr- ~ bir- ~ ber- > KB. bir-[648] > TT. ver- > GT. ver-) "üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek, vermek."

Ver *uşaa büük dilimi* (SG, s.38).

yar-: (EUTS. yarmaḳ > DLT. yar-[649] > TT. yar- > GT. yar-) "ikiye ayırmak, bölmek."

Kulaamı ***yardı*** *Aksu* (SYA, s.75).

yan-: (DLT. yan- 'yanmak'[650] > TT. yan- > GT. yan-) "ateş durumuna geçmek, tutuşmak, yanmak.", "çok sevmek."

Aliflendim, süündüm, ***yandım*** (SG, s.8).

Özlemnän hep ***yanêrım*** *bän* (SG, s.9).

Hem yan, hem dä ürek ***yandır*** (SG, s.37).

Yeni mum ***yandı*** (SG, s.46).

Öylä yıldız lääzım ***yansın*** (SYA, s.10).

Yannêêr *bizim toprak-gemi* (SYA, s.12).

Genä yerdä ***yanacak*** *ocak* (SYA, s.44).

yap-: (DLT. yap- 'ekmeği tandıra yapıştırmak, pişirmek'[651] > TT. yap- > GT. yap-) "ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek."

Ekmek ***yaptım****, booday ektim* (SG, s.6).

Yap *ölü beni bu toprakta* (SG, s.33).

yaz-: (DLT. yaz- 'Oğuzcada yazmak' > KB. yaz- 'çözmek'[652] > TT. yaz- > GT. yaz-), (DS. yaz- 'hamur açmak'[653]), (TAS. yaz- 'hamur açmak, yufka açmak'[654]) "yazı ile anlatmak, yazıya dökmek.", "yaymak, açmak."

---

[647]EUTS, s. 260; DLT, s. 913; KB, s. 483.
[648]OA, s. 89; EUTS, s. 44; DLT, s. 589; KB, s. 87.
[649]EUTS, s. 288; DLT, s. 952.
[650]DLT, s. 948.
[651]DLT, s. 950.
[652]DLT, s. 963; KB, s. 533. Fiil, eski Türkçe'deki *yaḍ- ~ yat-* "yaymak, sermek" (DLT, s.939) kökünden gelmektedir. DLT'de *ol yāḍtı nēŋni* "o, nesneyi, ekmeği hamur tahtasına yayar gibi yaydı." (DLT, 632/527) örneği bulunmaktadır.
[653]DS, s. 4220.

Un aldım, ***pazı yazdım*** (SG, s.38).

Gözlemä, ***pidä yazdım*** (SG, s.38).

Ona da ***mektup yazdım*** (SG, s.38).

Bän ***yazêrım*** *canımdan* (SYA, s.27).

3.1.4.Ünlü+Ünsüz+Ünlü Yapısında Olan Basit Filler

eri-: (DLT. erü- ~ eri- > KB. eri-[655] > TT. eri- > GT. eri-) "tükenmek, bitmek."

Eridi *yalpaklıktan canım* (SYA, s.66).

ulu-: (EUTS. ulımaḳ > DLT. ulı- > KB. ulı-[656] > TT. ulu- > GT. ulu-) "ulumak, ses çıkarmak."

Bozkırlarda Bozkurtlar ***uluyor*** (SYA, s.18).

uyu-: (OA. udı- 'uyumak' > EUTS. udımaḳ > DLT. uḍı- 'uyumak' > KB. uḍı- 'uyumak'[657] > TT. uyu- > GT. uyu-) "uyku durumunda bulunmak."

Dünnää saatları ***uyuyarkan*** (SG, s.30).

3.1.5.Ünsüz+Uzun Ünlü Yapısında Olan Basit Fiiller

buu-: (EUTS. boġmaḳ > DLT. bogmak > KB. boġmak[658] > TT. boğ- > GT. b[oğ>uu]-), (TAS. būmak, buvmak 'boğmak'[659]) "boğmak, nefesini kesmek."

Herbir ses sesimi ***buurkan*** (SG, s.30).

büü-: (EUTS. bädümäk > DLT. bedümek > KB. beḍümek[660] > TT. büyü- > GT. bü[y>ø]ü-) "artmak.", "etkisi altında bırakmak."

Gagauzda acı ***büüdü*** (SYA, s.17).

Sana gelän dünürleri ***büülersin*** (NÇ, s.253).

çüü: (TT. çüv- > GT. ç[üv>üü]) "zıplamak."

Yukarı ***çüü*** *karaca* (SYA, s.99).

---

[654]TAS, s. 1201.
[655]DLT, s. 644; KB, s. 157.
[656]EUTS, s. 264; DLT, s. 920; KB, s. 493.
[657]OA, s. 118; EUTS, s. 262; DLT, s. 916; KB, s. 488.
[658]EUTS, s. 46; DLT, s. 592; KB, s. 96.
[659]TAS, s. 208.
[660]EUTS, s. 37; DLT, s. 580; KB, s. 68.

duu-: (OA. toġ- > EUTS. toġ-, tuġ- > DLT. tog- > KB. toġ-[661] > TT. doğ- > GT. d[oğ>uu]-), (TAS. duumak, duvmak ‘doğmak’[662]) “doğmak, dünyaya gelmek.”

*Bu dünnääya **duuêrız**, kısmet datmaa deyni* (SG, s.39).

*Bän bir yıldız, **duudum** göktä* (SYA, s.10).

***Duusun** topraa yeni cannar* (SYA, s.23).

*Ruhumdan sa **duudu** gülcääz* (SYA, s.58).

kuu-: (DLT. kow- > KB. ḳov-[663] > TT. kov- > GT. k[ov>uu]-), (TAS. kūmak/kuvmak ‘kovmak’[664]) “kovmak, defetmek.”

*Aydınnık, savaşsana **kuumaa** zararlı karannıı* (SG, s.11).

sıı-: (EUTS. sıġmaḳ > DLT. sıg-[665] > TT. sığ- > GT. s[ığ>ıı]-), (TAS. sīmak ‘sığmak’[666]) “bir yere bütünüyle girebilmek.”

*Büük sevgim **sımazdı** güüsümä* (SG, s.31).

yaa-: (TT. yağ- > GT. y[ağ>aa]), (TAS. yā-[667]) “yağmak.”

*Ama ko **yaasın** kaarlar* (SYA, s.96).

*Kaar **yaadı** çan aprildä* (SYA, s.100).

*Ki **yaayêr** kaarlar buray* (SYA, s.100).

3.1.6.Ünlü+Ünsüz+Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller

ayır-: (DLT. aḍır- ‘ayırmak’ > KB. aḍır- ‘ayırmak’[668] > TT. ayır- > GT. ayır-) “birbirinden uzaklaştırmak.”

*Dünnäädan **ayırdı** beni* (SG, s.44)

*Tunuk çizi bizi hep **ayırardı*** (SYA, s.77).

işit-: (OA. eşid- ‘işitmek, duymak’ > EUTS. işitmäk ~ äşidmäk > DLT. işit- ‘işitmek, dinlemek’ > KB. işit- ‘işitmek, duymak’[669] > TT. işit- > GT. işit-) “kulakla algılamak, duymak.”

***İşit**, Tangrım, çık karşı, durgut belayı* (SG, s.11).

---

[661]OA, s. 115; EUTS, s. 243, 252; DLT, s. 886; KB, s. 456.
[662]TAS, s. 371.
[663]DLT, s. 732; KB, s. 273.
[664]TAS, s. 733.
[665]EUTS, s. 202; DLT, s. 817.
[666] TAS, s. 979.
[667]TAS, s. 1172.
[668]DLT, s. 541; KB, s. 6.
[669]OA, s. 94; EUTS, s. 99; DLT, s. 670; KB, s. 206.

*Allahın **işittim** sesini* (SYA, s.45).

*Bän **işiderim** onun sesindä sesimi* (SYA, s.81).

otur-: (OA. olur- ‘oturmak, tahta oturmak’ > EUTS. olturmaḳ ‘oturmak’ > DLT. oltur- ~ oldur- ‘oturmak’[670] > TT. otur- > GT. otur-) “bir yere oturmak, yerleşmek.”

*Al eski kauşu, **otur** taşına* (SG, s.10).

***Oturêr** hepsi evdä* (SYA, s.100).

3.1.7.Ünsüz+Ünlü+Ünsüz+Ünlü Yapısında Olan Basit Fiiller

dala-: (EUTS. talamaḳ ‘yağma ve talan etmek’ > KB. tala- ‘yağma etmek’[671] > KTS. tala- ‘dalamak, dişlemek, acıtmak’[672]> YTS. dalamaḳ, ṭalamaḳ ‘ısırmak, yaralamak, sokmak’[673] > TT. dala- > GT. dala-), (TAS. dalamak ‘ısırmak’[674]) “ısırmak.”

***Dalêêrlar** bir birilerni* (SYA, s.15).

dire-: (EUTS. tirämäk > DLT. tire-[675] > TT. dire- > GT. dire-) “bir yere bakışı odaklamak.”

*Gözümü **diredim** tavandakı ufacık biyaz kuma* (SG, s.35).

tanı-: (KTS. tanı-[676] > TT. tanı- > GT. tanı-) “daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak.”

*Ve o bana çok **tanıdık** geliyor* (SG, s.40).

*Onu ancak ben **tanırım** *(SG, s.40).

***Tanıdıkları** için güçlü* (SG, s.40).

3.1.8.Ünsüz+Uzun Ünlü+Ünsüz Yapısında Olan Basit Fiiller

süün-: (EUTS. sönmäk > KB. sön-[677] > TT. sön- > GT. s[ö>üü]n-) “yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak, sönmek.”

---

[670]OA, s. 106; EUTS, s. 141; DLT, s. 775.
[671]EUTS, s. 221; KB, s. 419.
[672]KTS, s. 259.
[673]YTS, s. 60, 201. Dalamak fiili Anadolu ağızlarında farklı bir anlamda kullanılmaktadır. DS’de dalamak fiili “1.acısı yüreğine işlemek., 2.alev dağlamak.” şeklinde geçmektedir. Bkz. DS, s. 1337.
[674]TAS, s. 303.
[675]EUTS, s. 240; DLT, s. 882.
[676]KTS, s. 261.
[677]EUTS, s. 210; KB, s. 402.

*Kuvetlendir **süünmäz** ocaamızı* (SG, s.5).

*Aliflendim, **süündüm**, yandım* (SG, s.8).

*Dünkü yıldızım **süündü*** (SG, s.32).

*Bir avşam üüseldi, tüttü, yavaşıdı, da **süündü*** (SG, s.46).

3.2.Türemiş Fiiller

Türkçe bilindiği üzere sondan eklemeli bir dildir. Bu yönüyle farklı görevleri bulunan ekleri, isim ve fiillere getirerek yeni sözcükler türetebilmektedir. Bu özellik Türkçeyi birçok dilden ayırmaktadır. Türkçe'de ikisi isim, ikisi fiil gövdesi olmak üzere dört çeşit kelime gövdesi bulunmaktadır. Bunlar, isimden isim yapılmış isim, isimden yapılmış fiil, fiilden yapılmış isim ile fiilden yapılmış fiil gövdesidir.[678]

Bu başlık altında isimden fiil yapan ekler ile fiilden fiil yapan ekler ile kurulmuş türemiş fiiller konu edinilmiştir. Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz türemiş fiiller şu şekildedir.

3.2.1.İsimden Fiil Yapan Ekler

3.2.1.1.+lA- / +nA-

Bu ek, Eski Türkçeden itibaren günümüze kadar işlekliğini kaybetmemiştir. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Gagauz Türkçesinde de sık kullanılan bir isimden fiil yapma ekidir. Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

ağ+la-, aa+la-: (EUTS. ıġlamak > DLT. ıgla-, yıgla- > KB. yıġla-[679] > TT. ağla- > GT. [ağ>aa]la-), (TAS. ālamak 'ağlamak'[680]), (KBS. *ıġla- < īġla- < *hıġla- [*hıġ 'yansıma' + la-][681]) "üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb. sebeplerden göz yaşı dökmek."

*Hem sevindim, hem **aaladım*** (SG, s.6).

*Canım benim **aalardı** iraktan* (SYA, s.16).

*Bän kalêrım **aalarak*** (SYA, s.32).

---

[678]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 153.
[679]EUTS, s. 85; DLT, s. 655, 970; KB, s. 538.
[680]TAS, s. 51.
[681]KBS, s. 56.

Çalılar öpüşer ***aalarak*** (SYA, s.58).

Bazen ***ağlar****, bazen ise seviniyor* (SG, s.40).

Yüzü hep güler, içi tez ***ağlayan*** *biri* (SG, s.40).

Ağlar *yüreğime hüzün kuşu kondu* (SG, s.41).

alat+la-: (TAS. alatlamak[682]) "acele etmek."

Neye görä dünya hep ***alatlêr?*** (SYA, s.43).

Güleeräk ***alatlasın*** (SYA, s.93).

an+na-: (DLT. aŋla- 'Oğuzcada anlamak'[683] > TT. anla- > GT. an[l>n]a-), (TAS. annamak 'anlamak, bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak.'[684]), (KBS. *aŋ 'düşünce, idrak, anlatyış' + la-[685]) "bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak."

Diiştirdi sözünü, ***annadı*** (SG, s.30).

Halkım, ***anna*** *çirkin diptä* (SYA, s.10).

Annêrmısın*, yalnızlık, gir benim sesimä* (SYA, s.67).

baa+la-: (DLT. bagla-[686] > TT. bağla- > GT. b[ağ>aa]la-) "bir şeyi bir yere tutturmak, bağlamak."

Ya ***baala*** *köpekleri* (SYA, s.98).

baş+la-: (DLT. başla-[687] > TT. başla- > GT. başla-) "etkisini göstermeye başlamak."

Da yavaş-yavaş azalmaa ***başladı*** (SG, s.46).

bek+le-: (DLT. bekle-[688] > TT. bekle- > GT. bekle-) "süre tanımak, beklemek."

Kimsä ***bekleer*** *cuvabı hep kendi sesinä* (SG, s.11).

Girgin halkın çocuusun, seni ***bekleer*** *Turan* (SG, s.45).

Bän seni ***bekleycäm*** *Tokatta* (SYA, s.14).

dooru+la-: (TT. doğrula- > GT. d[oğ>oo]rula-) "dik bir duruma gelmek."

---

[682]TAS, s. 53.
[683]DLT, s. 553.
[684]TAS, s. 74.
[685]KBS, s. 71.
[686]DLT, s. 570.
[687]DLT, s. 577.
[688]DLT, s. 581.

Ölü otlar aardımdan ***doorulardı*** (SG, s.31).

fır+la-: (TT. fırla- > GT. fırla-) "hızlı bir şekilde bulunduğu yerden ayrılmak."

Fırlayıp*, kaybeldi kuşcaaz* (SYA, s.62).

iler(i)+le-: (TT. ilerle- > GT. ilerle-) "ileriye gitmek, yol almak."

İlerledim *adım-adım* (SG, s.8).

iş+le-: (EUTS. işlämäk > DLT. ışlamak 'iş yapmak', 'işlemek' > KB. işlemek[689] > YTS. işlemek 'çalışmak'[690] > TT. işle- > GT. işle-), (DS. işlemek 'çalışmak, iş yapmak'[691]) "çalışmak, iş yapmak."

Hep ***işledim****, hep ter döktüm* (SG, s.6).

kap+la-: (KTS. ḳapla-[692] > TT. kapla- > GT. kapla-) "mecazi anlamda doldurmak."

Dertleri kendimdä ***kaplamak*** *için* (SG, s.34).

kay+na-: (DLT. kayna-[693] > TT. kayna- > GT. kayna-) "kaynaşmak, alışmak."

Kayna *halkınnan bu sözlär yukardan* (SYA, s.19).

koo+la-: (TT. kovala- > GT. k[ova>oo]la-), (TAS. koolamak[694]) "yakalamaya çalışmak, koşmak, kovalamak."

Ecel-lüzgär ***koolamış*** (SG, s.12).

mäu+la-: "(kedi) miyav sesi çıkarmak, miyavlamak."

Kedi, kedi ***mäulama*** (SYA, s. 87).

peltek+le-: "pelteklemek."

Peltekledim*, karıştırdım* (SG, s.8).

sak+la-: (TT. sakla- > GT. sakla-), (KBS. sak 'özenli, dikkatli' [<*sa- 'saymak' + -k 'dikkat, dikkatli'] +la- 'dikakt etmek'[695]) "görünmesine engel olmak, gizlemek."

---

[689]EUTS, s. 100; DLT, s. 658, 679; KB, s. 206.
[690]YTS, s. 119.
[691]DS, s. 2565.
[692]KTS, s. 126.
[693]DLT, s. 696.
[694]TAS, s. 710.
[695]KBS, s. 720.

Saklayıp *canımı cebimä* (SYA, s.62).

sap+la-: (TT. sapla- > GT. sapla-) “hızlı bir şekilde batırmak.”

Cüüsümü çatallar ***sapladı*** (SYA, s.57).

İynelär ***saplandı*** *önümä* (SYA, s.68).

ses+le-: (TAS. seslemek[696]) “dinlemek, kulak vermek.”

Dädumu çok ***sesledim*** (SG, s.38).

sız(ı)+la-: “hafifçe ağrımak.”

Bän çıktım karannaa başım ***sızlardı*** (SG, s.31).

sö+le-: (EUTS. sözlämäk > DLT. sözle- > KB. sözle-[697] > TT. söyle- > GT. sö[y>ø]le-), (TAS. sȫlemek ‘söylemek’[698]) “düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.”

Söledi*, da aklım gidärkän* (SG, s.30).

Taa bir can var sendä, ***söledi*** (SG, s.30).

sü+le-: (TT. söyle- > GT.s[öy>üø]le-), (TAS. sȗlemek, sülemek[699]) “söylemek.”

Süleyim *sizä saklı* (SYA, s.97).

şan+na-: “onurlandırmak.”

Şannayıp *yeni günü* (SYA, s.92).

temiz+le-: (TT. temizle- > GT. temizle-) “temiz duruma getirmek, paklamak.”

Sendä paklık ***temizlener*** (SG, s.43).

ter+le-: (TT. terle- > GT. terle-) “ter dökmek.”

Annaştır. ***Terledim****, ölerim* (SYA, s.71).

top+la-: (TT. topla- > GT. topla-) “bir araya getirmek.”

Da ***topla*** *bizi bir ocak başına* (SG, s.10).

Mantar ***toplamaa*** *daalıkta yalnız* (SYA, s.74).

Foruya ***topla*** *insan* (SYA, s. 90).

Topladık *bereketi* (SYA, s.102).

---

[696]TAS, s. 975.
[697]EUTS, s. 210; DLT, s. 833; KB, s. 406.
[698]TAS, s. 1005.
[699]TAS, s. 1021-1022.

uur+la-: (TT. uğurla- > GT. [uğu>uu]rla-) “yolcu etmek.”

*Evellär gibi **uurla** bizi sän* (SG, s.10).

ük+le-: (TT. yükle- > GT. [y>ø]ükle-) “bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak.”

*Yıldızlı yorganı **ükleyip** üstüma* (SG, s.42).

*Yıldızlı yorganı **ükleyip** sırtıma* (SG, s.42).

ütü+le-: (TT. ütüle- > GT. ütüle-) “düzeltmek.”

*Gün yaktı beni, **ütüledi*** (SYA, s.66).

yol+la-: (TT. yolla- > GT. yolla-) “göndermek.”

*Kimsä baarêr, fikiri **yollayıp** cendemä* (SG, s.11).

*Yaamur **yollasın** bizä* (SYA, s.90).

zeet+le-: (Ar. zeet [eziyyet][700] + T. le-) “üzmek.”

*İnsanı **zeetlesin** lafım* (SYA, s.57).

3.2.1.2.+nAn-

Korkmaz’a göre bu ek, +lA- ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazılarının -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek +lAn- biçiminde kaynaşarak bir birleşik ek oluşturmuştur.[701] Sadece iki örnekte rastlanmıştır:

can+nan-: (Fa. cān + T. lan- > GT. can[l>n]an-) “hatırlamak, anımsamak.”

*Bet günnär **cannansın** sesindä* (ALJ-4, s.51).

şen+nen-: (TT. şenlen- > GT. şen[l>n]en-) “neşelenmek.”

***Şennensin** yeşil Bucak* (SYA, s.90).

3.2.1.3.+lAş-

İsimden fiil türeten +lA- yapım ekine, fiilden fiil yapan -ş- dönüşlülük/işteş çatı ekinin birleşimi ile oluşmuş bir ektir. Bu ek, eklendiği isme karşılıklı yapma anlamı ile kendi kendine oluşma anlamı katmaktadır. Sadece yedi örnekte rastlanmıştır:

aar+laş-: (TT. ağırlaş- > GT. [ağı>aa]rlaş-) “ağır duruma gelmek.”

---

[700]OTAL, s. 246.

[701]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 119.

Aarlaşêr *kara kaşlar* (SYA, s.35).

dilim+neş-: (TT. dilimleş- > GT. dilim[l>n]eş-) "kat kat olmak."

Dilimneşer *hava... insan da içindä* (SYA, s.43).

kaavi+leş-: (Ar. kavī[702] + T. leş- > GT. kaavileş-) "dayanıklı, güçlü hale gelmek."

Sünmä, savaş, ***kaavileş*** (SYA, s.39).

söz+leş-: (TT. sözleş- > GT. sözleş-) "karşılıklı söz vermek."

Biri-birinnän ***sözleşti*** *sözlär* (SYA, s.73).

veda+laş-: (Ar. vidāʿ [veda][703] + T. laş-) "vedalaşmak, esenlik dilemek."

Yine büyük vatanla ben ***vedalaştım*** (SG, s.41).

yak+laş-: (TT. yaklaş- > GT. yaklaş-) "ilerlemek, yakınlaşmak."

Yaklaşêr *mı Günduusu* (SYA, s.75).

Bän ***yaklaşêrdım****, o ötä kayaardı* (SYA, s.77).

Mardın sekizi ***yaklaşêr*** (SYA, s.101).

yer+leş-: (TT. yerleş- > GT. yerleş-) "rahatlık ve ferahlık bulmak.", "yerleşmek, sabit olmak."

Bir hoşluk ***yerleşti*** *canımda* (SG, s.41).

Seslenerdi ay hem gök ***yerleşip*** *sözlerimdä* (SYA, s.54).

Can ***yerleşdi*** *buvazda* (SYA, s.68).

3.2.1.4.+(A)r-

Bu ek, bazı sıfat ve renk adlarına gelerek "olma" bildiren geçişsiz fiiller kurmaktadır. Eski Türkçedeki er- fiilinin bir süre sonra birleştiği sözlerle kaynaşarak ekleşmesi ile oluşmuştur. Türkçe'de daha çok renk adlarına gelerek oluş bildiren fiiller meydana getirmektedir.[704] Şiirlerinde dört örnekte rastlanmıştır:

aar-: (KTS. ağar-, aḳar- 'yaşlanmak'[705] > TT. ağar- > GT. a[ğ>ø]ar-), (KBS. ağar- ~ akar- < *āk + ar-) "beyazlaşmak.", "rengi solmak."

Dan yerleri çok ***aardı*** (SYA, s.9).

---

[702]OTAL, s. 497.
[703]TS, s. 2476.
[704]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 113.
[705]KTS, s. 3, 5.

Aarmıştı *artık ellerim* (SYA, s.45).

kara+r-: (DLT. karar-[706] > TT. karar- > GT. karar-) "siyahlaşmak."

Güneş tä başlêr ***kararmaa*** (SYA, s.12).

Önümdä meydannar ***karardı*** (SYA, s.55).

kurtar-: (DLT. kut+gar- > TT. kurtar- > GT. kurtar-) "kurtulmasını sağlamak."

Kurtar, ***kurtar***, *fikirim* (SG, s.33).

Yalvarêrım, ***kurtar*** *beni* (SG, s.33).

yeş+er-: (EUTS. yaşarmaḳ > DLT. yaşarmak > KB. yaşarmak[707] > TT. yeşer- > GT. yeşer-), (TAS. yeşermek 'yeşil renk almak, yeşillenmek'[708]) "yaprak vermek, yapraklanmak."

Herbir otçaaz ***yeşerdi*** (SYA, s.100).

3.2.1.5.+(I)r- / +(U)r-

Türkçe'de yer alan aksır-, anır-, bağır-, çağır-, hapşır-, ısır- gibi fiiller tek heceli köklerden +(I)r-/+(U)r- ekiyle türetilmiş yapma bildiren fiiller görünümündedir.[709] İki örnekte görülmüştür:

çaar-: (EUTS. çaġurmaḳ 'iftira etmek, leke sürmek, çamur atmak'[710] > TT. çağır- > GT. ça[ğ>ø][ı>a]r-), (KBS. *çā[r] 'yansıma' + kır-[711]), (TAS. çaarmak[712]) "seslenmek, çağırmak."

Duyêrım ki ***çaarêr*** *beni seslär* (SYA, s.36).

Bir Allaha izmet etmää ***çaarêrlar*** (NÇ, s.253).

süp+ür-: (DLT. süpür-[713] > TT. süpür- > GT. süpür-), (KBS. *sü(/i)p 'çöp' + ür-[714]) "temizlemek."

Süpürüp *bozduu izleri* (SYA, s.84).

---

[706]DLT, s. 685.
[707]EUTS, s. 289; DLT, s. 957; KB, s. 530.
[708]TAS, s. 1209.
[709]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 120.
[710]EUTS, s. 58.
[711]KBS, s. 211.
[712]TAS, s. 242.
[713]DLT, s. 840.
[714]KBS, s. 822.

3.2.1.6.+A-

Korkmaz, eserinde +A- ekinin n, l gibi akıcı ve d, p gibi patlayıcı, ş, z gibi sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türettiğini ifade etmiştir.[715] Taradığımız şiirlerde şu örneklere rastlanmıştır:

aar(k)+a-: (DLT. arka- 'Oğuz lehçesinde aramak'[716] > TT. ara- > GT. aara-[717]) "birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak."

*Seni çok **aaradım**, şükür, buldum* (SG, s.10).

*Seni çok **aaradım**, Dedä Korkudum* (SG, s.10).

*Yollandım **aaramaa** dooruluu* (SG, s.40).

oy(u)n+a-: (oyun+a- > oy(u)n+a-) "müzik eşliğinde oynamak."

***Oynasın** bütün Vatan* (SYA, s.90).

den+e-: (TT. dene- > GT. dene-), (KBS. teŋ 'eşit, eşdeğer' + e-[718])"bir işe başarmak amacıyla başlamak, teşebbüs etmek."

***Deneer** daalıı aydınnatmaa* (SYA, s.10).

kap+a-: (TT. kapa- > GT. kapa-), (KBS. *kap + -a-[719]) "bir şeyin görünmesine engel olmak, kapamak."

*Aydınnıı **kapadêrlar**, unudup hesapsız zararlıı* (SG, s.11).

şıl+a-: (DS. şılamak 'parlamak, ışıldamak'[720]), (TAS. şılamak 'parlamak, parıldamak, ışımak'[721]) "parlamak."

***Şıladı**, şafk oldu yolumda* (SG, s.41).

yaş+a-: (OA. yaşa- > EUTS. yaşamaḳ > DLT. yaşa- > KB. yaşa-[722] > TT. yaşa- > GT. yaşa-) "canlılığını, hayatını sürdürmek.", "sağ olmak."

***Yaşa**, geliş hem çiçeklän* (SG, s.9).

*Yol göster hem üüret san bizi **yaşamaa*** (SG, s.10)

---

[715]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 111.
[716]DLT, s. 556.
[717]Talat Tekin, *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler* adlı eserinde Gagauzca'da sayıca az da olsa bugüne kadar korunmuş birincil uzunluklar olduğunu belirtmiştir. Bkz. Talat Tekin, *a.g.e.*, s. 62-63. Aara- "aramak" fiili de Gagauzca'da uzun ünlülü şekliyle korunmuştur.
[718]KBS, s. 276.
[719]KBS, s. 459.
[720]DS, s. 3769.
[721]TAS, s. 1044.
[722]OA, s. 121; EUTS, s. 289; DLT, s. 957; KB, s. 529.

***Yaşaardık** pek islää* (SYA, s.23).

*Evlilär iyi **yaşasın*** (SYA, s.99).

3.2.1.7.+I- / +U-

Korkmaz'a göre +I-/+U- eki Türkiye Türkçesine bazı eski türetmelerle uzana gelmiş ölü bir ek durumundadır. Bu nedenle de yeni türetmelere elverişli bir ek değildir. Öyle ki, koru-, kuru- gibi örneklerde ek kökle kaynaşarak ayrışmaz bir durum göstermiştir.[723] İki örnekte saptanmıştır:

kor+u-: (OA. ḳorı- > EUTS. ḳorımaḳ > DLT. korı-[724] > TT. koru- > GT. koru-) "bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikelerden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek."

*Sev Dilini, **koru** adetini* (SG, s.5).

*Sevil hem sev, **koru** eski dostluu* (SG, s.5).

*Allah beni **korusun*** (SYA, s.32).

***Koru** canını* (SYA, s.95).

kur+u-: (EUTS. ḳurımaḳ > DLT. kurı- ~ kuru-[725] > TT. kuru- > GT. kuru-) "ıslaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek."

*Cansız, **kurumuş** boodaya* (SG, s.12).

*Bir aaç gibi **kururum*** (SYA, s.37).

*Gözümün içindä kaynarcaklar **kurudu*** (SYA, s.76).

3.2.1.8.+l-

Eski Türkçe döneminden itibaren görülen bu ek, işleklik sahası, derecesi ve vazifesi bakımından -al-, -el- ekinden farksızdır. Bu ek gibi bazı sıfatlardan olma ifade eden fiiller yapmaktadır: *ince-l-*, *kısa-l-*, *sivri-l-* gibi. Ergin, bu ekin fiilden fiil yapma eki olan -l- ekiyle karıştırıldığını belirtmektedir. Ona göre fiilden fiil yapma eki olan -l- zamanla benliğini kaybederek bazı misallerde isimden fiil yapma ekine dönüşmüştür.[726]Bir örnekte görülmüştür:

---

[723]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 114.
[724]OA, s. 103; EUTS, s. 182; DLT, s. 730.
[725]EUTS, s. 187; DLT, s. 748.
[726]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 181.

üüse-l-: (DLT. yükse- ‘(nesne) yükselmek, uzamak’[727] > TT. yüksel- > GT. [yük>øüü]sel-) “yükseğe çıkmak.”

*Kimi kerä **üüseldi*** (SG, s.46).

3.2.1.9.+kIr- / +kUr-

Ergin, -kIr-/-kUr- eki için eserinde Türkçede eskiden beri kullanılan ses taklitlerinden fiil yapan bir ek olduğunu belirtmiştir. Ek, olma veya yapma ifade eden ses taklidi fiiller yapmaktadır.[728]Üç örnekte görülmüştür:

ba-ğ(k)ır-: (DLT. bakır- ‘bağırmak’[729] > TT. bağır- > GT. bağır-), (KBS. *b ā ‘yansıma’ + kır-[730]) “yüksek bir ses çıkarmak.”

*Altaylarda taş Balballar **bağırıyor*** (SYA, s.18).

hay-kır-: (EUTS. ayḳırmaḳ[731] > TT. haykır- > GT. haykır-) “yüksek sesle bağırmak.”

*Bän **haykırırım** çok* (SYA, s.10).

tü-kür-: (TT. tükür- > GT. tükür-) “ağız yoluyla dışarı çıkarmak.”

*Bütün aazınnan **tükürer** sarı yaprakları* (SYA, s.69).

3.2.1.10.+DA-

Bu ek özellikle ses taklidi kelimelerden fiil yapmakta işlek olarak kullanılmaktadır.[732] İki örnekte rastlanmıştır:

is+te-: (TT. iste- > GT. iste-) “istek duymak, arzulamak.”

*Senin halgın **isteer** barış* (SYA, s.17).

*Benim payımı **isteer*** (SYA, s.89).

lumbur+da-: “ses çıkarmak.”

***Lumburdasın** ortalık* (SYA, s. 90).

3.2.1.11.+An-

---

[727]DLT, s. 992.
[728]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 183.
[729]DLT, s. 571.
[730]KBS, s. 103.
[731]EUTS, s. 28.
[732]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 182.

Korkmaz +An- eki için eserinde, +A- ekinin dönüşlülük eki -n- ile birleşmesinden oluşmuş bir birleşik ek olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca ekin işlevinde "olma" bildirme yanında -n- ekinin "yapılan işin yapana dönüşünü gösterme" işlevinin de olduğunu belirtmiştir.[733] Bir örnekte görülmüştür:

ab+an-: (TAS. abanmak[734]) "bir şeye yaslanmak, dayanmak."
*Duvarlar **abanardı** biri-birinä* (SYA, s.84).

3.2.1.12.+Al-

+A- ekiyle edilgenlik bildiren -l- çatı ekinin kaynaşmasından oluşan +Al- eki, ünsüzle sonuçlanan sıfatlardan olma bildiren fiiller türeten bir birleşik ektir.[735] Bir örnekte görülmüştür:

dar+al-: (TT. daral- > GT. daral-) "bunalmak."
***Daralmıştı** geniş canım* (SYA, s.78).

3.2.1.13.+Aş-

İsimden fiil türeten +A- ekinin işteşlik eki -ş- ile kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir.[736] Bir örnekte görülmüştür:

sav+aş-: (DLT. sawaş-[737] > TT. savaş- > GT. savaş-) "çaba sarf etmek."
***Savaşêrım** durmaa yerimdä* (SYA, s.70).

3.2.2.Fiilden Fiil Yapan Ekler

3.2.2.1.-DIr-

İki ayrı ettirgenlik ekinin kaynaşmasından oluşan, ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak sekiz biçime girebilen -DIr- / -DUr- eki, Türkiye Türkçesinin işlek eklerinden birisidir. Ünsüz ile sonuçlanan geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek "oldurma" ve "yaptırma" bildiren geçişli fiiller türetmektedir.[738] Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Gagauz Türkçesinde de sonu hem vokalle hem de

[733]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 112.
[734]TAS, s. 26.
[735]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 112.
[736]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 113.
[737]DLT, s. 810.
[738]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 126.

konsonantla biten tek heceli fiillere getirilmektedir. Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

bık-tır-: (TT. bıktır- > GT. bıktır-) "bıkkınlık vermek, usandırmak, bıktırmak."

*Durumumuz pek **bıktırdı*** (SYA, s.23).

diiş-tir-: (TT. değiştir- > GT. d[eğ>ii]ştir-) "başka bir biçime sokmak, değiştirmek.", "başka bir duruma ve görünüme getirmek."

*Gecelär **diiştirerlär**, hızlı geçirip karannu* (SG, s.11).

***Diiştirdi** sözünü, annadı* (SG, s.30).

*Açan sokak **diiştirer** rengini* (SG, s.30).

*Uçaklar **diiştirmiş** yolunu* (SG, s.30).

*O suları, Tangrim, **diiştir!*** (SYA, s.15).

duu-dur-: (TT. doğdur- > GT. d[oğ>uu]dur-) "doğurma işini yapmak."

*Sän beni **duudurmuşun** vakıtlan* (SYA, s.14).

karış-tır-: (TT. karıştır- > GT. karıştır-) "karıştırmak."

*Peltekledim, **karıştırdım*** (SG, s.8).

kal-dır-: (TT. kaldır- > GT. kaldır-) "yükseltmek, yükseğe çıkarmak."

*Gökä **kaldır** bayraa, git ileri!* (SG, s.5).

***Kaldırdım** bän kafamı* (SYA, s.97).

pal-dır-: "gümbürdemek."

*Davul çoktan **paldırdêêr*** (SYA, s. 82).

sarmaş-tır-: "kucaklaşmak."

*Ama kalın çatı bizi **sarmaştırdı*** (SYA, s.77).

sevin-dir-: (TT. sevindir- > GT. sevindir-) "sevinmesini sağlamak."

*Vakıtsız **sevindirer!*** (SYA, s.97).

sus-tur-: (TT. sustur- > GT. sustur-) "susmasını sağlamak."

*Arıyı orada **susturup*** (SYA, s.57).

tak-tır-: "kakmak."

*Canıma **taktırmırım** damga* (SYA, s.66).

tıkan-dır-: "boğmak."

*Bu zihirlän sän halkımın canını **tıkandırmaycan*** (SYA, s.20).

tutuş-tur-: (TT. tutuştur- > GT. tutuştur-) "tutuşmasını sağlamak."

Biz dayma tutuşêrız, ***tutuşturmaa*** *deyni* (SG, s.39).

yan-dır-: (DS. yakmak[739]) "yanmasına sebep olmak, yakmak."

Hem yan, hem dä ürek ***yandır!*** (SG, s.37).

Yandıracak *ateş* (SYA, s.26).

yapış-tır-: (TT. yapıştır- > GT. yapıştır-) "yapışmasını sağlamak."

Beni aşlak yıldızlan ***yapıştır*** (SYA, s.36).

zenginneş-tir-: (TT. zenginleştir- > GT. zengin[l>n]eştir-) "zengin durumuna getirmek, zenginleştirmek."

Zenginneştir *gözäl Bucaamızı* (SG, s.5).

3.2.2.2.-(I)k- / -(U)k-

Korkmaz, -k- ekinin tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş "olma" fiilleri türettiğini eserinde belirtmiştir. Bazı türetmelerde ise kökle kaynaşmış olan ekte bir de dönüşlülük işlevi görmektedir. Ek, -r, -l gibi akıcı ünsüzlerle biten bazı fiil köklerine, bağlantı ünlüsü almadan gelebilmektedir.[740]

kork-: (OA. ḳork- > EUTS. ḳorḳmaḳ > DLT. kork- > KB. ḳorḳ-[741] > TT. kork- > GT. kork-) "korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak.", "kaygı duymak, endişe etmek."

Burada gölgelär ***korkêr*** *gölgedän* (SG, s.30).

Bazen onu tam tanımadığım için ***korkuyorum*** (SG, s.40).

Korkuyorum*. Geceler kulağıma ağlayış geliyor* (SYA, s.18).

İki üzlü candan sän ***kork*** (SYA, s.94).

silk-: (TT. silk- > GT. silk-) "üzerindeki şeyleri silkmek, düşürmek."

Mart eteyini ***silker*** (SYA, s.100).

3.2.2.3.-(ı)l-

Pasiflik ve meçhul eki, hem geçişli hem de geçişsiz fiillere getirilmektedir. Ek, geçişsiz yani olma ifade eden fiillerden meçhul fiiller yapmaktadır. Bu fiiller, fail

---

[739]DS, s. 4165.
[740]Zeynep Korkmaz, *a.g.e.*, s. 127.
[741]OA, s. 103; EUTS, s. 182; DLT, s. 730; KB, s. 271.

istemeyen, çekim sırasında faili olmayan, gösterdiği hareketin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan fiillerdir.[742] Sonu ünsüzle biten fiillere gelmektedir. Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

ahtar-(ı)l-: (TT. aktarıl- > GT. a[k>h]tarıl-) "aktarma işine konu olmak."

Başlêr tä-tä ***ahtarılmaa*** (SYA, s.12).

as-(ı)l-: (TT. asıl- > GT. asıl-) "tutunmak, asılmak."

Kirpiimä ***asıldı*** *gecä* (SYA, s.55).

Kilitlär ***asıldı*** *imiyimä* (SYA, s.57).

at-(ı)l-: (TT. atıl- > GT. atıl-) "(suya) atlamak, dalmak."

Atılêrım *boz suya* (SYA, s.35).

ayır-(ı)l-: (OA. adrıl- > DLT. aḍrıl- > KB. aḍrıl-[743] > TT. ayrıl- > GT. ayrıl-) "ayrılmak, uzaklaşmak."

Buludundan ***ayırılmış*** (SG, s.12).

bay-ıl-: (DLT. mayıl-[744] > TT. bayıl- > GT. bayıl-) "bayılmak, kendiden geçmek, kendini kaybetmek."

Bän ***bayıldım.*** *Aklımı Allaam sök* (SYA, s.56).

boğ-(u)l-: (DLT. bogul-[745] > TT. boğul- > GT. boğul) "boğma işine konu olmak, boğulmak."

Kime derdimi söyleyim, sesim sesimde ***boğuldu*** (SYA, s.18).

boz-(u)l-: "dalgalanmak."

Of, ***bozuldu*** *bizim deniz* (SYA, s.12).

daal-: (DLT. tarıl-[746] > TT. dağıl- > GT. da[ğ>ø][ı>a]l-), (KBS. *tāğı- 'dağıtmak' + -l[747]) "yayılmak, dağılmak."

Kıvılcım ***daalsın*** *ondan* (SYA, s.38).

Toprak mı ***daaldı?*** (SYA, s.68).

Daalmış*, diişmiş eski yurdum* (NÇ, s.254).

dök-(ü)l-: "kaplamak, yayılmak."

---

[742]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 204.
[743]OA, s. 82; DLT, s. 541; KB, s. 8.
[744]DLT, s. 762.
[745]DLT, s. 593.
[746]DLT, s. 857.
[747]KBS, s. 260.

Kulaamı tıkayıp, o tavandaki biyaz noktadan odama ***döküldüm*** (SG, s.35).

Dökülürsün *üzümä!* (SYA, s.96).

duy-(u)l-: (TT. duyul- > GT. duyul-) "duyulmak."

Duyulsun *var kardaşlık* (SYA, s.90).

düü-l-: (TT. dövül- > GT. d[öøü>üü]l-) "hızlı hızlı vurmak, çarpmak."

Benim üräääm hep seninnän ***düüler*** (SYA, s.65).

iil-: (DLT. eg-(i)l- 'eğmek'[748] > TT. eğil- > GT. [eği>ii]l-) "eğilmek."

Kimi kera ***iildi****, iisildi* (SG, s.46).

kes-(i)l-: (TT. kesil- > GT. kesil-) "gücü takati kalmamak, çok yorulmak."

Kesildim, *yok kuvedim* (SYA, s.32).

kır-(ı)l-: (TT. kırıl- > GT. kırıl-) "kırılmak, ayrılmak."

Kolum-kanadım ***kırılmış*** (SG, s.12).

Buz da ***kırılır*** (SYA, s.95).

sar-(ı)l-: (TT. sarıl- > GT. sarıl-) "sarma işini yapmak."

Başıma sarıldı tellär (SYA, s.71).

sat-(ı)l-: (TT. satıl- > GT. satıl-) "satılmak."

Aydınnık geceye ***satıldı*** (SYA, s.55).

sev-(i)l-: (TT. sevil- > GT. sevil-) "sevgi duyulmak, sevilmek."

Sevil *hem sev, koru eski dostluu* (SG, s.5).

İnsannarı severiz, hep ***sevilmää*** *deyni* (SG, s.39).

sık-(ı)l-: (DLT. sıkıl-[749] > TT. sıkıl- > GT. sıkıl-) "can sıkıntısı duymak."

Bän sensiz ***sıkıldım****, bilermisin?* (SYA, s.67).

süz-(ü)l-: (TT. süzül- > GT. süzül-) "ıslak olmak, ıslanmak."

Ayaklarım ***süzülärdi*** *heptän* (SYA, s.46).

ur-(u)l-: (TT. vurul- > GT. [v>ø]urul-) "vurulmak."

Urulup *bayırlara* (SYA, s.35).

yay-(ı)l-: (TT. yayıl- > GT. yayıl-) "(ışık) saçmak, yaymak."

Işığı ***yayılır****, buzları eritir* (NÇ, s.252).

yık-(ı)l-: (TT. yıkıl- > GT. yıkıl-) "devrilmek, yıkılmak."

---

[748]DLT, s. 633.
[749]DLT, s. 819.

Yalnızlık, büük taşlar ***yıkılêr*** *üstümä* (SYA, s.67).

3.2.2.4.-mA-

İşleklik sahası geniş olan ve eskiden beri değişmeyen bu ek genel olarak eklendiği sözcüğe olumsuz bir anlam katmaktadır.[750] Tespit ettiğimiz örnekler şu şekildedir:

acık-ma-: (TT. acıkma- > GT. acıkma-) "acıkmamak."

Acıkmaycan *sän hep tok* (SG, s.32).

acıt-ma-: (TT. acıtma- > GT. acıtma-) "acıtmamak."

Acıtmaycak *hiç çalılar* (SYA, s.58).

aldan-ma-: (TT. aldanma- > GT. aldanma-) "görünüşe bakarak bir yargıya varmamak."

Kıpma gözünü, ***aldanmaycam*** *bän* (SYA, s.13).

baarış-ma-: (TT. bağrışma > GT. b[ağ>aa]rışma-) "bağrışmamak."

Baarışmayın *pek o kadar* (SYA, s.97).

bil-me-: (TT. bilme- > GT. bilme-) "bilmemek."

Ana dilini ***bilmeyeni*** *hiç kimsey sevmäz* (ALJ-4, s.51).

Hasret nedir ***bilmä*** *hiç* (NÇ, s.254).

dala-ma-: (TT. dalama- > GT. dalama-) "ısırmamak."

Dalamasın bizleri (SYA, s.98).

düş-mä-: (TT. düşme- > GT. düşmä-) "düşmemek."

Düşmä yerä yaprak (SYA, s.39).

düşün-mä-: (TT. düşünme- > GT. düşünmä-) "düşünmemek."

Beni ***düşünmä*** (SYA, s.65).

görün-me-: (TT. görünme- > GT. görünme-) "görünmemek."

Tozdan ***görünmeer*** hiç sokak (SYA, s.91).

gözük-me-: (TT. gözükme- > GT. gözükme-) "görünmemek."

Yok, ***gözükmeer*** hiç toprak (SYA, s.32).

korkut-ma-: (TT. korkutma- > GT. korkutma-) "korkutmamak."

---

[750]Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 186.

Korkutma beni, sakındırma (SYA, s.59).

ol-ma-: (TT. olma- > GT. olma-) "olmamak."

Ko hiç ***olmasa*** bir kıpıma (SG, s.33).

ödeş-mä-: (TT. ödeşme- > GT. ödeşmä-) "ödeşmemek."

Ödeşmä benim için sän (SYA, s.59).

patla-ma-: (TT. patlama- > GT. patlama-) "patlamamak."

Patlamasın tüfek (SYA, s.23).

sakındır-ma-: (TT. sakındırma- > GT. sakındırma-) "sakındırmamak."

Korkutma beni, ***sakındırma*** (SYA, s.59).

sakla-ma-: (TT. saklama- > GT. saklama-) "saklamamak."

Saklama *sän hiç üzünü yaamurdan* (SYA, s.19).

san-ma-: (TT. sanma- > GT. sanma-) "zannetmemek."

Sanma*, ani şindi yaz* (SYA, s.95).

sapla-ma-: (TT. saplama- > GT. saplama-) "saplamamak."

E-ey, ***saplama*** *elimi* (SYA, s.87).

saur-ma-: (TT. savurma- > GT. sa[v>ø]urma-) "savurmamak."

Saurma*, çok uzaktayım* (SG, s.12).

sevin-me-: (TT. sevinme- > GT. sevinme-) "sevinmemek."

Sevinmeyin *pek o kadar* (SYA, s.97).

sokul-ma-: (TT. sokulma- > GT. sokulma-) "sokulmamak."

Oyuncaklarıma ***sokulma*** (SYA, s.87).

sor-ma-: (TT. sorma- > GT. sorma) "sormamak."

Sorma *bana kız Aksu* (SYA, s.75).

sün-me-: (TT. sönme- > GT. s[ö>ü]nme-) "sönmemek, tükenmemek."

Sünmesin *Türk ocaa* (SYA, s.37).

Sünmä*, yalpak ateş* (SYA, s.39).

şımar-ma-: (TT. şımarma- > GT. şımarma-) "şımarmamak."

Pisi, pisi, sän ***şımarma*** (SYA, s.87).

takış-ma-: (TT. takışma- > GT. takışma-) "takışmamak."

Aardıma ***takışma*** *canavar* (SYA, s.61).

tanı-ma-: (TT. tanıma- > GT. tanıma-) "tanımamak."

Bazen onu tam ***tanımadığım*** *için korkuyorum* (SG, s.40).

tutul-ma-: (TT. tutulma- > GT. tutulma-) “tutulmamak.”

*Tuzaklara da **tutulma*** (SYA, s.87).

tüken-me-: (TT. tükenme- > GT. tükenme-) “tükenmemek.”

***Tükenmesin** umut kaynaa!* (SG, s.36).

unut-ma-: (TT. unutma- > GT. unutma-) “unutmamak.”

***Unutma** ool, üçüz milionnuk* (SG, s.5).

***Unutmadım** hiç dilimi* (SG, s.6).

usan-ma-: (TT. usanma- > GT. usanma-) “usanmamak, bıkmamak.”

*Yolun açık, uz git, yorulma, **usanma!*** (SYA, s.18).

uyu-ma-: (TT. uyuma- > GT. uyuma-) “uyumamak.”

*Bu gecä ay da **uyumadı*** (SG, s.41).

yorul-ma-: (TT. yorulma- > GT. yorulma-) “yorulmamak.”

*Yolun açık, uz git, **yorulma**, usanma!* (SYA, s.18).

3.2.2.5.-ş-

Türkçedeki işlekliğini kaybetmeyen eklerden birisidir. Eklendiği fiile ortaklaşa yapma anlamı kattığı gibi bir oluş anlamı da katmaktadır. Oluş hâli ifade eden fiillerde, tıpkı edilgen ve dönüşlü çatılı fiillerde olduğu gibi bir kendi kendine olma anlamı vermektedir.[751] Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

bak-(ı)ş-: (DLT. bakış- > KB. bakış-[752] > TT. bakış- > GT. bakış-) “bakışmak.”

***Bakışlarım** genä dä suuktur* (SG, s.33).

bul-(u)ş-: (DLT. buluş-[753] > TT. buluş- > GT. buluş-) “bir araya gelmek.”

*Yarim, gel **buluşalım*** (SG, s.38).

*Biz **buluştuk** seninnän* (SYA, s.37).

*Gözlär dä **buluşur** sanêrım o zaman!* (SYA, s.77).

bu-r-(u)ş-: (DLT. buruş-[754] > TT. buruş- > GT. buruş-) “kırışık bir hale gelmek, buruşmak.”

---

[751]Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 185.
[752]DLT, s. 571; KB, s. 55.
[753]DLT, s. 602.

Buruştu *sudan etim* (SYA, s.32).

çal-(ı)ş-: (DLT. çalış-[755] > TT. çalış- > GT. çalış-) "bir şeyi öğrenmek veya yapmak için emek vermek."

Üüren, ***çalış****, yaşat gagauzluu* (SG, s.5).

Bän ***çalışêrım*** *çok* (SYA, s.10).

dan-(ı)ş-: (DLT. tan-u-ş-[756] > TT. danış- > GT. danış-) "görüş almak, müracaat etmek."

Allahım, bän sana ***danışêrım*** (SYA, s.14).

dii-ş-: (EUTS. tägişmäk > DLT. tegiş-[757] > TT. değiş- > GT. d[eği>ii]ş-), (KBS. değ-(i)ş < *teg-(i)ş[758]) "başka bir biçim veya duruma girmek."

Sansın dünnäämı ***diiştim*** (SG, s.32).

Ne sa kaldı! Gün rengini ***diişer*** (SYA, s.43).

Daalmış, ***diişmiş*** *eski yurdum* (NÇ, s.254).

dol-a-ş-: (TT. dolaş- > GT. dolaş-) "gezinmek, hareket halinde olmak."

Yollar bitti, ***dolaştık*** (SG, s.33).

Dolaştı *sancılarım, acıdıp damarları* (SYA, s.54).

Kanım ***dolaştı*** (SYA, s.68).

dön-(ü)ş-: "dolanmak, gezinmek."

Sendä dünnäänın ***dönüşü*** (SG, s.43).

etiş-: (DLT. yet- ~ yit-[759] (i)ş- > TT. yetiş- > GT. [y>ø]etiş-), (TAS. etişmek[760]) "ulaşmak, varmak."

Etiştim *bän maalemä* (SYA, s.97).

gel-(i)ş-: (TT. geliş- > GT. geliş-) "yetişmek, olgunlaşmak."

Yaşa, ***geliş*** *hem çiçeklän* (SG, s.9).

gir-(i)ş-: "başlamak."

Odamda ***giriştim*** *aalamaa* (SYA, s.84).

---

[754]DLT, s. 603.
[755]DLT, s. 613.
[756]DLT, s. 852.
[757]EUTS, s. 231; DLT, s. 866.
[758]KBS, s. 273.
[759]DLT, s. 967.
[760]TAS, s. 415.

gül-(ü)ş-: (DLT. külüş-[761] > TT. gülüş- > GT. gülüş-) “gülüşmek.”

*Ko senin **gülüşün** olayım* (SG, s.34).

*Koparttık biz bir **gülüş*** (SYA, s.91).

güre-ş-: (DLT. küreş-[762] > TT. güreş- > GT. güreş-) “mücadele etmek.”

***Güreş** benim canım* (SYA, s.26).

*Pisliklenä **güreş*** (SYA, s.26).

il-(i)ş-: (DLT. iliş- > KB. iliş- > TT. iliş- > GT. iliş-) “değinmek, takılmak.”

*Fikirim **ilişti** dala* (SG, s.42).

***İlişti** tıkanır kulaama* (SYA, s.84).

ka(v)-uş-: (OA. ḳabış- > DLT. kawuş- > KB. ḳavuş-[763] > TT. kavuş- > GT. ka[v>ø]uş-), (ÖTS. kab-mak > kab-ış-mak > kav-uş-mak), (TAS. kauşmak [764]) “bir araya gelmek, kavuşmak.”

***Kauştu** üreemdä güneş* (SYA, s.44).

*Fikirim içimdä **kauştu*** (SYA, s.55).

***Kauştu** gür canım içimdä* (SYA, s.57).

***Kauştu** gecä hem gün girip biri-birinä* (SYA, s.76).

kar-(ı)ş-: (DLT. karış-[765] > TT. karış- > GT. karış-) “birbirinin içine girmek, karışmak.”

*Fikirim **karıştı**, yollandı bulutlar* (SYA, s.56).

***Karışmıştı** kül hem kanım* (SYA, s.78).

***Karıştım** bän haşlak soluklan* (SG, s.30).

kat-(ı)ş-: “karışmak.”

*Kalbim **katıştı** sözä* (SYA, s.75).

kop-(u)ş-: “birbirinden ayrılmak, kopmak.”

*Üreyim **kopuştu** cendemä* (SYA, s.57).

öde-ş-: (TT. ödeş- > GT. ödeş-) “alacak verecek bırakmamak, ödeşmek.”

*Anna: kendim **ödeşecem*** (SYA, s.59).

---

[761]DLT, s. 756.
[762]DLT, s. 757.
[763]OA, s. 97; DLT, s. 694; KB, s. 229.
[764]TAS, s. 651.
[765]DLT, s. 687.

öp-(ü)ş-: (EUTS. öpişmäk > DLT. öpüş-[766]> TT. öpüş- > GT. öpüş-) "birbirini öpmek."

*Sendä gençlerin **öpüşü*** (SG, s.43).

*Havada **öpüşer** kaarcaaz* (SYA, s.49).

*Çalılar **öpüşer** aalarak* (SYA, s.58).

sau-ş-: (TT. savuş- > GT. sa[v>ø]uş-) "savuşmak, kaçmak, gizlice gitmek."

***Sauş** önümdän* (SYA, s.27).

sın-(a)ş-: (DS. sınaşmak 'alışmak'[767]; TAS. sınaşmak 'alışmak, ısınmak'[768]) "alışmak."

*Günahkersin, **sınaş** bu solaa* (SG, s.30).

tut-(u)ş-: (DLT. tutuş-[769] > TT. tutuş- > GT. tutuş-) "yanmaya başlamak, ateş almak."

*Biz dayma **tutuşêrız**,tutuşturmaa deyni* (SG, s.39).

***Tutuşmuştu** konur gözlerim* (SYA, s.45).

uyvaş-: (TT. uyu-ş- > GT. uyvaş-), (TAS. uyvaşmak[770]) "uyuşmak, tutulmak."

*Damar **uyvaştı*** (SYA, s.68).

yar-(ı)ş-: (DLT. yarış-[771] > TT. yarış- > GT. yarış-) "yarışmak, rekabet etmek."

*Garmoşkalar **yarişêr*** (SYA, s.82).

yet-(i)ş-: (DLT. yetiş- 'yetişmek, ulaşmak'[772] > TT. yetiş- > GT. yetiş-) "iş görebilecek bir yaşa gelmek, büyümek.", "varmak."

***Yetiş**, bir gagauz ol* (SG, s.45).

***Yetiştim** bän senin yanına* (SYA, s.63).

3.2.2.6.-n-

[766]EUTS, s. 152; DLT, s. 789.
[767]DS, s. 3611.
[768]TAS, s. 980.
[769]DLT, s. 906.
[770]TAS, s. 1148.
[771]DLT, s. 954.
[772]DLT, s. 967.

Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma ekidir. Fonksiyonu kendine kendine yapma veya olma ifade eden fiiller yapmaktadır. Bu ekle yapılan fiiller failin kendi kendisine yaptığı hareketi ve kendisine tesir eden, kendisi için yaptığı hareketi ifade etmektedir.[773] Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

alifle-n-: "alevlenmek."

***Aliflendim**, süündüm, yandım* (SG, s.8).

baala-n-: (TT. bağlan- > GT. b[ağ>aa]lan-) "bağlı olmak, bağlanmak."

***Baalanmış** bireri ecellär* (SYA, s.49).

***Baalansın** dilinä, halkına* (ALJ-4, s.51).

bee-n-: (TT. beğen- > GT. be[ğ>ø]en-), (TAS. beenmek[774]) "beğenmek."

*Bän **beenerim**, açan bän yalnızım* (SYA, s.48).

*Pek **beener** tatlı üzüm* (SYA, s. 89).

bula-n-: (DLT. bulgan-[775] > TT. bulan- > GT. bulan-) "karışmak."

***Bulandı** burda canım* (SYA, s.32).

çiçeklä-n-: (TT. çiçeklen- > GT. çiçeklän-) "çiçek açmak, çiçek vermek."

*Yaşa, geliş hem **çiçeklän*** (SG, s.9).

daya-n-: (DLT. tayan-[776] > TT. dayan- > GT. dayan-) "katlanmak, sabretmek, tahammül etmek."

*Her biri dä **dayanêr*** (SYA, s.27).

*Siz **dayanêrsınız** suuga!* (SYA, s.97).

doku-n-: (DLT. tokın-[777] > TT. dokun- > GT. dokun-) "el sürmek, dokunmak."

*Ban iyildim **dokunmaa** otçaaza* (SYA, s.62).

dona-n-: (KB. tonan-[778] > TT. donan- > GT. donan-) "giyinmek, süslenmek."

*Aaçlar da **donanmış*** (SYA, s.88).

---

[773]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 202.
[774]TAS, s. 157.
[775]DLT, s. 601.
[776]DLT, s. 865.
[777]DLT, s. 888.
[778]KB, s. 459.

düş-ü-n-: (DLT. tüşe- > TT. düşün- > GT. düşün-) “aklından geçirmek, göz önüne getirmek.”

*Hem yısınmaa, hem **düşünmää*** (SG, s.36).

ina-n-: (DLT. ınan-[779] > TT. inan- > GT. inan-) “inanmak, güvenmek.”

*Bän sana bir dost, bana **inan*** (SYA, s.50).

isla-n-: (TT. ıslan- > GT. [ı>i]slan-) “ıslak duruma gelmek.”

*Halk yaşlarınnan **islandım**, oldum yaş* (SYA, s.19).

kalk-(ı)n-: (TT. kalkın- > GT. kalkın-) “gelişmek, ilerlemek.”, “(dikine) doğru yükselmek.”

***Kalkın**, Gagauzistan!* (SG, s.7).

*Dikinä **kalkındı** saçım* (SYA, s.57).

***Kalkındı** tüüsüz şu kanadım* (SYA, s.66).

kapa-n-: (TT. kapan- > GT. kapan-) “kapalı duruma gelmek.”

*Başımın kapusu **kapandı*** (SYA, s.57).

sak-ı-n-: (OA. saḳın- > EUTS. saḳınmaḳ > DLT. sakın-[780] > TT. sakın- > GT. sakın-), (KBS. *sa- ‘saymak, sanmak, düşünmek, arzu etmek’ + k + (ı)n- ‘dönüşlülük eki’[781]) “korku duymak, çekinmek.”

*Karannık boşluktan **sakınêrım*** (SYA, s.73).

üün-: (DLT. ög- + -ün-[782] > TT. övün- > GT. [öv>üü]n-) “övünmek, iftihar etmek.”

üüre-n-: (DLT. ögren-[783] > TT. öğren- > GT. [öğ>üü]ren-), (TAS. ūrenmek ‘öğrenmek’[784]) “bilgi edinmek, öğrenmek.”

***Üüren**, çalış, yaşat gagauzluu* (SG, s.5).

***Üüren** dilini, oolum, bil dedelerini* (SG, s.45).

***Üündüm**, hep dedemä baktım* (SG, s.6).

peydala-n-: (Fa. peydā[785] + T. la-n-): “peydahlanmak, oluşmak, ortaya çıkmak.”

---

[779]DLT, s. 656.
[780]OA, s. 109; EUTS, s. 194; DLT, s. 800.
[781]KBS, s. 718.
[782]DLT, s. 785.
[783]DLT, s. 785.
[784]TAS, s. 1156.

Peydalanêr *seslär* (SYA, s.9).

Peydalanêr. *Genä daalêr kahırlar* (SYA, s.81).

sakla-n-: (TT. saklan- > GT. saklan-) "gizlenmek, saklanmak."

Ama güneş bendä ***saklandı*** (SYA, s.44).

Saklanêrım *kendi-kendimdän* (SYA, s.73).

salla-n-: (TT. sallan- > GT. sallan-) "kımıldamak, sallanmak."

Sallan*, sallangaç,* ***sallan!*** (SG, s.36).

sesle-n-: (TT. seslen- > GT. seslen-) "bağırarak çağırmak, seslenmek."

Seslenerdi *ay hem gök yerleşip sözlerimdä* (SYA, s.54).

sev-(i)n-: (OA. sebin- > DLT. sewin- ~ sewün- > KB. sevin-[786] > TT. sevin- > GT. sevin-) "sevinç duymak, sevinmek."

Sevin*, ki sän dä bu ulu soydan* (SG, s.5).

Hem ***sevindim****, hem aaladım* (SG, s.6).

Bazen ağlar, bazen ise ***seviniyor*** (SG, s.40).

Sevinsin*, Ana Vatan* (SYA, s.38).

Ko insannar ***sevinsin*** (SYA, s.92).

sıv-(ı)n-: (TT. sığın- > GT. sı[ğ>v]ın-) "yer bulmak, yerleşmek, sığınmak."

Bu avşam serinnii ***sıvındı*** *güüsümä* (SG, s.42).

oyala-n-: (TT. oyalan- > GT. oyalan-) "bir şeyle meşgul olmak."

Oyalanmaa diptä (SYA, s.10).

tep-(i)n-: (DLT. tepin-[787] > TT. tepin- > GT. tepin-) "tepinmek, hareket etmek."

Tepinärdim *bän nicä damar* (SYA, s.45).

tıka-n-: (TT. tıkan- > GT. tıkan-) "tıkanmak."

İlişti ***tıkanır*** *kulaama* (SYA, s.84).

tır-ma-n-: (TT. tırman- > GT. tırman-) "yüksek bir yere çıkmak, tırmanmak."

Tırmanêrım *bän ona* (SYA, s.32).

topla-n-: (TT. toplan- > GT. toplan-) "bir araya gelmek, toplanmak."

Kara yıldızlar ***toplanmışlar*** *Turan üstünä* (SG, s.11).

---

[785]OTAL, s. 863.
[786]OA, s. 110; DLT, s. 815; KB, s. 393.
[787]DLT, s. 869.

*Dünnää sesleri dä bir arada bir noktaya **toplanmıştı*** (SG, s.35).

*İnsannar da **toplanmış*** (SYA, s.82).

tut-(u)n-: (TT. tutun- > GT. tutun-) "tutunmak."

***Tutun** orada çetin* (SYA, s.39).

***Tutunêrım** ondan* (SYA, s.47).

u-n-u-t-: (EUTS. unıtmaḳ > DLT. unıt- ~ unut- > KB. unıt-[788] > TT. unut- > GT. unut-), (KBS. *u- 'kudreti olmak, gücü yetmek' + n-ı-t-[789]) "aklında kalmamak, hatırlamamak."

*Aydınnı kapadêrlar, **unudup** hesapsız zararlı* (SG, s.11).

*Gençlik kaşını dürdü, Ne geçti, onu **unut*** (SG, s.32).

***Unudur** gelennär nedir o karannık* (SYA, s.13).

*Biz **unutmuşuk** Allahı* (SYA, s.23).

*Allahın verdii dili neçin **unudêrsın?*** (ALJ-4, s.51).

uya-n-, oya-n-: (TT. uyan- > GT. [u>o]yan-) "uyku durumundan çıkmak."

***Uyan**, Gagauzistan* (SG, s.7).

*Yetiş, bir gagauz ol... Gagauzluk, **uyan*** (SG, s.45).

*Tä **oyanêr** lüzgär* (SYA, s.9).

*Halkım benim, **uyan**, **uyan*** (SYA, s.24).

*Balık ne yıl **uyanır*** (SYA, s.35).

***Uyandım...** gözlerim bakêr* (SYA, s.45).

uza-n-: (TT. uzan- > GT. uzan-) "yetişmek, ulaşmak."

***Uzandım** o çalan kuşa* (SYA, s.62).

ürk-(ü)n-: "ürkmek."

*Tä beygir **ürküdü...** kaybeldi iz* (SYA, s.52).

***Ürküdü** o kara kanım* (SYA, s.57).

yarala-n-: (TT. yaralan- > GT. yaralan-) "yaralanmak."

*Kanadım **yaralanêr*** (SYA, s.35).

yolla-n-: (TAS. yollanmak[790]) "bir yerden çıkmaya kalkışmak."

***Yollandım** aaramaa dooruluu* (SG, s.42).

---

[788]EUTS, s. 266; DLT, s. 922; KB, s. 495.
[789]KBS, s. 969.
[790]TAS, s. 1221.

Yollanmışlar *ak bulutlar* (SYA, s.51).

Nereyi ***yollanmışın?*** (SYA, s.87).

zeedele-n-: (Ar. ziyāde[791] + T. le-n- > GT. z[iya>ee]delen-) "çoğalmak."

Zeedelendi *acım* (SYA, s.23).

3.2.2.7.-t-

-t- eki, ünlü ile ya da akıcı veya patlayıcı ünsüzlerden biriyle biten geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek ettirgenlik fiilleri kuran işlek bir çatı ekidir.[792] Şiirlerde tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

aala-t-: (DLT. yıglat-[793] > TT. ağlat- > GT. [ağ>aa]lat-) "ağlamasına yol açmak."

Üreemin içini ***aalat*** (SG, s.44).

acı-t-: (TT. acıt- > GT. acıt-) "ağrı, sızı duyulmasına sebep olmak."

Acıt*, ürek sancım* (SYA, s.26).

Dolaştı sancılarım, ***acıdıp*** *damarları* (SYA, s.54).

anna-t-: (TT. anlat- > GT. an[l>n]at-) "anlatmak, açıklama yapmak."

Ne düşünersin, ya ***annat*** (SYA, s.51).

Çık oyna, ***annat*** *cümbüş* (SYA, s.91).

Kökümü, soyumu ***annat*** (ALJ-4, s.51).

aydınna-t-: (TT. aydınlat- > GT. aydın[l>n]at-) "aydınlatmak, ışıklandırmak."

Türk ocaa, kolver kıvılcın, ***aydınnat*** *dolayı* (SG, s.11).

daa-t-: (DLT. tarıt- 'ekin ektirmek'[794] > TT. dağıt- > GT. d[ağı>aa]t-), (KBS. * tāġı-t-[795]) "etkisini gidermek, dağıtmak."

Gamımı ***daat****, derdimi* ***daat*** (SG, s.44).

Daadêr *o karannı!* (SYA, s.10).

eri-t-: (DLT. erüt-[796] > TT. erit- > GT. erit-) "erimesini sağlamak."

---

[791]OTAL, s. 1189.
[792]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 134.
[793]DLT, s. 970.
[794]DLT, s. 857.
[795]KBS, s. 260.

Işığı yayılır, buzları ***eritir*** (NÇ, s.252).

kork-(u)t-: (DLT. korkıt- ~ korkut- > KB. ḳorḳıt-[797] > TT. korkut- > GT. korkut-) "korkmasına yol açmak."

Bu kaavi canımı ***korkudup*** (SYA, s.57).

sars-(ı)t-: "titretmek."

Karannu bir mum şafkı ***sarsıttı*** (SG, s.46).

sıb-ıt-: (TT. sıpıt- > GT. sı[p>b]ıt-), (TAS. sıbıtmak '1.atmak, fırlatmak; 2.kovmak.'[798]) "atmak, fırlatmak."

Sıbıdêr *hep kuruya* (SYA, s.35).

sırı-t-: (TT. sırıt- > GT. sırıt-), (KBS. sırı 'pislemek' (DLT) + t-[799]) "gülmek, sırıtmak."

Ya bak, naşa ***sırıdêr*** (SYA, s.82).

Sırıtsın *her bir sokak* (SYA, s.90).

oyna-t-: (DLT. oynat-[800] > TT. oynat- > GT. oynat-) "harekete geçirmek."

Oynat *kendini, fikirim* (SG, s.33).

Kalbimin telini ***oynat*** (SG, s.44).

uyu-t-: (DLT. uḍıt- > KB. uḍıt-[801] > TT. uyut- > GT. uyut-) "uyumasını sağlamak, uyutmak."

Hep beni ***uyutmuşun*** *masallan* (SYA, s.14).

uza-t-: (DLT. uzat- > KB. uzat-[802] > TT. uzat- > GT. uzat-) "el, kol ve ayağı bir yere yöneltmek, uzatmak."

Elini ***uzat*** *bana, fidan* (SYA, s.50).

üüre-t-: (KB. ögret-[803] > TT. öğret- > [öğ>üü]ret-), (TAS. ūretmek 'öğretmek'[804]), (KBS. *ögür 'sürü' +A-n-(t-)[805]) "bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak, öğretmek."

---

[796]DLT, s. 644.
[797]DLT, s. 730; KB, s. 272.
[798]TAS, s. 977.
[799]KBS, s. 771.
[800]DLT, s. 781.
[801]DLT, s. 916; KB, s. 488.
[802]DLT, s. 928; KB, s. 501.
[803]KB, s. 356.
[804]TAS, s. 1157.

*Yol göster hem **üüret** san bizi yaşamaa* (SG, s.10).

*Yaşamaa sän beni **üüretsenä*** (SYA, s.14).

***Üürettiniz** yaşamaa* (SYA, s.101).

ya-r+a-t-: (OA. yarat- ‘yaratmak, tertip ve tanzim etmek’ > EUTS. yaratmaḳ ‘yaratmak, vücuda getirmek, tanzim etmek’ > DLT. yarat- ‘yaratmak’ > KB. yarat- ‘yaratmak’[806] > TT. yarat- > GT. yarat-), (*ya-r+a- ‘parlamak’ t- > yarat-[807]) “var etmek.”, “olmasına, ortaya çıkmasına yol açmak.”

*Bir dünnää **yarattım** seslerdän* (SG, s.41).

*Gel beni enidän **yarat*** (SG, s.44).

yaşa-t-: (TT. yaşat- > GT. yaşat-) “sürdürmek, devam ettirmek.”

*Üüren, çalış, **yaşat** gagauzluu* (SG, s.5)

*Hep **yaşattım** adetimi* (SG, s.6).

yısı-t-: (DLT. isit- > KB. isit-[808] > TT. ısıt- > GT. yısıt-) “ısıtmak.”

*Yalpak elinnän **yısıtmaa*** (SYA, s.92).

3.2.2.8.-(A)r-

-(A)r- eki, ünsüzle sonuçlanan geçişsiz bazı fiillerden geçişli fiiller türeten bir ettirgenlik ekidir.[809] İşleklik sahası az olan bu ekle ilgili üç örnek saptanmıştır:

boz-ar-: (YTS. bozarmaḳ ‘kırlaşmak, ağarmak, sararmak.’[810] > TT. bozar- > GT. bozar-) “renk değiştirmek.”

***Bozardı** maavi sular* (SYA, s.35).

kop-ar-: (TT. kopar- > GT. kopar-) “daldan, ağaçtan alıp toplamak.”

*Sän **kopar** da götür odana* (SYA, s.58).

yalv-ar-: (EUTS. yalvarmaḳ ‘yalvarmak, dilemek, istemek, niyaz etmek’ > DLT. yalwar- ‘yalvarmak, birine sığınıp ondan bir şey istemek’[811] > TT. yalvar- >

---

[805]KBS, s. 653.
[806]OA, s. 121; EUTS, s. 286; DLT, s. 953; KB, s. 525.
[807]Galip Güner, yarat- fiilinin etimolojisi üzerine kaleme aldığı makalede, kelimenin kökünü “parlamak, ışık saçmak” anlamına gelen *ya- fiiline dayandırmıştır. Bkz. Galip Güner, *a.g.m.*, s. 1420.
[808]DLT, s. 669; KB, s. 201.
[809]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 126.
[810]YTS, s. 38.
[811]EUTS, s. 283; DLT, s. 946.

GT. yalvar-) “birinden ısrarlı bir biçimde, kendisini acındırarak bir şey istemek, yalvarmak.”

***Yalvarêrım**, beni kurtar* (SG, s.33).

*Fikirim, taa tezlää **yalvar*** (SYA, s.45).

***Yalvarêrım**, brak onu serbesttä* (SYA, s.58).

3.2.2.9.-(I)r-

Ek, Eski Türkçedeki -(U)r- ettirgenlik ekinin ünlü uyumuna göre biçimlenmiş türüdür. İşlev bakımından -Ar- ekiyle aynı görevdedir. Fakat, onun gibi körelmiş bir ek değil işlek bir ektir. Ünsüz ile biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen anlamlı fiiller türetmektedir.[812] Beş örnekte rastlanmıştır:

bit-(i)r-: (TT. bitir- > GT. bitir-) “sona erdirmek, tükenmek.”

*Kemençän **bitirdi** beni* (SG, s.44).

geç-(i)r-: (TT. geçir- > GT. geçir-) “taşımak, nakletmek.”

*Gecelär diiştirerlär, hızlı **geçirip** karannı* (SG, s.11).

get-ir-: (OA. kelür- > DLT. keldür-, keltür-[813] > TT. getir- > GT. getir-) “gelmesini sağlamak.”

*Senin için, milletim, kurt sesi **getirdim*** (SG, s.7).

*Bakêr, **getireräk** seni aklına* (SG, s.31).

*Ama genä **getir** geeri* (SG, s.33).

*Raatlık **getir** ocaamıza* (SG, s.43).

*Serin soluk **getir** saalık* (SYA, s.9).

uç-(u)r-: (DLT. uçur- ‘uçurmak’ > KB. uçur- ‘uçurmak’[814] > TT. uçur- > GT. uçur-) “ileriye, geleceğe taşımak, ulaştırmak.”

*Gagauz dilli gelecää **uçurtun** benim düşlerim* (SG, s.42).

it-ir-: (DLT. yit-[815] > TT. yitir- > GT. [y>ø]itir-), (TAS. itirmek ‘kaybetmek’[816]) “yitirmek, kaybetmek.”

---

[812]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 131.
[813]OA, s. 100; DLT, s. 701-702.
[814]DLT, s. 915; KB, s. 487.
[815]DLT, s. 978.
[816]TAS, s. 604.

Şafk, sadä biraz ***itir*** (SYA, s.47).

3.2.2.10.-k-

Ergin'e göre bu ek işlek olmayan ve bugün unutulan bir ektir. Ek, Eski Anadolu Türkçesinde dur-u-k- "duraklamak", sür-ü-k- "sürülmek" gibi birkaç örnekte görülmektedir.[817] Korkmaz ise ekin -r, -l gibi akıcı ünsüzlerle biten bazı fiil köklerine, bağlantı ünlüsü almadan gelmiş olabileceğini düşünmüştür.[818]

brak-, bır-(a)k-: (TT. bırak- > GT. b[ı>ø]rak-) "elinde bulundurduğu bir şeyi almamak, götürmemek, bırakmak."

Ha, ***brakalım*** *daalıı* (SYA, s.10).

Yalvarêrım, ***brak*** *onu serbesttä* (SYA, s.58).

Aydın meydannarı ***braktım*** (SYA, s.60).

Uzaklaşêr yıllar, göktä ***bırakıp*** *yeri* (SYA, s.43).

kal-(ı)k-: (DLT. kalı-[819] > TT. kalk- > GT. kalk-) "oturma durumundan dik duruma gelmek, doğrulmak, kalkmak.", "yukarı doğru yükselmek."

Çok zor çektim, düştüm, ***kalktım*** (SG, s.6).

Ayaa ***kalk****, bir ol, milletim* (SG, s.7).

Güneş maavi gökä ***kalktı*** (SYA, s.9).

Kalkın *o çürük döşektän* (SYA, s.24).

3.2.2.11.-I- / -U-

Ek, -A- eki gibi tek heceli fiil köklerinden birkaç örnek türetmiş olan pekiştirme görevinde ölü bir ektir.[820]

bür-ü-: (YTS. bürümek, bürimek 'örtmek, setretmek, sarmak'[821] > TT. bürü- > GT. bürü-) "sarmak, kaplamak, örtmek."

*Ko****bürüsün*** *seni büükhodulluk* (SG, s.5).

3.2.2.12.-p-

[817]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 215.
[818]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 127.
[819]DLT, s. 679.
[820]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 127.
[821]YTS, s. 43.

İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Ek, ser-p-, kır-p- gibi fiillerde görülmektedir.[822]

kı(r)-p-: (TT. kırp- > GT. kı[r>ø]p-) "göz kapaklarını açıp kapamak, kırpmak."

*Ne **kıpêrsın** gözünü karannık?* (SYA, s.13).

***Kıpma** gözünü, aldanmaycam bän* (SYA, s.13).

se(r)-p-: (TT. serp- > GT. se[r>ø]p-), (TAS. sepmek 'serpmek, su atmak'[823]) "saçmak, dökmek."

*Gökteki yıldızlar kül **seper** üzümä* (SYA, s.67).

3.2.2.13.-gut-

Bu ek, günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılmamaktadır. Yalnız Gagauz Türkçesindeki "durgutmak" fiilinde görülmektedir. Necmettin Hacıeminoğlu eserinde, ekin Karahanlı Türkçesinde -kıt-, -kit-, -kut-, -küt- şekilleri ile Harezm Türkçesinde -gut-, -güt- şekillerinin mevcut olduğunu belirtmiştir. Örnek olarak ise körkit-, körküt- "göstermek" fiilini vermiştir.[824]

dur-gut-: (TAS. durgutmak 'durdurmak, ayakta durmak, tutmak, bırakmak'[825]) "durdurmak."

*İşit, Tangrım, çık karşı, **durgut** belayı* (SG, s.11).

*Şu tekin soluumu **durgudaardı*** (SYA, s.45).

*Ayaz **durguttu** kanı* (SYA, s.75).

*Can **durgudan** türkünü* (SYA, s.92).

3.2.2.14.-re-

Bu ek, bir örnekte görülmektedir.

tep-re-: (DLT. tepre- '(nesne vb.) hareket etmek' > KB. tepre- 'tepremek, kımıldamak'[826] > GT. tepre-), (DS. teprenmek 'yerinden oynamak, kımıldamak'; TAS. teprenmek 'deprenmek, sarsılmak'[827]) "titremek, sallamak."

---

[822]Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s. 215.
[823]TAS, s. 973.
[824]Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992, s.51, 80.
[825]TAS, s. 369.

*Yer mi **teprer?*** (SYA, s.68).

3.3.Birleşik Fiiller

Almanca'da "zusammengesetztes verbum", "komplexes verbum", Fransızca'da "verbe complex", İngilizce'de "compound verb", "complex verb", Osmanlıca'da "mürekkep fiil" olarak adlandırılan birleşik fiil, bir isim ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da isim soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık gelen fiillerdir.[828]

Gagauz Türkçesinde birleşik fiile "birleşik işlik" veya "katlı işlik" adı verilmektedir.[829] İsim veya isim soylu bir kelimeye et-, ol-, yap- yardımcı fiillerinden biri getirilerek birleşik fiil oluşturulmaktadır. Karanfil'in şiirlerinde yalnız et- ve ol- yardımcı fiilleri ile oluşmuş birleşik fiillere rastlanmıştır. Tespit ettiğimiz örnekleri şu şekildedir:

3.3.1.İsim+Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller

3.3.1.1.İsim + Et- Yardımcı Fiiliyle Oluşan Birleşik Fiiller

af+et-me-: (Ar. afv[830] + T. et-me- > TT. affetme- > GT. a[ff>f]etme-[831]) "affetmemek, bağışlamamak."

***Afetmeycek** gelän boylar* (SYA, s.24).

az+et-me-: (Ar. hazz[832] + T. et-me- > TT. hazzetme- > GT. [h>ø]a[zz>z]etme-[833]) "hazzetmemek, hoşlanmamak."

*Kim **azetmeer** dilindän* (SYA, s.27).

dua+et-: (Ar. duā[834] + T. et-) "Allah'a yalvarmak, dua etmek."

***Dua ederim**, ama yok fayda* (SYA, s.36).

kabul+et-: (Ar. kabūl[835] + T. et-) "yanına almak."

---

[826]DLT, s. 870; KB, s. 437.
[827]DS, s. 3888; TAS, s. 1087.
[828]Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi...*, s. 791.
[829]Emine Gürsoy Naskali, *a.g.e.*, s. 25.
[830]OTAL, s. 12.
[831]Ünsüz Tekleşmesi (ff>f).
[832]OTAL, s. 351.
[833]Ünsüz Tekleşmesi (zz>z).
[834]OTAL, s. 190.

Maavilik ***kabul etti*** *beni* (SYA, s.66).

kayb+et-: (Ar. gayb[836] [kayıp] + T. et-) "kaybolmak."

Kara daada beni ***kaybettilär*** (SYA, s.36).

laf+et-/me-: (Fa. lāf [837] + T. et-/me-) "karşılıklı konuş(ma)mak."

Lafetmeyelim *rusça* (SYA, s.37).

Lafedelim *üzbekçä* (SYA, s.37).

Gagauz, kendi uşaannan rusça ***lafedersin*** (ALJ-4, s.51).

met+et-: (Ar. medh[838] + T. et- > TT. methet- > GT. met[h>ø]et-) "methetmek, övmek."

Genç evlatlar seni hep ***metetsin*** (SG, s.37).

ses+et-: "seslenmek."

Araba bana ***sesetti*** (SYA, s.46).

şükür+et-: (Ar. şükr[839] + T. et- > TT. şükret- > GT. şükür et-) "şükretmek."

Şükür eder *cümnä* (SYA, s.99).

yardım+et-: (TT. yardım et- > GT. yardım et-) "bir kimseye herhangi bir konuda yardımcı olmak."

Hep Tangrımız sana ***yardım etsin!*** (SG, s.37).

Sän güçlüsün, ***yardım et*** *bana* (SYA, s.14).

Yardım et *bana, göküm* (SYA, s.32).

Yeni yıl ***yardım etsin*** (SYA, s.98).

Yufkalara ***yardım edelim*** (NÇ, s.253).

3.3.1.2.İsim + Ol- Yardımcı Fiiliyle Oluşan Birleşik Fiiller

kayb+el-: (Ar. gayb[840] + T. ol- > TT. kaybol- > GT. kayb[o>e]l-) "kaybolmak."

Kaşık-çanak ***kaybeldi*** (SG, s.32).

Tä beygir ürkündü... ***kaybeldi*** *iz* (SYA, s.52).

---

[835]OTAL, s. 477.
[836]OTAL, s. 598.
[837]OTAL, s. 539.
[838]OTAL, s. 598.
[839]OTAL, s. 1005.
[840]OTAL, s. 280.

Fırlayıp, ***kaybeldi*** *kuşcaaz* (SYA, s.62).

Kaybelerim *kara tozda* (SYA, s.68).

Kaybelerim *dipsiz yollarda* (SYA, s.70).

Var umudum ki, ***kaybelir*** *duman* (SYA, s.77).

mayıl+ol-: (Ar. mā'il[841] + T. ol- > TT. mail ol- > GT. mayıl ol-) "hayran kalmak."

Bän sana hep ***olêrım mayıl*** (SYA, s.14).

Olalım *ona* ***mayıl*** (SYA, s.99).

şafk+ol-: "aydınlatmak.", "ışık olmak."

Şıladı, ***şafk oldu*** *yolumda* (SG, s.41).

3.3.2.Fiil+Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller

çek+et-: (DS. çeketmek 'hareket etmek, bir yerden bir yere gitmek için yola koyulmak'; TAS. çeketmek '1.başlamak; 2.başlamak, hızlanmak; 3.hareket etmek, bir yerden bir yere gitmek için yola koyulmak'[842]) "hareket etmek.", "yola koyulmak."

Çekettim *bitkisiz yola* (SG, s.42).

Kış taa şindi ***çekeder*** (SYA, s.97).

Tä kaarlar da ***çeketti*** (SYA, s.102).

4.ÜNLEMLER

Almanca'da "aussruf", Fransızca'da "interjection", İngilizce'de "interjection" ve Osmanlıca'da "nidâ" olarak tanımlanan ünlem kişilerin korku, sevinç, acıma, şaşkınlık gibi her türlü duygu ve heyecanını etkili ve kısa bir biçimde anlattığı kelimeler olarak tanımlanmaktadır.[843] Ünlemin tanımı ile ilgili olarak dil bilimciler tarafından çeşitli görüşler ortaya atılmıştır.

Muharrem Ergin, ünlemleri edatlar başlığı altında incelemiş ve ünlem için "*his ve heyecanları, sevinç, keder, ıztırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk vs. gibi ruh*

---

[841]OTAL, s. 573. İkiz ünlülü Arapça ödünç sözcüklerde iç seste -y- türemesi görülmektedir. Bu konuda bkz. Nevzat, Özkan, *a.g.e.*, s. 153.
[842]DS, s. 1111; TAS, s. 259.
[843]Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri...*, s. 157.

hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edat." tanımında bulunmuştur.[844]

Necmettin Hacıeminoğlu'da *Türk Dilinde Edatlar* adlı kitabında ünlemi "*takdir, temenni, dua, hayret, teessür, pişmanlık ve benzeri duyguları, heyecanları ifade etmek için kullanılan kelimeler.*" şeklinde tarif etmiştir.[845]

Tahsin Banguoğlu ise ünlemi "*bir duyuşu, bir dileği canlı bir şekilde ve bazen tek başına anlatmaya ve bir kimseye seslenmeye yarayan kelimeler*." olarak tanımlamıştır.[846]

Gagauz Türkçesinde ünleme "duygucular" adı verilmektedir.[847] Nevzat Özkan, Gagauz Türkçesindeki ünlemleri kullanıldıkları yere göre "duygu ünlemleri", "seslenme ünlemleri", "sorma ünlemleri", "gösterme ünlemleri" ve "cevap ünlemleri" olmak üzere 5 gruba ayırarak incelemiştir.[848] Bu sınıflandırmaya göre bizde Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz ünlemleri 5 gruba ayırarak tasnif ettik.

4.1.Duygu Ünlemleri

eh: Üzüntü bildiren bir ünlemdir. Bir örnekte rastlanmıştır.
***Eh**, batsa ayaana çökelek* (SYA, s.52).

of: Hayıflanma ifade etmektedir. Bir örnekte rastlanmıştır.
***Of**, bozuldu bizim Deniz* (SYA, s.12).

yazık: Üzüntü bildiren bir ünlemdir. İki örnekte rastlanmıştır.
*Kahır. **Yazık** kaptı çok gençleri* (SYA, s.16).
*Hey, **yazık**, ani yol bitti* (SYA, s.46).

4.2.Seslenme Ünlemleri

be: Uyarı amaçlı bir seslenme ünlemidir. Bir örnekte rastlanmıştır.
*Al, **be** Kosti kavalı* (SYA, s.90).

---

[844]Muharrem Ergin, *a.g.e.,* s. 349.
[845]Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1992, s. 293.
[846]Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Baha Matbaası, İstanbul 1974, s. 396.
[847]Emine Gürsoy Naskali, *a.g.e.*, s. 81.
[848]Nevzat Özkan, *a.g.e.*, s. 289.

ey: Doğrudan hitap ifade etmektedir.

*Gel, **ey** sabaa, gel!* (SG, s.43).

***Ey** Türk oğlu Türk! Sen ulusun, ağlama!* (SYA, s.18).

***Ey** Tengri, annaştır bana* (SYA, s.56).

***E-ey** saplama elimi* (SYA, s.87).

***Ey**, sallayın trakayı* (SYA, s.98).

hey: Seslenme ifade etmektedir.

*Bir nasaat ver bizä, **hey**, ulu Dedäm* (SG, s.10).

***Hey**, ulu, güçlü Denizim* (SG, s.34).

***Hey** Bozkurdum, çık karşı, göster yolları* (SYA, s.21).

***Hey**, şiirim, güreş* (SYA, s.26).

***Hey**, göklerdä uçan Turnam* (NÇ, s.254).

ya: Seslenme ifade etmektedir. Sık kullanılan bir ünlemdir.

***Ya** bak dilimiz ne gözel* (SYA, s.24).

***Ya** bak ne turnalar öter* (SYA, s.24).

***Ya** sän, kırda kuru çiçek* (SYA, s.51).

*Ne düşünersin, **ya** annat* (SYA, s.51).

***Ya** bak, naşa sırıdêr* (SYA, s.82).

***Ya** brakın sofraları* (SYA, s.83).

*Yavrular **ya** kalkın tez* (SYA, s.91).

***Ya** şindi düşün biraz* (SYA, s.100).

4.3.Sorma Ünlemleri

e: Onaylatma ifade eden bir ünlemdir. Bir örnekte rastlanmıştır.

*Kenardan kenara dalga atêr **e?** Ölä...* (SG, s.35).

4.4.Gösterme Ünlemleri

te, tä: İşte ünlemi işlevinde kullanılmaktadır. Sık kullanılan bir ünlemdir.

***Te** avşam oldu* (SG, s.46).

***Tä** oyanêr lüzgär* (SYA, s.9).

***Tä** sarmaştı topraa* (SYA, s.37).

***Tä** fırlêêr aazımdan şiirlär* (SYA, s.48).

***Tä** beygir ürkündü... kaybeldi iz* (SYA, s.52).

***Te** kısmet gagauza* (SYA, s.90).

***Tä** genä gün başlêr topraa* (SYA, s.92).

***Tä** kısmet hepsimizä* (SYA, s.99).

***Tä** kaarlar da çeketti* (SYA, s.102).

4.5.Cevap Ünlemleri

diil: Olumsuzluk edatı diil (değil), reddetme ve olumsuz cevap işlevinde kullanılmaktadır.

*Artık **diil** lääzım hiç solumaa* (SG, s.30).

*Yalnızlık o **diil**, açan yalnızsın* (SG, s.31).

*O hiç **diil** insan* (SYA, s.27).

ha: Onaylama ifade eden bir ünlemdir. İki örnekte rastlanmıştır.

***Ha**, brakalım daalı* (SYA, s.10).

***Ha**, düzelim kıvrak ecel* (SYA, s.24).

islää: Onaylama ifade eden bir ünlemdir.

*Gençliim zoorluu **islää**ndan duydu* (SYA, s.23).

*Ama diil **islää*** (SYA, s.27).

*Ne **islä!** Bän yalnız* (SYA, s.47).

*Pek **islä**, açan ben kahırsızım* (SYA, s.48).

5.İKİLEMELER

Almanca'da "hendiadyoin", Fransızca'da "hendiodyoin", İngilizce'de "hendiadyoin", Osmanlıca'da ise "terkib-i ihmâlî, mühmelât" kavramları ile karşılanan ikileme "*aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi.*"[849] ile oluşmaktadır.

[849]Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri...*, s. 82.

İkileme, Türkçe Sözlük'te "*anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması.*"[850] şeklinde tarif edilmiştir.

Türk dilindeki ikilemeler konusunda çalışan Vecihe Hatipoğlu, eserinde ikileme için "*anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın tahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması.*"[851] tanımını yapmıştır.

İkileme kavramı dışında dil bilimciler tarafından "tekrar grubu" ile "kelime koşması" terimleri de kullanılmıştır. Muharrem Ergin, Leyla Karahan ve Süer Eker gibi bilim insanları çalışmalarında ikileme için "tekrar grubu" tanımını tercih etmişlerdir. Süer Eker, "tekrar grubu" için şu açıklamayı eserinde yapmıştır:

"*Tekrar grupları; aynı, yakın ya da karşıt anlamlı iki sözcüğün bir tek sözcük gibi işlev görmek üzere, yan yana gelmesiyle oluşur.*"[852]

Eker'in bu tanımı dışında "kelime koşması" terimini türeten ve makalesinde bu terimi kullanan Mehmet Ali Ağakay, şöyle bir tanımlama yoluna gitmiştir:

"*Türkçede birçok kelime çiftlerinin yan yana kullanıla gelmesi şeklindeki olay ne hendiadyoin gibi bir söz sanatı, ne de atıf-ı tefsirî gibi çoğu aynı kavramı ayrı kelimelerle yinelemekten ibaret bir üslûp gösterişidir. Türkçedeki olay, çoğu yeni bir kavram anlatmak veya belli bir kavrama değişik bir renk vermek üzere birbirine koşulan iki kelimeden tek bir kuruluş, temeli, anlamca bağımsız bir kuruluş türetmek yolunda bir yapı (teşkil) yöntemidir.*"[853]

Yer verilen bu tanımların büyük bir kısmı birbiriyle örtüşür niteliktedir. İkilemeler yan yana gelen eş veya zıt anlamlı sözcüklerin yinelenmesiyle bir kelime grubu oluşturmaktadır. Dünya dillerine kıyasla Türkçe, ikileme varlığı bakımından

---

[850]TS, s. 1165.
[851]Vecihe Hatipoğlu, *Türk Dilinde İkileme*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1981, s. 9.
[852]Süer Eker, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yay., Ankara 2005, s. 469.
[853]Mehmet Ali Ağakay, "Türkçede Kelime Koşmaları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, C. 2, 1954, s. 98.

zengin bir dildir. Bu özellik Türkçe'yi diğer dillerden ayıran önemli özelliklerinden birisidir. Eski Türkçeden günümüz Türk lehçelerine kadar ifadeyi kuvvetlendirmek, anlamı zenginleştirmek ve ahengi sağlamak maksadıyla ikilemeler kullanılmıştır. İkilemeler bilhassa dilin işlendiği edebî eserlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Gagauz Türkçesinin söz varlığını şiirlerine yansıtan Güllü Karanfil'in şiirlerinde pek çok ikileme tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz ikilemeleri, Levent Doğan'ın "Gagauz Türkçesinde İkilemeler"[854] başlıklı makalesindeki sınıflandırmayı esas alarak şu şekilde tasnif ettik. Bu tasnife ek olarak basit fiillerle kurulan ikilemeler başlığı eklenmiştir.

5.1.Anlam Bakımından İkilemeler

5.1.1.Aynı Anlamdaki Aynı İki Sözcüğün Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler

hep hep (SG, s.6), *derin-derin* (SG, s.8), *adım-adım* (SG, s.8), *var var* (SG, s.43), *yavaş-yavaş* (SG, s.46), *tepä-tepä* (SYA, s.16), *derä-derä* (SYA, s.23), *sünä-sünä* (SYA, s.30), *lekä lekä* (SYA, s.53), *belä-belä* (SYA, s.57), *dayma-dayma* (SYA, s.66), *yok yok* (SYA, s.89), *dizi-dizi* (SYA, s.91), *pança-pança* (SYA, s.96), *sık-sık* (SYA, s.98), *büklüm-büklüm* (NÇ, s.253), *yudum-yudum* (NÇ, s.254).

5.1.2.Yakın ya da Eş Anlamlı İki Sözcüğün Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler

kol-kanad (SG, s.12), *iraa-uzaa* (SYA, s.90), *suan-sarmısak* (SYA, s.100).

5.1.3.Biri Anlamlı Biri Anlamsız İki Sözcüğün Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler

kaşık-çanak (SG, s.32), *yalçı-yara* (SYA, s.23), *sarfoş-kütük* (SYA, s.83), *buz-çini* (SYA, s.88), *buz-sırça* (SYA, s.96), *karışık, bulaşak* (NÇ, s.252).

---

[854]Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Levent Doğan, "Gagauz Türkçesinde İkilemeler", *Trakya Eğitim Dergisi*, C. 11, S. 3, Eylül 2021, s. 1637-1659.

5.1.4.Zıt Anlamlı Sözcüklerin Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler

dış-iç (SYA, s.94).

5.1.5.Yansıma Sözcüklerin Yinelenmesiyle Kurulan İkilemeler

tä-tä (SYA, s.12).

5.2.Yapı Bakımından İkilemeler

5.2.1.Yapım Ekleriyle Kurulan İkilemeler

buruk-buruk (SG, s.12), *sallan sallan* (SG, s.36), *akılsız akılsız* (SYA, s.56), *çüüdür-çüüdür* (SYA, s.83).

5.2.2.Çokluk Ekiyle Kurulan İkilemeler

resimcilär resimcilär (SYA, s.25), *göklär göklär* (SYA, s.33), *kırlar kırlar* (SYA, s.51).

5.2.3.Hâl Ekleriyle Kurulan İkilemeler

o yana-o yana (SG, s.33), *aırım aırım* (SYA, s.31), *nerdän-nerey* (SYA, s.32), *üst-üste* (SG, s.41), *orda-burada* (SYA, s.23), *uzaklara-uzaklara* (SYA, s.64), *kendi-kendimdän* (SYA, s.73), *kol-kola* (SYA, s.98), *boydan-boya* (SYA, s.102).

5.2.4.Fiilimsi Ekleriyle Kurulan İkilemeler

karıp-katıp (SYA, s.16), *daala-daala* (SYA, s.32), *dökä-dökä* (SYA, s.36), *sora-sora* (SYA, s.37), *bura-bura* (SYA, s.83), *çağıran çağıran* (NÇ, s.252).

5.2.5.Çekimli Fiillerle Kurulan İkilemeler

yandı-yandı (SG, s.46), *gider gider* (ALJ-4, s.51).

5.2.6.Pekiştirme Ekleriyle Kurulan İkilemeler

bom-boz (SG, s.32), *yap-yalnız* (SYA, s.60), *bom-boş* (SYA, s.60), *kap-kara* (SYA, s.76), *kos-koca* (ALJ-4, s.51).

5.3.Sözcük Türü Bakımından İkilemeler

5.3.1.Sayılarla Kurulan İkilemeler

iki-üç (SYA, s.49), *bir bir* (SYA, s.47; s.61).

5.3.2.Hayvan İsimleriyle Kurulan İkilemeler

kedi-kedi (SYA, s.87), *kaplunbua-kaplunbua* (SYA, s.87), *pisi-pisi* (SYA, s.87), *kirpi-kirpi* (SYA, s.87), *balıcak balıcak* (SYA, s.88).

5.3.3.Basit Fiillerle Kurulan İkilemeler

kurtar-kurtar (SG, s.33), *gel gel* (SYA, s.43).

5.3.4.Ünlemlerle Kurulan İkilemeler

hey-hey (SYA, s.99).

5.3.5.Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler

hem yan hem dä ürek (SG, s.37), *hem kaavi hem yalpak* (SYA, s.58), *hem kör, hem çıplak* (ALJ-4, s.51), *ne kauştu ne oldu* (SYA, s.78).

5.3.6.Zamir Olan İkilemeler

bän bän (SG, s.6), *bän sän* (SYA, s.49), *sän bän* (SYA, s.49).

6.DEYİMLER

Almanca'da "ausdrcuk", "redensart", Fransızca'da "locution", İngilizce'de "locution", "idiom", Osmanlıca'da "tâbir" olarak adlandırılan deyim "*gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği*" demektir.[855] Türk dilinin en eski devirlerinden itibaren var olan deyim kavramı üzerine bilim insanları çok çeşitli tanımlar yapmışlardır.

Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde deyimi "*bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun*

[855]Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri...*, s. 43.

gerçek anlamlarından ayrı bir anlam bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce." olarak tarif etmiştir.[856]

Doğan Aksan ise deyim için, "*belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan söz.*" demiştir.[857]

Berke Vardar, "*bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim toplaşması; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz.*" tanımıyla deyim kavramını açıklamıştır.[858]

Genel ifadeyle deyimler, iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmuş ve yeni bir anlama kavuşmuş söz öbekleridir. Deyimler, bir dilin söz varlığını oluşturan önemli unsurların başında gelmektedir. Dilin anlatım gücünü gösteren deyimler şiir, roman ve hikâye gibi edebî türlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Gagauz Türkçesi de deyim varlığı bakımından zengin bir Türk lehçesidir. Gagauz Türkçesinde deyim için "bölünmäz laf birleşmesi" veya "frazeologizma" terimi kullanılmaktadır.[859] Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz 63 deyim alfabetik sıraya göre şu şekildedir:

-A-

acıyı vermek: acıyı aktarmak, transfer etmek (ALJ-4, s.51).
aklı gitmek: ne yapacağını bilmez duruma gelmek (SYA, s.33).
ayaa kalkmak: harekete geçmek (SG, s.7).

-B-

başı dönmek: görkemli bir şey karşısında hayranlık duymak (SYA, s.33).
baş iiltmek: başını öne eğmek (ALJ-5, s.33).
baş kaldırmak: karşı gelmek, isyan etmek (SYA, s.10).
bir olmak: bir araya gelmek, örgütlenmek (SG, s.7).

-C-

---

[856]Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017, s. 52.
[857]Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil-3*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1982, s. 37.
[858]Berke Vardar, *a.g.e.*, s. 71.
[859]Emine Gürsoy Naskali, *a.g.e.*, s. 32.

can durgutmak: büyülenmek, heyecanlanmak (SYA, s.92).
canı gitmek: kaygılanmak (SYA, s.19).
canı sıkılmak: içi sıkılmak (SYA, s.60).
can vermek: ölmek, hayatını kaybetmek (SG, s.12).
can yoldaşı olmak: yol arkadaşı olmak, birlikte gitmek (NÇ, s.254).

-D-

dad kalmak: tadı damağında kalmak (SG, s.9).
dilden atılmak: dili terk etmek, o dilde konuşmamak (ALJ-4, s.51).
dili kesilmek: dili konuşamamak (ALJ-4, s.51).
dilsiz kalmak: dilini kaybetmek (SYA, s.12; SYA, s.56).
diz çökmek: dizlerini yere koyarak oturmak (SYA, s.12).

-F-

fikir gelmek: hatırlamak, anımsamak (SG, s.35).
filiz vermek: ortaya çıkmak (SG, s.12).

-G-

garip kalmak: tek başına kalmak (SYA, s.32).
geç kalmak: gecikmek (SYA, s.55).
göz beslemek: dört gözle beklemek (SG, s.9).
gözleri doluşmak: gözleri dolmak, ağlamak (SYA, s.16).
göz süzmek: baygın ve anlamlı bakmak (SYA, s.32).

-H-

hasret kalmak: özlemek (SG, s.8).
hatır gütmemek: saygı duymamak (ALJ-4, s.51).

-İ-

iyilik etmek: yardımcı olmak (NÇ, s.253).
iz kalmak: iz bırakmak (SG, s.39).

-K-

kahır sürmek: üzülmek, kederlenmek, kahırlanmak (SYA, s.17).

karşı çıkmak: cephe almak (SG, s.11).

kanat germek: koruması altına almak (NÇ, s.253).

kaşını dürmek: çirkin, kötü bakmak (SG, s.32).

kısmet bulmak: şanslı, talihli olmak (SYA, s.66).

kısmet dağıtmak: herkese kısmet vermek (SG, s.39).

kısmet getirmek: şans getirmek (SYA, s.15).

köstek koymak: engel olmak (SG, s.8; SYA, s.51).

kulaa tıkamak: duymazlıktan gelmek (SG, s.35).

kuvedi elä almak: tüm kuvveti kendinde toplamak (SYA, s.97).

kuvet gelmek: güçlenmek (SYA, s.13).

kuvet getirmek: kuvvet, güç getirmek (SG, s.7).

kuvet vermek: güç vermek, kuvvetlenmek (SG, s.9).

-M-

mayıl olmak: hayran olmak (SYA, s.14).

nasaat vermek: öğüt vermek, yol göstermek (SG, s.10).

-N-

nasaat etmek: öğüt vermek (NÇ, s.253).

nur inmek: kutsal bir yere gökten ilahi ışık yağmak (SG, s.41).

-S-

seläm getirmek: birisinin gönderdiği selamı başkasına ulaştırmak (SG, s.7).

seläm vermek: selamlamak (NÇ, s.253).

soluk almak: havayı ciğerlere çekmek, nefes almak (SG, s.8).

sonu gelmek: yok olmak, ölmek (SG, s.39).

-T-

tak etmek: dayanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak (SG, s.33; SYA, s.14).

ter dökmek: bir iş için zahmet çekmek (SG, s.6).

-U-

umut beklemek: bir şeyin olabileceğini beklemek (SG, s.43).
umut vermek: bir kimsede umut uyandırmak (SG, s.9; SYA, s.24).

-Ü-

ürek vermek: yüreklendirmek, cesaretlendirmek (SYA, s.52; NÇ, s.253).
üst üste olmak: üst üste gelmek (SG, s.41).

-Y-

yarayı sarmak: acısını unutturmak (ALJ-5, s.33).
yalnız kalmak: bir başına kalmak (SYA, s.36).
yanık kalmak: duygulu, dokunaklı olmak (SG, s.8).
yere karışmak: yok olmak, toprağa girmek, toprak olmak (SYA, s.16).
yola düşmek: yola çıkmak, yol almaya başlamak (SG, s.45).
yol gitmek: yolda ilerlemek (SG, s.39).
yol göstermek: kılavuzluk etmek (SG, s.10-11).

-Z-

zor çekmek: eziyet çekmek, zulüm görmek (SG, s.6).

7.KALIP SÖZLER

Kalıp sözler, bir dilin söz varlığındaki kalıplaşmış dil birimleri olarak ifade edilmektedir. *Türkçede Kalıp Sözler* adıyla bir çalışma yapan Hürriyet Gökdayı, kalıp sözü şu şekilde tanımlamıştır:

"*Söz varlığında, selamlaşırken, yemek yerken, sevincimizi ya da üzüntümüzü belirtirken, birisini kutlarken, görüştüğümüz kişiden ayrılırken vb. iletişim durumlarında söylemeyi adet haline getirdiğimiz, ağzımızdan hemen çıkıveren, bir bütün halinde veya kişiye, zamana göre yapılan ufak tefek değişiklikler dışında çekirdek bölümünü aynı şekilde kullandığımız sözler.*"[860]

[860]Hürriyet Gökdayı, *Türkçede Kalıp Sözler*, Kriter Yay., Ankara 2015, s. 1.

Gökdayı'nın yukarıda ifade ettiği üzere kalıp sözler veya kalıp ifadeler, kişilerin günlük konuşma dilinde sıklıkla başvurdukları ve kullanım alanı oldukça geniş olan dil ögeleridir. Hayatın hemen hemen her alanında karşımıza çıkan kalıp ifadeler, genel olarak selamlaşma, vedalaşma, soru sorma, özür dileme, dua dileme ve beddua etme gibi durumlarda kullanılmaktadır. Kalıp sözlerin oluşumu bir dilde uzun yılları alan bir süreçtir. Toplumların hafızalarında derin izler bırakan bu sözler, geçmişten günümüze kadar gelerek dilde canlı bir şekilde yaşatılmaktadır.

Karanfil'in şiirlerinde gördüğümüz kalıp sözler, genel olarak Arapça ve Türkçe kökenli sözcüklerin birleşimi ile oluşmuştur. Tespit ettiğimiz 13 kalıp ifade içerisinde selamlaşma için "sabaa hayır olsun", "zamanayorsun", "seläm"; hayır dua, minnet ve iyi dilek için "allah versin", "bereket olsun", "hayır olsun", "saalık gelsin", "şükür"; hatır sorma için "nasılsın"; dua ve yakarış için "allah beni korusun", "tangrımız sana yardım etsin"; talih, kader ve şans için "kısmet" sözcüklerinin kullanıldığı saptanmıştır. Kullanılan bu kalıp ifadelerden birkaçı dışında büyük bir kısmı Türkiye Türkçesinde de aynı anlamda kullanılmaktadır.

allah beni korusun: Allah beni kötü durumlardan korusun anlamında kullanılan bir kalıp ifade (SYA, s.32).

allah versin: Allahtan beklenen güzel şeyler için söylenen bir kalıp söz (SYA, s.98).

bereket olsun: yeni yılın bereket getirmesi adına söylenen iyi dilek sözü (SYA, s.99).

dua ederim: dileklerinin kabul olması için Allah'a yalvarmak, dua etmek (SYA, s.36).

hayır olsun: günün hayırlı bir şekilde geçmesi adına söylenen bir söz (SYA, s.9).

kısmet: talih, kader, şans anlamında kullanılan bir söz (SYA, s.35, 92, 99).

nasılsın: kişiler arasında sık kullanılan bir hatır sorma kalıp sözü (SYA, s.75).

saalık gelsin: yeni yılın sağlık getirmesi adına söylenmiş bir kalıp söz (SYA, s.99).

sabaa hayır olsun: günaydın anlamında söylenen bir selamlama ifadesi (SYA, s.9).

seläm: Arapça'dan alınma selamlaşma kalıp sözü (SYA, s.92).

şükür: Allah'a duyulan minneti ifade etmek adına kullanılan bir kalıp ifade (SYA, s.99).

tangrımız sana yardım etsin: Allah yardımcın olsun şeklinde kullanılan bir kalıp söz (SG, s.37).

zamanayorsun: zaman hayır olsun şeklinin kısaltılmış hali. Merhaba anlamında kullanılmaktadır (SG, s.10).

SONUÇ

Gagauz Türkçesi, UNESCO'nun ortaya koyduğu sonuca göre ileride kaybolma tehlikesi altındaki Türk dillerinden birisi olarak gösterilmektedir. Bu sebeple ana dili tehlike altında olan Türk topluluklarının dilini ve edebiyatını kapsamlı bir şekilde ele alacak çalışmalar günümüzde gittikçe önem kazanmaktadır. Bu düşünce ile biz çağdaş Gagauz edebiyatının en önemli kadın edebiyatçılarından birisi olan Güllü Karanfil'i çalışmamıza konu olarak seçtik. Bu şairin şiirlerinin incelenmesi bize dünyada son gelişen yazı dillerinden birisi olan Gagauz Türkçesinin gelişim seyri ve bu gelişimin Gagauz dilinin otoritelerinden birinin bakış açısından ilerleyişini göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Çalışmada, Gagauz şair Güllü Karanfil'in şiirleri tema, yapı, üslup ve söz varlığı bakımından incelenmiştir. Tespit ettiğimiz 122 şiiri üzerine yaptığımız inceleme sonucunda elde ettiğimiz veriler sırasıyla şu şekildedir:

Tematik olarak yaptığımız sınıflandırma sonucunda şiirlerini "bireysel" ve "toplumsal" temalar olarak iki grupta ele aldık. Şiirlerinde bireysel tema olarak "tabiat algısı", "anne", "umut", "yalnızlık", "gurbet", yaşama sevinci", "İstanbul" konularını işlediği görülmüştür. Toplumsal tema olarak ise "millî kimlik", "ana dili", "vatan sevgisi", "Turan", "Azerbaycan" ve "açlık" konularını şiirlerinde ele almıştır. Görüldüğü üzere Karanfil'in şiirlerinde bireysel ve toplumsal temalar çeşitlilik göstermektedir. Fakat şiirlerinde millî konular daha ağır basmaktadır. Şair, günümüzde çocuklara yönelik kısa şiirler yazmaya yönelmiştir. Özellikle çocuk şiirlerinde "kimlik", "ana dil" ve "vatan" kavramlarını ön plana çıkartarak Gagauz çocuklarında millî bir bilinç oluşturma gayreti içerisinde olduğu saptanmıştır.

Yapı açısından yapmış olduğumuz inceleme sonucunda da şiirlerinde çok çeşitli nazım birimlerini ve şekillerini kullandığını saptadık. Nazım birimi olarak şiirlerinde en çok dörtlükleri kullanmıştır. Dörtlüklerden oluşan toplam 85 şiir yazmıştır. Nazım şekli olarak ilk dönem kaleme aldığı şiirlerinde halk şiirinin etkisiyle geleneksel nazım şekillerini tercih ettiği görülmüştür. Daha sonraki şiirlerinde geleneksel yerine modern şiire ait nazım şekillerini tercih etmeye başlamıştır. Özellikle şiirlerini serbest tarzda yazmaya yönelim göstermiştir.

Şiirlerinde hem hece ölçüsünü hem de serbest ölçüyü kullanmıştır. Halk şiirinin etkisi ile şiirlerinde 7'li, 8'li ve 11'li hece kalıplarını kullandığını saptadık. Fakat şair, çoğu zaman şiirlerinde hece ölçüsüne bağlı kalma gayreti içerisinde olmamıştır. Şiirlerini çoğunlukla serbest ölçü ile yazmıştır. Bu şekilde kendine özgü bir şiir formu yakalamaya çalışmıştır.

Şiirde ritmi ve ahengi sağlayan kafiye ve rediften şiirlerinde istifade ettiği görülmüştür. Kafiye olarak şiirlerinde "yarım kafiye", "tam kafiye" ve "zengin kafiye"yi kullanmıştır. Bazı şiirlerinde kafiye ve redif örgüsüne dikkat etmemiştir.

Üslup açısından yaptığımız inceleme sonucunda, şiirlerinde kendine özgü bir şiir üslubu yakalamış olduğu görülmüştür. Karanfil, konuşma diline ait unsurları şiirlerine birebir yansıtmış bir şairdir. Şiirlerini duru, açık, anlaşılır bir üslup ile kaleme almıştır. Özellikle şiirlerinde Rusça, Rumence, Bulgarca gibi dillerden alınma sözcüklerin varlığı yok denecek azdır. Bu da gösteriyor ki şiirlerinin sözcük dağarcığı daha çok Türkçe kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Bu yönüyle Karanfil'in ciddi bir Türkçe bilincine sahip olduğu açıkça görülmektedir. Ana diline olan sevgisi ve saygısı şiirlerinin söz varlığına açık bir şekilde yansımıştır. Şiirlerinde üslup türü olarak "hitabet", "hiciv", "karşılıklı konuşma", "iç konuşma" ve "yalın" üslubu kullanmıştır.

Karanfil'in şiirde üslubunu gösteren önemli unsurlardan biri de yinelemelerdir. Şiirlerinde asonans (ünlü tekrarı) ve aliterasyon (ünsüz tekrarı) gibi ses bilgisel yinelemelerden az da olsa yararlanmıştır. Buna karşın biçimbirimsel yinelemeler şiirlerinde daha fazladır. Şiirlerinde "ön yineleme", "art yineleme", "kıvrımlı yineleme", "zıt koşut yineleme", "bağlaç yineleme", "ikizleme", "ek yineleme" ile "çok ekli yineleme"yi kullandığı saptanmıştır. Ayrıca şair, şiirlerinin hem mısra başlarında hem de mısra sonlarında "nakarat" olarak adlandırılan metin yinelemeler yapmıştır.

Karanfil, bazı şiirlerinde "yazım" ve "anlam" açısından sapmalara başvurmuştur. Bu dil sapmaları ile şiir dilinde kendine özgü bir tarz oluşturarak okuyucularının zihin dünyasında farklı çağrışımlar oluşturmuştur.

Karanfil'in şiirlerinde dikkati çeken en önemli özellik diyalekt kullanmasıdır. Şiirlerinde gördüğümüz osa (oysa), orda (orada), nası (nasıl) gibi kullanımlar onun ağız özelliğine bağlı kalarak yazdığını bize göstermiştir.

Karanfil'in 122 şiirini tarayarak ortaya koyduğumuz söz varlığı incelemesi sonucunda 370 ad, 74 sıfat, 323 fiil, 12 ünlem, 74 ikileme, 63 deyim, 13 kalıp söz tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz bu sözcüklerin büyük bir kısmı, ölçünlü Türkiye Türkçesi ile mukayese edilerek incelenmiştir.

İncelememizde ilk olarak adları konularına göre ayırarak tasnif ettik. Adları, somuttan soyuta doğru yaptığımız tasnife göre "akrabalık", "araç, gereç ve eşya", "bitki", "yiyecek ve içecek", "çalgı", "coğrafi", "dünya ve gökyüzü", "hayvan", "hava ve tabiat", "kişi", "maden ve mineral", "meslek", "millet, soy ve boy", "yer (mekân)", "organ", "renk", "taşıt", "topluluk", "yön", "zaman", "dil", "dinî", "duygu" olarak 23 kategoride ele aldık.

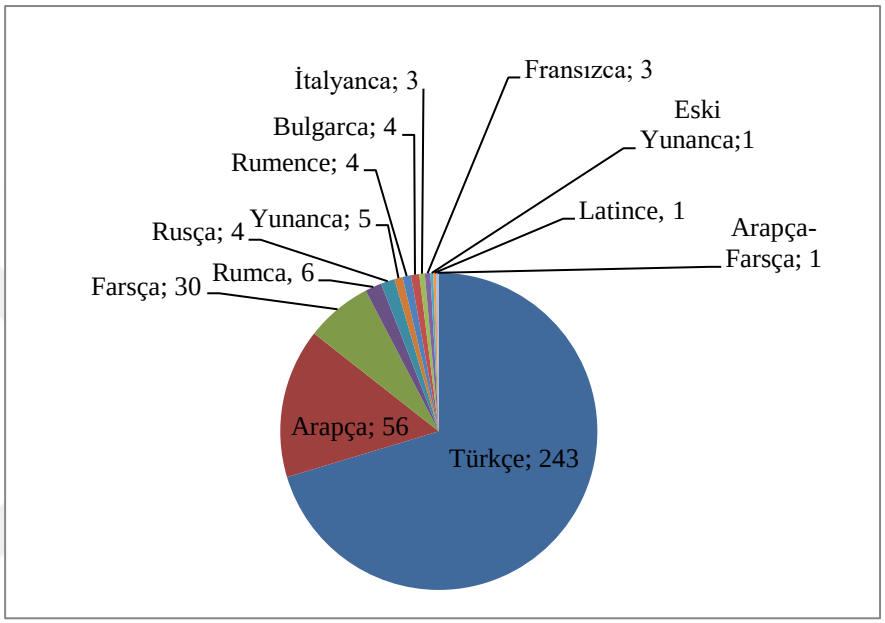
Yaptığımız bu tasnifte yer alan toplam 370 ad içerisinde köken olarak Türkçe sözcüklerin daha ağırlıkta olduğunu gördük. Bu 370 ad içerisinde Türkçe kökenli 243, Arapça kökenli 56, Farsça kökenli 30 sözcük saptanmıştır. İtalyanca, Fransızca, Bulgarca, Yunanca, Rumca, Rusça ve Rumence gibi dillerden alıntı sözcük sayısı yok denecek kadar azdır.

Türkçe kökenli sözcükler, özellikle şu kategorilerde yoğunluk göstermektedir: organ (28), yer-mekân (25), araç, gereç ve eşya (24), hayvan (20), akrabalık (19), bitki (18), hava ve tabiat (17), coğrafi (14), yön (14).

Arapça ve Farsça alıntılar ise hemen hemen her kategoride görülmektedir. Arapça alıntılar en çok dinî adlar ile araç, gereç ve eşya adlarında karşımıza çıkmaktadır. Farsça alıntılarda en çok araç, gereç ve eşya adlarında görülmüştür. Diğer kategorilerde Farsça alıntı sayısı daha seyrektir. Arapça ve Farsça alıntılar Gaguz Türkçesinin söz varlığını oluşturan en eski ödünç kelimeler olarak

bilinmektedir. Bu ödünç kelimelerin Gagauz Türkçesine girişi Türkiye Türkçesi ve ağızları vasıtasıyla olmuştur.[861]

Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz bu alıntı sözcüklerin dağılımı aşağıda yer alan pasta grafiğinde detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Kökeni konusunda net bir sonucu varamadığımız kişi adları, bu grafiğe dâhil edilmemiştir.

Konularına göre adlar başlığı altında yaptığımız tasnifte dikkatimizi çeken birkaç özellik şöyledir: Karanfil, şiirlerinde balık adları ile ilgili ayrıntılı bir bilgi vermemiştir. Renk adlarında kara yerine siyah kavramının yaygınlaşmadığı görülmüştür. Türk taşı (balbal), Türk bilgici (Türkolog), asıntı (püskül) gibi sözlüklerde geçmeyen yeni kavramları türetme yoluna başvurduğu görülmüştür. Turan kavramını Gagauz şiirine ve diline kazandırdığı tespit edilmiştir. Bu kavramı şiirlerinde bir konu olarak işleyen ilk Gagauz şair odur. Gagauzca'da arkaik (eskicil) birer kavram olarak kalan kurt (bozkurt) kavramına şiirinde yer verdiği dikkati çekmiştir.

---

[861]Bkz. Nevzat Özkan, "Gagavuz Türkçesinde Yabancı Unsurlar", *1. Uluslararası Devleti Olmayan Türk Toplulukları Bilgi Şöleni (Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri) Bildirileri*, Ed. Selçuk Kırlı-Alev Sınar Uğurlu, Türk Ocakları Bursa Şubesi Yay., Bursa 2018, s. 188.

Karanfil, eski Türkçe döneminden itibaren takip edebildiğimiz kimi sözcük ve fiilleri şiirlerinde kullanmıştır. Örnek olarak alma (DLT. alma), döşek (DLT. töşe-, töşek), ırak (DLT. yıra-, yırak), karı (DLT. karı-, karı), susak (DLT. susgak), uşak (DLT. uşak), tokat (DLT. tokı-), ur- (DLT. ur-), ulu- (DLT. ulı-), tepre- (DLT. tepre-) verilebilir.

Köken açısından belirttiğimiz bu hususlar dışında şiirlerinde tespit ettiğimiz ses olayları aşağıda listelenmiştir.

1.Karanfil'in şiirlerinde dikkati çeken fonetik özelliklerden ilki, uzun ünlülerin yaygın bir şekilde kullanılmış olmasıdır. Kelime başında, ortasında ve sonunda yer alan "h", "ğ", "k", "v", "y" ünsüzlerinin düşmesi sonucunda uzun ünlüler ortaya çıkmıştır: sabah > sabaa, oğul > ool, ağacı > aacı, dağ > daa, ağız > aaz, soğuk > suuk, buğday > booday, yağmur > yaamur, uşak > uşaa, yaprak > yapraa, toprak > topraa, ayak > ayaa, damak > damaa, gövde > güüde, köy > küü, çiy > çii. Bu ses olayı, Doğu Trakya ağızlarında da yaygın bir şekilde görülmektedir.

2.Arapça kökenli sözcüklerdeki uzunluklar korunmuştur: GT. maavi < Ar. mā'ī.

3.Ön seste görülen "h" ve "y" ünsüz düşmesi şiirlerinde saptanmıştır: hafta > afta, hava > ava, yüzük > üzük, yürek > ürek, yüz > üz, yeşil > eşil. Bu ses olayı, Trakya ağızlarında da yaygındır.

3.İç seste "v" ünsüzünün düşmesi çok az örnekte rastlanmıştır: davul > daul, avuç > auç, kavun > kaun. Doğu Rodop Türk ağızlarında da görülen bir ses olayıdır.

4.Şiirlerinde gördüğümüz iç sesteki ünlü değişimleri şu şekildedir: a > o, a > e, e > i, i > ı, ı > i, ı > a, o > u. Ayrıca soğan > suan, boğaz > buvaz örneklerinde yer alan ilk hecedeki "o" geniş ünlüsü "ğ" ünsüzü yanında daralarak "u" sesine dönüşmüştür. Bu ses değişimi, Trakya ağızlarında da yaygındır.

5.Şiirlerinde tespit ettiğimiz ünsüz değişmeleri şu şekildedir: r > l, z > s, d > t, k > g, l > n, n > m, k > v.

6.Bazı şiirlerinde ünsüz benzeşmelerine denk gelinmiştir: aydınlık > aydınnık, karanlık > karannık, dünya > dünna, bahçe > başça. Benzeşme, Trakya ağızlarında yaygın bir şekilde görülmektedir.

7.Arapça'dan alınan şeddeli sözcükler Gagauz Türkçesinde tekleşmektedir: GT. maale < Ar. mahalle. Trakya ağızlarındaki yabancı kökenli sözcüklerde de bu ses olayı görülmektedir.

8.Yer değiştirme (metatez) çok az örnekte rastlanmıştır: sarımsak > sarmısak, burun > burnu.

Karanfil'in şiirlerinde tespit ettiğimiz sıfatlar, "niteleme" ve "belirtme" olmak üzere 2 başlık altında incelenmiştir. Niteleme sıfatları, bildirdikleri niteliklere göre 10 başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar altında toplam 74 niteleme sıfatı ele alınmıştır. Tespit edilen bu sıfatların Türkiye Türkçesi ile büyük oranda benzeştiği görülmüştür. Bazı sıfatların ise yalnız Gagauz Türkçesi'nde kullanıldığı saptanmıştır. Örnek olarak kaavi (güçlü, kuvvetli, sağlam), paalı (değerli), şılak (ışıklı, aydınlık, parlak), yalpak (güleryüzlü, sevimli, şen) sözcüklerini verebiliriz.

Belirtme sıfatları kendi içinde "işaret", "sayı", "belirsizlik" ve "soru" olmak üzere 4 başlıkta incelenmiştir. Bu sıfatların görev ve işlevlerinin Türkiye Türkçesi ile aynı olduğu görülmüştür.

Söz varlığı incelememizde adlardan sonra en geniş kategoriyi yapı bakımından fiiller oluşturmuştur. Yapı bakımından fiiller kendi içinde "basit", "türemiş" ve "birleşik" fiil olarak 3 başlık altında incelenmiştir. Karanfil'in şiirlerinden derlediğimiz toplam 83 basit fiil ses yapıları itibariyle sınıflandırılmış ve ölçünlü Türkiye Türkçesi ile karşılaştırılmıştır. En çok basit fiil, ünsüz+ünlü+ünsüz kategorisinde görülmüştür.

Saptanan bu basit fiiller içerisinde birçok fiilin Trakya Ağızları Sözlüğü'nde yer aldığı belirlenmiştir. Karanfil'in şiirlerinde geçen şu fiiller Trakya ağızlarında da ortaktır: i- (yemek), bat- (saplamak), çüv- (zıplamak), duv- (doğmak), yaz- (yaymak, açmak), buu- (boğmak), duu- (doğmak), kuu- (kovmak), sıı- (sığmak), yaa- (yağmak), dala- (ısırmak).

Şiirlerinde bazı fiillere yeni anlamlar kazandırdığı da görülmüştür. Örneğin: çal- fiilini hem (şiir) söylemek hem de (kuş) ötmek anlamlarıyla kullanmıştır. Bazı fiilleri ise bilinen anlamları dışında ağızlarda yaşayan şekilleriyle de kullanma yoluna gitmiştir. Örneğin: yaz- fiilini yazı yazmak anlamı dışında ağızlarda yaşayan hamur, yufka yazmak (yaymak, açmak) anlamıyla da kullanmıştır.

Basit fiillerden sonra türemiş fiiller de kendi içinde "isimden fiil yapan ekler" ile "fiilden fiil yapan ekler" olarak 2 başlık altında irdelenmiştir. Bu iki başlıkta toplam 27 ek tespit edilmiştir. İsimden fiil yapan ekler içerisinde en işlek kullanılan +lA- / +nA- ekidir. Bu ek ile türetilmiş 30 fiil şiirlerinden derlenmiştir. Toplamda 62 fiile yer verilmiştir. Fiilden fiil yapan ekler ile türetilmiş fiil sayısı daha fazladır. Bu kategoride toplam 164 fiile yer verilmiştir. Bu kategoride yer alan –mA- olumsuzluk ekini şiirlerinde fazlaca kullandığı görülmüştür. Bu ekle oluşturulan 32 türemiş fiil tespit edilmiştir. Diğer eklerle türetilmiş fiil sayısı daha azdır. Eski Türkçedeki -gut- ile -re- eki Gagauz Türkçesinde arkaik (eskicil) bir unsur olarak kalmıştır. Bu ek ile oluşturulmuş fiillere şiirlerinde rastlanmıştır.

Basit fiil ile türemiş fiillere kıyasla şiirlerinde birleşik fiil sayısı fazla değildir. Birleşik fiiller, "isim+fiil" ile "fiil+fiil" şeklinde oluşan birleşik fiiller olarak 2 grupta incelenmiştir. Karanfil'in şiirlerinde sadece et- ve ol- yardımcı fiilleri ile oluşmuş birleşik fiillere rastlanmıştır. İsim+fiil şeklinde oluşan birleşik fiil toplam 13'tür. Bu birleşik fiiller özellikle Arapça alıntı sözcükler ile oluşturulmuştur. Örneğin: af+et-me-, az+et-me-, dua+et-, kabul+et-, kayb+et-, met+et-, şükür+et- gibi. Fiil+fiil şeklinde oluşan birleşik fiil olarak sadece çek+et- birleşik fiiline denk gelinmiştir.

Yapı bakımından fiillerden sonra şiirlerinde tespit ettiğimiz bir diğer başlık ünlemlerdir. Ünlemler, kendi içinde "duygu ünlemleri", "seslenme ünlemleri", "sorma ünlemleri", "gösterme ünlemleri" ve "cevap ünlemleri" olarak 5 grupta incelenmiştir. Bu beş başlıkta toplam 12 ünlem ele alınmıştır. Şiirlerinde en sık ey, hey, ya, te/tä ünlemleri geçmektedir.

Karanfil'in şiirlerinde söz varlığını oluşturan bir diğer kategori ikilemelerdir. Tespit edilen 74 ikileme, "anlam", "yapı" ve "sözcük" türü bakımından

sınıflandırılmıştır. Aynı anlamdaki aynı iki sözcüğün yinelenmesi ile oluşan ikilemelerin sayıca daha fazla olduğu görülmüştür.

Şiirlerinde anlatıma zenginlik katan deyimlerden de çokça yararlanmıştır. Toplam 63 deyim şiirlerinden derlenerek alfabetik sıraya göre listelenmiştir. Listelenen deyimlerin büyük bir kısmı Türkiye Türkçesi ile ortaktır. Bazı deyimlerin ise Türkiye Türkçesinde görülmediği dikkati çekmiştir. Ayrıca Karanfil'in başka kaynaklarda geçmeyen yeni, orijinal deyimler türettiği belirlenmiştir. Örneğin: dilden atılmak (dili terk etmek, o dilde konuşmamak), dili kesilmek (dili konuşamamak), yere karışmak (yok olmak, toprağa girmek, toprak olmak), can durgutmak (büyülenmek, heyecanlanmak), zor çekmek (eziyet çekmek, zulüm görmek) gibi.

Şiirlerinden kalıp söz olarak toplam 13 sözcük derlenmiştir. Günlük yaşamımızda sıkça kullandığımız şu ifadelerin Gagauz Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde ortak olduğu görülmüştür: "nasılsın", "seläm", "şükür", "kısmet", "hayır olsun", "bereket olsun". Yalnız "sabaa hayır olsun" ile "zamanayorsun" kalıp sözü Gagauz Türkçesine has bir selamlaşma ifadesidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Güllü Karanfil, kaleme aldığı bu şiirleri ile ana diline ve kültürüne bağlı bir şair olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Şiirlerinde görülen muhteva, yapı, üslup ve söz varlığı onu diğer Gagauz şairlerinden ayırmaktadır. Ayrıca şiir dilinde ve üslubunda yakaladığı orijinallik ile Gagauz şiiri içerisinde kendine has bir tarz oluşturmuştur. Edebî alanda yaptığı çalışmalar ile de Gagauz şiirinin Türk dünyasında tanınmasına katkı sağlamıştır. Bu durum, dili tehlike altında olan bir toplum için büyük önem taşımaktadır. Karanfil, ana dilinin yaşaması ve gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması için çalışmalarına büyük bir özveri ile devam etmektedir.

Bu çalışmamın, Gagauz şair Güllü Karanfil'in ülkemizde daha geniş çevrelerce tanınmasına vesile olacağını düşünmekteyim. Ayrıca çalışmanın Türkiye'de Gagauz dili ve edebiyatı üzerine yürütülecek nice çalışmalara ışık olacağı kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

1.Yazılı Kaynaklar

Ağakay, Mehmet Ali, "Türkçede Kelime Koşmaları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,* C. 2, 1954, s. 97-104.

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil-3*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1982.

_____, *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayınevi, Ankara 1999.

Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2017.

Arat, Reşit Rahmeti, "Türk Şivelerinin Tasnifi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, İstanbul 1953, s. 59-139.

_____, *Kutadgu Bilig III İndeks*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1979.

Argunşah, Hülya, "Gagauz Edebiyatı", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Kayseri 2007, s. 89-118.

Argunşah, Mustafa, "Gagauz Dili", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Kayseri 2007, s. 81-87.

_____, "Çağdaş Gagauz Şiiri", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Kayseri 2007, s. 129-154.

"Aydınnadıcı Nikolay Baboglu'nun Biografiyası", *Ana Sözü Gazetesi,* Nu. 09-10 (700-701), 19 Mayıs 2018, s. 3, 6.

Baboglu, Nikolay, *Publitistika Yazılarından,* Tipografia Firmei Elena-V.I., Kişinev 2000.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Baha Matbaası, İstanbul 1974.

Bayraktar, Fatma Sibel-Yetişti, Oğuzhan, "Gagauz Şair Güllü Karanfil'in Şiirleri'nde Kimlik, Ana Dil ve Vatan Kavramı", *Komrat Devlet Üniversitesi 32. Kuruluş Yıldönümü Uluslararası Bilimsel-Uygulamalı Konferans*, C. 3, Komrat 2023, s. 197-204.

Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul 1968.

Çağbayır, Yaşar, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Çağdaş Gagauz Öyküsü, Ed. Hüseyin Su, Hece Yayınları, Ankara 2014.

Çebotar, Petri-Dron, Ion, *Gagauzça-Rusça-Romınca Sözlük*, Pontos Yayınları, Kişinev 2002.

Çetin, Nurullah, *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara 2014.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Yay. Haz. Aydın Sami Güneyçal, 17. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2000.

Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin), Haz. Ahmet Bican Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu, 4. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

Doğan, Levent, "Türk Dilinde Organ Adları Üzerine Bir İnceleme -Ana ve Ara Temel Kelimeler-", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, Haziran 2005, s. 141-163.

_____, "Gagauz Türkçesinde İkilemeler", *Trakya Eğitim Dergisi*, C. 11, S. 3, Eylül 2021, s. 1637-1659.

Eker, Süer, *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.

Ercilasun, Ahmet Bican, "Turan Kavramı ve Turancılık", *Turan Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, S. 1, 2021, s. 1-33.

Erdin, Ceyda, *Kadem Kaynaa Romanı Örneği: Gagauz Türkçesi Söz Varlığı*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2020.

Ergin, Muharrem, *Orhun Abideleri*, 46. Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2012.

_____, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul 2012.

Gagauzça Sinonimnär Sözlüü, Haz. Todur Marinoglu-Lidiya Baurçulu-Güllü Karanfil-Elena Karamit, Safin-Grup, Komrat 2010.

"Gagauzların İstoriyası", *Sabaa Yıldızı Üç Aylık Jurnal*, S. 2, 1996, s. 5-19.

"Gagauzların İstoriyasında İlk Gagauz Jurnalı Kırlangaç", *Ana Sözü Gazetesi*, Nu. 11-12 (774-775), 26 Haziran 2021, s. 5.

Gagauz Şiir Antologiyası, Haz. Güllü Karanfil, Bilal Ofset Matbaası, Bursa 2015.

Gaydarci, G.A.-Koltsa, E.K-Pokrovskaya, L.A.-Tukan, B.P., *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*, Rus. Akt. İsmail Kaynak-A. Mecit Doğru, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Haz. Mehmet Kaplan, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

_____, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Haz. İbrahim Kutluk, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

Gökdayı, Hürriyet, *Türkçede Kalıp Sözler*, Kriter Yayınevi, Ankara 2015.

Gülensoy, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, C. 1-2, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

Güner, Galip, "Yarat- 'Yaratmak, Halk Etmek' Fiilinin Etimolojisi", *Turkish Studies*, Volume 7/3, Summer 2012, s. 1415-1423.

Güngör, Harun-Argunşah, Mustafa, *Gagauzlar (Gagauz Türklerinin Etnik Yapısı, Nüfusu, Dili, Dini Folkloru Hakkında Bir Araştırma)*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998.

_____, *Gagauz Türkleri Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Hacıeminoğlu, Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.

_____, *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Hatipoğlu, Vecihe, *Türk Dilinde İkileme,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

Hünerli, Bülent, "Gagauzlar ve Lozan Mübadelesinin Pek Bilinmeyen Bir Yönü: Yunanistan Gagauzları", *Mübadil Kentler: Türkçe Konuşan Rum Ortodokslar,* Ed. Yonca Cingöz, Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınları, İstanbul 2019, s. 88-100.

_____, "Gagauz Kadın Şairlerin Şiirlerinde Gagauz Dili ve Kimliğinin Ele Alınışı", *Nigâr Hanım'dan Günümüze Türk Edebiyatında Şair Kadınlar Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazimağusa 2019, s. 207-232.

_____, "Gagauz Maddesi", *Mihail Çakir'in Gagauzca (Türkçe)-Rumence Sözlüğü (İnceleme-Metin)*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2019, s. 213.

Kalegeri, Çiğdem, "Takısız Ad Tamlaması-Sıfat Tamlaması Tartışması", *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi Bildiri Tam Metin Kitabı,* Ed. Deniz Abik, Akademisyen Kitabevi, Ankara 2018, s. 245-255.

Karahan, Leyla, "Gramatikal Ölçütlerle Belirlenen Türkiye Türkçesi Ağız Gruplarında Leksik Verilerin Anlamlılığı Üzerine Bir Araştırma", *Diyalektolog-Ağız Araştırmaları Dergisi* , S.7, Kış 2013, s.1-12.

_____, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, 19. Baskı, Ankara 2013.

Karakuş, İdris, "Türkçe Ad Bilim (Onomastik)'de Hayvan Adları", *Erdem*, C. 9, S. 27, 1997, s. 1143-1151.

Karanfil, Güllü, *Sanki Yıldızlar Aucumdaydı*, Nurlan Yayınevi, Bakı 2005.

_____, *Seläm Getirdim: Şiirlär, Mektuplar*, Elena V.I., Kişinev 2012.

_____, "Gagauz Folklorunda Arhaizmalar", *Gagauz Leksikologiyası II Kitap*, Bengü Yayınları, Ankara 2013, s. 5-14.

_____, "Gagauzların Çalgı Adlarına Dair Bir Araştırma", *Gagauz Leksikologiyası II Kitap*, Bengü Yayınları, Ankara 2013, s. 82-90.

_____, "Birkaç Gagauz Kelimesi Hakkında", *Gagauz Leksikologiyası II Kitap*, Bengü Yayınları, Ankara 2013, s. 112-115.

_____, *Akar Sel Gücü*, Yayınevi Yok, Ankara 2013.

_____, "Gagauzlar: Dün, Bugün, Yarın", *Gagauzlar İçin Yazılarım*, Boy Yayınları, Bursa 2016, s. 9-24.

_____, "Gagauzların Kulturasında, Literaturasında Kurt Hem Onun Adları", *Gagauzlar İçin Yazılarım*, Boy Yayınları, Bursa 2016, s. 81-87.

_____, "Bir Kerä Can Yaktınsa", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 2, 2016, s. 46.

_____, "Sözün Özü", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 4, 2018, s. 1.

_____, "Sabaayadan Annat, Bobam", "Dil Gider, Kimnik Gider", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 4, 2018, s. 51.

_____, "Üüredicimin Üürettii Gibi", *Gagauzologiya XIX-XXI Asirlerdä Saveliy Ekonomov: Şannı Üüredici*, Haz. Petri Çebotar, Gagauziya M. V. Maruneviç Adına Bilim Araştırmaları Merkezi Yayınları, Komrat 2019, s. 272-273.

_____, "Sözün Özü", *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, S. 1, Güz 2020, s. 1.

_____, "Biz Gagauzuz!", *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, S. 1, Güz 2020, s. 2.

_____, "Sözün Özü", *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 5, 2020, s. 1.

_____, “Ana Dilim”, *Ayna Literatura Jurnalı*, S. 5, 2020, s. 33.

_____, “Şiirler”, *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, İlkyaz 2021, s. 5.

_____, “Şiirler”, *Guguşçuk Uşak Jurnalı*, Kış 2021, s. 5.

_____, “Gagavuz Çocuk Edebiyatı”, *VI. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, Ed. Osman Kubilay Gül, Ankara 2022, s. 503-514.

Karanfil, Valentina, “Kış Sabaası”, *Put’k Komunizmu Gazetesi*, 28 Şubat 1987, s. 3.

_____, “İlkyaz”, *Ana Sözü Gazetesi*, 2 Haziran 1990, s. 3.

_____, “Dayanêr Toprak”, *Ana Sözü Gazetesi*, 2 Haziran 1990, s. 3.

_____, “Mutsuz Balıkçı”, “Saman Yolu”, “Bän Yalnız”, “Batsa Çökelek”, “Var Sözüm”, “Duman”, “Can Erleşti Buvazda”, *Ana Sözü Gazetesi*, 18 Nisan 1992, s. 5.

Karpat, Kemal H., “Gagauzların Tarihi Menşei Üzerine ve Folklorundan Parçalar”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. 1, Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara 1979, s. 163-177.

_____, “Bucak Maddesi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 341-343.

Kanter, Fatih, “Millî Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Kimlik İnşası”, *Bizim Külliye*, S. 67, 2016, s. 77-81.

Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

_____, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009.

Kowalski, Tadeusz, "Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Çev. Ömer Faruk Akün, C. 3, S. 2-3, 1949, s. 477-500.

Kuroğlu, Stepan, *İlkyaz Türküsü (Peetlär Hem Annatmaklar)*, Literatura Artistike, Kişinev 1989.

Küzeci, Şemsettin, *Nevruz Çiçekleri (Türk Dünyası Kadın Şairleri)*, Kerkük Kültür Derneği Yayınları, Ankara 2015.

Manov, Atanas, *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)*, Bulgarcadan Çev. M. Türker Acaroğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

Maxim, Mihai, "Tuna Maddesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 372-374.

Menz, Astrid, "Gagauzlar ve Gagauzca", Çev. Defne Ersin Tutan, *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C. 10, S. 16, 2020, s. 95-111.

Naskali, Emine Gürsoy, *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Öksüzoğlu, Emine Sevinç, "Şiiri Kucaklayan Şair", *Seläm Getirdim (Şiirlär, Mektuplar)*, Elena-V.I., Kişinev 2012, s. 3-4.

Özkan, Nevzat, *Gagavuz Edebiyatı*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

_____, "Gagavuz Türkçesinde Yabancı Unsurlar", *1. Uluslararası Devleti Olmayan Türk Toplulukları Bilgi Şöleni (Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri) Bildirileri*, Ed. Selçuk Kırlı-Alev Sınar Uğurlu, Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları, Bursa 2018, s. 181-190.

_____, *Gagavuz Türkçesi Grameri*, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Özünlü, Ünsal, *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Doruk Yayıncılık, Ankara 1997.

Şamil, Ali, *Uygur, Qaqauz, Quzey Qafqaz Türklərinin Folkloru ve Ədəbiyyatı*, Nurlan Yayınevi, Bakı 2011.

Tanasoğlu, Dionis, "Gagauzlar", *Yeni Türkiye Dergisi (Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı V)*, S. 70, 2015, s. 5555-5560.

Tekin, Talat, "Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi", *Erdem*, C. 5, S. 13, Ankara 1989, s. 141-168.

_____, *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Simurg Kitapçılık, Ankara 1995.

Tietze, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C. 2 (F-J), Verlag der Österreicschen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009.

Toparlı, Recep-Vural, Hanifi-Karaatlı, Recep, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2.Baskı, Ankara 2007.

Trakya Ağızları Sözlüğü, Haz. Muharrem Özden-Levent Doğan-Fatma Sibel Bayraktar, C. 1-2, Trakya Üniversitesi Yayını, Edirne 2018.

Türkçe Sözlük, Haz. Şükrü Halûk Akalın ve başk., 11. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, C. I-VI, 4. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.

Uçkun, Rabia, "Gagavuz Türkçesinde Akrabalık Adları", *Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 221-228.

Ulutaş, Selcen Özyurt, *Gagauzlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

Vardar, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul 2002.

Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Yetişti, Oğuzhan, "Çağdaş Gagauz Edebiyatı'nın Önemli Bir Temsilcisi: Güllü Karanfil", *Kardeş Kalemler*, Y. 15, S. 170, Şubat 2021, s. 79-83.

_____, "Gagauz Şair Todur Zanet'in Hayatı, Eserleri ve Şiirleri Üzerine", *Bilimsel Eksen*, Y. 12, S. 33, İlkbahar-Yaz 2021, s. 100-115.

_____, "Gagauzların Yeni Çocuk Dergisi: Guguşçuk", *Kardeş Kalemler,* Y. 15, S. 180, Aralık 2021, s. 80-82.

_____, "Vlad-Demir Karagançu'nun Şiirlerinde Ana Dili Bilinci", *Kardeş Kalemler,* Y. 16, S. 181, Ocak 2022, s. 75-79.

_____, "Sovyet İdeolojisi'nin Dionis Tanasoglu'nun Şiirlerine Yansıması", *Kültür Evreni,* Y. 14, S. 47, Yaz 2022, s. 88-102.

Zafer, Zeynep, *Türkçe-Bulgarca Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

2.Sözlü Kaynaklar

25.08.2021 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

19.09.2022 tarihinde Güllü Karanfil ile yapılan söyleşi.

3.Elektronik Kaynaklar

Karanfil, Güllü, "Dilimizin Durumu Kritik Noktaya Geldi", *https://www.kamudannethaber.com/yazarlar/dr-gullu-karanfil/dilimizin-durumu-kritik-noktaya-geldi/1876/*, (27.09.2022).

_____, "Bozkurt İşareti Hakkında", https://www.kamudannethaber.com/yazarlar/dr-gullu-karanfil/bozkurt-isareti hakkinda/1418/ (25.10.2022).

_____, *Tükenmez Umut Kaynaa,* https://www.turansam.org/siirler.doc (29.10.2022).

https://www.dict.com/romence-turkce/naşă (22.12.2022).

https://www.nisanyansozluk.com/kelime/peksimet (30.05.2023).

https://www.nisanyansozluk.com/kelime/pide (30.05.2023).

https://www.nisanyansozluk.com/kelime/zavallı (30.05.2023).

https://www.nisanyansozluk.com/kelime/kiraz (31.05.2023).

https://www.nisanyansozluk.com/kelime/sınır (31.05.2023).

EKLER

Ek-1: Söyleşi Metinleri

25.08.2021 Tarihinde Güllü Karanfil ile Yapılan Söyleşi

O.Y.: Değerli Güllü Karanfil, öncelikle sizi yakından tanımak isteyen okurlar için kısaca hayat hikâyenizi öğrenebilir miyiz?

G.K.: Moldova'nın güneyinde Ukrayna ve Romanya sınırına yakın olan Tülüköyü'nde doğan bir Gagauz Türküyüm. Babam marangoz, annem de tuğla fabrikasında çalışmaktadır. Üç çocuklu bir ailenin en küçüğüyüm. Anaokul, ilkokul ve lise yıllarım doğduğum köyde geçti. Anaokulu'nda ilk defa Rusçayla tanıştım ve lise yıllarına kadar mecburen yabancı dilde eğitim aldım. 1991 yılında Komrat Devlet Üniversitesi'ne ilk giren öğrencilerinden birisiyim. Bir yıl sonra Azerbaycan'da yer alan Bakü Devlet Üniversitesi'nde Türk Dili ile Azerbaycan Dili ve Edebiyatı bölümünde eğitimime devam ettim. Komrat'ta yaşadığım bir buçuk yıl benim hayatımda büyük bir iz bıraktı. Burada kendimi millî hareketin içerisinde buldum. O dönemde ressamlar, şairler ve siyasetçiler sık sık bir araya geliyorlardı. Ben de 19 yaşında bir genç kız olarak toplantılarına katılıyordum. Bakü'deki üniversite eğitimim bittikten sonra Azerbaycan Millî İlimler Akademisi'nde doktora tezimi savundum. 2007'de ailemle birlikte Gagauzya'ya, Komrat şehrine yerleştim. Eşim Azerbaycan'ın tanınmış gazetecilerinden biri Ağası Hun'dur. Üç çocuk annesiyim. Şuan Komrat Devlet Üniversitesi'nde öğretim üyesiyim.

O.Y.: Edebiyata ve şiire olan merak ve ilginiz ilk olarak ne zaman başladı. İlk şiirleriniz nerede yayımlandı?

G.K.: 13-14 yaşlarındayken şiir yazmaya başladım. 1986'da ben 6'ncı sınıf öğrencisiyken müfredata Gagauz Dili ve Edebiyatı dersleri dahil edildi. Bu durum benim gelecekteki hayatımı belirledi. Puşkin'in şiirini ana dilimize çevirdim, kendimde yazmaya çalıştım. Şanslıydım, çünkü yanımda Gagauz dili öğretmenim, yazar Saveli Ekonomov vardı. O yıllarda Türk dünyasına merakım arttı. Sovyetler dağıldıktan sonra Türkiye'yi tanıdık. İlk şiirlerim 1989 yılında Stepan Kuroğlu'nun

editörlüğünde çıkan "İlkyaz Türküsü" adlı şiir antolojisinde yayımlandı. Aynı yıllarda çeşitli yerel gazetelerde, bilhassa Ana Sözü gazetesinde şiirlerim çıkmaya başladı.

O.Y.: Edebî birikiminizin oluşmasında ve gelişiminde hangi Gagauz şair ve yazarların etkisi oldu?

G.K.: Yukarıda da ifade ettiğim gibi Gagauz dili öğretmenim yazar, şair Saveli Ekonomov'un bana çok yardımı oldu. Tüm yazarlarımız hakkında ilk bilgileri ondan öğrendim. Dimitri Karaçoban'ın şiirleri beni çok etkiledi. Daha sonra Stepan Kuroğlu, Nikolay Baboğlu, Petri Çebotar, Todur Marinoğlu gibi birçok şairle yüz yüze görüşmek, konuşmak ve birlikte çalışmak nasip oldu. Her yazarın kendine özgü bir stili, dili var. Her biri benim için çok değerliydi.

O.Y.: 2015 yılında "Ayna" isimli Gagauz dilinde yeni bir edebiyat dergisi çıkardınız. Son olarak derginin 5'nci sayısı yayımlandı. Bu derginin çıkış sürecinden bizlere bahseder misiniz?

G.K.: Bizde dergi ve gazete sayısı azdır. Çağdaş edebiyat dergisi ise yoktu. Bir edebiyat dergisi çıkarma fikri eşimden geldi. Edebiyat dergisi yok. Bu işi sen yapmalısın dedi ve bana her türlü desteği sağladı. Yeni isimlerin çıkması kolay bir iş değildir. Onları bulmak, onlarla çalışmak, yön göstermek ve ellerinden tutmak gerekir. Bana zamanında bunu yapmışlardı, ben de yapmaya çalıştım. Gençlerin gün yüzüne çıkmaları için aralarında şiir ve düz yazı yarışmaları düzenledim. Yarışmaların sonucunda onların eserlerini iki şiir kitabı çıkartarak yayımladım. Daha sonra yeni isimleri de Ayna dergisinde yayımlamaya başladım. Dergide hem klasik şairlerimizin hem de yeni şairlerin şiirleri yer almaktadır. Her bir sayıda okuyuculara 'Türk Dünyasının Selamı Var' adlı köşede Türk dünyası edebiyatlarından bir şairi tanıtmaktayız. Dergide Gagauz folklorundan örneklerde mevcuttur. Dergiyi finansal yardım bulduğumuz zaman yayımlamaktayız. Dergi ücretsiz olarak Gagauzya ve Ukrayna'da yer alan kütüphanelere ve okullara dağıtılmaktadır.

O.Y.: 2020 yılında ise Gagauz çocuklarına yönelik "Guguşçuk" isimli bir çocuk dergisi yayımladınız. Kırlangaç ve Güneşçik çocuk dergilerinden sonra

günümüzdeki en yeni Gagauzca çocuk dergisini çıkarma sürecinizi bizlere anlatır mısınız?

G.K.: Çocuklar ve dil konusu çok hassastır. Ne yazık ki Gagauzya ve Ukrayna'daki 0-10 yaş arası çocuklar Gagauzca'yı neredeyse hiç konuşamıyorlar. Dil bu yaş grubunda yaşamaya devam etsin diye çaba göstermeye çalışıyoruz. Aileler Rusça konuşmayı tercih ediyorlar. Kreş ve okul tek başına dili öğretemiyor. Eğitim sisteminde ters giden bir şeyler var. Çocuklarda dile karşı sevgi uyandırmak için modern bir görünüme sahip renkli, eğlendirici ve öğretici bir çocuk dergisi yayınlamaya karar verdim. Dergiyi bu şekilde yayına hazırladım. İlk sayının sponsorunu bulduğum zamanda dergi gün yüzüne çıktı. Dergi Gagauzya'daki yönetim ile Türkiye'deki Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından çok beğenildi. Dergiyi projelendirerek yayımına devam etmesi için işe koyulduk. Derginin mali gideri YTB ile Gagauz Dilini Kurtarma Fonu tarafından karşılanmaktadır. Yılda 4 sayı yayınlanmaya karar verilen dergi her defasında 3.000 adet olarak basılmaktadır. Dergi, Gagauzya ile Ukrayna'daki Gagauz çocuklarına, okul ve köy kütüphanelerine ücretsiz olarak dağıtılmaktadır.

O.Y.: Edebiyat alanında ilk edebî ürünlerinizi vermeye başladığınız dönemle şuanı kıyaslarsanız Gagauz edebiyatının gelişimini nasıl görüyorsunuz?

G.K.: O yıllarda çılgınca yazdığım şiirlerim var. 1990'lı yıllar tekin değildi. Değişiklikler çoktu. Türk dünyasını o yıllarda tanımaya başladık. Gagauzya kuruldu. O yıllarda yazdığım mistik, üstü kapalı şiirlerim var. Yazdıklarım arasında güçlü olan ve zayıf kalan ürünler var. En çok işlediğim konu millî ruh, Türkçülük konusudur. Şuan daha çok çocuklar için şiir ve öykü yazmaktayım. Çünkü bu nesli geliştirmediğimiz taktirde bizim romanlarımızı, şiirlerimizi okuyan bir nesil olmayacaktır. Çünkü dil becerileri yok. Bu becerileri geliştirmemiz şu anki en önemli konulardan birisidir. Dil olmazsa edebiyatta olmaz. Bu dili konuşanlar azalır ise okurlar da azalır. Dilin ve edebiyatın gelişimi için mücadele etmek durumundayız.

O.Y.: Diyonis Tanasoğlu'nun "Uzun Kervan" adlı tarihi romanından sonra Gagauz edebiyatında roman türünde pek eser verilmedi. Bu durumu neye bağlıyorsunuz, neler düşünüyorsunuz?

G.K.: Evet**,** düz yazı şiirden geri kalıyor. Düz yazının gelişimi için düz yazı yarışmaları düzenledik. Uzun Kervan'dan sonra romanımız az olsa da güçlü ürünler ortaya çıkmaktadır. Mariya Köse'nin "Bozbey Tamızlığı", Mariya Mercanka'nın "Kadem Kaynaa" ile Vlad Demir Karagançu'nun "Acı Pelin Bucakta" isimli romanları çok dikkat çekicidir. Üçü de Gagauzların hayatını anlatan dili güzel romanlardır.

O.Y.: Şairlik yönünüzün yanında aslında Gagauz dili üzerine çalışan ve eserler veren bir akademisyensiniz. Bu alana yönelmenizde kimin etkisi oldu?

G.K.: 15-16 yaşlarımda yazdığım ilk şiirlerimin birinde "Türk bilgici olurum, Eğer başka? Ölüm!, Bir dal gibi kururum, Tunur kara gözüm" diye mısralarım var. Sovyetler dönemi ve o yıllardan itibaren meğerse Türkolog olacağımı bildirmişim. O zaman Türkolog kelimesini bile bilmiyordum, ama 10-12 yaşlarımda komşumuza misafir olarak gelen bir Özbek Türkü çocukla tanışmıştım ve dilimizin çok benzer olduğunu fark etmiştim. Bu durumdan çok etkilenmiştim. 1991 yılında KDÜ'de Gagauz Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaya başladım. Fakat daha sonra Bakü Devlet Üniversitesi'nin Türk Dili ile Azerbaycan Dili ve Edebiyatı bölümünü 1996 yılında bitirdim. Öğrenciyken ilk makalelerimi yazmaya başladım, araştırmalara çok açıktım. Azerbaycan Millî İlimler Akademisi'ndeki hocalarımın bana çok yardımı oldu. Özellikle Prof. Dr. Tofik Hacıyev, Doç. Dr. Etibar Kuliyev, Prof. Dr. Mehebbet Mirzeliyeva ile Prof. Dr. Hasan Kuliyev'in üzerimde çok emeği vardır. Ruhları şad olsun.

O.Y.: Hali hazırda üzerinde çalıştığınız bir eser var mıdır? Hangi edebî ve akademik çalışmalar üzerinde çalışıyorsunuz?

G.K.: KDÜ'de Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde ders veriyorum, makaleler yazıyorum. Makale ve edebi ürünlerin konuları her an çıkabiliyor. Tıp Terimleri sözlüğü ile Rusça-Gagauzca sözlük üzerinde çalışıyorum. Birçok işi aynı zamanda yapmaya çalıştığım için işlerim yavaş yürüyor. Yine de buna şükür diyelim.

O.Y.: Gagauz dili bildiğiniz üzere UNESCO verilerine göre ileride kaybolmaya maruz diller arasında gösterilmektedir. Bölgede Rusça'nın baskın bir etkisi söz konusudur. Bir akademisyen olarak Gagauz dilinin geleceğini nasıl görüyorsunuz? Bu dilin korunması ve geleceğe aktarılması mevzusunda size göre neler yapılmalıdır?

G.K.: Lehçemizin yaşaması için aile ve çocuklarla çalışılmalıdır. Çocuklara görsel, modern materyaller hazırlanmalıdır**.** Gramerimiz tekrar araştırılmalıdır. Dil canlı bir varlıktır. Sürekli harekettedir. Türkiye Türkçesi'nden yeni terimler dilimize girmektedir. Gagauz dilinin ve Gagauzların geleceğini ne yazık ki farklı görüyorum. 50-60 yıl sonra Gagauzların büyük bir kısmı Ruslaşacak. Gagauz Türkçesi ise Türkiye Türkçesine kayacak diyebilirim. Dilimiz zaten birdir. İnsanlar yine de aralarında bir lehçede konuşacaklar, ama resmi dil Türkiye Türkçesi olacak gibi görünüyor. 50-60 yıl sonra kalan Gagauzlar bugünkü fikrimi değerlendirebilecektir.

O.Y.: Türkiye'de Gagauzlar çok az tanınıyor. Bilhassa bu Türk topluluğunu çalışan Türk akademisyen sayısıda bir elin parmağını geçmeyecek kadardır. Türkiye'deki Gagauz araştırmaları sizce ne durumdadır?

G.K.: Evet, haklısınız internet dünyasında yaşamamıza rağmen Gagauzlar Türkiye'de ve aynı derecede Türk dünyasında da az tanınmaktadır. Gençlerimize Türk dünyasını tanıtmamız ve onları eğitmemiz gerekmektedir. Okul müfredatına Türk Dünyası dersi girmeli diye düşünüyorum. Birbirimizi çok iyi tanımalıyız. Turan'a giden yol ancak bu yolla başlar ve daha sonrasında pekişir. Gagauzları araştıran akademisyenler de azdır. Ama biz bilim dünyasına 1950'li yıllarda açıldık. Rus dilinde doğrusuyla, yanlışıyla yazılan değerli eserler var. Dil engeli de var. Türkiyeli Türkologlar'ın pek çoğu Rus kaynaklarını okuyamıyor. Türkiye'de çok iyi araştırmacılar da var, amatör olanları da var. Gagauzya'ya hiç gelmeyerek Gagauzlar hakkında kitap yazan yazarlar var.

O.Y.: Katkılarınız için teşekkür ederim. Son olarak eklemek istediğiniz bir husus var mıdır?

G.K.: Ben çok teşekkür ederim. Gagauz edebiyatına ve Gagauzlara karşı meraklı olduğunuz için teşekkür ederim.

19.09.2022 Tarihinde Güllü Karanfil ile Yapılan Söyleşi

O.Y.: Çocukluğunuz nasıl bir ortamda geçti. Kaç kardeşiniz bulunmaktadır. Anne, babanızdan ve diğer aile bireylerinden biraz bahseder misiniz?

G.K.: Küçüklüğüm Sovyetler zamanında geçti. Yurt dışındaki Türklerden haberimiz yoktu. Türkülerimizde Edirne, Stanbol, Anadolu kelimelerini telaffuz etsekte anlamlarını bile bilmezdik. Herşey kısıtlı ve kapalıydı. Orta seviyeli bir gelirimiz vardı. Rusça eğitim mecburdu. 3 kardeşiz, evin küçüğü benim. Evin küçüğü olduğum ve biraz da kekelediğim için el bebek gül bebek büyütüldüm. Babam bana nazlı kızım derdi. Annem 7'nci sınıfa kadar okumuş ama dili ve hesaplaması çok iyiydi. Annemin dil zenginliğinin bana yansıdığını düşünüyorum. Annemle her görüştüğümde yeni, duymadığım kelimeleri kayda alıyorum. Babam bağcılık mesleğini okumuş bir adam olsa da marangozlukta çok iyiydi. Köyümüzde bazı evlerin kapı penceresini, çatısını babam yaptı. Babamın dedesi köyün en iyi ustasıymış. Komşu köylerden bile at arabalarını dedesine yaptırıyorlarmış. Annem kerpiç fabrikasında daha sonra kreşte çalıştı. Babam ağaç ve üzüm bağı aşılamakta becerikli bir adamdı. Matematiği çok iyiydi. Gazete eve gelince babamla okumak için sıraya giriyorduk.

O.Y.: İlk, orta ve lise öğreniminizi hangi yıllarda hangi okullarda sürdürdünüz? Azerbaycan'daki doktora eğitiminiz hangi yıllar arasında sürdü? Tezinizin konusu ve danışmanı kimlerdi?

G.K.: Bizde ilk, orta diye okullar bölünmüyor. Köyümüzde 11 yıllık bir okul var. Orada okudum. 1980'de okula başladım, 1990'da bitirdim. 1991 yılında Komrat Devlet Üniversitesi'nin ilk öğrencilerindendim. Daha Sonra Bakü Devlet Üniversitesi'ne transfer oldum. Orada Türk Dili ve Edebiyatı ile Azerbaycan Dili ve Edebiyatı bölümünde okudum. Azerbaycan'da okuyan diğer Gagauz öğrencilerinden farkım Azerbaycan Türkçesi'nde okumamdı. Onlar Rusça eğitim aldılar. 2000-2002 yılları arasında doktorantura bölümünü bitirdim. 2005 yılında Bilimler Akademisi'nin Dilcilik Enstitüsü'nde tezimi savundum. Tez danışmanlarım Prof. Dr. Hasan Kuliyev ile Gagauzya tarafından Prof. Dr. Dionis Tanasoğlu oldu.

O.Y.: Edebî ve akademik anlamda aldığınız ödüller var mıdır?

G.K.: 2021 yılında Almanya'daki Türk bilim adamları tarafından verilen Türk dünyasına hizmet ödülü ile 2022 yılında başkan tarafından verilen teşekkür belgesi.

O.Y.: Etkisinde kaldığınız Gagauz şair ve yazarlarından biraz bahseder misiniz? Şiir ve öyküleriniz Gagauz Yeri ile yurt dışındaki hangi dergi ve gazetelerde yayımlandı?

G.K.: Etkisinde kaldım diyemem ama dilini sevdiğim şair ve yazarlar vardır. Dilci yanım daha ağır bastığı için dilin güzelliğine, doğru olmasına daha çok dikkat etmişim. Nikolay Baboğlu, Saveli Ekonomov, Dimitri Karaçoban, Petri Çebotar, Mariya Köse gibi yazar ve şairlerimizin adları ilk sırada benim için. Azerbaycan adlı gazetede, Başkortastan Kızı dergisinde, Kuzey Makedonya'nın Köprü dergisinde, Sabaa Yıldızı dergisinde, Ana Sözü gazetesinde.

O.Y.: Çeviri çalışmalarınızdan biraz bahseder misiniz? Bu zamana kadar hangi eserleri çevirdiniz? Neler yayımlandı?

G.K.: Çevirilerim hep teklif üzerine yapıldı. Öylece, Yunus Emre'nin 8 şiiri (Ayna dergisinde). Azerbaycan'ın önemli yazarı Anar'ın "Yaxşı Padşahın Nağılı" ile Ömer Seyfettin'in "Kızılelma Neresi?" öykülerini çevirdim. Çağdaş Gagauz Öyküsü adlı kitapta çevirdiğim 41 öykü yayımlandı.

O.Y.: Editörlüğünü yaptığınız çalışmalar var mıdır? Varsa hangi eserlerin editörlüğünü yaptınız.

G.K.: Ayna dergisi, Guguşçuk dergisi, Akar Sel Gücü ile Tükenmez Umut Kaynaa.

O.Y.: Gagauz Çocuk edebiyatı alanında hangi eserleri ortaya koydunuz? Bu alandaki katkılarınız nelerdir?

G.K.: Guguşçuk. 0-10 yaş grubu çocuklar. Gagauzca'yı konuşamayacak duruma gelince çocuk edebiyatına yöneldim. Ciddi bir eksiklik var. Çocuk dergimiz bir tanedir ve bazen bu yaş grubunu kapsamıyor. Derlediğim masallar var ve aynı zamanda 2 kendi masalım var. Onun dışında küçük çocuklar için kısa şiirler var.

O.Y.: Meras Cümna Topluluğu'nu kurma fikri ilk olarak ne zaman ortaya çıktı? Bu derneği kimlerle beraber kurdunuz? Hangi faaliyetleri bu zamana kadar yürüttünüz?

G.K.: 2009 yılında iki arkadaş ile kurduk. İkisi de yurtdışına ekmek peşinden gidince yük bana düştü. Selamleşerız Gagauzça, şairlerle buluşma etkinlikleri, gençler arasında Gagauzça şiir ve düzyazı yarışmaları (7 defa), Uluslararası Balkan Şiir Şöleni (2013), Ayna dergisi, Guguşçuk dergisi.

O.Y.: Şuan Komrat Devlet Üniversitesi'nin hangi bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktasınız? Burada hangi dersleri vermektesiniz?

G.K.: Gagauz filolojisi ve tarih bölümünde (türk dili ve edebiyatı departmanı da buraya giriyor) Türk Dili, Türk Çocuk Edebiyatı, Türkoloji Problemleri, Gagauz Dili, Gagauz Edebiyatı, Türkolojiye Giriş, Türk Dili Tarihi, Türk Halklarının Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri.

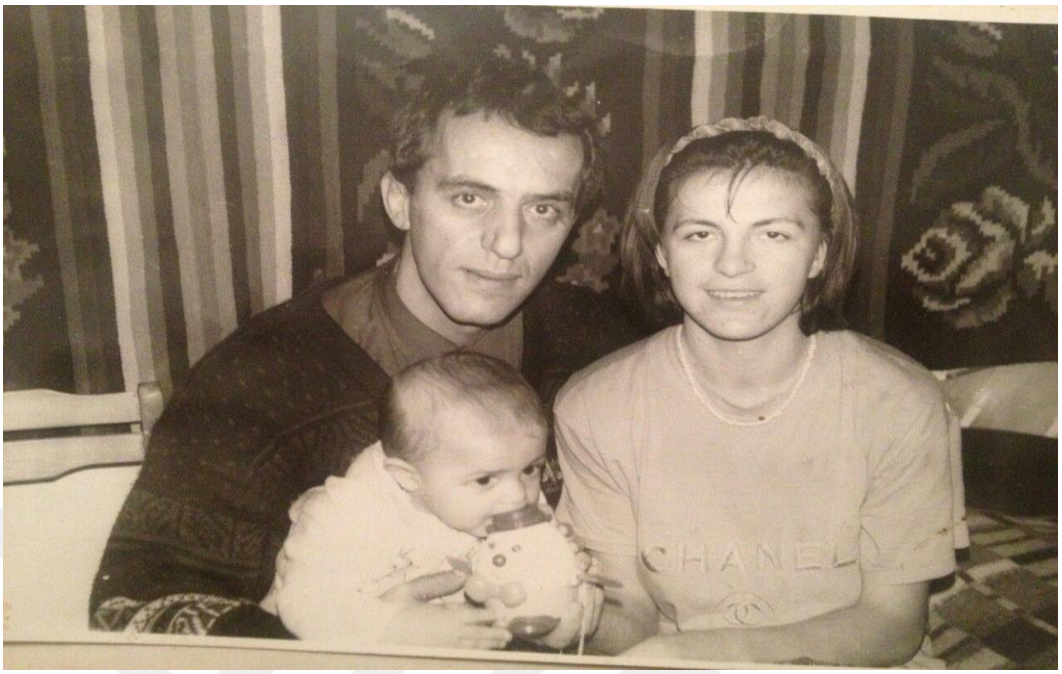
Ek-2: Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Doğup büyüdüğü evin avlusu (Valkaneş, Tülü Köyü).

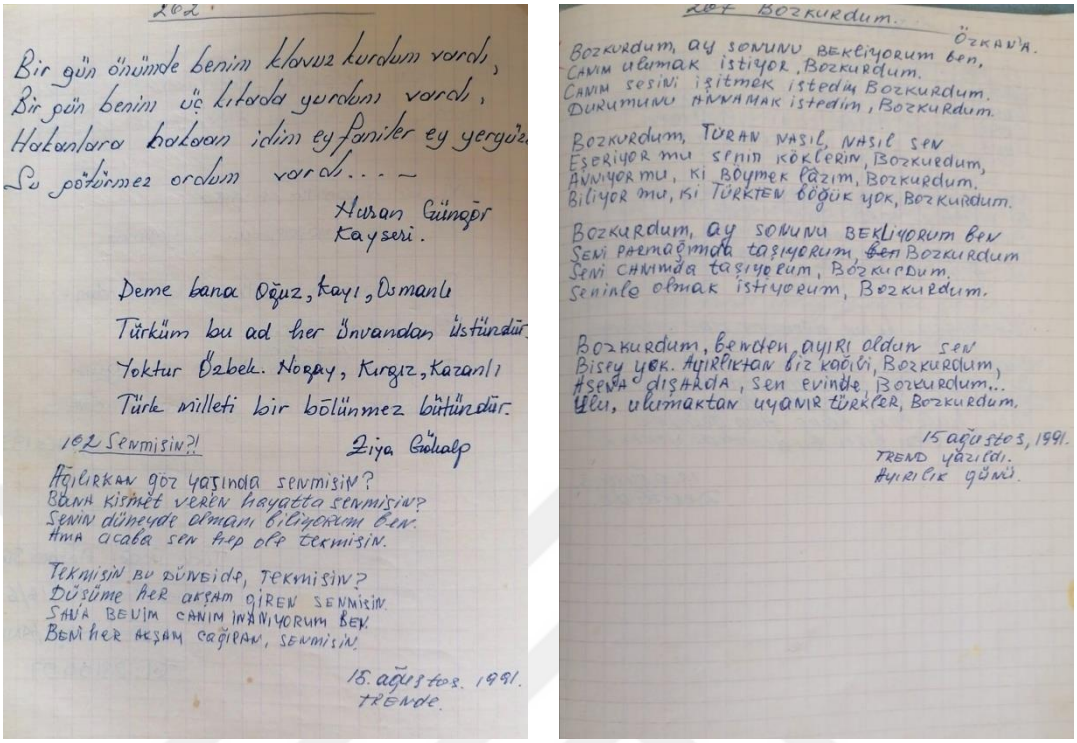
Fotoğraf 2: Askerdeki abisi için çektirdikleri bir aile fotoğrafı (1985 yılı).

Fotoğraf 3: Azerbaycan Türkü eşi Ağası Hun ile birlikte.

Fotoğraf 4: Azerbaycan Millî İlimler Akademisi'ndeki çalışma arkadaşları ile birlikte.

Bir gün önümde benim kavuz kurdum vardı,
Bir gün benimi üç kitada yurdum vardı,
Hakanlara kakaan idim ey faniler ey yergüz
Su götürmez ordum vardı. . . .

Hasan Güneşer
Kayseri.

Deme bana Oğuz, Kayı, Osmanlı
Türküm bu ad her ünvandan üstündür
Yoktur Özbek. Nogay, Kırgız, Kazanlı
Türk milleti bir bölünmez bütündür.

Ziya Gökalp

Bozkurdum, ay sonunu bekliyorum ben,
Canım ulumak istiyor, Bozkurdum.
Canım sesini işitmek istedi, Bozkurdum.
Durumunu anlamak istedim, Bozkurdum.

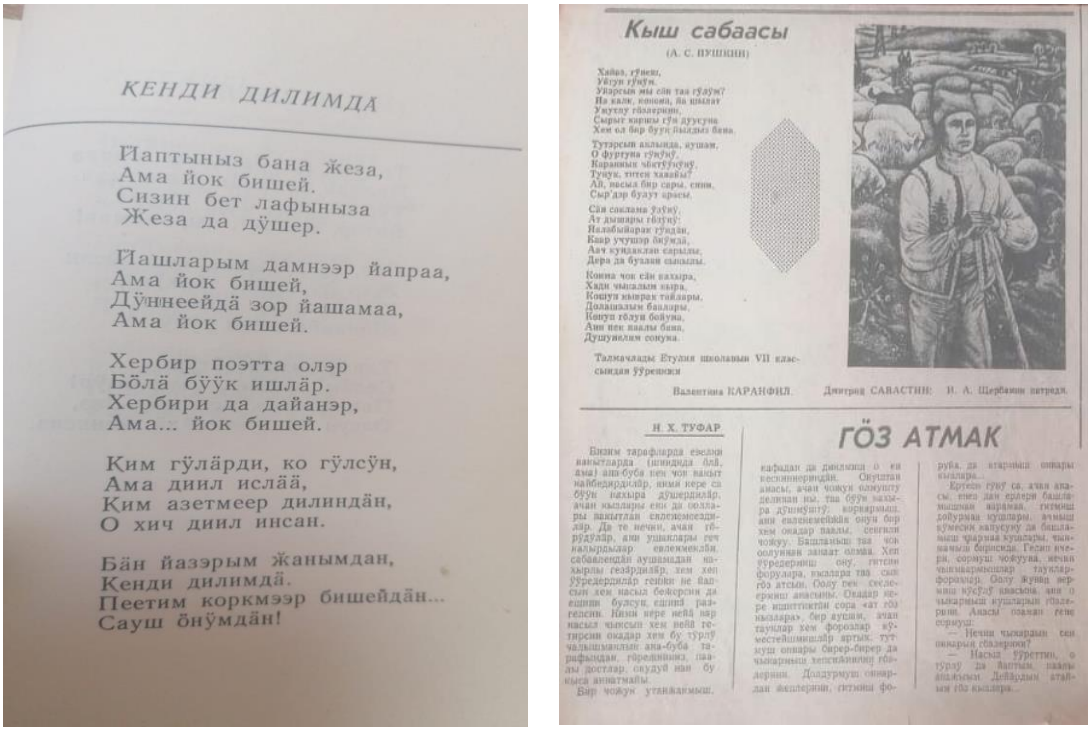
Bozkurdum, Turan nasıl, nasıl sen
Eseriyor mu senin köklerin, Bozkurdum,
Anlıyor mu, ki böymek pazım, Bozkurdum.
Biliyor mu, ki türkten böğük yok, Bozkurdum.

Bozkurdum, ay sonunu bekliyorum ben
Seni parmağında taşıyorum, ben Bozkurdum
Seni canımda taşıyorum, Bozkurdum.
Seninle olmak istiyorum, Bozkurdum.

Bozkurdum, bende ayrı oldun sen
Bisey yok. Ayırlıktan biz kaçtık, Bozkurdum,
Asena dışarda, sen evinde, Bozkurdum...
Uçu, ulumaktan uyanır türkler, Bozkurdum.

15 ağustos 3, 1991.
TREND yazıcı.
Ayırlık günü.

Fotoğraf 5: 1990'lı yıllarda tutmaya başladığı şiir defterinden örnek iki sayfa.

КЕНДИ ДИЛИМДА

Йаптыныз бана жеза,
Ама йок бишей.
Сизин бет лафыныза
Жеза да дүшер.

Йашларым дамнээр йапраа,
Ама йок бишей,
Дүннеейдä зор йашамаа,
Ама йок бишей.

Хербир поэтта олэр
Бöлä бүүк ишлäр.
Хербири да дайанэр,
Ама... йок бишей.

Ким гүлäрди, ко гүлсүн,
Ама диил ислää,
Ким азетмеер дилиндäн,
О хич диил инсан.

Бäн йазэрым жанымдан,
Кенди дилимдä.
Пеетим коркмээр бишейдäн...
Сауш öнүмдäн!

Кыш сабаасы

(А. С. ПУШКИН)

Хайа, гүнеш,
Үйгун гүнүн.
Үйэрсын мы сён таа гүлүүк?
Ha кале, конона, йа цыпат
Үкүтүү гöлэрнин.
Сырыт карцы гүн дүскүнä
Хем ол бир бүүн йыллыз бана.

Тутэрсын аллында, кушам,
О фуртуна гүнүнү,
Кораннын цистүүнү,
Туңук, титен хавайы?
Ай, пасыл бир сары, сиин,
Сыр дэр бүүүт эрсын.

Сäн соклама гүүнү,
Ат дынаны гöлтүү?
Налабыйарак гүндäн,
Каар үчүшэр бүүмдä,
Аат кундаклин сарыалы,
Дера да бүзаан сыналы.

Конна чок сäн пахыра,
Хади чыкалым кыра,
Кошуя кыврак тайлары,
Долаакалым баллары,
Конуя гöлүн бойуна,
Аин пек пааны бана,
Душунелям сонуна.

Таламчалады Етулия школаның VII класс-сындан үүренэчи

Валентина КАРАНФИЛ.

Дмитрий САВАСТИН: И. А. Щербакин натюрдя.

Н. Х. ТУФАР

ГÖЗ АТМАК

Fotoğraf 6: Kiril harfleriyle yayımlanan ilk şiirleri.

Fotoğraf 7: Gagauzların tanınmış ressamlarından Dimitri Savastin ile şair Petri Moyse ile birlikte.

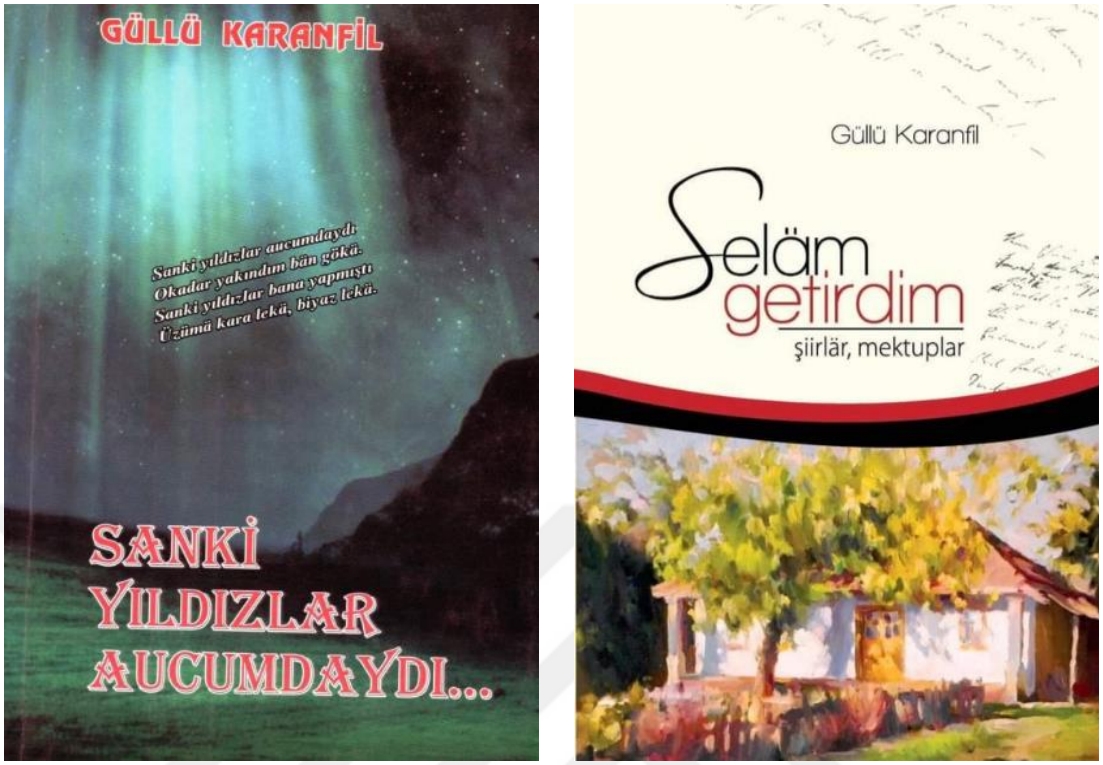

Fotoğraf 8: Gagauz yazar, şair ve tarihçi Stepan Kuroğlu ile birlikte.

Fotoğraf 9: Yayımladığı Ayna edebiyat dergisi ile Guguşçuk çocuk dergisinin ilk sayı kapakları.

Fotoğraf 10: Türklerin Dünyası Enstitüsü'nün tarafına verdiği ödül belgesi.

Fotoğraf 11: Yayımlanmış iki şiir kitabının kapakları.

Fotoğraf 12: Edirne'de düzenenlenen şiir şölenine katılması dolayısıyla Prof. Dr. Rıdvan Canım'dan katılım belgesini alırken (2019).